

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

برنامه دولت اقدام و تحول

استان قزوین

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

استان قزوین

سند راهبردی انقلاب اقتصادی زیر نظر دکتر
علی رضایی میرقائد تهیه و تدوین شده است.

ویراستار فنی: دکتر سید اسعد حسینی
همکاران پژوهشی: ناصر مولایی، اسماعیل لجمیری، حسن محمدیان مصمم،
عباس علی پور، مصطفی رشیدی، بهزاد همتی، سعید ضرغامی، میثم داوری، نواب
میرزایی، ایمان ارفعی مقدم، پرستو میمنی، سعید یوسفی، رزینا لطفی جبلی،
سعیده جلالی، مصیب قره بیگی، سمیه ملکی پور، حمید نصیر، سید رمضان
عقیلی، بهاره ایمانی، جمیله اسمعیلی، پویان کیانی و فاطمه شیخ زاده
طراح جلد و صفحه آرایی: محمود خستو، مهدی نجفی

بهار ۱۴۰۰

بهره برداری از مطالب پژوهش سند راهبردی انقلاب اقتصادی با ذکر منبع و نام پژوهشگران بلا مانع است.
حق چاپ محفوظ است.

بسمه تعالی

با توجه به برگزاری سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، کاندیداها رویکردها و برنامه های مختلف خود را برای دولت آینده مطرح می کنند. یکی از طرح های اینجانب که از سالها قبل مدنظر قرار گرفته، ایجاد ایالت های اقتصادی است که حاصل آن تمرکززدایی از مرکز و توجه به مناطق و استان ها می باشد.

یکی از اقسام عدالت، عدالت سرزمینی است که در قالب طرح های آمایش سرزمین تجلی می یابد. آمایش سرزمین مدیریت خردمندانه و عالمانه فضا و نگرشی جامع به برنامه ریزی و مدیریت بهینه بهره برداری پایدار از سرزمین است. کاربرد آمایش سرزمین برای شناخت و رعایت قابلیت و استعداد زمین و منابع موجود در آن برای کشورهایی که در صدد حرکت در مسیر توسعه پایدار هستند، اجتناب ناپذیر است.

کشور ایران دارای قابلیت ها و ظرفیت های فراوانی برای پیشرفت است. با اجرایی کردن طرح های آمایش سرزمین و فعال نمودن مزیت ها و استعدادهای هر استان، دستیابی به ایران بزرگ اقتصادی و تعامل سازنده با دنیا به ویژه کشورهای آسیای جنوب غربی و در راس آنها، پانزده کشور همسایه ایران، می تواند ما را به یکی از بازیگران اصلی در عرصه اقتصادی و سیاسی جهان تبدیل نموده و استان ها و مناطق کشور را نیز به بالاترین حد پیشرفت برساند. در این راستا، چنانچه دولت اقدام و تحول موفق به کسب اعتماد مردم شود، در ابتدای فعالیت خود، سند اقدام و تحول را بر مبنای این کتاب، با استان ها امضا خواهد نمود تا تکلیف برنامه ریزی استانی و منطقه ای برای چهار سال آینده شفاف و قابل پیش بینی باشد.

در این مجموعه؛ اطلس استعدادهای، ظرفیت ها، تنگناها و آسیب ها شناسایی و ترسیم شده و درکی واقع بینانه از مناطق و استانهای کشور ارائه گردیده است. همچنین، راهبردها و سیاست های توسعه اقتصادی استان به تفکیک بخش های مختلف در دو فصل مجزا ارائه شده است. دولت اقدام و تحول، آماده پذیرش پیشنهادات برای افزایش کیفیت و کارایی این سند می باشد. امیداست؛ گردآوری این مجموعه که حاصل تلاش کارشناسان، صاحب نظران و مراکز و نهادهای متعدد کشور بوده، گامی بزرگ برای تحقق آرمان پیشرفت در کشور عزیزمان باشد.

محسن رضایی

کاندیدای سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری

بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

۰	فصل اول: کلیات
۱	۱-۱- مقدمه
۱	۲-۱- بیان مسئله
۳	۳-۱- اهداف بنیادین سند
۳	۴-۱- مواد و روش‌ها
۳	۴-۱-۱- روش تحقیق
۴	۴-۱-۲- استراتژی مطالعه موردی
۵	۴-۱-۳- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها
۵	۴-۱-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها
۵	الف) کیفی
۶	ب) کمی
۷	فصل دوم: تحلیل محیط بیرونی
۸	۱-۲- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف
۳۶	۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی
۳۶	۲-۲-۱- بررسی وضعیت
۳۷	۲-۲-۲- توان اکولوژیک
۳۸	فصل سوم: تحلیل محیط درونی
۳۹	۱-۳- تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها
۴۲	۲-۳- بررسی نظام طبیعی و محیط‌زیستی
۴۲	۳-۲-۱- ویژگی‌های توپوگرافی (ناهمواری‌ها)
۴۵	۳-۲-۲- آب و هوا و اقلیم

- ۴۷..... ۳-۲-۱-بارش
- ۴۹..... ۳-۲-۲-دما
- ۵۱..... ۳-۲-۳-رطوبت هوا
- ۵۲..... ۳-۲-۴-جریان وزش باده‌ها
- ۵۲..... ۳-۲-۵-روزهای یخبندان
- ۵۳..... ۳-۲-۳-منابع آب
- ۵۴..... ۳-۲-۱-منابع آب‌های سطحی
- ۵۵..... ۳-۲-۲-منابع آب زیرزمینی
- ۵۷..... ۳-۲-۳-وضعیت منابع آب دشت قزوین
- ۵۹..... ۳-۲-۴-بررسی پایداری منابع آب
- ۶۰..... ۳-۲-۴-۱-شاخص فالکن مارک
- ۶۰..... ۳-۲-۴-۲-شاخص سازمان ملل
- ۶۱..... ۳-۲-۴-۳-شاخص نسبت بحرانی
- ۶۲..... ۳-۲-۴-پوشش گیاهی و جانوری
- ۶۲..... ۳-۲-۴-۱-تنوع گیاهی
- ۶۳..... ۳-۲-۴-۲-تنوع جانوری
- ۶۴..... ۳-۲-۴-۳-جنگل
- ۶۵..... ۳-۲-۵-کشاورزی
- ۶۹..... ۳-۲-۷-مخاطرات محیطی
- ۶۹..... ۳-۲-۷-۱-زلزله
- ۷۲..... ۳-۲-۷-۲-فرسایش خاک
- ۷۲..... ۳-۲-۷-۳-سیل

- ۷۳..... کاربری اراضی ۸-۲-۳
- ۷۴..... زیستگاه‌های تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست ۹-۲-۳
- ۷۹..... آلاینده‌ها ۱۰-۳-۲
- ۷۹..... پسماندهای صنعتی و شهری ۱-۱۰-۲-۳
- ۸۰..... آلودگی هوا ۲-۱۰-۲-۳
- ۸۰..... بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی ۳-۳-۳
- ۸۰..... بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان قزوین ۱-۳-۳
- ۸۰..... تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان قزوین ۱-۱-۳-۳
- ۸۱..... عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه ۲-۱-۳-۳
- ۸۱..... عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه ۳-۱-۳-۳
- ۸۲..... وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان قزوین ۴-۱-۳-۳
- ۸۲..... تحلیل مسائل و مشکلات اجتماعی (طلاق، سرقت و جنایت...) تحلیل مسائل و مشکلات اجتماعی (طلاق، سرقت و جنایت...)
- ۹۶..... سنجش سرمایه اجتماعی استان ۵-۱-۳-۳
- ۹۶..... سرمایه اجتماعی سطح کلان ۱-۵-۱-۳-۳
- ۹۷..... سرمایه اجتماعی سطح میانی ۲-۵-۱-۳-۳
- ۹۹..... سرمایه اجتماعی سطح خرد ۳-۵-۱-۳-۳
- ۱۰۴..... سرمایه اجتماعی کل ۴-۵-۱-۳-۳
- ۱۰۴..... فقر و محرومیت ۲-۳-۳
- ۱۰۵..... طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم ۱-۲-۳-۳
- ۱۱۴..... شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان قزوین ۲-۲-۳-۳
- ۱۱۵..... جمع‌بندی ۳-۲-۳-۳
- ۱۱۷..... حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری ۳-۳-۳

- ۱۱۸..... سکونتگاه‌های غیررسمی - نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی ۱-۳-۳-۳
- ۱۲۰..... سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان قزوین ۲-۳-۳-۳
- ۱۲۲..... جمع‌بندی ۳-۳-۳-۳
- ۱۲۳..... بررسی ویژگی‌های جمعیتی ۴-۳-۳-۳
- ۱۲۴..... تغییرات تعداد جمعیت ۱-۴-۳-۳
- ۱۲۶..... تراکم جمعیت ۲-۴-۳-۳
- ۱۲۷..... سهم جمعیت استان از کشور ۳-۴-۳-۳
- ۱۲۹..... میزان شهرنشینی و روستائینی ۴-۴-۳-۳
- ۱۳۰..... متوسط رشد سالانه جمعیت ۵-۴-۳-۳
- ۱۳۲..... هرم سنی جنسی جمعیت ۶-۴-۳-۳
- ۱۳۵..... گروه عمده سنی جمعیت ۷-۴-۳-۳
- ۱۳۸..... نسبت جنسی جمعیت ۸-۴-۳-۳
- ۱۴۰..... متوسط بعد خانوار ۹-۴-۳-۳
- ۱۴۱..... موازنه مهاجرتی ۱۰-۴-۳-۳
- ۱۴۴..... مبدأ اقامت قبلی مهاجران ۱۱-۴-۳-۳
- ۱۴۵..... الگوی مهاجرت ۱۲-۴-۳-۳
- ۱۴۶..... ولادت‌های ثبت شده ۱۳-۲-۴-۳-۳
- ۱۴۷..... میزان باروری کل ۱۴-۴-۳-۳
- ۱۴۸..... مرگ‌ومیرهای ثبت شده ۱۵-۴-۳-۳
- ۱۴۹..... امید به زندگی ۱۶-۴-۳-۳
- ۱۵۰..... پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵ ۱۷-۴-۳-۳
- ۱۵۱..... وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی-عمومی ۵-۳-۳-۳

- ۱۵۱ ۳-۳-۱-۵-۱-تعلیم و تربیت رسمی- عمومی
- ۱۵۵ ۳-۳-۲-۵-۲-وضعیت سواد در استان قزوین
- ۱۵۷ ۳-۳-۳-۵-۳-وضعیت آموزش عالی در استان قزوین
- ۱۵۹ ۳-۳-۴-۴-۴-بررسی نظام اقتصادی و تولید
- ۱۷۷ ۳-۳-۵-۵-۵-بررسی نظام سکونتگاهی
- ۱۷۷ ۳-۳-۱-۵-۱-نظام شهرنشینی
- ۱۸۰ ۳-۳-۱-۱-۱-۵-۱-بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان قزوین
- ۱۸۳ ۳-۳-۲-۱-۲-۵-۲-وضعیت نخست شهری در استان قزوین
- ۱۸۴ ۳-۳-۱-۱-۳-۳-۱-۵-۳-بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان
- ۱۸۷ ۳-۳-۱-۱-۴-۴-۱-۵-۳-الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان
- ۱۹۹ ۳-۳-۲-۵-۲-۲-نظام روستانشینی
- ۲۰۱ ۳-۳-۶-۳-۳-۳-۳-۶-۳-بررسی نظام زیربنایی
- ۲۰۲ ۳-۳-۱-۶-۱-۱-۶-۳-نظام حمل و نقل و ارتباطات
- ۲۰۲ ۳-۳-۱-۱-۶-۱-۱-۶-۳-حمل و نقل جاده‌ای استان قزوین
- ۲۰۳ ۳-۳-۲-۱-۶-۲-۱-۶-۳-پهنه‌بندی دسترسی‌پذیری
- ۲۰۴ ۳-۳-۱-۶-۳-۳-۳-۱-۶-۳-حمل و نقل ریلی
- ۲۰۵ ۳-۳-۱-۶-۴-۴-۱-۶-۳-حمل و نقل هوایی و فرودگاه‌ها
- ۲۰۶ ۳-۳-۱-۶-۵-۵-۱-۶-۳-فناوری اطلاعات و ارتباطات
- ۲۰۶ ۳-۳-۲-۶-۲-۲-۶-۳-نظام انرژی و تأمین آب
- ۲۰۶ ۳-۳-۱-۲-۶-۱-۲-۶-۳-زیرساخت‌های مرتبط با برق
- ۲۰۷ ۳-۳-۲-۲-۶-۲-۲-۶-۳-زیرساخت‌های نفت و گاز
- ۲۰۸ ۳-۳-۲-۳-۳-۲-۶-۳-استحصال و تأمین آب

۲۱۰	۷-۳- بررسی نظام مدیریتی
۲۱۰	۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی
۲۱۳	۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود
۲۱۹	۳-۸-۱- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها
۲۱۹	۳-۸-۱- ظرفیت‌های و قابلیت‌های طبیعی استان
۲۲۲	۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی
۲۲۲	۳-۸-۲-۱- موقعیت استان قزوین در ارتباطات با کریدورهای بین‌المللی
۲۲۷	۳-۸-۲-۲- ظرفیت‌های اقتصادی استان
۲۲۹	۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی
۲۳۱	فصل چهارم: رویکرد راهبردی
۲۳۲	۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی
۲۴۷	۴-۲- تدوین اهداف بنیادین
۲۴۹	۴-۳- تدوین چشم‌انداز
۲۴۹	۴-۴- مأموریت‌های اصلی
۲۵۰	۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید
۲۵۹	فصل پنجم: تدوین راهبردها و سیاست‌ها
۲۶۰	۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها
۲۶۶	منابع و مأخذ

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرداست در محور جمعیت و مهاجرت ۹
- جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد ۱۱
- جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی ۲۱
- جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی ۲۴
- جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی ۲۸
- جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست ۳۱
- جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان قزوین در سال ۱۳۹۸ ۴۱
- جدول ۸- مساحت طبقات ارتفاعی استان قزوین ۴۳
- جدول ۹- بارندگی ایستگاه‌های هواشناسی استان قزوین در سال زراعی ۱۴۰۰-۹۹ ۴۸
- جدول ۱۰- مشخصات محدوده‌های مطالعاتی حوزه عمل شرکت آب منطقه‌ای قزوین ۵۳
- جدول ۱۱- منابع آب زیر زمینی غیر مجاز به تفکیک شهرستان سال ۹۸ ۵۶
- جدول ۱۲- آمار بهره‌برداری شبکه آبیاری دشت قزوین ۵۸
- جدول ۱۳- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان قزوین ۵۹
- جدول ۱۴- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان قزوین و ایران ۶۰
- جدول ۱۵- شاخص سازمان ملل برای بحران آب ۶۱
- جدول ۱۶- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن ۶۱
- جدول ۱۷- گونه‌های جانوری استان قزوین ۶۴
- جدول ۱۸- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر ۸۳
- جدول ۱۹- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی ۸۴
- جدول ۲۰- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت ۸۴
- جدول ۲۱- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان قزوین ۸۵

- جدول ۲۲-نسبت طلاق به ازدواج در استان قزوین ۸۵
- جدول ۲۳-تعداد مراکز تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت گیرنده ۸۶
- جدول ۲۴-میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی ۸۶
- جدول ۲۵-میزان شاخص‌های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی ۸۷
- جدول ۲۶-درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی ۸۷
- جدول ۲۷- درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران ۸۸
- جدول ۲۸- انواع مواد مخدر و روان‌گردان‌های کشف شده ۸۸
- جدول ۲۹- دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم ۸۹
- جدول ۳۰-نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر) ۸۹
- جدول ۳۱- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ده هزار نفر) ۹۰
- جدول ۳۲- سرقت‌های عادی بر حسب نوع (مورد) ۹۰
- جدول ۳۳- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر) ۹۱
- جدول ۳۴- جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع ۹۱
- جدول ۳۵-نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر) ۹۲
- جدول ۳۶- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و ۹۳
- جدول ۳۷- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص (صد هزار نفر) ۹۳
- جدول ۳۸- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی ۹۴
- جدول ۳۹- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر) ۹۴
- جدول ۴۰- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی ۹۵
- جدول ۴۱- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر) ۹۵

- جدول ۴۲- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان قزوین و کل کشور..... ۹۷
- جدول ۴۳- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان قزوین و کل کشور..... ۹۷
- جدول ۴۴- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان قزوین و کل کشور..... ۹۸
- جدول ۴۵- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان قزوین و کل کشور..... ۹۹
- جدول ۴۶- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۰
- جدول ۴۷- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۰
- جدول ۴۸- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۱
- جدول ۴۹- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۱
- جدول ۵۰- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۲
- جدول ۵۱- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۲
- جدول ۵۲- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۳
- جدول ۵۳- توزیع درصدی احساس امنیت در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۳
- جدول ۵۴- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۳
- جدول ۵۵- میانگین سرمایه اجتماعی در استان قزوین و کل کشور..... ۱۰۴
- جدول ۵۶- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی..... ۱۰۶
- جدول ۵۷- مناطق کمتر توسعه یافته استان قزوین..... ۱۰۸
- جدول ۵۸- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناهان (روش ضریب همبستگی)..... ۱۰۹
- جدول ۵۹- مناطق کم‌تر توسعه یافته استان قزوین..... ۱۱۱
- جدول ۶۰- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان قزوین..... ۱۱۴
- جدول ۶۱- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی..... ۱۱۸
- جدول ۶۲- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۲۴
- جدول ۶۳- تغییرات تعداد جمعیت استان قزوین به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۲۵

- جدول ۶۴- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان قزوین، در سال ۱۳۹۵ ۱۲۷
- جدول ۶۵- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان قزوین از جمعیت شهری و روستایی کشور ۱۲۸
- جدول ۶۶- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان قزوین با کشور ۱۲۹
- جدول ۶۷- درصد رشد سالانه جمعیت استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۳۱
- جدول ۶۸- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان قزوین و کشور برحسب گروه‌های عمده سنی ۱۳۶
- جدول ۶۹- نسبت جنسی جمعیت استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۳۹
- جدول ۷۰- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، ۱۴۱
- جدول ۷۱- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۷۵ . ۱۴۲
- جدول ۷۲- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۴۳
- جدول ۷۳- تعداد و توزیع درصد مهاجران وارد شده به استان قزوین برحسب الگوی مهاجرت (بر اساس آخرین جابجایی انجام شده)، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰ ۱۴۶
- جدول ۷۴- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۴۷
- جدول ۷۵- میزان باروری کل استان قزوین و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶ ۱۴۸
- جدول ۷۶- تعداد مرگ‌ومیر ثبت شده استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵ ۱۴۹
- جدول ۷۷- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان قزوین به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵-۱۳۸۵ (سال) ۱۵۰
- جدول ۷۸- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان قزوین، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵ ۱۵۱
- جدول ۷۹- آمار تعداد دانش‌آموزان، معلمان و فضای آموزشی در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ ۱۵۳
- جدول ۸۰- وضعیت نرخ باسوادی در استان قزوین ۱۵۶
- جدول ۸۱- سهم استان قزوین از تولید ناخالص داخلی بدون نفت و با نفت ۱۶۱
- جدول ۸۲- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان قزوین از کشور ۱۶۲
- جدول ۸۳- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی استان قزوین در مقایسه با کشور ۱۶۳
- جدول ۸۴- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و معدن استان قزوین از کشور ۱۶۴

- جدول ۸۵- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور ۱۶۵
- جدول ۸۶- سهم استان قزوین از ارزش افزوده بخش خدمات کشور ۱۶۶
- جدول ۸۷- ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به استان ۱۶۸
- جدول ۸۸- ارزش افزوده بخش صنعت نسبت به استان ۱۶۹
- جدول ۸۹- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان ۱۷۰
- جدول ۹۰- شهرستان‌های استان به تفکیک گروه عمده فعالیت اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ ۱۷۲
- جدول ۹۱- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان قزوین به تفکیک کد ایسیک و شهرستان ۱۷۳
- جدول ۹۲- ضریب تمرکز فعالیت‌های صنعتی به تفکیک کد ایسیک در سال ۱۳۹۸ ۱۷۳
- جدول ۹۳- ضریب تمرکز بنگاه‌های اقتصادی به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۹۸ ۱۷۴
- جدول ۹۴- میزان مکمل‌گری میان شهرستان‌های استان قزوین ۱۷۵
- جدول ۹۵- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۷۸
- جدول ۹۶- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۷۹
- جدول ۹۷- جمعیت نقاط شهری استان قزوین در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ ۱۸۱
- جدول ۹۸- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان قزوین ۱۸۳
- جدول ۹۹- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ ۱۸۵
- جدول ۱۰۰- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵ ۲۰۱
- جدول ۱۰۱- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور ۲۰۲
- جدول ۱۰۲- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲ ۲۰۹
- جدول ۱۰۳- تعیین مسائل راهبردی حوزه جمعیتی-اجتماعی و آموزش ۲۳۴
- جدول ۱۰۴- شرح مسائل راهبردی در حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزش ۲۳۵
- جدول ۱۰۵- تعیین مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی ۲۳۶
- جدول ۱۰۶- مسائل راهبردی نظام مدیریت استان قزوین ۲۳۹

- جدول ۱۰۷- رتبه‌بندی ابعاد و نظام‌های مدیریتی ذیل مدیریت آمایش استان ۲۳۹
- جدول ۱۰۸- تعیین مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی ۲۴۰
- جدول ۱۰۹- شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی ۲۴۰
- جدول ۱۱۰- تعیین مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی ۲۴۱
- جدول ۱۱۱- شرح مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی ۲۴۲
- جدول ۱۱۲- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست ۲۴۳
- جدول ۱۱۳- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست ۲۴۴
- جدول ۱۱۴- تعیین مسائل راهبردی در حوزه اقتصادی ۲۴۵
- جدول ۱۱۵- شرح مسائل راهبردی در حوزه نظام فعالیت ۲۴۶
- جدول ۱۱۶- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه قزوین ۲۴۷
- جدول ۱۱۷- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان ۲۵۱
- جدول ۱۱۸- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط‌زیستی توسعه فضایی استان ۲۵۳
- جدول ۱۱۹- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان ۲۵۴
- جدول ۱۲۰- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی توسعه فضایی استان ۲۵۵
- جدول ۱۲۱- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان ۲۵۶
- جدول ۱۲۲- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان قزوین در محورهای مختلف ۲۶۲

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱- نمایی از وضعیت مکمل‌گری فعالیت‌های اقتصادی در استان ۱۷۵
- شکل ۲- طرح یک کمربند- یک جاده ۲۲۳
- شکل ۳- مسیر فعلی و آتی ارتباط بندر بمبئی و مسکو ۲۲۴
- شکل ۴- محورهای بزرگراه آسیایی عبوری از کشور ۲۲۵
- شکل ۵- کریدور منطقه‌ای اسلام‌آباد-تهران-استامبول (ITD) ۲۲۶
- شکل ۶- کریدور منطقه‌ای قرقیزستان - تاجیکستان - افغانستان - ایران (KTAD) ۲۲۶
- شکل ۷- ارتباط ایران با کریدور بین‌المللی تراسیکا و موقعیت استان قزوین ۲۲۷

فهرست نقشه‌ها

- نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان قزوین نسبت به استان‌های هم‌جوار ۴۰
- نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان قزوین ۴۱
- نقشه ۳- طبقات ارتفاعی استان قزوین ۴۴
- نقشه ۴- طبقه‌بندی اقلیمی استان قزوین ۴۶
- نقشه ۵- خطوط هم بارش استان قزوین ۴۹
- نقشه ۶- خطوط هم‌دما استان قزوین ۵۰
- نقشه ۷- رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان قزوین ۵۵
- نقشه ۸- پراکندگی معادن استان ۶۹
- نقشه ۹- موقعیت گسل‌های اصلی استان قزوین ۷۰
- نقشه ۱۰- نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی زمین‌لرزه کشور ۷۱
- نقشه ۱۱- نقشه پهنه‌بندی خطر سیلاب کشور ۷۳
- نقشه ۱۲- کاربری اراضی استان قزوین ۷۴
- نقشه ۱۳- مناطق تحت حفاظت محیط‌زیست ۷۸
- نقشه ۱۴- سطح‌بندی جمعیت سکونتگاه‌های شهری استان قزوین در سال ۱۳۹۵ ۱۸۶
- نقشه ۱۵- پهنه‌بندی دسترسی‌پذیری در استان قزوین ۲۰۴
- نقشه ۱۶- شبکه حمل و نقل استان قزوین ۲۰۵

فهرست نمودارها

- نمودار ۱- مقایسه بارش در دی ۹۹ و سال آبی گذشته و درازمدت (میلی متر)..... ۴۸
- نمودار ۲- میانگین ماهانه رطوبت نسبی در ایستگاه هواشناسی قزوین (دوره ۳۰ ساله ۶۵-۹۵)..... ۵۱
- نمودار ۳- میانگین ماهانه سرعت باد در ایستگاه قزوین (دوره ۳۰ ساله ۶۵-۹۵)..... ۵۲
- نمودار ۴- وضعیت تخلیه منابع آب استان قزوین..... ۵۴
- نمودار ۵- منابع آب زیر زمینی مجاز به تفکیک شهرستان سال ۹۸..... ۵۶
- نمودار ۶- میزان مصرف آب منابع زیر زمینی در بخش های مختلف..... ۵۷
- نمودار ۷- توزیع سطح برداشت محصولات زراعی استان های کشور..... ۶۶
- نمودار ۸- میزان ذخایر مواد معدنی استان ها..... ۶۸
- نمودار ۹- درصد ذخایر انواع مواد معدنی در استان قزوین..... ۶۸
- نمودار ۱۰- سهم اراضی استان قزوین..... ۷۳
- نمودار ۱۱- تغییرات تعداد جمعیت استان قزوین، در سال های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۲۵
- نمودار ۱۲- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان قزوین، در سال های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۲۶
- نمودار ۱۳- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان قزوین از جمعیت شهری و روستایی کشور..... ۱۲۸
- نمودار ۱۴- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان قزوین با کشور، در سال های ۹۹-۱۳۵۵..... ۱۳۰
- نمودار ۱۵- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان قزوین و کشور، طی سرشماری های ۹۵-۱۳۴۵..... ۱۳۱
- نمودار ۱۶- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان قزوین و کشور، طی سرشماری های ۹۵-۱۳۴۵..... ۱۳۲
- نمودار ۱۷- هرم سنی جنسی جمعیت استان قزوین، در سال ۱۳۸۵..... ۱۳۳
- نمودار ۱۸- هرم سنی جنسی جمعیت استان قزوین، در سال ۱۳۹۰..... ۱۳۳
- نمودار ۱۹- هرم سنی جنسی جمعیت استان قزوین، در سال ۱۳۹۵..... ۱۳۴
- نمودار ۲۰- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان قزوین و کشور، در سال های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۳۷
- نمودار ۲۱- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان قزوین و کشور، در سال های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۳۷

- نمودار ۲۲- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان قزوین و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵..... ۱۳۸
- نمودار ۲۳- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان قزوین، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۴۰
- نمودار ۲۴- خالص مهاجرت استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۷۵..... ۱۴۳
- نمودار ۲۵- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۴۴
- نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۴۵
- نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۴۵
- نمودار ۲۸- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان..... ۱۷۹
- نمودار ۲۹- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵..... ۱۸۲
- نمودار ۳۰- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور..... ۲۰۱
- نمودار ۳۱- چارچوب مفهومی نظام مدیریت آمایش و توسعه فضایی استان..... ۲۱۳

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

در سراسر تاریخ، نیل به کشوری آباد و پیشرفته که در آن اجتماعی کامل و سعادتمند، فرصت‌های عادلانه، شکوفایی استعدادها و تأمین نیازهای مادی و معنوی را میسر می‌سازد اصلی‌ترین دغدغه و نیرومندترین انگیزه تکاپوی اغلب ایرانیان بوده است. قریب به هفتاد سال است که این اندیشه، چهره تقریباً نظام‌مند به خود گرفته و در پرتو رهیافت‌های نوین مدیریت و برنامه‌ریزی، در قالب برنامه‌ها و طرح‌های مختلف دنبال می‌گردد. با این حال، هنوز کشوری که آرزومند آن هستیم شکل نگرفته و بسیاری از مسائل و مشکلات به قوت خود باقی است. مسائل اجتماعی-جمعیتی، مسائل فرهنگی، تمرکزگرایی، کم توجهی به اقتصاد فضا و نظام اقتصادی ضعیف، نابودی کارکردهای سامانه‌های طبیعی پشتیبان حیات، نظام سکونتگاهی نامتوازن و فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی تنها برخی از این مسائل و مشکلات است. شکی نیست که گذار از این وضعیت مستلزم انداختن طرحی نو تمرکز بر آبادانی و توسعه از نوعی دیگر است. آبادانی و پیشرفت در جهان به شدت پیچیده، رقابتی و فشرده، مستلزم، نگرش سیستمی و دگرساز، هماهنگی اثرات فضایی سیاست‌های بخشی، فرایندهای باز ساخت فضایی-اقتصادی، ظرفیت‌سازی نهادی در میان ذینفعان، تدوین چشم‌اندازی جسورانه، مقیاس بندی مجدد و تمرکززدایی (که نیازمند فرم‌های نوین حکمروایی چند سطحی و شیوه‌های جدید یکپارچگی سیاست قلمروی است) است که از طریق تمرکز بر تنوع ویژگی‌های خاص مکان‌ها و روابط اجتماعی ویژه فضا، اهداف یکپارچگی و انسجام، مشارکت، کارآفرینی، نوآوری، رقابت‌پذیری، خلاقیت، حکمروایی شایسته و پایداری را برآورده سازد. در این راستا، این گزارش بر آن است که با بهره‌گیری از رویکردی راهبردی-فضایی سپارده و شناخت پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی استان‌های کشور و برنامه‌ریزی بر مبنای آن بتواند گامی مهم در گذار از چالش‌ها و مسائل بردارد. این گزارش مشتمل بر پنج فصل است. بدین ترتیب که در فصل نخست به کلیات پرداخته شده و در فصل دوم و سوم محیط درونی و بیرونی استان بررسی و تحلیل می‌گردد. در فصل چهارم به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پرداخته شده و در نهایت در فصل پنجم راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها تدوین و اولویت‌بندی می‌گردند.

۱-۲- بیان مسئله

موقعیت چهارراهی و قرارگیری در مسیر ترانزیت شرق به غرب، نزدیکی به پایتخت و قلب اداری-سیاسی و اقتصادی، قرارگیری در دشتی حاصلخیز در کنار پدیده رخنه به پایین فعالیت‌های تولیدی و صنعتی، قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منحصر به فردی را پیش روی پیشرفت و آبادانی پایدار استان قزوین قرار داده است. علاوه بر این،

اقلیم مساعد و متنوع، منابع غنی معدنی (بیش از ۱۸۰ معدن فعال) رودخانه‌های پرآب (رودخانه‌های الموت رود، خرم رود، ابهر رود، حاجی عرب و طالقان رود)، تنوع گیاهی و جانوری بی‌نظیر و سه منطقه حفاظت شده و جاذبه‌های گردشگری فراوان از دیگر قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منحصر به فردی این استان است. چنین شرایطی موجب شده که استان از نظر باغداری و زراعت و به‌ویژه دام و طیور جایگاهی ویژه در امنیت غذایی کشور داشته باشد و سهم شایانی در تولید ناخالص داخلی کشور ایفا کند. با این وجود مسائل و چالش‌های بسیاری پیش روی استان قرار داد.

استان قزوین از نظر مصرف آب در شرایط بحران شدید آبی قرار گرفته و مصرف و مدیریت ناپایدار آب موجب نابودی دشت‌ها و فرونشست زمین شده است و حقایق‌های محیط زیستی در اغلب موارد رعایت نمی‌گردد. قرارگیری در پهنه لرزه‌خیزی در کنار تاب‌آوری پایین بسیاری از زیرساخت‌ها و بناها موجب شده که آسیب‌پذیری در برابر زلزله بسیار بالا باشد. علاوه بر این فرسایش و تخریب خاک به معضلی بزرگ در استان مبدل گشته است. چرخه باز پسماندها موجب شده که نه تنها بسیاری از منابع هدر رود بلکه زمینه‌های آلودگی و تخریب گسترده محیط‌زیست را فراهم ساخته است. سیستم‌های حمل و نقل ناپایدار در کنار فعالیت‌های آلاینده صنعتی موجب شده که در اغلب موارد مناطق صنعتی و شهرهای بزرگ آلوده باشند. آسیب‌ها و مسائل اجتماعی همچون طلاق، سرقت، قاچاق و مصرف مواد مخدر رو به افزایش است و میزان سرمایه اجتماعی پایین‌تر از متوسط کشوری است. تمرکز توسعه در شهرستان قزوین بوده و با وجود قابلیت، ۸ بخش استان محروم است و مهاجرت‌ها از روستاها ادامه‌دار بوده و نرخ رشد جمعیت مناطق روستایی منفی است. علاوه بر این طی دهه‌های گذشته ناتوانی در تأمین مسکن در استطاعت موجب گسترش سکونتگاه‌های غیر رسمی شده است. بخش بهداشت و سلامت استان نیز از استانداردهای لازم برخوردار نیست و تعداد متخصصان و تخت‌ها پایین‌تر از متوسط کشوری است. جمعیت استان نیز رو به پیری است و در آینده مشکلات فراوانی خلق خواهد کرد. وضعیت آموزش نیز مناسب نیست و کمبود فضاهای آموزشی، کمبود نیروی انسانی و تجهیزات آموزش مجازی در کنار مدرک محوری به جای مهارت-محوری مسائل عدیده‌ای پیش روی توسعه استان گذاشته است. میزان مکمل‌گری و سینرژی در بخش صنعت پایین بوده و تحریم‌ها بسیاری از کارگاه‌های فعال را به ورشکستگی کشانده است. مدیریت توسعه سرزمین در استان از چارچوب نهادی منسجم و یکپارچه‌ای برخوردار نیست و بسیاری از طرح‌های توسعه نیمه تمام بوده یا اجرایی نشده‌اند.

واضح است که گذار از این چالش‌ها و مشکلات مستلزم شناخت موشکافانه‌تر مسائل، تعیین قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها و در نهایت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام‌مند و ژرف‌اندیشانه است. بر این اساس گزارش حاضر

بر آن است که با مطالعه و شناخت استان قزوین در ابعاد مختلف، مسائل راهبردی را شناسایی کرده و در نهایت راهبردها و سیاست‌هایی را در جهت توسعه و آبادانی ارائه دهد.

۱-۳- اهداف بنیادین سند

اهداف بنیادین یا به بیانی علمی‌تر، اهداف راهبردی به دنبال نیل به اهداف طرح راهبردی در مدت زمانی معین هستند و به عنوان پلی یا پله‌هایی برای تحقق چشم‌انداز و مأموریت‌های یک سازمان یا منطقه عمل می‌کنند. این سند می‌تواند افق زمانی ۲۰ ساله داشته باشد و هدف بنیادین آن پیشرفت و آبادانی جاوید و در برگیرنده استان‌های کشور است. در چارچوب این هدف اصلی، اهداف بنیادین زیر را نیز دنبال می‌کند:

- ایجاد چارچوب کلی عمل برای اقدام در جهت پیشرفت و آبادانی؛
- رونق و شکوفایی اقتصادی و ارتقای رقابت‌پذیری و کیفیت تولیدات داخلی؛
- ریشه‌کنی فقر و محرومیت و تأمین معیشت پایدار برای تمامی مردم؛
- شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان‌های کشور و ایجاد توازن و سازگاری بین قابلیت‌ها و عملکردها؛
- جلوگیری از هدر رفت منابع و ایجاد توازن و کارآمدی در تخصیص منابع؛
- شناسایی مسائل راهبردی استان‌ها در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی، کالبدی و مدیریتی؛
- مشخص ساختن کارآمدترین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های پیشرو محرک؛
- اولویت‌بندی برنامه‌های پیشرو محرک استان‌های کشور

۱-۴- مواد و روش‌ها

۱-۴-۱- روش تحقیق

پژوهش علمی، تحلیلی نظام‌مند، کنترل‌شده، تجربی و یا واکاوی انتقادی مفروضات، فرضیه‌ها و تکاپوی برای پاسخ‌دهی به سؤالاتی است که با بهره‌گیری از روش علمی منجر به توسعه تعمیم‌ها، اصول و نظریه‌ها می‌گردد. با توجه به ماهیت و چارچوب میان رشته‌ای سند حاضر، به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و همچنین نیل به اهداف، روش تحقیق کمی و کیفی برگزیده شده است که در ادبیات جهانی به روش ترکیبی یا آمیخته مشهور است. اگرچه تعریف جامعی از این روش وجود ندارد؛ ولیکن می‌توان گفت که روش تحقیق ترکیبی، روشی است که در آن محقق عناصر رویکردهای تحقیق کمی و کیفی (برای نمونه استفاده از دیدگاه‌های کمی

و کیفی، جمع‌آوری داده، تحلیل) را برای درک ژرف‌تر و گسترده پدیده مورد نظر خود، ترکیب می‌کند (Johnson et al, 2007; Teddlie & Tashakkori, 2010). ترکیب روش‌ها شامل، جمع‌آوری، تحلیل، و یکپارچگی داده‌های کمی و کیفی در مطالعه‌ای تک یا چندمرحله‌ای است (Hanson et al, 2005). جانسون و آنوکبوزی (۲۰۰۴) و برایمن (۲۰۰۷) بعدها، اصل یکپارچگی روش تحقیق ترکیبی مطرح ساختند که به موجب آن بایستی برآیندهای تحقیق بایستی در نقطه‌ای یکپارچه گردند و فراتر از مجموع نتایج بخش‌های کمی و کیفی باشد (Bryman, 2007; Johnson & Onwuegbuzie, 2004). در این سند در بند رویکرد راهبردی این عمل انجام می‌پذیرد.

دلیل استفاده از این نوع تحقیق، ویژگی کلیدی آن یعنی روش‌شناسی کثرت‌گرا و التقاط‌گرایی^۱ آن است که اغلب نتایج آن را برتر از رویکردهای تک‌روشی^۲ می‌سازد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). روش ترکیبی نقشی برجسته در رسیدگی به مسائل پیچیده‌ای ایفا می‌کند که ماهیت و راه حل قطعی نداشته و تبیین سیاست مستلزم شناخت و آگاهی سیستم‌های چندگانه در کنش متقابل باهم است. این روش با رفع کاستی‌های رویکرد تک-روشی و با تکمیل دو روش کمی و کیفی، امکان پاسخگویی نیرومندتر سؤالات سند را فراهم می‌کند.

۱-۴-۲- استراتژی مطالعه موردی

یکی از روش‌های مورد استفاده در این سند، مطالعه موردی است. روش مطالعه موردی نظامی کران‌دار یا موردی را طی زمان و با جزئیات مورد بررسی قرار داده و از منابع داده‌ای مختلفی که در خصوص بستر وجود دارد استفاده می‌کند. این رویکرد از طریق به هم ربط دادن حقایق مختلف به یک مورد واحد، ویژگی یگانه‌ای به داده‌های مورد مطالعه می‌بخشد (Reinharz, 1992). علاوه بر این، فرصت تحلیل فشرده بسیاری از جزئیات ویژه‌ای که ممکن است با دیگر روش‌ها مورد غفلت واقع شود را فراهم می‌کند. از جمله اهداف اصلی رویکردهای مطالعه موردی به مشکلات می‌تواند تولید و آزمون یک فرضیه یا نظریه، تحلیل تغییرات در یک پدیده در طی زمان، یا برای تحلیل روابط بین بخش‌های یک پدیده باشد (Reinharz, 1992). مطالعه موردی این سند را استان‌های کشور تشکیل می‌دهند.

1- Methodological pluralism or eclecticism

2- Mono-method approach

۱-۴-۳- جمع آوری داده‌ها و منبع آن‌ها

در هر پژوهشی به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و آزمون فرضیات، جمع‌آوری داده صورت می‌گیرد. در روش تحقیق ترکیبی محققان به منظور پاسخ به سؤالات و آزمون فرضیه‌ها داده جمع‌آوری می‌کنند. رویه جمع‌آوری داده بایستی با نوع طرح تحقیق ترکیبی تطابق داشته باشد. توجه به اینکه در روش تحقیق ترکیبی هر دو داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری و تحلیل می‌گردند. در این سند، جمع‌آوری داده به شکل ترتیبی^۳ بوده و در آن نوعی از داده‌ها پیش از داده‌های دیگر جمع‌آوری و تحلیل شده و سپس به عنوان ورودی مرحله بعد مورد استفاده قرار گرفته است. به بیانی، با داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شده مستقل نبوده و با یکدیگر در ارتباط هستند. با توجه به ماهیت عنوان سند و همچنین روش تحقیق آن، بنابراین منبع داده‌ها چندگانه بوده و شامل اسنادی همچون طرح‌ها و برنامه‌های فرادست و موازی، مقالات، کتاب‌ها، گزارش‌های علمی، قوانین و مقررات است.

۱-۴-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها

الف) کیفی

پژوهش کیفی شامل بهره‌گیری از داده‌های کیفی از قبیل مصاحبه، اسناد و مشاهده به منظور درک و شرح پدیده‌های اجتماعی- فضایی است. دغدغه اصلی محققین در انتخاب روش کیفی بهره‌گیری از اندیشه‌های پژوهشگران از مکاتب مختلف، توصیف فریه، پذیرش رهیافت انعطاف‌پذیر و التقاطی و پروراندن مفاهیم نظریه‌ها بوده است. در این راستا، از روش‌های کیفی تحلیل محتوا و توصیفی استفاده شده است که در زیر به شرح آن‌ها پرداخته شده است.

تحلیل محتوای کیفی

تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های تحقیق است که به منظور تحلیل داده‌های متنی بکار گرفته می‌شود. تحلیل محتوای کیفی از شمارش لغات فراتر رفته و با آزمون ژرف زبان به دنبال تولید دانش و درک پدیده مورد مطالعه (Weber, 1990) است. در این سند، از روش تحلیل محتوا کیفی به منظور تعیین وجود واژگان یا مفاهیم خاص در ادبیات جهانی و بنیان‌های فلسفی و نظری در ارتباط با سند استفاده شده است. منظور از متن یا

³ Sequential

متون، فصول کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و طرح‌ها است. به منظور انجام تحلیل محتوا، متون کد بندی شده، خردتر شده و دسته‌های قابل مدیریت در سطوح مختلف واژه، کلمه، جمله و موضوع تبدیل شده و با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی^۴ تحلیل محتوا انجام شده است. تحلیل مفهومی بدین معناست که داده‌ها با بهره‌گیری از سیستم کدبندی کاهش یافته و بدین‌سان مشخص‌سازی واژگان یا الگوهایی که با سؤال تحقیق در ارتباط بوده‌اند، تسهیل گشته است.

تحلیل اسناد^۵

تحلیل اسناد فرآیند نظام‌مند بررسی و ارزیابی اسناد (هم پرنیت شده و هم الکترونیکی) است. همانند دیگر روش‌های تحلیل در پژوهش کیفی، تحلیل اسناد مستلزم نیازمند این است که داده‌های به منظور آشکار ساختن معانی، درک و توسعه دانش تجربی آزمون شده و تفسیر شوند (Corbin & Strauss, 2008). در این سند، سطح توصیفی شامل توصیفات داده‌های کیفی و کمی بود. در خصوص داده‌های کیفی، توصیفات برگرفته از بازگویی و نقل‌قول متون و نوشته‌های نهایی بود. علاوه بر این، سطح توصیفی تحلیل همچنین شامل شرح ویژگی‌های اصلی داده‌ها، خلاصه‌سازی روش‌شناسی، منطق‌های تحلیل و نتایج مقالات، کتاب‌ها، طرح‌ها و غیره بود. به طور کلی تحلیل توصیفی موارد زیر را فراهم آورد:

- برآوردهای اولیه و خلاصه‌سازی، آرایش جداول و اشکال به منظور برآورد اهداف؛
- اطلاعاتی در خصوص پویایی‌ها و تغییرپذیری داده‌ها؛
- نشانه‌ها و الگوهای غیرمنتظره که بایستی در تحلیل‌های اصلی مورد استفاده قرار می‌گرفت.
-

ب) کمی

تحقیق کمی، پژوهشی است که به تفسیر پدیده از طریق جمع‌آوری داده‌های عددی می‌پردازد؛ داده‌هایی که با استفاده از روش‌های ریاضی تحلیل می‌گردند (Creswell, 1994). روش‌های کمی مورد استفاده در این سند، آمارهای توصیفی و استنباطی، روش‌های کمی تحلیل جمعیتی و اقتصادی، روش‌های کمی تحلیل نظام سکونتگاهی و تحلیل‌های فضایی با بهره‌گیری از بسته نرم‌افزاری GIS بوده است. علاوه بر این از تحلیل SWOT، نیز استفاده شده است.

4_ Conceptual analysis

5_ Document analysis

فصل دوم

تحليل محیط بیرونی

۲-۱- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف

شکی نیست که یکی از مهم‌ترین پیش شرط‌های موفقیت و تحقق‌پذیری یک سند، طرح یا برنامه، همسویی سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌های احتمالی آن با اسناد و طرح‌های فرادست می‌باشد. علاوه بر این، به هنگام تدوین طرح یا برنامه، آگاهی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران از اثرات فضایی طرح‌ها و برنامه‌های فرادست بسیار حائز اهمیت است؛ چرا که می‌تواند عدم قطعیت‌های برنامه‌ریزی را کاهش داده و توان برنامه‌ریزی یا سیاست‌گذار را بر کنترل نظام فضایی و به تبع آن نیل به نظم در سیستم فضایی را افزایش دهد. سند توسعه و انقلاب اقتصادی نیز از این قاعده مستثنا نبوده و بر همین اساس در این بخش به مطالعه اسناد فرادست و سیاست‌های اصلی آن پرداخته شده است.

در سطح ملی مهم‌ترین اسناد توسعه‌ای که جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان ملی را مشخص می‌سازد شامل سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری ۱۳۹۰، سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴، طرح کالبدی ملی ۱۳۷۰، قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، طرح پایه آمایش سرزمین ۱۳۷۷، ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیئت‌وزیران ۱۳۸۳ و ضوابط ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۴، سند ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۹، سند توسعه ملی قزوین، سند آمایش قزوین ۱۳۹۸ و طرح آمایش ملی (غیر مصوب) است.

جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت

سند طرح	سند	راهبردها و سیاست‌ها	توضیحات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابدی نام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد توازن در استقرار جمعیت - ارتقا و بهبود شاخص توسعه انسانی - جلوگیری از مهاجرت بی رویه به شهرهای بزرگ 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش عدم تعادل در نظام سکونت (به‌ویژه بخش شهری) با توجه به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق - ارتقای نقش اقتصادی، اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تبدیل بخش سکونتگاهی - جلوگیری از افزایش بی‌سردی و سطح مرگ‌ومیر با سازوکارها و برنامه‌های مختلف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی و نابرابری در شرایط زیست و فعالیت در پهنه سرزمینی در چارچوب محدودیت‌های اکولوژیکی - تسهیل مهاجرت‌های اجباری و داوطلبانه و سازوکارهایی در خصوص ارتقای مهارت‌های آن‌ها و تأمین نیاز مسکن
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران آیفی ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - توزیع هموزان جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین - جستجوی منابعی جانشین و کاهش انکسار منابع نفتی - انجام اقدامات اساسی برای تجهیز و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی - جلوگیری از موج مهاجرت‌های جوامع روستایی به مناطق شهری و به تبع آن بروز مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی در شهرهای بزرگ 	<ul style="list-style-type: none"> - ترغیب توسعه مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته و جلوگیری از افزایش نابرابری‌ها - متنوع‌سازی اقتصاد روستایی و حمایت کارآفرینی‌ها در شهرهای کوچک و نقاط روستایی - ایجاد توازن در پراکنش فضایی جمعیت با توجه به ظرفیت‌های زیستی - حمایت از شهرهای کوچک و میانی به منظور جذب مهاجرت‌های اجباری و جلوگیری از مهاجرت‌های مستقیم از روستاها به شهرهای بزرگ
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پراکنش کشور - ایجاد تعادل در افزایش جمعیت و پراکنش آن در پهنه سرزمین - حمایت از اقتصاد مناطق مهاجر فرست - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان 	<ul style="list-style-type: none"> - حمایت و توسعه بخش خصوصی با سازوکارهای مختلف - حمایت و تشویق اقتصاد دانش‌بنیان و تولیدات صنعتی - جلوگیری از افزایش مهاجرت‌ها و تمرکز آن در کلان‌شهرها از طریق درگیر کردن ساختار فعالیت‌های صنعتی و خدماتی و جذب سرمایه‌ها - توسعه اقتصاد دانش بنیان در نواحی دیگر - افزایش نرخ رشد جمعیت استان با برنامه‌ها و سازوکارهای مختلف (نرخ رشد ۱ درصد) - توسعه فرصت‌های شغلی و جذب نیروهای کارآفرین در مناطق مهاجر فرست
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بخشی به توزیع جمعیت متناسب با توزیع منابع و فعالیت - ایجاد تعادل در ساختار و ویژگی‌های جمعیت - هدایت هدفمند مهاجرت با تناسب با برنامه‌های توسعه پایدار - تشویق و بازاندازی‌گی به منظور کنترل و هدایت نرخ رشد جمعیت - تمرکززدایی از نقاط دارای تمرکز بیشتر جمعیت به‌ویژه کلان‌شهرها 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد تعادل در نظام فضایی سکونت با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها - جلوگیری از افزایش میانگین سن از ده‌ج با برنامه‌های مختلف - مدیریت نرخ باروری و افزایش ولادت برای تیل به نسبت جانشینی و سلامت - کاهش نرخ مرگ‌ومیر و طلاق در استان - ایجاد تعادل در نسبت جنسی استان - جلوگیری از افزایش بیشتر نرخ سالمندی - حمایت و تشویق کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - کاهش نرخ بیکاری و حمایت از اشتغال جوانان - توسعه گزینه‌های مسکن جوانان به‌ویژه در شهرهای کوچک و میانی
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	<ul style="list-style-type: none"> - توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی - ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد - مهار و کنترل رشد جمعیت در مناطق کلان‌شهری - ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت 	<ul style="list-style-type: none"> - برقراری توازن در توزیع جمعیت با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی و توان مناطق - حمایت از افزایش سرمایه‌گذاری در صنعت و خدمات عمومی در نواحی کمتر توسعه یافته - جلوگیری یا کاهش شتاب تمرکز جمعیت در شهر قزوین با سازوکارهای مختلف با بگرمی منطقه‌ای و سیستمی - حمایت از شهرهای کوچک و میانی استان به‌ویژه در عرصه‌های اقتصادی

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
مطالعه استراتژی درآمدت طرح آمایش سرزمین- مهندسان مشاور سنبران	۱۳۵۵	سهیل مهاجرت از طریق کاهش فواصل مهاجرت و جذب مهاجران روستایی در مناطق جذب نزدیک - کاهش رشد متمرکز بزرگترین شهرها و هدایت بخشی از جمعیت آن‌ها به سمت شهرهای ماهوارهای - تقویت شهرهای کوچک و میانی به عنوان قطب خدمات رسان به نواحی روستایی - تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت از مناطق روستایی	- حمایت، تشویق و رونق بخشی به اقتصاد مناطق روستایی - رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی، به‌ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره) - تزیین خردانگانه اقتصادی-اجتماعی شهرهای اندامی - حمایت از طرح‌های مسکن اجتماعی در شهرهای کوچک و میانی، به‌ویژه برای نسل‌های جوان - ایجاد مراکز تسهیل‌گر جذب مهاجران از شهرهای میانی و کوچک
طرح کالبدی- وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	- عدم احداث شهرهای جدید - جلوگیری از تمرکز جمعیت و فعالیت در چند شهر بزرگ - گسترش شهرها در زمین‌های با قابلیت سکونت - جلوگیری از تخریب زمین از طریق طرح‌ریزی یکپارچه و با دقت - گسترش شهری و صنعتی - تهیه طرح‌های تفصیلی منطقه‌ای و محلی برای منطقه ساحلی	- جلوگیری از پراکنده‌رویی شهرها و مناطق روستایی و توسعه درون‌افزا و فشرده این مناطق - تقویت شهرهای میانی و کوچک به عنوان تعدیل‌بخش‌های نظام سکونتگاهی و به منظور جذب بازار جمعیت در مناطق روستایی - توسعه فشرده و درون‌افزا در مناطق صنعتی موجود و اجتناب از ایجاد مناطق جدید در نواحی حاصلخیز - اجتناب از ایجاد و ساخت شهرهای جدید - افزایش تراکم شهری (پیش از ۱۰۰ نفر در هکتار)
سند ملی توسعه فرابخشی: سااندهی سواحل کمیونر- سازمان مدیونر و برنامه‌ریزی	۱۳۸۵	- ایجاد تعامل در توزیع جمعیت و فعالیت، متناسب با منابع، توان محیطی - قانونمند کردن شیوه بهره‌برداری، استقرار فعالیت و جمعیت در مناطق ساحلی - جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهرها نواحی ساحلی	- حمایت و رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی، به‌ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره) با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی - توسعه سکونت و فعالیت قانونمند و با ضابطه در نواحی ساحلی - جلوگیری از تخریب سواحل ارزشمند، به‌واسطه ساخت‌وسازها - ایجاد محدودیت‌های محیط‌زیستی، به منظور حفظ منابع حساس اکولوژیکی در سواحل - استفاده از ظرفیت‌های ساحلی
برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و توزیع مهاجرت معکوس - توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی - برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع مناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور - زمینه‌سازی مناسب جهت کنترل و کاهش میانگین سن ازدواج - زمینه‌سازی جهت افزایش نرخ باروری (TFR) به حداقل ۲/۵ فرزند - به ازای هر زن - پشتیبانی و حمایت از توزیع ازدواج موفق، پایدار و آسان - ارائه تسهیلات جهت افزایش سلامت ازدواج و درمان ناباروری	- ارتقای نقش اقتصادی اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونتگاهی - سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال مولد، به‌ویژه در نواحی روستایی و شهرهای کوچک و کمتر توسعه یافته - حمایت از طرح‌های کارآفرین در مناطق روستایی - ارائه مشوق‌ها (معافیت‌های مالیاتی، زمین ارزان قیمت، اعتبارات کم‌بهره و ...) به جوانان تحصیل کرده به منظور کارآفرینی در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - توسعه خدمات عمومی در مناطق کمتر توسعه یافته، با توجه به سلسله مراتب عملکردی - کاهش چابک مهاجرت به شهرهای بزرگ از طریق ایجاد شرایط زیست و فعالیت عادلانه - سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های شغلی مولد برای نسل جوان، به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته و شهرهای کوچک و میانی - توسعه و تجهیز مراکز درمانی و ایجاد کلینیک‌های سلامت، به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته - جلوگیری از سوداگری و بوزن بازی زمین و هدایت سرمایه‌ها به بخش مولد

جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقاء بهره‌وری نیروی کار - ارتقای کارایی و بازدهی اقتصادی - تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور - حفظ احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها و منابع طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تورم نیروی انسانی در بخش‌ها - تقسیم کار منطقه‌ای در استان با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و توان آکولوژیک - اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید صنعتی - ایجاد کار کردها و جریان‌های مکمل گر در استان به‌ویژه در شهرها و شهرک‌های صنعتی - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تعهد کاری - ایجاد هماهنگی بین استعدادهای تحصیل‌افتادگان و مشغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی - تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی - ارتقاء ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی - توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی - ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه‌ای کشور - هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌های دارای مزیت نسبی - ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری - افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی - ایجاد رقابت‌پذیری در کالاها و خدمات کشور - متنوع‌سازی اقتصاد - رشد بهره‌وری عوامل تولید - پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استعدادهای نخبه و پژوهشی - تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی - مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه‌های کم درآمد و محروم - حرکت در جهت تبدیل در آمد نفت و گاز به دارایی‌های مولد 	<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌برداری بهینه از منابع - ارتقای ظرفیت‌ها و توانمندسازی تعاونی‌ها - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - جلوگیری از افزایش فاصله بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی - تنوع بخشی به اقتصاد استان - حمایت از کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در بخش صنایع کاربر به‌ویژه در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - جلوگیری یا کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - جلوگیری از افزایش اندازه بخش اجرایی و حذف دستگاه‌های موازی به منظور کاهش هزینه‌های عمومی استان - بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به منظور ارتقای بازار سرمایه استان - حمایت و توانمندسازی بخش‌های تعاونی در استان - حمایت و ترغیب سرمایه‌گذاری در بخش‌های دارای مزیت رقابتی استان - کاهش هزینه‌های غیرضروری سازمان‌های اجرایی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و حمایت از نظام غذایی پایدار

سند/نوع طرح	سال	راهبردی سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
			<ul style="list-style-type: none"> - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی بخش‌های داری مزیت نسبی و رقابتی - ترغیب و حمایت از صادرات محصولات استان - واگذاری تأمین زیرساخت‌های اقتصادی به بخش خصوصی همگرا، هم‌افزا، مستقر، منتهد و آینده‌نگر - کاهش وابستگی به بودجه‌های عمومی و افزایش نقش بخش خصوصی - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد اقتصاد استان - پرهیز از واردات کالاهای غیرضروری به استان - تغییر فرایندهای تولید سنتی به تولید مدرن و دانش بنیان - سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات مدرن‌تر و کارآمدتر و منابع انسانی - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - خصوصی‌سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد - توسعه فعالیت گردشگری در استان - استفاده درست از نیروی انسانی
سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - حضرت آیت‌الله خامنه‌ای	۱۳۹۲	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی - پیشسازی اقتصاد دانش بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان - ارتقای بهره‌وری در اقتصاد - سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف - افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی - تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی - اصلاح و تقویت همه‌جانبه‌ی نظام مالی کشور - حمایت همه‌جانبه‌ی هدفمند از صادرات کالاهای - افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد - توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه‌ی اقتصادی کشور - افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز - افزایش سهم درآمدهای مالیاتی - تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی 	<ul style="list-style-type: none"> - ترغیب سرمایه‌گذاری و تخصیص بیشتر اعتبارات به بخش‌های داری مزیت نسبی و رقابتی در استان - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد در استان - هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع دانش بنیان همچون صنایع فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان، هوافضا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای معیار دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - تنوع بخشی به اقتصاد استان از جمله توسعه گردشگری - افزایش سهم همکاری در تحقیقات کاربردی بین صنعت و دانشگاه - تجاری‌سازی و بازاریابی دانش در استان - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد نهاد کاری

سند طرح	سال	راهبردی سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
		<ul style="list-style-type: none"> افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن شفاف و روان سازی نظام توزیع و قیمت گذاری صرف جویی در هزینه های عمومی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> جلوگیری از ناهماهنگی بین استعدادهای و تحصیلات فردی و شغلی رفع هرگونه قبض بین کارکنان و اجرای برنامه های آموزش ضمن خدمت افزایش بهره دوری در عوامل تولید آب، زمین، نیروی کار و غیره تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی حمایت از نظام غذای استان و جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی حمایت از نقش آفرینی بخش خصوصی و نهادهای مردمی در عرصه اقتصادی خصوصی سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کار آمد برهیز از واردات کالاها و غیر ضروری به استان و حمایت از صادرات حمایت و ترغیب کار آفرینی به ویژه در شهرهای کوچک و متوسط و مناطق روستایی
<p>ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین</p>	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع و معدنی با توجه به مزیت های نسبی کشور توسعه صنایع تولید کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات ترین و دانش پایه ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی باز تعریف نقش وظایف مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی، با توجه به ویژگی های مناطق کشور گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در بین منطقه های تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی استفاده پایدار از قابلیت های طبیعی و امکانات آب و خاک توسعه بهره دوری از قابلیت های معدنی کشور افزایش ظرفیت های اکتشاف و بهره دوری از ذخایر عظیم نفت و گاز توسعه صنایع پشتیبان حمل و نقل، شامل صنایع خودرو سازی، واگن سازی، تجهیزات راه آهن و صنایع حمل و نقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد تأکید بر توسعه فعالیت های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق مواجه با محدودیت های برای توسعه سایر فعالیت های اقتصادی و برخوردار از اهمیت استراتژیک، از جمله مناطق کمتر توسعه یافته جنوب شرقی کشور، ساحل خلیج فارس و دریای عمان و مناطق کمتر توسعه یافته 	<ul style="list-style-type: none"> توسعه و تقویت خدمات و زیر ساخت های بنادر و محدوده پس کرانه ای بنادر جلوگیری و کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان تقسیم کار منطقه ای در استان با توجه به مزیت های نسبی و رقابتی و توان اکولوژیک ایجاد انطباق بین ویژگی های استان (از نظر اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و موقعیتی) و نقش مناطق آزاد و ویژه اقتصادی تولید کالاهای و محصولات و ارائه خدمات بر اساس تقاضای محلی و منطقه ای و مزیت رقابتی و نسبی توسعه گردشگری پایدار و اجتماع محور نیازسنجی کالاهای و خدمات مورد نیاز محلی و منطقه ای به ویژه در عرصه دریایی هدایت سرمایه ها به سوی صنایع و خدمات دانش بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیو تکنولوژی، بهداشت و درمان و هوافضا ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش بنیان ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان ارتقای مهارت دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان های عمومی و خصوصی افزایش سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه ارتقای بهره دوری در بخش های مولد افزایش بهره دوری در عوامل تولید در بخش های مختلف اقتصادی

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	مطلوبات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار
		غرب کشور	
		<p>مطالعه امکان‌سنجی در خصوص بهره‌برداری از منابع نفت و گاز منطقه</p> <p>اصلاح نظام‌های بهره‌برداری با توسعه تعاونی‌های تولیدی</p> <p>امکان‌سنجی در خصوص توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط‌زیستی و با توجه مزیت‌های رقابتی و نسبی</p>	
		<p>اجتناب از استقرار صنایع صادراتی در مناطق دور از کریدورهای اصلی</p> <p>اولویت دهی به توسعه راه‌های متصل شونده به کریدورهای اصلی</p> <p>توسعه صنایع صادراتی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی آستارا و بندر انزلی</p> <p>اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان</p> <p>ایجاد سازمان‌ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات</p> <p>توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی</p> <p>تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته</p> <p>ایجاد دگرسازی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی</p> <p>تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال فناوری در زمینه‌های فناوری برتر در استان</p> <p>اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری در زمینه معدن و کشاورزی</p> <p>جلوگیری از گسترش ساخت‌وسازهای خصوصی در مناطق و محروم‌های گردشگری و حفظ جاذبه‌ها</p> <p>ترغیب و توسعه شیوه‌های نوین بازاریابی به منظور جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی</p> <p>ایجاد امکانات و خدمات متنوع گردشگری در نواحی حساس اکولوژیکی</p> <p>افزایش ظرفیت‌های بندر استان</p> <p>اجتناب از استخدام نیروی کار غیر متخصص در بخش صنعت و معدن</p> <p>اجتناب از توسعه صنایع در زمین‌های حاصلخیز و مناطق حساس اکولوژیکی</p> <p>مدیریت‌اسون و بهره‌گیری از شیوه‌های نوین در بخش کشاورزی</p> <p>اصلاح نظام‌های بهره‌برداری با توسعه تعاونی‌های تولیدی</p> <p>ایجاد و توسعه خدمات پشتیبان تولید در مجاورت شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان یا در شهرهای</p>	<p>گسترش فناوری‌های پیشرفته در تولید محصولات صنعتی</p> <p>ارتقاء مهارت و تخصص نیروی شاغل در بخش صنعت و معدن</p> <p>توسعه بخش صنعت</p> <p>اولویت استقرار صنایع صادراتی در نزدیکی کریدورها و مبادی ورودی و خروجی اصلی کشور</p> <p>رعایت ملاحظات محیط‌زیستی در استقرار صنایع</p> <p>ارتقاء عملکرد، اصلاح شبکه‌ها و تجهیزات مورد نیاز در مراکز تعطیه، نگهداری و توزیع کالا</p> <p>ایجاد زمینه‌های لازم جهت ارتقاء سهم و نقش ترانزیتی کشور</p> <p>حفظ محیط‌زیست در راستای توسعه اکوتوریسم</p> <p>جلب سرمایه‌های خارجی و داخلی برای ایجاد تسهیلات و تجهیزات گردشگری</p> <p>تشویق و حمایت از ایجاد تأسیسات اقامتی و تفریح‌گامی</p> <p>تجول ساختار بخش کشاورزی در جهت دستیابی به کشاورزی مدرن و رقابتی</p> <p>افزایش کیفیت محصولات کشاورزی و توجه به صنایع تبدیلی و بسته‌بندی</p> <p>طراحی و استقرار نظام سلسله مراتبی خدمات پشتیبان تولید</p> <p>ایجاد مجتمع‌های دام‌پروری صنعتی و نیمه‌صنعتی</p> <p>بالا بردن سهم صادرات محصولات صنعتی از کل صادرات کشور</p> <p>ایجاد زمینه‌های مناسب جهت جذب سرمایه‌های خارجی</p> <p>محدود نمودن صادرات مواد خام و اولیه و توسعه محصولات فرآوری شده و صنعتی</p> <p>توسعه و ایجاد صنایع معدنی در جهت تکمیل زنجیره‌های تولید</p>

سند طرح	سال	راهبردها سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
			<p>زودیک به آن‌ها - جلوگیری از حرکت سرمایه‌ها به سوی اقتصاد غیر مولد با سازوکارهای مختلف - تقویت پیوندهای بین بخشی در صنایع استان و افزایش مکمل‌گری و سبزی</p>
<p>ضوابط ملی آمایش سرزمین هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>- رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت‌های آن - تخصصی کردن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی به منظور تقویت وابستگی‌های متقابل منطقه‌ای و یکپارچگی ملی - توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی - اولویت برداشت از مایندن مشترک نفت و گاز با مرزهای شمالی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی - سازمان‌دهی بخش کشاورزی در پهنه سرزمین - تدوین الگوی کشت بهینه در دشت‌ها - محدودیت کشت محصولات با نیاز آبی بالا - ایجاد و توسعه مجتمع‌های کشت و صنعت متناسب با قابلیت‌ها - ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت - توسعه پرورش و صید آبزیان در آب‌های دور و سرزمینی - شناسایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش - توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در جوار بنادر اصلی - ساماندهی مجتمع‌های صنعتی اعصم از شهرک‌ها و واحی صنعتی - توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت‌های صنعتی پایه و آب‌بر - توسعه صنایع تولید کننده کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه - استقرار صنایع فرآوری اولیه منابع معدنی در جوار ذخایر معدنی - توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های نوین و برتر - ایجاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی جدید در پهنه سرزمین - سیاست و استفاده از ظرفیت‌ها و جاذبه‌ها به منظور رونق گردشگری</p>	<p>- جلوگیری از افزایش جمعیت و فعالیت‌ها در مکان‌های فاقد توان اکولوژیک - جلوگیری از استفاده ناکارآمد از منابع اقتصادی - جلوگیری از نابودی منابع طبیعی و انسانی گردشگری - جلوگیری و کاهش فعالیت‌های اقتصادی فاقد مزیت نسبی و رقابتی - امکان‌سنجی در خصوص بهره‌برداری از صنایع نفت و گاز و توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظاتی شدید محیط‌زیستی و با توجه به مزیت‌های رقابتی و نسبی - منع کامل خام‌فروشی محصولات استان و ایجاد زنجیره‌ی ارزش فرآورده محصولات - انعقاد قراردادهای و تانهم‌نامه‌های همکاری با سایر مناطق و نهادهای دولتی و مردم‌نهاد داخلی و خارجی در مناطق ویژه و آزاد - بازاریابی و تبلیغات گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران در مناطق آزاد و ویژه استان - جلوگیری از کشت و پرورش محصولات فاقد مزیت در استان - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ارائه مشوق‌ها و حمایت از ساخت، تعمیر و نگهداری انواع مختلف تجهیزات کشاورزی سطحی، زیرسطحی، اثر سطحی و صنایع فراساحلی به‌ویژه در نزدیکی بنادر و مناطق آزاد - حمایت از کارگاه‌ها و تولیدکنندگان مرتبط با صنایع دریایی کشور - حمایت از مشاغل ایجاد شده حاصل از طرح‌های فن آوری و دانش بنیان در صنعت دریایی - هدایت اعتبارات به سوی طرح‌های کارآفرینی و خوداشتغالی دریایی - افزایش تسهیلات سرمایه در گردش تولیدکنندگان، سازندگان و شرکت‌های خدماتی فعال در صنایع دریایی - جلوگیری از توسعه صنایع در مراکز حساس و رعایت حریم‌های ایمنی - شناسایی تقاضای کالاها و محصولات در منطقه و تلاش برای برآورد آن‌ها بر اساس مزایای نسبی و رقابتی</p>

سند طرح	سال	راهبر داسیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سوزمین- مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> توسعه تعاون در روستاها از طریق تعاون‌های خدماتی و اتحادیه‌های تولیدی تنوع بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی حمایت از بهره‌برداران کوچک خانوادگی و بالا بردن کارایی آن‌ها استقرار واحدهای تولیدی کوچک در محیط‌های روستایی تسهیل توسعه فعالیت‌ها و مشاغل مستقل از بخش اول در محیط روستایی و شهرهای کوچک ایجاد مؤسسات اعتباری در محیط روستایی و رستاهای محصولات به بازار آرایش گسترده‌تر صنایع نوین توسعه فعالیت‌های نوین در شهرها متوسط استفاده از توان گردشگری شهرهای کوچک و توسعه صنایع کوچک کنترل دقیق برون ریخته‌های صنعتی و شهری در تمامی کرانه‌های دریای خزر به حداقل رساندن هزینه‌های توسعه شهری از طریق سازگاری با اقلیم، توسعه درون افزا، مکان‌یابی مناسب خلق سلسله مراتب مناسب به منظور جلوگیری از تمرکز فعالیت و جمعیت در چند نقطه توان کم و نسبتاً کم توسعه صنعتی 	<ul style="list-style-type: none"> تکمیل زنجیره تولید و حلقه‌های ارزش افزوده بخش معدن استان هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی صنایع با فناوری برتر جلوگیری از توسعه صنایع به صورت پراکنده اصلاح نظام مالکیت اراضی و حمایت و توسعه تعاونی‌های کشاورزی استفاده کارآمدتر از منابع آب و خاک تغییر اقتصاد تک محصولی شهرهای کوچک و روستا شهرها به اقتصادی متنوع و پویا جلوگیری از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی حمایت از صنایع دارای مزیت رقابتی و نسبی استان حمایت از توسعه صنایع کوچک و کارآفرین در نواحی روستایی توسعه بخش گردشگری در روستاها و شهرهای کوچک تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی جلوگیری از تمرکز خدمات در یک یا چند شهر اصلی و ضرورت ساماندهی توزیع و استقرار آن عدم ایجاد شهرهای جدید و توسعه فشرده و درون افزای نقاط سکونتگاهی موجود تجهیز و خدمات‌رسانی و نقش دهنی مکمل به نقاط شهری کوچک و متوسط به عنوان مراکز رشد تبادل بخش کنترل و محدودسازی تمرکز جمعیت در شهر قزوین ایجاد مناطق شهری (Urban region) مکمل گر و منسجم در سطح استان جلوگیری از توسعه بی برنامه فعالیت و سکونت در مناطق مختلف استان
طرح کالبد ملی- وزارت مسکن و شهرداری	۱۳۷۵	<ul style="list-style-type: none"> جذب شرکت‌های معتبر جهانی و منطقه‌ای در زنجیره تولید داخلی حمایت حقوقی، مالی و نهادی لازم برای توسعه و پیشرفت فناوری و نوآوری تجهیز منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت تا پایان اجرای قانون برنامه ششم افزایش و با دربرداشت عوارض آلاینده‌ها و عوارض ارزش افزوده گاز طبیعی و عوارض شماره گذاری خودروها عملیاتی کردن رویکرد تمرکززدایی و اثربخشی مدیریت اجرایی در مراکز استان‌ها و جهت 	<ul style="list-style-type: none"> بازآیابی گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران و شرکت‌های معتبر جهانی در مناطق آزاد و ویژه استان اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان ایجاد سازمان‌ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته

سند/نوع طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
طرح توسعه گردشگری ملی - سازمان ایرانگردی و جهانگردی	۱۳۸۰	<ul style="list-style-type: none"> - زمینه‌سازی، تبادل‌بخشی، توازن و آمایش سرزمینی - گسترش و تمسّق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) - افزایش سهم تعاون در اقتصاد به نسبت وینچ درصد - تأمین امنیت غذایی و نيل به خودکفایی در محصولات اساسی - توسعه کشاورزی حفاظتی، توسعه کشت نشانی، به‌زراعی - مصرف بهینه سبوم، دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی (کمپوست) - توسعه کشت محصولات سالم و محصولات زیستی (ارگانیک) - ممنوعیت هر گونه رهسازی، تولید، واردات و مصرف محصولات تراریخته - حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ایجاد ردیف مستقل پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی - ایجاد زمینه گسترش و تکمیل زنجیره‌های ارزش، صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی - ایجاد خوشه‌های صادراتی، نشان‌های تجاری و اختصاص مشوق‌های صادراتی به صادرات محصولات کشاورزی - افزایش سهم سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در کل سرمایه‌گذاری‌ها - ایجاد شورای معادن در هر استان - منع هر گونه فروش و واگذاری پروانه قبل از بهره‌برداری با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی - تکمیل زیربنایها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری‌سازی دساتوردهای پژوهشی و انتقال فناوری در زمینه‌های فناوری برتر در استان - اجتناب از خام‌فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت و سازهای خصوصی در مناطق و محوره‌های گردشگری و حفاظت جاذبه‌ها - جلوگیری از با کنترل و محدودسازی فعالیت صنایع آلاینده و اخذ غرامت و مالیات - جلوگیری از تمرکزگرایی مدیریتی در استان و تمرکززدایی تدریجی در کنار ایجاد ظرفیت‌های نهادی - حمایت و ترغیب تعاونی‌های تولیدی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و توسعه کشاورزی با رعایت ملاحظات محیط‌زیستی و مزیت‌های رقابتی - جلوگیری از استفاده بیش از حد از سموم و کودهای شیمیایی - ترغیب و حمایت از تولید کودهای ارگانیک - حمایت و ارائه مشوق و اعتبارات به تولیدکننده‌گان محصولات ارگانیک - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به‌ویژه در شهرهای کوچک و متوسط - جلوگیری از کنترل فعالیت‌های معدنی آلاینده - جلوگیری از خام‌فروشی مواد معدنی و تأمین خدمات و زیرساخت‌های مورد نیاز معادن و تکمیل زنجیره‌های ارزش - افزایش آگاهی‌های محیط‌زیستی و شفلی کشاورزان استان - ترغیب و گسترش بیمه محصولات کشاورزی - افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی - توسعه بازارهای مرزی به منظور جذب گردشگر - جلوگیری از سفرهای کوتاه‌مدت با افزایش بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - حمایت از طرح‌های ترکیب‌کننده گردشگری و تجارت - توسعه بازارهای علاقه‌مند به سفرهای دریایی - افزایش تسهیلات و خدمات گردشگری

سند مطرح	سال	راهبرد اساسيات	حکم الزامات در محور اقتصاد
سند ملی توسعه استان قزوین	۱۳۸۴	<p>ایجاد شرایط، امکانات و بستری مناسب قانونی، مدیریتی و زیربنایی لازم برای پذیرش بخشی از فعالیت‌های تولیدی و خدماتی قابل انتقال از مجموعه شهری تهران به استان</p> <p>– پرهنز از ایجاد و گسترش واحدهای تولیدی بزرگ مقیاس در منطقه شهری قزوین و هدایت آن‌ها به دیگر مراکز مستعد استان، با اولویت شهرک‌های صنعتی</p> <p>– سازماندهی فعالیت‌های صنعتی جدید یا تکمید بر محور قزوین – تاکستان – اهر به عنوان یکی از محورهای توسعه صنعتی استان</p> <p>– اولویت بخشیدن به تکمیل زنجیره‌های تولید صنایع موجود به‌ویژه پتروشیمی و ارتقاء فن آوری در آن‌ها و توسعه صنایع معدنی، فضایی، دارویی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، کشاورزی، ماشین‌سازی، شیمیایی و سلولزی، برق و الکترونیک، فلزی و صنایع خودرو</p> <p>– گسترش صنایع HI - Tech با ارزش افزوده بالا به ویژه در نواحی مترکیم صنعتی و ایجاد پارک‌های علمی و فن آوری</p> <p>– تجهیز سرمایه‌های خرد و منابع مالی محلی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در فعالیت‌های اقتصادی</p> <p>– بهینه‌سازی الگوی کشت، توسعه کشت مکانیزه و مدیریت بهینه اراضی با رویکرد جلوگیری از خرد شدن و تغییر کاربری اراضی کشاورزی در ناحیه میانی به ویژه در دشت قزوین</p> <p>– نظارت بر بهره‌برداری بهینه از منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی و تقاضای مصنوعی سفره‌های آب و نیز حفظ و توسعه منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی آبخیزهای استان به ویژه در حوزه آبخیز سفیدرود</p> <p>– ایجاد شرایط مناسب برای گسترش کشت‌های فشرده، تولید و بازاریابی محصولات کشاورزی تجاری و صنایع تبدیلی</p> <p>– گسترش سیستم‌های نوین آبیاری و توسعه کشت‌های مترکیم با اولویت اراضی پیرامون منطقه شهری قزوین، ناحیه میانی به ویژه دشت قزوین</p> <p>– تأمین و تقویت زیرساخت‌ها و ساماندهی فعالیت‌های گردشگری با تکمید بر آثار تاریخی و</p>	<p>– جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی</p> <p>– ایجاد آقامنگاه‌های ارزان قیمت منترکز و پراکنده توسط افراد بومی</p> <p>– تسهیل پدیده رخنه به پایین از شهر منطقه تهران</p> <p>– جلوگیری از توسعه کاربری‌های ناسازگار در پیرامون شهر</p> <p>– توسعه صنایع در محورهای دارای پتانسیل استان</p> <p>– تکمیل زنجیره‌های ارزش و تولید</p> <p>– ارتقای تکنولوژیکی و توسعه صنایع دارای قابلیت در استان</p> <p>– توسعه مراکز تسهیل کننده اقتصاد دانش بنیان</p> <p>– ایجاد سازوکارهای هم‌افزایی سرمایه‌های محلی</p> <p>– جلوگیری از نابودی دشت‌ها به واسطه الگوی کشت ناپایدار</p> <p>– جلوگیری از پراکنده‌رویی و نابودی زمین زرمین کشاورزی</p> <p>– جلوگیری از نابودی آبخیزها</p> <p>– جلوگیری از هدر رفت محصولات کشاورزی</p> <p>– توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی</p> <p>– جلوگیری از هدر رفت آب در بخش کشاورزی</p> <p>– استفاده از قابلیت‌های گردشگری استان</p> <p>– جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات به‌ویژه در مناطق روستایی</p> <p>– کاهش آسیب‌پذیری در برابر زلزله</p> <p>– توسعه فعالیت‌های مدرن و هوشمند بازرگانی</p>

سند/نوع طرح	سال	راهبرداسیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
		<p>فرهنگی استان قزوین و قلمه الموت و جاذبه‌های طبیعی دریاچه اروان</p> <p>- تعامل بخشی سازمان قضایی استان و تقویت و تجهیز نقاط شهری مستعد در نواحی شمالی و جنوبی استان جهت خدمات‌رسانی به نواحی روستایی پیرامون</p> <p>- گسترش شبکه‌های ارتباطی سریع زمینی بین منطقه‌ای با اولویت شبکه ریلی قزوین - تهران و توجه به نقش منطقه‌ای استان در تمرکززدانی ارتباطی از تهران</p> <p>- حفاظت آبیه، تأسیسات و تجهیزات مراکز زیست و فعالیت و زیربنایها در مقابل خطرات زلزله به ویژه در مناطق زلزله‌خیز جنوب غربی استان</p> <p>- تقویت و تجهیز زیرساخت‌ها و نهادهای لازم برای توسعه فعالیت‌های بازرگانی، نوین</p> <p>- تقویت مراکز آموزش عالی در جهت تمرکززدانی دوره‌های کارشناسی از دانشگاه‌های تهران و توسعه تحصیلات تکمیلی و مراکز تحقیقاتی و فناوری اطلاعات و ارتباطات</p> <p>- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید</p> <p>- ریشه‌کشی فقر شدید و گرسنگی و بهره‌مندی همگانی از موابخ توسعه اقتصادی و اجتماعی</p>	<p>- استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های هم‌جورای‌ها و موفقیت</p> <p>- توسعه صنایع و خدمات مکمل منطقه</p> <p>- پایدارسازی بخش کشاورزی و ارتقای تکنولوژیکی آن</p> <p>- توسعه مراکز دانش بنیان</p> <p>- جلوگیری از نابودی محیط‌زیست، به‌واسطه معادن استان</p> <p>- سبزسازی صنایع استان و ارتقای آن</p> <p>- کاهش فقر و محرومیت در مناطق محروم</p> <p>- جلوگیری از هدر رفت منابع طبیعی، نیروی انسانی و نهاده در بخش کشاورزی</p>
برنامه آمایش استان قزوین	۱۳۹۷	<p>کشاورزی، دامداری و آبی‌پروری پایدار</p> <p>- افزایش ظرفیت و قابلیت‌های خدماتی و گردشگری استان</p> <p>- ایجاد شبکه‌های قوی از دانشگاه‌ها و پارک‌های علم و فناوری و صنایع دارای فناوری بالا در همکاری‌های ملی</p> <p>- توسعه صنایع پایدار و معادن کارآمد و ارتقای جایگاه صنعتی استان</p> <p>- توسعه خدمات بازرگانی و زیرساخت‌های مبادله‌های خارجی استان</p> <p>- تأمین زیرساخت‌های لازم در مناطق کمتر توسعه یافته</p> <p>- افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی استان</p>	<p>- توسعه زیربنایها و تسهیلات مربوط به دهکده لجسٹیک</p>
سند آمایش مراکز لجسٹیک کشور	۱۳۹۷	<p>ارتباط است</p>	<p>- توسعه زیربنایها و تسهیلات مربوط به دهکده لجسٹیک</p>

سند/نظر سند ملی آمایش سرزمین	سال	واحد/داسیاس	حکم/الزامات در محور اقتصاد
	۱۳۹۹	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد و ارتقای پیوندها و مناسبات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با کشورهای منطقه و جهان - تقویت نقش مفصلی کشور در شبکه گذر راه‌های ترانزیتی منطقه‌ای و بین‌المللی - شبکه‌سازی و ایجاد زنجیره‌های جدید تولید بین‌المللی و ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور در بازارهای جهانی به‌ویژه در زمینه انرژی - تنوع بخشی به اقتصاد متناسب با مزیت‌ها، قابلیت‌ها و تخصص‌های سرزمین - تحول کشاورزی، اصلاح ساختار و نظام بهره‌برداری و استقرار کشاورزی هوشمند و پایدار با حصول اطمینان از امنیت غذایی، آب و محیط‌زیست - ارتقای بهره‌وری و کاهش انرژی بری و تنوع بخشی به منابع تولید انرژی - سازگاری توسعه با محیط‌زیست و منابع طبیعی - ساماندهی استقرار صنایع کشور و شکل‌دهی به زنجیره فعالیت‌های صنعتی - بازاریابی فضایی قلمروهای تولید محصولات کشاورزی - ارتقای گردشگری و آرازه‌سیرات فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران - توسعه و تجهیز زیربنایا و رونق‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مرکز لجستیک قزوین 	<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از تمرکزگرایی در تعیین تعاملات اقتصادی فرامرزی - ایجاد شبکه پیرومند بازاریابی - جلوگیری از فعالیت‌های آسیب‌زا در مناطق آزاد و تجاری و بازرگانی کارکرد اصلی آن‌ها - توسعه و ارتقای تجارت هوشمند - استفاده کارآمد از قابلیت‌های ترانزیتی - کارآمد سازی و ارتقای رقابت‌پذیری بنادر - اجتناب از تصویب قوانین و مقررات بازدارنده تولید و تجارت - ارتقای هوشمندی زنجیره‌های تامین - رفع موانع جذب سرمایه‌گذاری - جلوگیری از توسعه فعالیت‌های ناسازگار با قابلیت‌ها - ارتقای تنوع فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای قابلیت‌ها - اجتناب از رویه‌های ناپایدار کشاورزی - اجتناب از نابودی محیط‌زیست و پایدارسازی فعالیت‌های اقتصادی - ارتقای سبززی و مکمل‌گرایی صنایع - استفاده بهینه، کارآمد و رقابتی از منابع معدنی و گاز - توسعه صنایع و محصولات کشاورزی بر اساس قابلیت‌ها - تکمیل زنجیره تولید و ارزش بخش شیلات - استفاده بهینه از قابلیت‌های گردشگری - تکمیل زنجیره ارزش و تولید طیور

جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/ الزامات در محور زیربنایی

سند/ طرح	سال	راهبردا/سیاست	حکم/ الزامات در محور زیربنایی
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاخی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی - تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شریانی سرزمین و تبدیل کشور به مرکز عبور و مرور هوایی منطقه برای ترانزیت کالا و مسافر - انتخاب تعدادی از نادر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفظ محیط‌زیست 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش سهم انرژی‌های نو در بخش زیربنایی - جلوگیری از نابودی محیط‌زیست به هنگام توسعه زیرساخت‌ها - توسعه زیرساخت‌های سازگار با محیط‌زیست و سبز - استفاده بهینه از موقعیت استراتژیک استان در خصوص ترانزیت کالا و مسافر - ارتقای نقش خدماتی نادر استان
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - تسهیل بهره‌گیری مؤثرتر و جایگزینی سوخت‌های سنتی - حفاظت از سلامت شهروندان در مقابل آلودگی هوا ناشی از احتراق سوخت‌ها - کاهش اثرات منفی ناشی از مصرف انرژی در گرمایش جهانی 	<ul style="list-style-type: none"> - به حداقل رساندن آلودگی‌های ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی - در پیش گرفتن سیاست‌های تقابل و سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - افزایش سهم انرژی‌های نو - در پیش گرفتن سیاست‌های افزایش آگاهی‌های پایداری
ضوابط ملی آمایش سرزمین- حصول هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و تجهیز گردهای از محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل و نقل بین‌المللی - تأمین منابع آب و خدمات اجتماعی متناسب با سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده - رفع تنگنای شبکه‌های زیربنایی مناطق مستعد - توجه ویژه به صنایع انرژی بر در تلفیق مزیت نسبی برخوردار از ذخایر معدنی و مزیت نسبی برخوردار از منابع انرژی، به خصوص گاز و استقرار آن‌ها در نقاط واقع بر کریدورها و محورهای حمل و نقل بین‌المللی 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش عدم تعادل‌های زیربنایی در سازمان قضایی استان - استفاده بهینه و اقتصادی از موقعیت ترانزیتی استان - خلق دسترسی دربرگیرنده به زیرساخت‌ها به‌ویژه آب و خدمات اجتماعی در سطح استان - توسعه شبکه‌های زیربنایی مناطق با پتانسیل توسعه - توسعه صنایع انرژی بر در نزدیکی محورها و کریدورهای ملی - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات
مطالبات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدور شمال-جنوب و شرقی - غربی - افزایش سهم شبکه بزرگراهی در شبکه جاده‌ای - توسعه هماهنگ شبکه ریلی همگام با افزایش نارگان با اولویت شبکه راه آهن برقی - توسعه ارتباطات فیبر نوری با بهنای بلند متناسب بین شهری و درون‌شهری 	<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌گیری از موقعیت ترانزیتی استان با توسعه و تقویت زیربنای ارتباطی - تکمیل شبکه ریلی استان - کاهش سفرهای غیر اضطراری از طریق فناوری‌های نو - توسعه دورکاری و خدمات از راه دور

<p>استفاده از فناوری های نوین و برتر ارتباطی و گسترش شبکه های مخابراتی در کشور</p> <p>- به کار گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری برای تمرکز زدایی از شهر های بزرگ</p> <p>- توسعه کاربری های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک</p> <p>- فراهم سازی زمینه ها، امکانات و زیرساخت های مورد نیاز به منظور ایفای نقش مؤثر ترانزیتی کشور در منطقه</p> <p>- توسعه، تجهیز، ارتقا و اصلاح ساختار قضایی شبکه ریلی کشور</p> <p>- توسعه، تجهیز، تقویت و سطح بندی پاندر کشور در سواحل دریای خزر</p> <p>- تقویت و ساماندهی باندر و اسکله های صیادی در سواحل شمال کشور</p> <p>- توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی کشور</p> <p>- فراهم سازی بسترهای مورد نیاز برای توسعه شبکه ارتباطات و انتقال داده</p> <p>- تنوع بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی های تجدید پذیر در تولید و تأمین بهینه انرژی</p> <p>- ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی در مناطق دارای قابلیت</p> <p>- بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد به نفع تقویت معازل دریاچه ها و تالاب ها</p> <p>- ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح های سد، آبخیزداری، آبخیزداری و شبکه آبیاری و زهکشی پائین دست</p>	<p>- توسعه شبکه بزرگراهی در مناطق اولویت دار</p> <p>- جلوگیری از نابرابری ها در دسترسی به زیرساخت ها و تسهیلات اطلاعات و ارتباطات</p> <p>- توسعه و تجهیز زیربنایها و تسهیلات مورد نیاز برای بهره گیری کارآمد و سودآور از موقعیت ترانزیتی استان</p> <p>- توسعه و تکمیل شبکه ریلی استان و افزایش سهم آن در جابجایی کالا و مسافر</p> <p>- توسعه باندر ماهیگیری استان با توجه به پتانسیل ها</p> <p>- جلوگیری از مصرف بی رویه سوخت های فسیلی و افزایش سهم انرژی های پاک</p> <p>- جلوگیری از عدم تخصیص سهم منابع آب تالاب ها</p> <p>- جلوگیری از توزیع نامتعادل منابع آب سیدرود در سطح استان</p> <p>- افزایش بهره وری در استفاده از آب</p> <p>- اجرای طرح های آبخیزداری و آبخیزداری با هدف ارتقای منابع آبی استان</p>	<p>توسعه آمایش سوزمین - مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین</p>
<p>استفاده از فناوری های نوین و برتر ارتباطی و گسترش شبکه های مخابراتی در کشور</p> <p>- به کار گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری برای تمرکز زدایی از شهر های بزرگ</p> <p>- توسعه کاربری های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک</p> <p>- فراهم سازی زمینه ها، امکانات و زیرساخت های مورد نیاز به منظور ایفای نقش مؤثر ترانزیتی کشور در منطقه</p> <p>- توسعه، تجهیز، ارتقا و اصلاح ساختار قضایی شبکه ریلی کشور</p> <p>- توسعه، تجهیز، تقویت و سطح بندی پاندر کشور در سواحل دریای خزر</p> <p>- تقویت و ساماندهی باندر و اسکله های صیادی در سواحل شمال کشور</p> <p>- توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی کشور</p> <p>- فراهم سازی بسترهای مورد نیاز برای توسعه شبکه ارتباطات و انتقال داده</p> <p>- تنوع بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی های تجدید پذیر در تولید و تأمین بهینه انرژی</p> <p>- ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی در مناطق دارای قابلیت</p> <p>- بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد به نفع تقویت معازل دریاچه ها و تالاب ها</p> <p>- ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح های سد، آبخیزداری، آبخیزداری و شبکه آبیاری و زهکشی پائین دست</p>	<p>- توسعه و تجهیز زیربنایها و تسهیلات مورد نیاز برای بهره گیری کارآمد و سودآور از موقعیت ترانزیتی استان</p> <p>- توسعه و تکمیل شبکه ریلی استان و افزایش سهم آن در جابجایی کالا و مسافر</p> <p>- توسعه باندر ماهیگیری استان با توجه به پتانسیل ها</p> <p>- جلوگیری از مصرف بی رویه سوخت های فسیلی و افزایش سهم انرژی های پاک</p> <p>- جلوگیری از عدم تخصیص سهم منابع آب تالاب ها</p> <p>- جلوگیری از توزیع نامتعادل منابع آب سیدرود در سطح استان</p> <p>- افزایش بهره وری در استفاده از آب</p> <p>- اجرای طرح های آبخیزداری و آبخیزداری با هدف ارتقای منابع آبی استان</p>	<p>توسعه آمایش سوزمین - مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین</p>
<p>مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سوزمین - مهندسین مشاور ستیران</p>	<p>ایجاد پیوند های نیرومند منطقه ای</p> <p>- کاهش تنگناهای دسترسی راحت مناطق روستایی</p> <p>- توسعه حمل و نقل زمینی به ویژه در مناطق اولویت دار</p>	<p>۱۳۵۵</p>
<p>سند ملی توسعه فرایضی: ساماندهی سواحل کشور و سازمان مدیریت کشور</p>	<p>- ممنوع کردن استفاده های اختصاصی از حریم ساحل و تأمین دسترسی همگانی به آن</p> <p>- تجهیز اسکله ها و باندر صیادی، ساماندهی و ارتقای کیفی ناوگان صیادی</p> <p>- توسعه و تجهیز مادی ورود و خروج دریایی و افزایش ضریب بهره برداری از باندر</p>	<p>۱۳۸۵</p>

	<p>از ارتقای عدالت اجتماعی، افزایش بهره‌وری در مصرف آب و انرژی</p> <p>استفاده از منابع حاصل از اجرای هدفمندی یارانه‌ها برای افزایش تولید، اشتغال، حمایت از صادرات غیرنفتی، بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی</p> <p>تکمیل زیرساخت‌ها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن و زیرساخت‌های عمومی صنایع معدنی</p> <p>کاهش تلفات انرژی و جلب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی</p> <p>افزایش بازدهی و ضریب بهره‌وری نیروگاه‌ها</p> <p>تشکیل بازار منطقه‌ای و ایجاد قطب (هاب) منطقه‌ای برق و اتصال شبکه برق کشور از شمال، جنوب، شرق و غرب به کشورهای همسایه</p> <p>افزایش سهم نیروگاه‌های تجدیدپذیر و پاک</p> <p>جلب سرمایه‌گذاران (داخلی و خارجی) و بهره‌برداری از بنادر اصلی با کارکرد بین‌المللی</p> <p>واگذاری حق بهره‌برداری و مدیریت بنادر کوچک و محلی به اشخاص حقوقی حرفه‌ای و معتبر غیردولتی</p> <p>جذب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در احداث و بهره‌برداری از حمل و نقل ریلی</p> <p>حمایت از اقتصاد دانش‌بنیان و تقویت و توسعه صنعت هوایی</p> <p>تکمیل و اجرای طرح‌های (پروژه‌های) حمل و نقل ریلی، دو خطه کردن مسیرها و احداث خطوط برقی و سریع‌السیر</p> <p>اصلاح الگوی مصرف به ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن</p>	<p>پروانه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p> <p>۱۳۹۵</p>
<p>- تجهیز و توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل به منظور بهره‌گیری از پتانسیل‌های ترانزیتی</p> <p>- جلوگیری از مصرف بی‌رویه منابع آب و اصلاح الگوی مصرف</p> <p>- جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی‌های اجتماعی</p> <p>- کاهش سطح آلاینده‌ها و آلودگی‌های انسانی</p> <p>- جلوگیری از خام‌فروشی و تکمیل زنجیره ارزش بخش صنعت استان</p> <p>- افزایش نقش بخش خصوصی در تأمین و عرضه انرژی</p> <p>- افزایش ضریب بهره‌وری نیروگاه‌های استان با اتصال شبکه به کشورهای منطقه</p> <p>- کاهش سهم سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های سبز و نو</p> <p>- ارتقای نقش فراملی بنادر استان و جذب سرمایه‌گذاری‌ها</p> <p>- توسعه حمل و نقل ریلی استان با مشارکت بخش خصوصی</p> <p>- توسعه سیستم حمل و نقل ریلی برقی در استان</p> <p>- ارتقای استانداردهای مصرف انرژی در بخش مسکن</p>		

جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی

سند/نوع طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد شبکه به هم پیوسته مناطق اسکان و فعالیت‌های ملی و تعریف نقش و کارکرد فراملی هر یک از آن‌ها - انتخاب تعدادی از کلان‌شهرها، باندر و جزایر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - برقراری تناسب کمی و کیفی جمعیت و استقرار متعادل آن در پهنه سرزمین و تعمیم و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی؛ - ساماندهی سطح خدمات و استقرار جمعیت در کشور با توجه به مدیریت سوانح طبیعی، حوادث و منابع آب و رعایت شرایط زمین‌شناسی - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش پیوندها و مناسبات نابرابر و تک سویه - توسعه خدمات اطلاعاتی و ارتباطی
ضوابط ملی آمایش سرزمین- محدوب هیات وزیران- مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پر تراکم کشور - ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها - زمینه‌سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیت‌ها و توان‌های مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده (روستاها، روستا- شهرها، شهرهای کوچک) - در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع توان محلی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - بهره‌داری از شبکه نسبتاً توسعه یافته مراکز زیست و فعالیت در این مناطق با اعمال تقسیم کار تخصصی بین آن‌ها، با تأکید بر توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، گردشگری و بازرگانی - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان پذیرش جمعیت متناسب با سرمایه‌گذاری‌های جدید تولیدی و خدماتی - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه، با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، بانکی و بیمه‌ای، حمل و نقل و ترازیت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش، متناسب با نقش و جایگاه بین‌المللی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تراکم بیش از حد جمعیت در نقاط محدود - حمایت از شهرهای کوچک و میانی و تنوع بخشی به اقتصاد آن‌ها - جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت زیستی - توسعه خدمات نوین و برتر در مراکز سکونتگاهی

<p>مطالعات آمایش سوزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار</p>	<p>۱۳۸۳</p>	<p>- ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها به منظور پذیرش وظایف بالاتر در منطقه تحت نفوذ در راستای عدم تمرکز در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای - تبدیل روستاهای مستعد و دارای توان‌های رشد و استقرار فعالیت، به روستاها و ایجاد و تقویت زیرساخت‌های شهر در آن‌ها - ایجاد نقاط شهری جدید در مناطق مستعد گسترش فعالیت و فاقد ظرفیت کافی اسکان جمعیت جدید در مراکز شهری موجود - تقویت شهرهای کوچک و متوسط کوچک با قابلیت توسعه دارای مسافت مناسب از یکدیگر به‌عنوان منطقه‌های شهری در جهت هماهنگی بیشتر در ارائه عملکردهای مشخص در پهنه سرزمین - استقرار شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای موجود و نقاط شهری جدید در کشور - بازنگری و تغییر استخوان‌بندی الگوی نظام شهری با اولویت توسعه، تقویت و تجهیز شهرهای متوسط - توسعه پایدار و موزون روستایی و هماهنگ با توسعه کشور با تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی سازگار با محیط روستایی، توسعه منابع انسانی و تجهیز فضاهای روستایی - توسعه منابع انسانی محلی با استفاده از دانش و تکنولوژی نوین، افزایش سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، توسعه بخش اطلاع‌رسانی برای تکرار اقتصادی بیشتر جوامع روستایی - بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی محلی مناطق روستایی به‌منظور سازمان‌دهی نظام خدمات‌رسانی چند سطحی و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط‌های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه‌ای، توان‌های اکولوژیک و بهره‌گیری مؤثر و متوازن از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه‌های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تحکیم پیوند آن‌ها با شبکه‌های بازارهای ملی و جهانی</p>	<p>- جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری - ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی‌عدالتی‌ها در دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تقویت بنیه اقتصادی آن‌ها - ارتقای مهارت‌های شغلی به‌ویژه در مناطق محروم و روستایی - جلوگیری از دلایلی واسطه‌گری محصولات روستایی و توسعه بازاریابی مستقیم</p>
<p>ضوابط ملی آمایش سوزمین - مصوب هیات</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>- سازمان‌دهی شبکه سکونتگاهی کشور با هدف ارتقای بهره‌وری از سرزمین با ملاحظاتی محیط‌زیستی و کاهش مشکلات - به جهت لحاظ رویکردهایی چون گسترش حوزه نفوذ اقتصاد کشور در منطقه و محیط آسایش جنوب غربی، سازمان فضایی مطلوب توسعه کشور، مؤلفه‌های نوین برنامه‌ریزی و تجارت جدید جهانی و تمرکززدایی از طریق انتخاب مراکز متعدد با اختیارات لازم، شبکه</p>	

<p>وزیران - مرکز ملی آمایش سردزمین</p>	<p>سکونتگاه شهری کشور در سه لایه طبقه‌بندی می‌شود: ۱- لایه پیرامونی، شامل استان‌های مرکزی کشور به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی تعاملات اقتصادی و اجتماعی با کشورهای واقع در عمق راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور؛ ۲- لایه مرکزی، شامل مراکز منتخب مناطق ۹ گانه به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی کشور با جامعه بین‌المللی در حوزه‌های علم و فناوری، آموزش، توسعه، تحقیق و تبادلات کالا، خدمات و اطلاعات و گسترش کسب و کار با بازارهای جهانی؛ ۳- لایه میانی، شامل مراکز استان‌ها و شهرهای برخوردار از توانمندی و با استقرار در موقعیت‌های مناسب نسبت به ابر مناطق شهری و روستایی به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی بین این مراکز با حوزه نفوذ خود، با سایر مراکز منتخب لایه میانی و نیز با لایه مرکزی فعالیت می‌نماید. - تقویت و ساماندهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زای؛ - انتظام بخشی به فرایندها و رویه‌های تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر با هدف ماندگاری جمعیت در روستاها و حفظ و بهره‌بری از اراضی قابل کشت؛ - ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی پیرامون شهرها به ویژه کلان‌شهرها</p>	
<p>پرونامه توسعه- مجلس شورای اسلامی</p>	<p>۱۳۹۵</p> <p>ساختن‌های مخروبه - بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت مكموس از طریق آمایش سرزمین، توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی در این مناطق با ایجاد شغل و سکونتگاهی مناسب در روستاها - سامان بخشی مناطق حاشیه‌نشین تعیین شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران از طریق تدوین و اجرای کارهای حقوقی، مالی و فرهنگی و توانمندسازی ساکنان بافت‌های واقع در داخل محدوده‌های شهری با مشارکت آن‌ها - تأمین منابع مالی و تسهیلات ارزانی‌قیمت و زمین مورد نیاز برای روستائیان - توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت و تأمین ناوگان و تجهیزات قطار شهری شهرها و حومه آن‌ها - بهسازی و نوسازی در بافت‌های فرسوده و ساماندهی و احیاء شهرهای آسیب‌دیده از جنگ تحمیلی و استفاده از اراضی رها شده و</p>	<p>- جلوگیری از پراکنده‌رویی و توسعه درون‌انفرا - جلوگیری از مهاجرت‌های روستا-شهری با سازوکارهای منطقی و منصفانه - کاهش آسیب‌های اجتماعی - ارتقای ظرفیت‌های شغلی و مهارتی - حمایت از مسکن اجتماعی و توسعه آن - کاهش اتکا به خودروهای شخصی</p>

<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از بی عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات - توسعه اقتصادهای محلی - ایجاد ساختار شبکه‌های نظام شهری - توسعه زیرساخت‌های اصلی بر اساس سلسله مراتب جمعیتی - توسعه خدمات پشتیبان تولید در شهرهای کوچک و میانی - جلدل سازی شهرهای حومه‌ای به شهرهای اقماری خوداتکا - ایجاد چارچوب نهادی منطقه‌ای در کلان‌شهرها - جلوگیری از نابودی زمین‌های کشاورزی پیرامون شهرها 	<p>۱۳۵۵</p> <ul style="list-style-type: none"> - ایجاد پوشش خدماتی مناسب برای روستاها به منظور دسترسی آن‌ها به نیازهای روزانه، هفتگی و غیره .. - تنوع بخشیدن به فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال در شهرهای کوچک - کاهش تمرکز در شهرهای بزرگ به نفع شهرهای ماهوارهای - حمایت از توسعه شهرهای متوسط در نواحی حاشیه‌ای و دور افتاده - توسعه شبکه‌های از شهرهای کوچک برای تأمین پوشش خدماتی روستاها - تحکیم و بنا کردن شبکه شهری درجه بندی شده‌ای که بتواند مراکز تفریحی و محیط روستایی رابطه برقرار کند - پیوستن شهرهای متوسط به شبکه‌های بزرگ زیربنایی (شبکه بزرگ راه آهن، شبکه انتقال گاز و نفت و برق) - ایجاد تجهیزات خدمات تولیدی در شهرهای متوسط؛ - تسهیل جذب مهاجران روستایی و شهرهای کوچک به شهرهای متوسط از طریق آموزش مهارت به آن‌ها و اجرای سیاست‌های مسکن اجتماعی - تدوین طرح‌های جامع برای تمامی شهرهای متوسط - تقویت تجهیزات خدماتی در شهرهای حومه‌ای - توسعه تأسیسات زیربنایی و تجهیزات و خدمات عمومی و دستگاه‌های اداری در شهرهای متوسط دور از مراکز اصلی - توسعه صنایع کوچک و پیشه‌های تولیدی و همچنین کارکرد گردشگری در شهرهای متوسط دور افتاده - عرصه کشاورزی پیرامون شهرها حفظ شود - برنامه‌ریزی و هماهنگ کردن توسعه مناطق شهری - خلق چارچوب نهادی برای مناطق شهری یا شهر منطقه‌ها (زیر نظر مستقیم استاندار) به منظور رسیدگی به مسائل برنامه‌ریزی و هماهنگی توسعه فضایی 	<p>مطالعه استراتژی درازدمدت طرح آمایش سوزمین- مهندسان مشاور سنتوران</p>
---	---	---

جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاهی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - تربیت انسان‌های سالم، با انگیزه، شاداب، متدین، وطن‌دوست، جمع‌گرا، نظم‌پذیر و قانون‌گرا - ارتقاء سطح آموزش، پژوهش و بهره‌جویی نیروی کار - تقویت همگرایی، یکپارچگی ملی، وحدت و پیوندهای اجتماعی - ایجاد و تقویت نهادهای و تشکلهای منطقه‌ای - بهبود شاخص‌های توسعه انسانی با تأکید بر تدبیر، شکرگفایی، استفاده‌ها و خلاقیت، گسترش سلامت و ارتقای سطح دانش عموم - تعامل سازنده میان ارزش‌ها و مزیت‌های مناطق گوناگون کشور با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و انگیزه‌های ملی و اقدام در جهت توفیق اختیارات مناسب قانونی به سطوح منطقه‌ای و محلی - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - تمرکز دادن فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد - حفظ وحدت، امنیت و یکپارچگی سرزمین - رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر
ضوابط ملی آمایش سرزمین - محسوب‌هایات ویزان - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی ملی - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و برقراری تعادل در شاخص‌های اصلی آن - توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن آوری و گسترش و تجهیز مراکز آموزشی، پژوهشی، شهری، کسب‌وکارها و پارک‌های علمی - فن آوری کشور - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور، به ویژه شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، مشهد، تبریز، اهواز و یزد - تأکید بر حفظ و پویایی هویت ایرانی - اسلامی در تعامل با برون‌نگری و انکا بر این هویت برای تحکیم و انسجام وحدت ملی در ایجاد درونی - گسترش آموزش و بهداشت، به ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - تأمین، حفظ و ارتقای سلامت افراد و جامعه؛ - ترویج الگوهای رفتاری سالم و افزایش آگاهی‌های بهداشتی مردم و کاهش رفتارهای پرخطر؛ - تقدم پیشگیری بر درمان، به منظور کنترل و ریشه‌کنی بیماری‌های واگیردار؛ - ایجاد و توسعه بیمه‌های سلامت‌نگر و تأکید بر روش‌های پرداخت سرانه و نظارت بر عملکرد نظام بیمه درمان کشور؛ - تقویت هماهنگی بین بخشی بخصوص برای گسترش کمی و کیفی نظارت و بهداشت و امنیت مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و آرایشی و ارتقای شاخص‌ها و عوامل مؤثر در بهداشت و اینتی محیط‌های خصوصی و عمومی با تأکید بر دسترسی آب آشامیدنی سالم و کنترل آلودگی‌های صوتی، شیمیایی، و نظیر این‌ها؛
حکم الزامات		<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از دین‌گرایی، قانون‌گرایی و آسیب اجتماعی - جلوگیری از نابودی انسجام ملی - ارتقای همکاری‌های منطقه‌ای - توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی - جلوگیری از فقر و محرومیت - جلوگیری از کاهش وحدت ملی - ریشه‌کنی فقر در نواحی روستایی - توسعه نظام تأمین اجتماعی - جلوگیری از کاهش همبستگی ملی - ارتقای رفاه اجتماعی و جلوگیری از افزایش عدم تعادل‌ها - جلوگیری از نابودی هویت ایرانی - اسلامی - استفاده بهینه از منابع فرهنگی - جلوگیری از طردشدگی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر - جلوگیری از کاهش سطح سلامت عمومی جامعه - ایجاد سامانه بیمه دربرگیرنده توسعه - جلوگیری از نااهم‌نگی و هماهنگی‌های بین بخشی - حمایت از سلامت گروه‌های آسیب‌پذیر

<p>نیازهای اساسی آن‌ها؛ اصلاح ساختار نظام سلامتی جامعه در راستای ایجاد یک نظام پاسخگو برای ارائه خدمات سلامتی به آحاد مردم؛ وضع قوانین برای حمایت از اقتدار آسیب‌پذیر از قبیل زنان، افراد کم‌درآمد، معذمان و کودکان و نوجوانان؛ تعمیر الگوها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه منابع فیزیکی، نیروی انسانی و فناوری؛ طراحی و عملیاتی کردن نظام جامع اطلاعات در بخش سلامت؛ تاکید بر واگذاری ارائه خدمات سلامت به بخش غیردولتی با بهره‌گیری از نظام مناسب خرید خدمات، به منظور افزایش کارایی و بهبود مستمر کیفیت خدمات؛ عدالانه ساختن دریافت خدمات سلامت برای آحاد جامعه و تأمین منابع مالی مورد نیاز برای مراقبت‌های اولیه بهداشتی؛ طراحی و استقرار نظام جامع مدیریت خدمات درمانی کشور با تأکید بر تخصیص بهینه منابع و در نظر گرفتن سطح‌بندی، نظام ارجاع و ...؛ توجه سرمایه‌گذاری بیشتر در دو بخش آموزش و پرورش و ارتقای پژوهش‌های علمی، کاربردی</p>	<p>۱۳۹۲</p>	<p>فرهنگی کشور- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی</p>
<p>صواب‌های ملی آمایش سرمهین مصوب هیات وزیران - مؤک علمی آمایش سرمهین</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>فکرته مهندسی فرهنگی</p>
<p>صواب‌های ملی آمایش سرمهین مصوب هیات وزیران - مؤک علمی آمایش سرمهین</p>	<p>۱۳۹۲</p>	<p>فکرته مهندسی فرهنگی</p>

	<p>اسپانج‌پشمی و تقویت مشارکت فرآیند و نظام‌مند نهاد خانواده، نظام تعلیم و تربیت، سازمان‌های اجتماعی و اداری و سایر نهادهای مرتبط در گسترش نظم و انضباط، قانون‌گرایی و احساس امنیت عمومی و ظرفیت‌سازی و فرهنگ‌سازی برای رفع موانع فرهنگی، ساختاری و رفتاری</p> <p>- تبیین، نهادینه‌سازی و ارتقای اخلاق و رفتار و نظام حقوقی اسلام در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی</p> <p>- طراحی و استقرار الگوی اسلامی اخلاق و فرهنگ کار و رفتار اقتصادی دولت و مردم در عرصه تولید، توزیع و مصرف</p> <p>- تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی هنر متعهد، تالی‌بخش، شوق‌آفرین و اسپانج‌سبیز و تعمیق درک زیبایی‌شناسانه عمومی و بهره‌گیری از ظرفیت هنر در تحکیم فرهنگ اسلامی - ایرانی و گفتمان انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)</p> <p>- طراحی و استقرار نظام جامع و کارآمد اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌های مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی، مقتضیات راهبردی کشور و سیاست‌های کلان نظام</p> <p>- گسترش تأثیرگذاری و ارزش‌آفرینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران</p> <p>- بازنگری و اصلاح اهداف و کارکردهای فرهنگی نظام‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی</p> <p>- ساماندهی جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی، راهبری فعال جنگ نرم و ارتقای مؤلفه‌های قدرت نرم نظام اسلامی</p>	<p>اسلامی</p> <p>- توسعه مشارکت‌های مدنی</p> <p>- جلوگیری از غرب‌زدگی و توسعه فرهنگ ایثار و شهادت</p> <p>- گسترش نقش فناوری‌های نو در توسعه فرهنگی</p> <p>- صدور و توسعه فرهنگ ایرانی - اسلامی و ارزش‌های آن در سطح بین‌المللی</p>
<p>پروانه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p> <p>۱۳۹۵</p>	<p>- افزایش ضریب ایمنی و تاب‌آوری جامعه، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از حوادث و سوانح</p> <p>- کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم</p> <p>- تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی</p> <p>- خدمات‌رسانی به‌موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی</p> <p>- بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی</p> <p>- بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت</p> <p>- برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع مناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور</p> <p>- حمایت و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار</p> <p>- مقابله با اعتیاد، ساماندهی کودکان کار و حمایت از بیماران روانی مزمن و سالمندان</p> <p>- تأمین نیاز اقشار آسیب‌پذیر و گروه‌های هدف سازمان‌های حمایتی به مسکن</p> <p>- توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی با اولویت کتابخانه‌های روستایی در مناطق کمتر توسعه‌یافته</p> <p>- حمایت از کتاب‌فروشان، ناشران و مطبوعات و توسعه فضاهای مذهبی فرهنگی و بهره‌گیری بهینه از اماکن مذهبی</p> <p>- صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع دستی و تشویق و توسعه گردشگری</p> <p>- تقویت و تحکیم جامعه‌های خانواده‌محور و تقویت و تحکیم و تعالی خانواده و کارکردهای اصلی آن</p>	<p>- جلوگیری از آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات</p> <p>- افزایش سرمایه اجتماعی</p> <p>- جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی اجتماعی</p> <p>- توسعه نقش جنبش‌ها و نهادهای مردمی</p> <p>- جلوگیری از افزایش سکونتگاه‌های غیررسمی</p> <p>- توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر</p> <p>- توسعه مسکن اجتماعی</p> <p>- توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ توسعه و کتاب‌خوانی</p> <p>- توسعه تولیدات فرهنگی</p> <p>- جلوگیری از فروپاشی نهاد خانواده</p>

جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست

سند/طرح	سال	راهبردا/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
سیاست‌های کلی آمایش سوزمین ابلخی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها، منابع طبیعی تجدیدپذیر شده و حفظ محیط زیست در طرح‌های توسعه تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرآیند توسعه دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه استفاده مؤثر از موفقیت، میراث تاریخی و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی کشور در مسیر اهداف توسعه، تقویت گردشگری و حفاظت از سوابق تاریخی	- کاهش وابستگی به منابع تجدیدپذیر - حفظ مناطق حساس اکولوژیکی - جلوگیری از عدم توازن‌های منطقه‌ای - استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- ایجاد و توسعه نظام ارزیابی، پایش و ارائه گزارش در زمینه تنوع - تدوین و اجرای راهبردهای بخشی توسعه پایدار مبتنی بر حفاظت از تنوع زیستی - تقویت و تعمیق ملاحظات تنوع زیستی در سطح زیست‌بوم‌ها و زیستگاه‌ها - تدوین اصول، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های اعمال ضوابط تنوع زیستی در فعالیت‌ها - تدوین و تکمیل شاخص‌های پایداری و اتصال آن‌ها در فعالیت‌های مرتبط با تنوع زیستی - تدوین و اجرای برنامه جامع توسعه طبیعت‌گردی - اصلاح و تقویت مدیریت شبکه مناطق حفاظت شده - تدوین اصول، سیاست‌ها و ضوابط توسعه فناوری زیستی و به کارگیری آن در زمینه‌های مرتبط با تنوع زیستی - پیشگیری و مبارزه با تخریب سوزمین با تأکید بر استفاده از دانش بومی جوامع محلی - اصلاح نظام بهره‌برداری از منابع طبیعی (منابع پایه تولید) و مهار عوامل ناپایداری منابع - هماهنگی بین مجموعه دستگاه‌های اجرایی اثرگذار بر عرصه‌های منابع طبیعی با اعمال مدیریت یکپارچه و نظام‌مند بر منابع طبیعی کشور - اعمال دیدگاه‌های آمایش برای تعیین کاربری اصولی عرصه‌های جنگلی و مرتعی در فرآیند توسعه کشور - ایجاد و تقویت سیستم‌های پایش و ارزیابی تغییرات ایجادشده در جنگل‌ها و مراتع	- جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چند پارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام پایش و دیدبانی کارآمد
ضوابط ملی آمایش سوزمین-مصوب هیات	۱۳۸۳	- تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - رعایت ملاحظات "آبیتی و دفاعی"، "حفاظت از میراث فرهنگی" و "حراست از میراث جمعیت و فعالیت	- جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت تحمل - زیستی

<p>وزیران - موزکلمی آمایش سرزمین</p>		<p>- استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته و تبدیلی مرتبط با آن</p> <p>- توجه به محدودیت‌های آب برای مصارف کشاورزی</p>
<p>مطالبات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار</p>	<p>۱۳۸۳</p> <p>- رعایت معیارهای زیست‌محیطی در احداث راه‌های جاده‌ای و ریلی</p> <p>- ایجاد و توسعه مناطق ویژه زیستی به عنوان مناطق چندمنظوره برای حفاظت از گونه‌ها و مجموعه‌های طبیعی در مناطق حساس</p> <p>- استفاده از انرژی‌های پاک و جانشین در شهرهای بزرگ و کاهش آلودگی هوا در این شهرها</p> <p>- تقویت مدیریت ملی آب کشور بر اساس مدیریت جامع و توان‌محور و تقاضا در کل چرخه آب با توجه به اصول آمایش سرزمین و توسعه پایدار</p> <p>- هماهنگ‌سازی طرح‌های آمایش سرزمین، توسعه کالبدی و برنامه‌های توسعه بخش آب با توجه به ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز و امکانات توسعه منابع آب در مناطق مختلف کشور</p> <p>- اصلاح و بهبود ساختار نظام مصرف آب و مدیریت؛</p> <p>- اولویت‌بندی در سرمایه‌گذاری‌ها و طرح‌های در دست مطالعه انتقال بین حوزه‌های و ایجاد سدهای مخزنی بر اساس استراتژی‌های توزیع جمعیت و فعالیت و الزامات آمایش سرزمین</p> <p>- تمرکززدایی از ساختار مدیریت منابع آبی کشور و مشارکت گروه‌های ذی‌نفع در انطباق با برنامه‌های مدیریت پیشگیری</p> <p>- اولویت ایجاد شبکه‌های آبریزی و زمکشی در پایین دست سدها و مسیرهای انتقال</p> <p>- مهار، کنترل و بهره‌برداری روان آب‌های سطحی از طریق اجرای سدهای مخزنی، تأسیسات کوچک آبی و طرح‌های آبخیزداری</p>	<p>- جلوگیری از تخریب محیط‌زیست</p> <p>- هوشمندسازی حفاظت از محیط‌زیست</p> <p>- ایجاد چرخه بسته در مدیریت پسماند</p> <p>- تمرکززدایی و افزایش مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست</p> <p>- ارتقای مهارت و دانش مسولان و کارکنان بخش محیط‌زیست</p> <p>- جلوگیری از توسعه‌های فاقد ارزیابی‌های محیط‌زیستی</p> <p>- کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی</p> <p>- مدیریت یکپارچه و پایدار منابع آب</p> <p>- جلوگیری از هدررفت منابع طبیعی</p> <p>- رعایت ختاه‌های محیط‌زیستی</p> <p>- جلوگیری از بی‌عدالتی‌ها در تخصیص و توزیع منابع آب</p>

<p>ضوابط ملی آمایش سوزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین</p>	<p>۱۳۹۴</p> <ul style="list-style-type: none"> - ممنوعیت تغییر کاربری زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و معاینه ملاحظات محیط زیستی - تنوع بخشی به منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر (به ویژه بادی و خورشیدی) در تولید و تامین انرژی بومیه - اعمال مدیریت یکپارچه بر منابع آب - ممنوعیت برداشت بی رویه و ناپایدار از منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی کشور - مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور - رعایت نیازهای پایه محیط‌زیستی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها بر اساس میزان تجدیدشوندگی آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور - توجه به محدودیت آب در جانشینی و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آب بر در قلمروهای مختلف کشور - رعایت ملاحظات ژئوپلیتیکی و اکولوژیکی در طرح‌های استحصال، تامین، انتقال، توزیع و مصرف آب در سطح فراملی، ملی، منطقه‌ای و محلی - افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا - بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد‌ها به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها در پایین دست و حفظ حتماه‌های محیط‌زیستی رودخانه‌ها و تالاب‌ها - کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم آبی منابع آب تجدید شونده متناسب با ظرفیت هر منطقه - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخیزداری؛ و شبکه‌های آبیاری و زهکشی پایین دست - تدوین الگوی بهینه کشت در دشت‌ها (واحدهای اکولوژیکی) با تاکید بر ارزش اقتصادی آب - ارتقای بهره‌وری آب و به کارگیری روش‌های مناسب آبیاری با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای در راستای صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آب با توجه به محدودیت‌های ناشی از تغییرات آب و هوایی - حفاظت، پیشگیری و کاهش فرسایش خاک و تغذیه آبخیزان‌ها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخیزداری در حوضه‌های آبخیز کشور - محدودیت کشت محصولات آبی با نیاز آبی بالا در فضای باز و جایگزینی در موارد ممکن از طریق کشت گلخانه‌ای، - مدیریت جامع و یکپارچه حوضه‌های آبخیز برای بهره‌برداری از منابع آب پایه (آب، خاک و پوشش گیاهی) - توسعه، حفاظت و احیای جنگل‌ها و مراتع کشور - ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌های دو یا چند جانبه با کشورهای منطقه به منظور حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی - رعایت ملاحظات محیط‌زیستی (نوان اکولوژیک و ظرفیت تحمل زیستی) در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در بوم بومی - پیمان‌داری و جلوگیری از پیمان‌زایی و تثبیت شن‌های روان و مهار کانون‌های شکل دهنده ریزگردها
<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تخریب زمین - کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی - جلوگیری از برداشت ناپایدار منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی - توسعه دیپلماسی آب - جلوگیری از عدم رعایت حتماه‌های محیط‌زیستی - توسعه صنایع و فعالیت‌ها بر اساس منابع آب و ظرفیت تحمل - جلوگیری از تخصیص و استفاده ناعادلانه و ناپایدار منابع آب - صرفه‌جویی در مصرف آب و ارتقای بهره‌وری آن - اصلاح الگوی کشت - سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - جلوگیری از فرسایش و تخریب خاک - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از پیمان‌زایی و ریزگردها - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی 	

<p>مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور: طرح کاربری مطلوب اراضی مناطق ساحلی کشور - وزارت راه و ترابری ۱۳۸۸</p>	<p>صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی</p> <p>- تزیین سازی واحدهای بهر بهره برداری و بزرگ مقیاس نمودن اراضی کشاورزی، افزایش کارایی واحدهای موجود، محدود نمودن کاربرد سوم دفع آفات، محدود نمودن تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و افزایش باردهی سیستم‌های آبیاری</p> <p>- احیا و ضابطه‌بندی نمودن بهره برداری از منابع طبیعی با تأکید بر صیانت اکوسیستم‌های ملی و ویژه استان</p> <p>- ضابطه‌بندی نمودن ساخت و ساز در اراضی ساحلی، جنگلی و حاشیه محروم‌های گردشگری</p> <p>- اختصاص اراضی ساحلی و جنگلی با کاربری عمومی با تأکید بر احیاء حفظ جنگل‌ها، حریم دریا و رودخانه</p> <p>- توسعه عمومی شهرها و بهره‌گیری از اراضی موات و سایر داخل شهرها</p>	<p>- اجتناب از بهره‌برداری‌های ناپایدار در بخش کشاورزی</p> <p>- اجتناب از نابودی اکوسیستم‌های طبیعی</p> <p>- جلوگیری از ساخت و سازهای بی‌رویه در مناطق حساس اکولوژیکی</p> <p>- اجتناب از توسعه در حریم</p> <p>- جلوگیری از پراکنده‌رویی شهرها</p> <p>- اجتناب از بخشی‌نگری و مدیریت متفرق در مرصه مناطق طبیعی</p> <p>- افزایش مشارکت‌های مردمی</p> <p>- اجتناب از افزایش آلاینده‌های محیط‌زیستی</p> <p>- ایجاد نظام پایش کارآمد محیط‌زیستی</p> <p>- بازبینی قوانین محیط‌زیستی</p> <p>- کاهش آسیب‌پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی</p> <p>- ارتقای مدیریت منابع آب کشور</p> <p>- توسعه فناوری‌های سبز</p> <p>- ارتقای آگاهی‌های محیط‌زیستی</p> <p>- ارتقا و کارآمدسازی دیپلماسی محیط‌زیستی</p>
<p>سیاست‌های محیط‌زیست - حضرت آیت‌الله خامنه‌ای</p>	<p>۱۳۹۴</p> <p>- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی</p> <p>- ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط‌زیست</p> <p>- اصلاح شرایط زیستی به منظور برخورد سازنده جامعه از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق نین نسلی</p> <p>- پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت</p> <p>- پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم</p> <p>- تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر (مانند دریا، دریاچه، رودخانه، مخزن سدها، تالاب، آبخوان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرغ و تنوع زیستی به‌ویژه حیات‌وحش) و اعمال محدودیت قانونی در بهره‌برداری از این منابع</p> <p>- مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی نظیر پیاپی‌انزایی، گردوغبار به‌ویژه در گرده‌ها، خشکسالی و عوامل سرایت دهنده میکروبی و رادون‌اکتیو</p> <p>- گسترش اقتصاد سبز</p> <p>- تعادل بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخوان‌داری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و تنجیر و کنترل ورود آلاینده‌ها</p> <p>- استقرار نظام حسابرسی زیست‌محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و مزین‌های زیست‌محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب‌های ملی</p> <p>- حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب، از جمله عوارض و مالیات سبز</p>	<p>- اجتناب از بخشی‌نگری و مدیریت متفرق در مرصه مناطق طبیعی</p> <p>- افزایش مشارکت‌های مردمی</p> <p>- اجتناب از افزایش آلاینده‌های محیط‌زیستی</p> <p>- ایجاد نظام پایش کارآمد محیط‌زیستی</p> <p>- بازبینی قوانین محیط‌زیستی</p> <p>- کاهش آسیب‌پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی</p> <p>- ارتقای مدیریت منابع آب کشور</p> <p>- توسعه فناوری‌های سبز</p> <p>- ارتقای آگاهی‌های محیط‌زیستی</p> <p>- ارتقا و کارآمدسازی دیپلماسی محیط‌زیستی</p>

	<p>تأکید بر اخلاق مجتهدان و ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی - اسلامی</p> <p>- ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و به‌رومندی از فناوری‌های نوآورانه زیست‌محیطی و تجارب سازنده بومی در زمینه حفظ تعادل زیست‌بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط زیست</p> <p>- گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست‌محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی، مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی</p> <p>- تقویت دیپلماسی محیط زیست</p>	
<p>ارزیابی راهبردی محیط زیست (SEA) در سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی (EIA) طرح‌های بزرگ کلیه دستگاه‌های اجرایی و بخش‌های تخصصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سرزمینی</p> <p>- اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء، مدیریت و بهره‌برداری مناسب از تالاب‌های کشور</p> <p>- اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند به‌ویژه در سواحل دریاها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها و دشت‌های حاشیه تالاب‌ها</p> <p>- تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطمینان حریق در عرصه تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط زیست</p> <p>- تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی</p> <p>- احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها</p> <p>- اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان</p>	<p>۱۳۹۵</p> <p>- پایان‌دانی و کنترل کانال‌های بحرانی آن</p> <p>- تهیه نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) منابع طبیعی</p> <p>- اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه، تجهیزات و کاهش مواد جامد زائد و بازیافت آن‌ها در ساختمان‌ها و وسایط نقلیه</p> <p>- احیاء رویشگاه‌های مرعی و توسعه و فرآوری گیاهان دارویی</p> <p>- تبدیل پسماند به کود یا انرژی برای شهرهای مختلف</p> <p>- اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حلقه به رودخانه‌های مشترک و مرزی</p> <p>- تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات وحش کشور</p>	<p>- اجتناب از توسعه بدون ارزیابی محیط زیستی</p> <p>- جلوگیری از نابودی تالاب‌ها</p> <p>- جلوگیری از هدر رفت پسماندها و مدیریت پایدار پسماند</p> <p>- ایجاد چرخه‌های بسته آب</p> <p>- جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع</p> <p>- جلوگیری از بیابانزایی</p> <p>- جلوگیری از نابودی خاک و آبخوان‌ها</p> <p>- مدیریت سبز منابع طبیعی و سوخت‌ها</p> <p>- توسعه جنگل‌ها و مراتع</p> <p>- رعایت حلقه‌های محیط زیستی</p> <p>- جلوگیری از نابودی تنوع زیستی</p>
<p>برنامه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p>		

۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی

۲-۲-۱- بررسی وضعیت

از منظر جغرافیایی، استان قزوین از شمال با استان‌های مازندران و گیلان، از غرب با استان زنجان، از شرق با استان تهران و از جنوب با استان مرکزی و همدان، همسایه است. استان قزوین با وسعت ۱۵۴۹۱ کیلومتر مربع، ۰/۹ درصد از مساحت کشور را تشکیل می‌دهد.

این استان برابر آخرین تقسیمات کشوری، دارای ۵ شهرستان، ۱۹ بخش، ۴۶ دهستان و ۲۴ شهر است. استان قزوین با داشتن ارتفاعی بالاتر از ارتفاع متوسط ایران (۲۰۰ متر) در ۹۰ درصد از سطح خود، یکی از استان‌های مرتفع و کوهستانی ایران است. رشته کوه‌های البرز غربی و کوه‌های طارم سراسر شمال استان را فرا گرفته و در جنوب استان نیز کوه‌های آراسنج و آوج واقع شده‌اند. در میان این واحدهای کوهستانی و در بخش میانی استان، دشت بزرگ قزوین قرار دارد که مراکز هر پنج شهرستان استان که پنج کانون بزرگ شهری استان نیز هستند، یعنی شهرهای قزوین، تاکستان، بوئین‌زهرا، آپیک و البرز در همین دشت قرار دارند. درجه حرارت و میزان بارش در استان قزوین که عوامل تشکیل دهندهٔ چگونگی آب و هوا هستند، با توجه به توپوگرافی و میزان وزش باد به داخل استان، دارای تفاوت‌هایی است.

اختلاف شدید ارتفاع بین مناطق کوهستانی و دشت قزوین و نیز جهت و امتداد ناهمواری‌های شمال استان که مانع از ورود بادهای باران‌آور خزری و حتی توده‌های هوای مدیترانه‌ای می‌شود، در مجموع آب‌وهوای کوهستانی متأثر از ارتفاع را حاکم بر استان ساخته است. در نقشهٔ هم‌باران استان، میزان بارندگی سالیانه استان از ۷۵۰ میلی‌متر در شمال و ۶۵۰ میلی‌متر از جنوب آغاز می‌شود و به ۲۰۰ میلی‌متر در جنوب شرقی دشت قزوین به تدریج کاهش می‌یابد.

با این حال باد «مه» که منشاء آن ارتفاعات اطراف سفیدرود است و نیز باد «راز» که منشاء آن فلات مرکزی ایران است، استان قزوین را تحت تأثیر نتایج مثبت خود قرار می‌دهد. بخش عمده‌ای از گسترهٔ جغرافیایی استان قزوین در زیر حوضهٔ دریاچهٔ نمک (در حوضهٔ آبریز ایران مرکزی) و بخش کوچک‌تر آن در زیر حوضهٔ سفیدرود (در حوضهٔ آبریز دریاچهٔ خزر) قرار دارد (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۷: ۱۳).

رودهای نسبتاً پر آب طالقان‌رود و شاهرود در منطقهٔ کوهستانی شمال استان، پس از دریافت ریزابه‌های متعدد نهایتاً به دریاچهٔ سد سفیدرود ملحق شده و یا با رود مذکور به دریای خزر می‌ریزد. جریان‌های

سطحی موجود در دشت قزوین که از ارتفاعات شمال، غرب و جنوب سرچشمه می‌گیرند به طور مستقیم یا غیرمستقیم، رود شور را تشکیل می‌دهند و به سوی دریاچه نمک (قم) روان می‌شوند. استان قزوین، عموماً بر روی منطقه‌ای زلزله‌خیز با خطر «خیلی بالا»، «بالا»، و «متوسط» و با گسل‌های متعدد قرار دارد. در نیم قرن اخیر زلزله‌های شدیدی قزوین را لرزاندند است، به‌ویژه دو زلزله مرگبار و ویرانگر بوئین‌زهرا و رودبار - طارم به بزرگی $7/2$ و $7/3$ ریشتر در ۱۳۴۱ش و ۱۳۶۹ش (سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۹۴: ۱۶).

سرزمین قزوین در ۱۳۱۶ش بخشی از «استان شمال» شد که بعداً «استان یکم» نامیده شد. در سال ۱۳۲۶ استان مرکزی به مرکزیت شهر تهران تأسیس شد و شهرستان قزوین نیز در آن استان جای گرفت و در ۱۳۵۶، شهرستان قزوین زیر پوشش استان زنجان قرار گرفت و سرانجام در ۱۳۷۶، استان قزوین تأسیس گردید (دفتر تقسیمات کشوری، ۱۳۹۴: ۱۰).

۲-۲-۲- توان اکولوژیک

استان قزوین با توجه به نزدیکی به پایتخت و داشتن شبکه ارتباطی زمینی با استان‌های مختلف، یکی از مناطق پر رفت و آمد کشور است. تأسیس شهر صنعتی البرز و شهرک‌های صنعتی دیگر در مناطق مختلف استان و نیز بهره‌مندی از امکانات مساعد طبیعی و نیز احداث مراکز آموزشی و دانشگاه‌های مختلف، این استان را در مجموع به صورت یکی از استان‌های توسعه‌یافته و جذب‌کننده جمعیت درآورده است. افزون بر آن، وجود جاذبه‌های گوناگون طبیعی و تاریخی، از جنگل‌های طارم سفلی و چشم‌انداز کوهستانی و جنگلی الموت گرفته تا نمکزار جنوب شرقی استان و از دره زیبای شاهرود و ارتفاعات آن گرفته تا دشت حاصلخیز قزوین، در مجموع شرایط مساعدی را برای توسعه گردشگری و فعالیت‌های اقتصادی فراهم ساخته است (جغرافیای استان قزوین، ۱۳۹۹: ۳۰).

فصل سوم

تحلیل محیط درونی

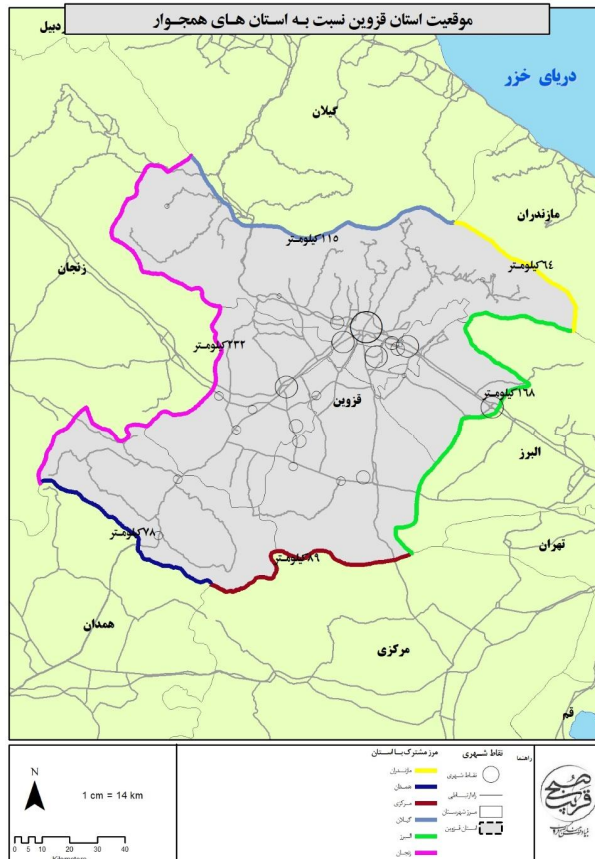
۳-۱- تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها

استان قزوین دارای مساحتی برابر با ۱۵۵۹۵ کیلومتر مربع است. این استان سهمی معادل ۰/۹۵ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است و از نظر مساحت در رتبه ۲۶ کشور قرار دارد. بر اساس آخرین نقشه تقسیمات کشور، استان قزوین از شمال با استان‌های گیلان و مازندران، از جنوب با استان‌های مرکزی و همدان، از شرق با استان البرز و از غرب با استان زنجان هم‌مرز است.

استان قزوین از جمله استان‌هایی است که در دهه‌های گذشته شاهد تغییرات زیادی در تقسیمات داخلی و خارجی بوده است. پیشینه استان قزوین نشان دهنده پیوند قوی با استان‌های تهران و زنجان است، به نحوی که این استان در سال ۱۳۱۶ جزئی از استان یکم کشور بوده است و از لحاظ تقسیمات سیاسی به همراه استان‌های گیلان و زنجان و مرکزی تحت یک فرمانداری اداره می‌شده‌اند.

در سال ۱۳۲۶ قزوین به همراه استان مرکزی و البرز، تحت کنترل فرمانداری تهران در می‌آیند و تا سال ۱۳۵۷ که استان مرکزی از فرمانداری تهران مجزا نشده بود این وضعیت ادامه داشت، در سال ۱۳۵۷ علاوه بر این که استان مرکزی از تهران منتزع شد و استان جدیدی ایجاد شد، قزوین نیز به استان زنجان با مرکزیت شهر زنجان پیوست و سرانجام با مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۳۷۶ شهرستان قزوین از استان زنجان منتزع و به همراه شهرستان‌های تاکستان و بوئین‌زهرا به عنوان استان قزوین به مرکزیت شهر قزوین مطرح شد.

در ابتدا این استان دارای سه شهرستان بود و تغییرات بعدی در تقسیمات داخلی منجر به تشکیل شهرستان‌های جدید گردید به طوری که شهرستان‌های استان از ۳ شهرستان در سال ۱۳۷۶ به ۶ شهرستان در سال ۱۳۹۷ و تعداد بخش‌ها نیز طی همین بازه به ۱۹ بخش رسیده است. در حال حاضر بیشترین مرز مشترک قزوین با استان زنجان به طول ۲۳۲ کیلومتر است و پس از آن استان البرز با ۱۶۸ کیلومتر طولانی‌ترین مرز مشترک را با استان قزوین دارد. استان‌های گیلان، مرکزی، همدان و مازندران نیز به ترتیب با ۱۱۵، ۸۹، ۷۸ و ۶۴ کیلومتر در رده‌های بعدی قرار دارند.

نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان قزوین نسبت به استان های همجوار

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸

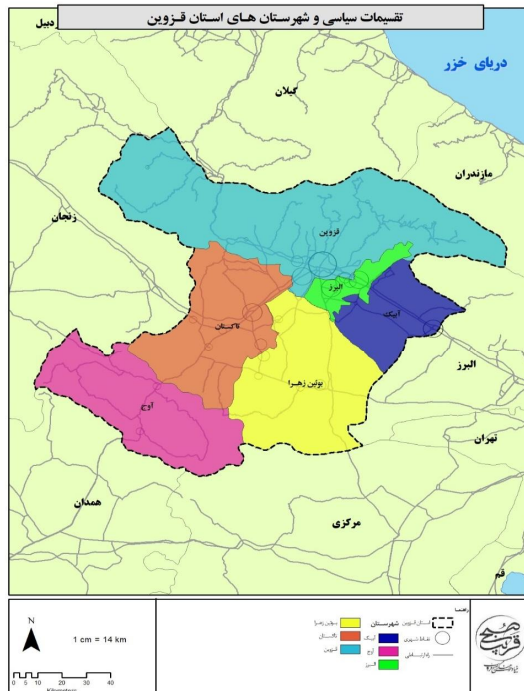
بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۸ استان قزوین دارای ۶ شهرستان، ۱۹ بخش و ۲۵ شهر بوده است، تقسیمات سیاسی و تعداد شهرهای استان از سال ۱۳۹۴ بدون تغییر باقی مانده است. شهرستان قزوین با مرکزیت شهر قزوین (به عنوان مرکز استان) و پرجمعیت ترین شهر استان مهم ترین جایگاه را در بین شهرستان های استان دارد. شهرستان های قزوین، بوئین زهرا و اوج به ترتیب بزرگ ترین شهرستان های استان هستند و این سه شهرستان از نظر مساحتی نیز سهمی بیش از ۶۰ درصد مساحت استان را به خود اختصاص داده اند. کمترین مساحت در بین شهرستان های استان مربوط به شهرستان البرز است. از نظر جمعیتی نیز پس از شهرستان قزوین، شهرستان های

البرز و تاکستان به ترتیب بیشترین جمعیت استان را در خود جای داده‌اند و کمترین جمعیت مربوط به شهرستان اوج است.

جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان قزوین در سال ۱۳۹۸

نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد شهر	تعداد آبادی	تعداد آبادی دارای سکنه	تعداد آبادی خالی از سکنه
آبیک	۱۳۳۳	۲	۵	۲	۹۵	۷۹	۱۶
اوج	۲۶۸۱	۲	۵	۲	۱۱۷	۱۰۰	۱۷
البرز	۴۰۶	۲	۵	۴	۲۴	۲۱	۳
بوئین‌زهرا	۳۰۲۲	۴	۹	۵	۱۸۲	۱۲۸	۵۴
تاکستان	۲۵۸۰	۴	۹	۵	۱۵۱	۱۱۲	۳۹
قزوین	۵۵۷۲	۵	۱۴	۷	۵۸۳	۴۳۶	۱۴۷
کل استان	۱۵۵۹۵	۱۹	۴۶	۲۵	۱۱۵۲	۸۷۶	۲۷۶

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸

نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان قزوین

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸

۳-۲- بررسی نظام طبیعی و محیط‌زیستی

۳-۲-۱- ویژگی‌های توپوگرافی (ناهمواری‌ها)

واحد کوهستانی: این واحد شامل کوه‌های شمالی (الموت) و کوه‌های جنوبی می‌باشد. ارتفاعات و گردنه‌های موجود در آن‌ها به همراه دره‌های کوهستانی مرز بین استان قزوین و استان‌های همسایه است. کوه‌های شمالی استان بخشی از رشته البرز محسوب می‌شوند، شیب عمومی در این منطقه بسیار زیاد است و بلندترین و پست‌ترین نواحی استان قزوین در این بخش واقع است. در منطقه الموت نیز ناهمواری‌ها با شیب نسبتاً تندی به دره‌ها منتهی می‌شود.

شاهرود و شعبه‌های آن در طی دوره چهارم زمین‌شناسی سبب فرسایش شدید و حفر بستر رود گردیده است. قله سیالان بلندترین نقطه استان با ۴۱۷۵ متر و همچنین پست‌ترین نقطه استان در کناره دریاچه سد منجیل با ۳۰۰ متر ارتفاع در این واحد قرار دارد. کوه‌های جنوبی استان شامل آراسنج و آوج می‌باشد. ارتفاعات این محدوده جزو کوه‌های مرکزی کشور است که از سمت شرق به کوه‌های اشتهارد (استان البرز) متصل شده و در جنوب از طریق گردنه‌ها و خط‌الرأس‌ها از دشت رزن استان همدان جدا می‌گردد. قلل معروف این قسمت، رامند، آق داغ، خرقان، سلطان پیر، سیاه کوه و ساری داغ می‌باشد.

واحد کوهپایه: این واحد مرز اتصال دشت قزوین به مناطق کوهستانی است. در این قسمت، شیب به تدریج افزایش می‌یابد، زمین‌ها به شکل تپه ماهور است و دره‌ها به تدریج عمیق می‌گردد. ارتفاع نسبی این واحد بین ۱۳۳۰ تا ۱۵۰۰ متر است و دانه‌بندی خاک به تدریج درشت‌تر شده و زمین‌ها سنگلاخی می‌شود.

واحد دشت: این قسمت شامل دشت قزوین با وسعت حدود ۴۵۰۰ کیلومترمربع است. تراکم رسوبات جوان آبرفتی کواترنر (دوران چهارم) که توسط آب‌های جاری در چاله زمین ساختی دشت قزوین رسوب نموده و به تدریج سبب تشکیل دشتی بسیار حاصلخیز شده است. دشت قزوین به جز از قسمت شرقی که به دشت کرج منتهی می‌شود در سایر جهات به وسیله ارتفاعات محدود می‌شود. این دشت دارای شیب کمی می‌باشد و ارتفاع آن بین ۱۱۵۰ تا ۱۵۰۰ متر متغیر است.

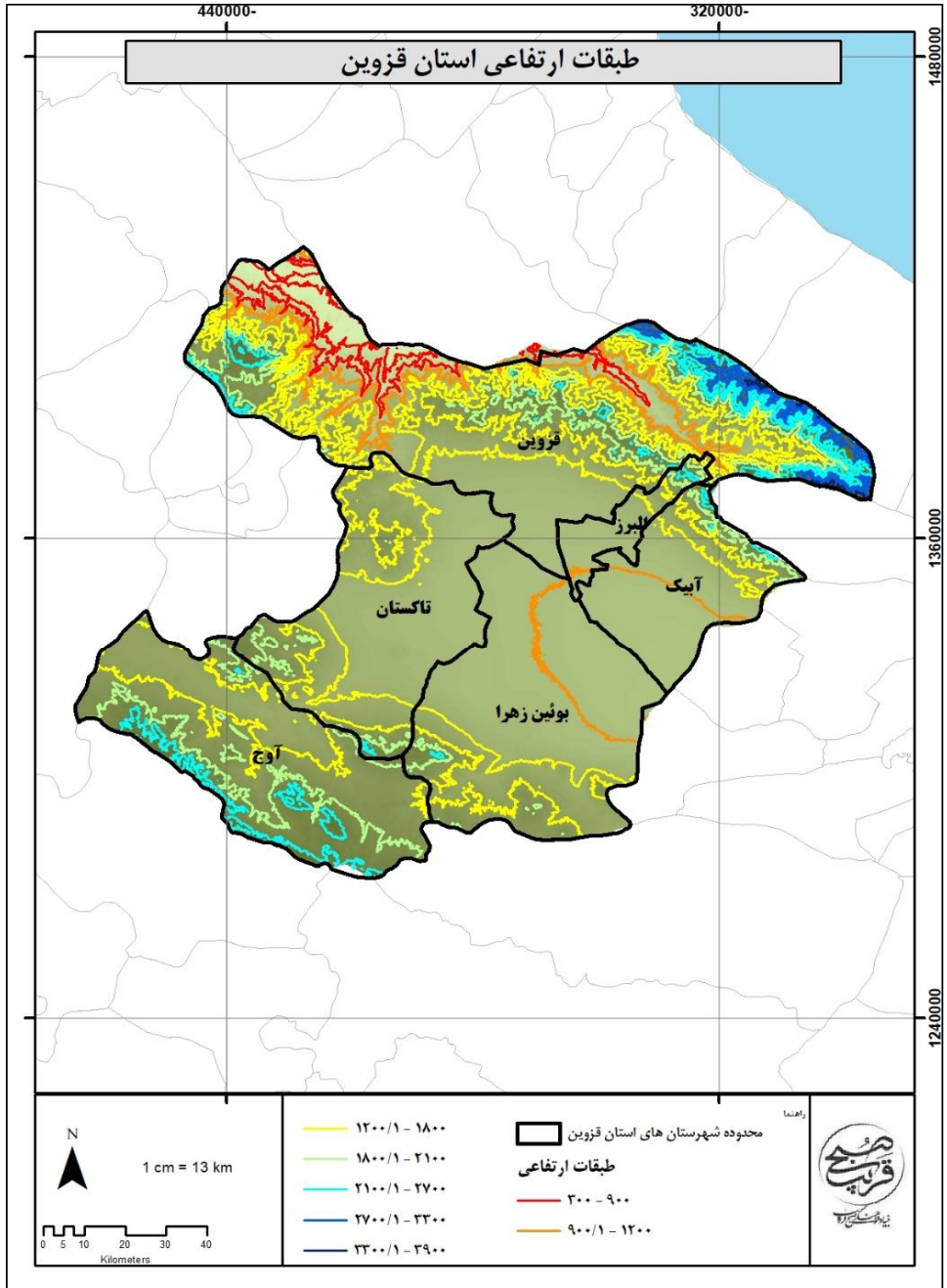
قسمت اعظم دشت دارای ارتفاعی کمتر از ۱۳۰۰ متر می‌باشد. شیب کلی دشت قزوین از شمال غربی در جهت جنوب شرقی امتداد دارد و ارتفاع پایین‌ترین نقطه‌ی آن، ۱۱۵۰ متر از سطح دریا است و به دلیل همین شیب، سطح ایستابی آب‌های زیر زمینی در جنوب شرقی استان بالا بوده و این خود موجب شده است که ۲۵ هزار هکتار از مساحت استان به شوره‌زار و باتلاق تبدیل شود. شیب دشت در کل شدید نبوده و حداکثر به ۳ درصد

در حواشی دشت (کوهپایه‌ها) تا یک درصد در نزدیکی باتلاق نمکی می‌باشد. هر چه از باتلاق نمکی به سمت شمال و غرب و جنوب غرب حرکت می‌کنیم ارتفاع افزایش می‌یابد. البته این ارتفاع به آرامی صورت می‌گیرد؛ به طوری که از ۱۱۵۰ متر در نزدیکی باتلاق نمکی به ۱۳۰۰ متر در شمال شهر قزوین می‌رسد یعنی در مساحتی حدود ۴۰ کیلومتر ارتفاع ۱۵۰ متر افزایش داشته است. از شمال شهر قزوین پس از طی ۱۰ کیلومتر به سمت شمال استان قزوین ارتفاعات به ۱۵۰۰ متر می‌رسد یعنی در طول ۱۰ کیلومتر، ۲۰۰ متر افزایش ارتفاع دیده می‌شود.

جدول ۸- مساحت طبقات ارتفاعی استان قزوین

ردیف	طبقه ارتفاعی (متر)	مساحت (کیلومتر مربع)	درصد از مساحت
۱	کمتر از ۱۰۰۰	۷۶۱/۲۲	۴/۹۲
۲	۱۰۰۰-۱۳۰۰	۵۲۵۵/۳۷	۳۴
۳	۱۳۰۰-۱۸۰۰	۴۴۸۹/۷۴	۲۹
۴	۱۸۰۰-۲۲۰۰	۳۴۳۸/۶۸	۲۲/۲
۵	۲۲۰۰-۲۶۰۰	۱۱۷۱/۶۴	۷/۶
۶	۲۶۰۰-۳۰۰۰	۲۹۹/۶۹	۱/۹
۷	۳۰۰۰-۳۴۰۰	۱۳۵/۰۳	۰/۸۷
۸	بیش از ۳۴۰۰	۴۵/۵۵	۰/۳

با توجه به جدول فوق حدود ۶۰ درصد (۹۷۴۵ کیلومتر مربع) از مساحت استان قزوین در طبقه ارتفاعی ۱۰۰۰ تا ۱۸۰۰ متر است. همچنین حدود ۳۲ درصد از مساحت استان در طبقه ارتفاعی بیش از ۱۸۰۰ متر قرار دارد که از این مقدار ۲۲/۲۴ درصد آن در محدوده ارتفاعی ۱۸۰۰ تا ۲۲۰۰ متر قرار دارد.

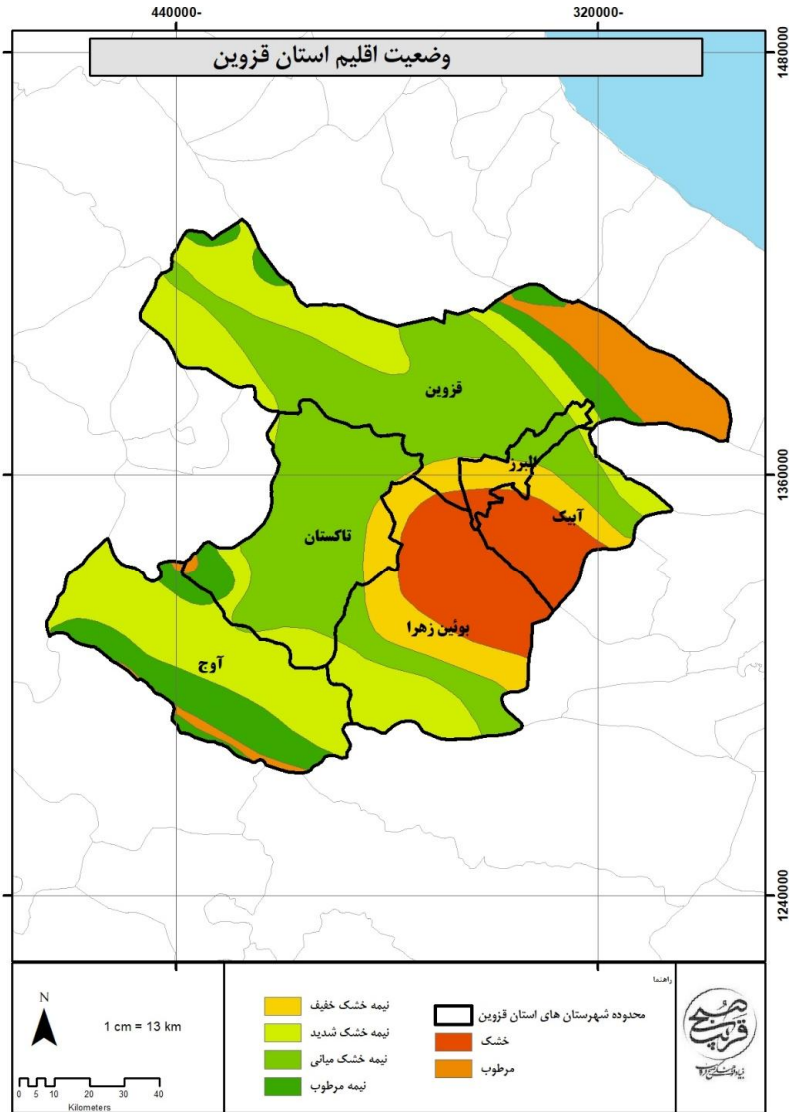

نقشه ۳- طبقات ارتفاعی استان قزوین

۳-۲-۲- آب و هوا و اقلیم

استان قزوین به دلیل داشتن ارتفاعات متعدد همچون رشته کوه البرز در شمال استان و گسترش آن در جهات شمال شرقی و شمال غربی و کوه‌های پراکنده در نقاط دیگر استان، شرایط مناسب زیست‌اقليمی را داراست. استان قزوین دارای اقلیمی نیمه خشک با زمستان‌های سرد و تابستان‌های خشک می‌باشد. مطالعه داده‌های اقلیمی استان قزوین در بازه‌های مختلف زمانی، گوناگونی در عناصر اقلیمی را نشان می‌دهد. اصلی‌ترین عوامل تنوع اقلیمی استان عبارت است از:

- اختلاف شدید ارتفاع در سطح استان تا حدود ۴۰۰۰ متر؛
- چهره‌ی توپوگرافیکی مشتمل بر حصار کوهستانی مرتفع پیرامونی همراه با حوضه‌ی نیمه بسته‌ی داخلی؛
- مکان‌یابی استان در عرض‌های میانه کره‌ی زمین، از مدار ۳۵ درجه تا ۳۶ درجه شمالی؛
- اثرپذیری نسبی اقلیمی از رطوبت دریای مازندران در حاشیه شمال و شمال غرب استان و تبعات اقلیمی ناشی از گرادیان فشار بین جلگه‌ی گیلان و دره‌ی سفیدرود با دشت قزوین؛
- اثرگذاری سیکلون‌های مدیترانه‌ای مهاجر در قالب موج‌های غربی سیستم‌های سینوپتیکی سطوح بالا؛
- اثرگذاری سیکلون‌های مهاجر سودانی؛
- حاکمیت الگوی سینوپتیکی پرفشار جنب حاره در فصل گرم سال همراه با شکل‌گیری فروبارهای حرارتی تابستانی، فروبارهای فوق از مراکز فشار با گرمای تابستانی بوده و در سطح زمین شکل می‌گیرند.

نقشه ۴- طبقه بندی اقلیمی استان قزوین

با توجه به نقشه اقلیمی استان بیشتر پهنه استان در اقلیم نیمه خشک قرار می گیرد. در این نقشه تنوع اقلیمی بارزی در ارتفاعات مناطق شمال شرقی و سرشاخه های رودخانه شاهرود در منطقه الموت مشاهده می گردد. شهر معلم کلایه مرکز این بخش دارای اقلیم نیمه مرطوب سرد بوده، که این شرایط اقلیمی به سمت مناطق مرکزی الموت

متعادل تر گشته به طوری که در رازمیان اقلیم نیمه مرطوب معتدلی قابل مشاهده است. به علاوه تنوع اقلیمی را در مقیاس کوچک تری در ارتفاعات شمال غربی استان می توان ملاحظه نمود.

مناطق کم ارتفاع اطراف سد سفیدرود و بخش طارم سفلی نواحی هستند که از اقلیم نیمه خشک معتدل برخوردار می باشند. اقلیم نیمه خشک میانی بیشترین پهنه اقلیمی دشت مرکزی قزوین و شهرهای آبیک و تاکستان می باشد. با رسیدن به مناطق مرتفع در بخش های شمالی این شهرها و همچنین منطقه کوهین و کاهش میانگین دما، آب و هوای نیمه خشک شدید مشاهده می گردد.

خشک ترین منطقه استان منطقه بوئین زهرا و مناطق پیرامون آن در شرق و جنوب است که دارای اقلیم خشک می باشند. این در حالی است که در مناطق مرتفع آوج اقلیم های مرطوب فراسرد و نیمه مرطوب فراسرد غالب می باشد.

۳-۲-۱- بارش

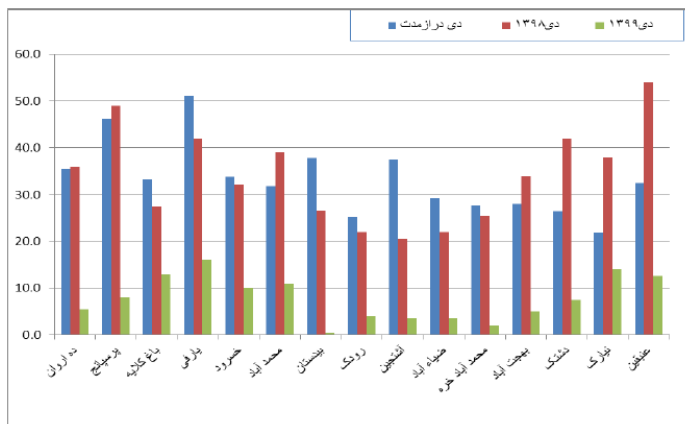
بر اساس نقشه هم باران استان، میانگین بارش سالانه در سطح استان از ۲۱۰ میلی متر در بخش های شرقی تا بیش از ۵۵۰ میلی متر در ارتفاعات شمال شرقی متغیر است.

پرباران ترین نقاط استان دامنه های شمال شرقی در منطقه الموت با بارشی بیش از ۵۵۰ میلی متر بوده که این شرایط بارشی کم و بیش در مناطق مرتفع شمالی شهرستان قزوین قابل مشاهده می باشد. به علاوه در ارتفاعات جنوب غربی استان (منطقه آوج) نیز با مناطقی مواجه می شویم که دارای بارش سالانه بیش از ۴۵۰ میلی متر هستند. خشک ترین مناطق استان از سمت جنوب شرق استان و مناطق بیابانی بوئین زهرا شروع و تا بخش های جنوبی شهرستان تاکستان امتداد می یابد که دارای بارندگی سالانه بین ۲۱۰ تا ۲۳۰ میلی متر هستند.

همچنین در مناطق شمال غربی استان نیز روند کاهش بارش به واسطه کاهش ارتفاع مشهود بوده به طوری که با رسیدن به مناطق لوشان و منجیل در خارج استان میزان بارندگی به ۲۱۰ میلی متر می رسد.

طی سالیان اخیر میزان بارش استان قزوین نسبت به میانگین درازمدت کمتر شده است. در نمودار زیر میانگین مقایسه بارش در دی ۹۹ و سال آبی گذشته و درازمدت را نشان می دهد؛ همان گونه که مشخص است در سال ۱۳۹۹ میزان بارش نسبت به سال گذشته و درازمدت بسیار پایین می باشد.

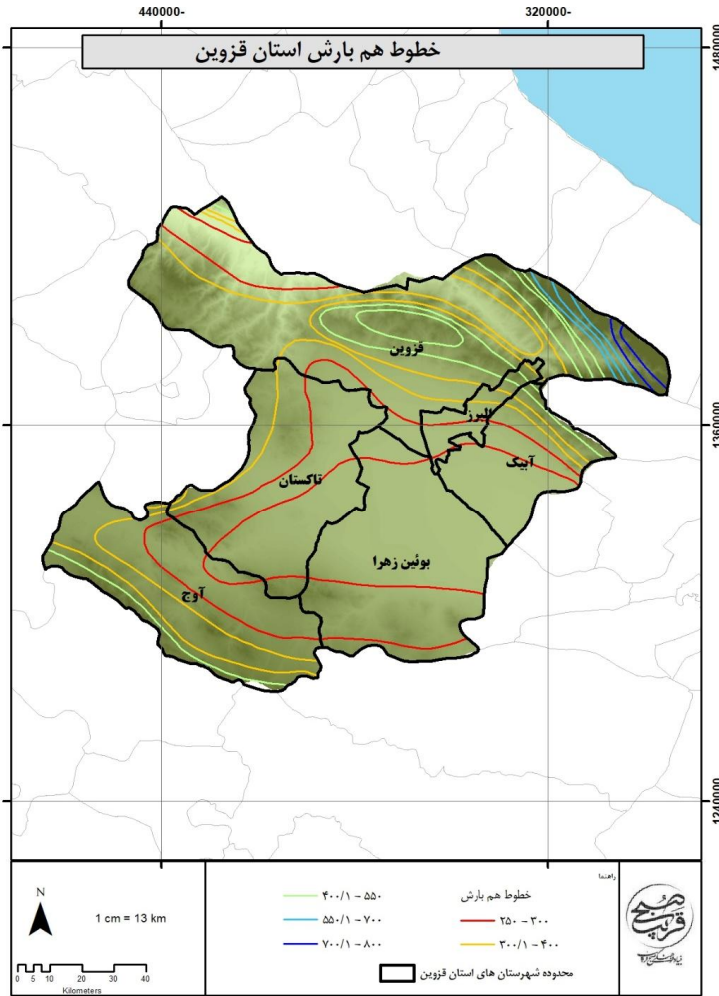
نمودار ۱- مقایسه بارش در دی ۹۹ و سال آبی گذشته و درازمدت (میلی متر)

بارندگی ایستگاه‌های هواشناسی استان قزوین در سال زراعی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ نشان می‌دهد که میانگین بارش در این بازه زمانی به طور میانگین برابر با ۲۱۹ میلی‌متر که نسبت به سال زراعی گذشته ۳۰ میلی‌متر کمتر شده است.

جدول ۹- بارندگی ایستگاه‌های هواشناسی استان قزوین در سال زراعی ۱۴۰۰-۹۹

نام ایستگاه	بارندگی سال زراعی ۱۴۰۰-۹۹ (میلی‌متر)	بارندگی سال زراعی ۹۸-۹۹ (میلی‌متر)	درصد تغییرات نسبت به سال مشابه قبل	میانگین دوره آماری سالیانه ایستگاه (میلی‌متر)
قزوین	۲۱۵/۱	۲۱۰/۴۳	۲	۳۱۶/۴
آبیک	۲۰۷/۸	۲۵۳/۸۱	-۱۸	۳۰۰/۳
آوج	۳۹۳/۴	۳۴۳/۷۱	-۱۵	۳۹۷/۳
بوئین‌زهرا	۱۷۳/۳	۲۲۲/۹	-۲۲	۲۲۲/۹
تاکستان	۱۵۲/۱	۱۷۶/۵۳	-۱۴	۲۴۰/۰
رازمیان	۲۱۳/۸	۲۱۴/۳	۰	۲۳۹/۵
سیردان	۱۵۹/۸	۲۶۴/۶	-۴۰	۳۲۲/۰
کوهین	۱۶۱/۸	۲۶۵/۰۱	-۳۹	۲۳۷/۱
معلم کلاهی	۲۹۵/۴	۲۸۶/۷۳	۳	۴۱۲/۵

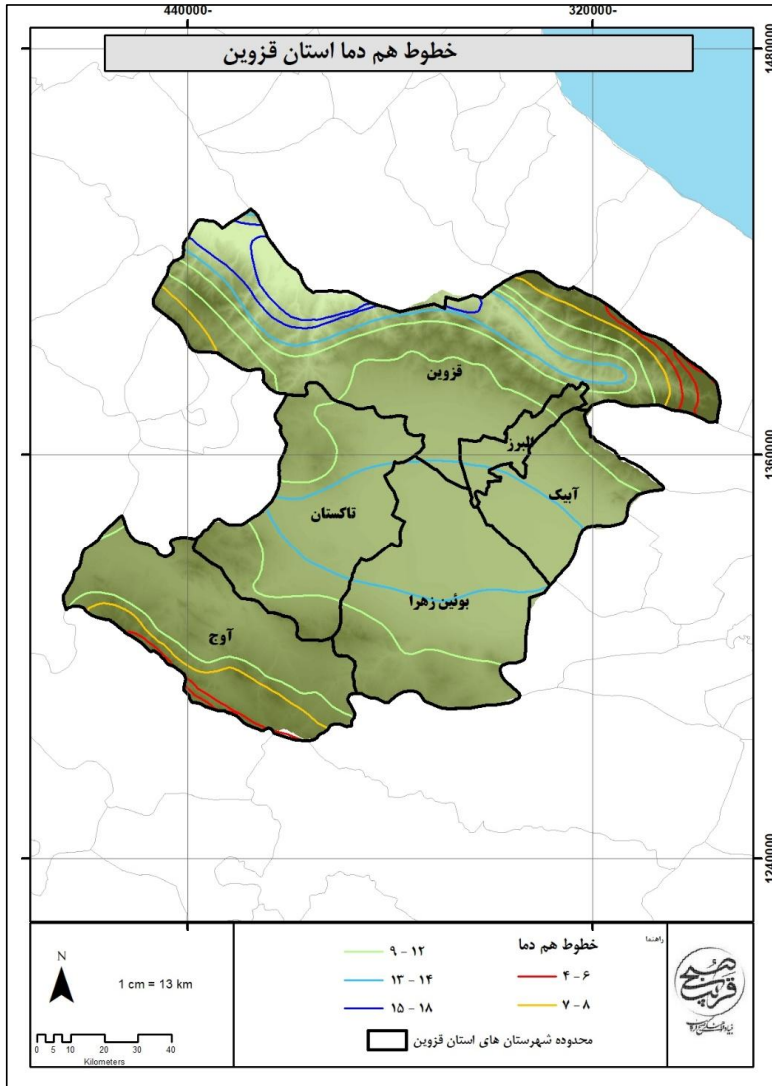

نقشه ۵- خطوط هم بارش استان قزوین

۳-۲-۲-۲-۳-۵

بررسی آمار ماهانه دمای ایستگاه‌های معتبر استان نشان می‌دهد که در این ایستگاه‌ها تیر و مرداد گرم‌ترین و دی و بهمن سردترین ماه‌ها می‌باشند. بر اساس نقشه هم‌دمای سالانه استان، ارتفاعات شمال شرقی و شمالی استان و همچنین ارتفاعات آوج در جنوب غرب استان دارای کمتری نسبت به سایر نقاط استان هستند. کمترین مقدار متوسط سالانه دما ۲ درجه سانتی‌گراد بوده که در مناطق شمال شرقی مشاهده می‌شود. بیشترین متوسط

سالانه دما ۱۸ درجه سانتی گراد بوده که در مناطق کم ارتفاع شمال غربی پیرامون دریاچه سد سفیدرود قابل مشاهده می‌باشد. در قسمت دشت و بخش‌های داخلی استان نیز در حاشیه شرقی و جنوبی شهرستان بوئین زهرا میانگین دمای ۵/۱۴ درجه سانتی گراد مشاهده می‌گردد .

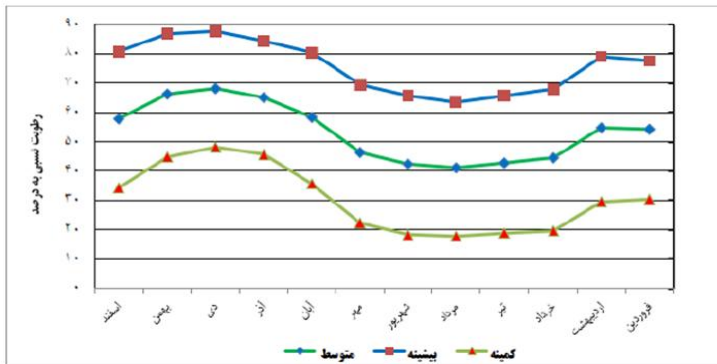

نقشه ۶- خطوط هم‌دما استان قزوین

۳-۲-۲-۳- رطوبت هوا

بررسی آمار و داده‌های میانگین ماهیانه و حداقل‌ها و حداکثرهای رطوبت نسبی قزوین، حاکی از آن است که نفوذ و تأثیر توده‌های هوای باران‌زا به استان به همراه تأثیر ارتفاعات موجب گردیده که توزیع رطوبت هوای استان قزوین از شرایط مناسبی برخوردار باشد و خشکی هوا حتی در ماه‌های گرم تابستان آن‌چنان نیست که منطقه را دچار محدودیت‌هایی از نقطه نظر زیست‌اقليمی، گردشگری و فعالیت‌های کشاورزی بنماید. بررسی رطوبت نسبی هوا در شهر قزوین بیانگر آن است که میانگین رطوبت نسبی در طول ماه‌های زمستان به بالاترین مقدار ممکن می‌رسد و سیر کاهش تدریجی آن به سمت ماه‌های بهار و تابستان ادامه یافته و در ماه‌های فصل تابستان به پایین‌ترین مقدار می‌رسد و در واقع خشک‌ترین ماه‌ها را شامل می‌شوند. با آغاز پاییز و تأثیر توده هوای سرد از سمت شمال غربی و شمال و نفوذ کم‌فشار مدیترانه‌ای از جانب غرب و امواج سرمای حاصل از هجوم توده‌های هوای مهاجر از مرکز پرفشار سیبری که هم‌زمان با کاهش دمای استان است، بر رطوبت هوای شهرستان قزوین نیز افزوده می‌یابد.

میانگین سالانه رطوبت نسبی در قزوین برابر با ۵۱ درصد است. افزایش رطوبت نسبی در شبانه روز معمولاً در اوایل صبح و کاهش آن در بعدازظهر رخ می‌دهد. میانگین حداقل‌ها و میانگین حداکثر رطوبت نسبی نیز همانند میانگین سالانه در ماه‌های سرد سال از مقدار بیشتری برخوردار است. به طوری که بیشترین مقدار میانگین رطوبت نسبی هوا مربوط به دی‌ماه و کمترین مقدار آن به مربوط به ماه‌های تابستان می‌باشد.

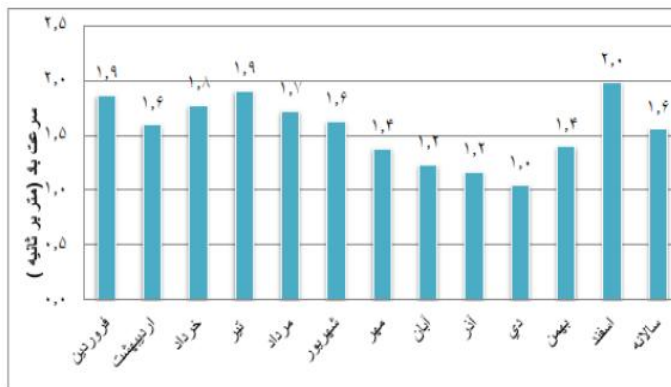
نمودار ۲- میانگین ماهانه رطوبت نسبی در ایستگاه هواشناسی قزوین (دوره ۶۵-۹۵)

۳-۲-۴- جریان وزش بادها

بادهای عمده استان قزوین عبارت‌اند از:

۱- **باد مه (قاقازان - کهک):** که در اثر نفوذ سیستم‌های پرفشار از شمال و شمال غربی از گردنه منجیل وارد منطقه قاقازان و کهک تا تاکستان شده و به صورت قیفی شکل دشت قزوین را فرا می‌گیرد.

۲- **باد راز (شره):** جهت وزش این باد از جنوب و جنوب شرقی که از کویر قم به داخل دشت قزوین تقریباً در تمام طول سال می‌وزد. اما از اواسط بهار تا اواخر تابستان به دلیل افزایش درجه حرارت، تبخیر و کاهش رطوبت شدت بیشتری می‌یابد. درصد وزش سالیانه این باد ۷/۱۲٪ و با متوسط سرعتی معادل ۴ متر بر ثانیه می‌وزد.

نمودار ۳- میانگین ماهانه سرعت باد در ایستگاه قزوین (دوره ۳۰ ساله ۶۵-۹۵)

۳-۲-۵- روزهای یخبندان

مقایسه میانگین تاریخ شروع یخبندان نشان می‌دهد که ایستگاه آوج دارای زودترین تاریخ شروع یخبندان و ایستگاه معلم کلايه دیرترین زمان شروع یخبندان را دارا می‌باشند. در رابطه با میانگین تاریخ پایان یخبندان در بین ۷ ایستگاه هواشناسی، ایستگاه بوئین‌زهرها زودترین تاریخ خاتمه یخبندان (۹ فروردین) و ایستگاه آوج دیرترین زمان پایان یخبندان (۲۶ فروردین) را به خود اختصاص داده‌اند. در رابطه با طول دوره یخبندان، آوج با میانگین طول دوره یخبندان برابر با ۱۶۷ روز بیشترین و ایستگاه بوئین‌زهرها با ۱۳۲ روز کمترین میانگین طول دوره یخبندان را به خود اختصاص داده‌اند. کمترین میانگین تعداد روزهای یخبندان مربوط به معلم کلايه با ۶۴ روز و بیشترین تعداد نیز مربوط به ایستگاه آوج با ۱۱۲ روز می‌باشد.

۳-۲-۳- منابع آب

در تقسیم‌بندی حوضه‌های آبریز شش گانه کشور، استان قزوین در محدوده حوضه آبریز فلات مرکزی و بخش کوچکی از حوضه دریای مازندران قرار گرفته است. در تقسیم‌بندی ۳۰ گانه حوضه‌های آبریز درجه دو، محدوده استان در حوضه‌های آبریز سفیدرود و دریاچه نمک قرار دارد. رودخانه اصلی حوضه سفیدرود در قسمت شمالی استان، رودخانه شاهرود می‌باشد که بیشترین پتانسیل آب سطحی استان در آن جاری است.

رودخانه‌های مهم که به سفیدرود می‌ریزند عبارت‌اند از طالقان رود و الموت رود که در محدوده شیرکوه به هم پیوسته و شاهرود تشکیل می‌گردد که پس از طی مسیر حدود یکصد و ده کیلومتری به رودخانه قزل‌اوزن ملحق و تشکیل دریاچه سفیدرود را می‌دهد. مجموع طول رودخانه‌های اصلی و فرعی حوضه شاهرود در محدوده استان قزوین حدود ۹۹۰ کیلومتر می‌باشد. رودخانه‌های خررود، ابهررود، حاجی‌عرب و رودخانه‌های شمال قزوین که از دامنه‌های جنوبی البرز سرچشمه می‌گیرند به رودخانه کردان ملحق شده و تشکیل رود شور را می‌دهند که در نهایت به دریاچه نمک تخلیه می‌گردد. مجموع طول رودخانه‌های دشت قزوین (رودخانه‌های شمالی، غربی و جنوبی امحا شده در دشت) حدوداً ۵۸۰ کیلومتر می‌باشد. طول رودخانه خررود و سرشاخه‌های آن در محدوده استان قزوین حدوداً ۸۳۶ کیلومتر و رودخانه ابهررود و سرشاخه‌های آن در محدوده استان قزوین حدوداً ۱۴۲ کیلومتر است. همچنین طول رودخانه‌های حوضه حاجی‌عرب در محدوده استان قزوین حدوداً ۲۳۰ کیلومتر است. مجموع طول رودخانه‌های جاری در استان حدوداً ۲۱۲۷ کیلومتر می‌باشد.

جدول ۱۰- مشخصات محدوده‌های مطالعاتی حوزه عمل شرکت آب منطقه‌ای قزوین

حوضه آبریز	نام محدوده	درصد مساحت محدوده مطالعاتی
سفیدرود	طالقان الموت	۵۸
سفیدرود	منجیل	۶۷
دریاچه نمک	قزوین	۹۳
دریاچه نمک	آوج	۹۹/۲
دریاچه نمک	قیدار	۴۴

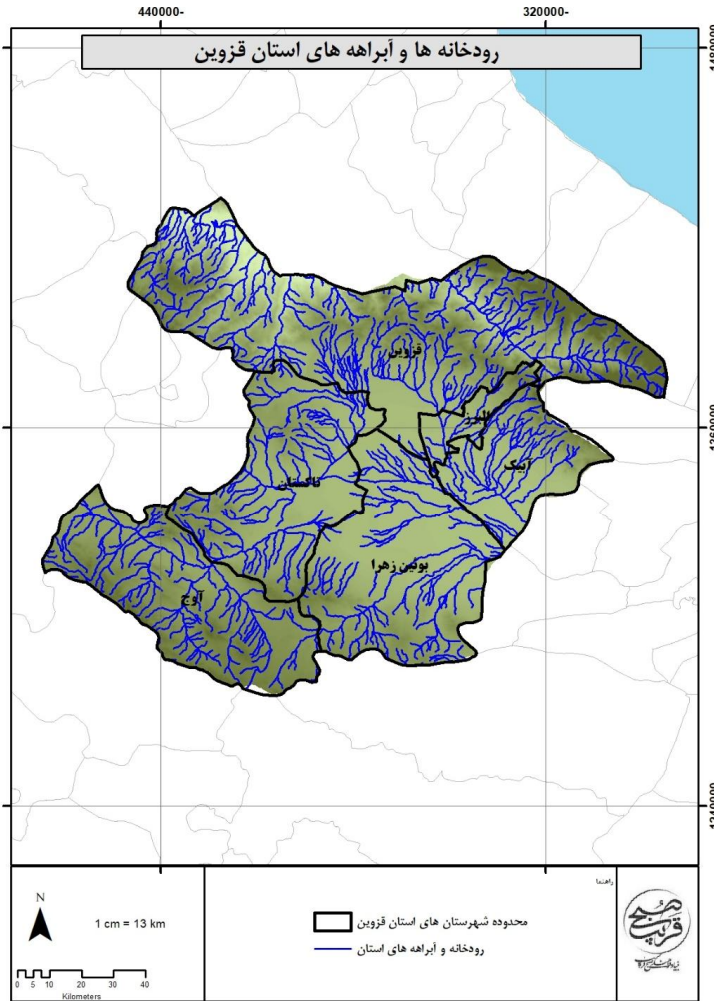
سالانه بیش از ۲ میلیارد و ۸۶۰ میلیون مترمکعب آب به صورت سطحی و زیرزمینی در استان بهره‌برداری می‌شود که ۲ میلیارد مترمکعب آن زیرزمینی (چاه، چشمه و قنات) و ۸۶۰ میلیون مترمکعب آن سطحی است.

نمودار ۴- وضعیت تخلیه منابع آب استان قزوین

۳-۲-۳-۱- منابع آب‌های سطحی

عمده‌ترین منبع آب سطحی استان، در بخش شمالی آن یعنی حوزه رودخانه شاهرود قرار دارد این رودخانه از پیوستن رودخانه‌های الموت رود، طالقان رود و چندین شاخه فرعی تشکیل شده و آب آن وارد دریاچه سد سفیدرود می‌گردد. کل آورد سالانه آن در محل ایستگاه هیدرومتری پل لوشان برابر با ۱۰۱۲/۸ میلیون مترمکعب می‌باشد. در بخش حوزه شور نیز رودخانه‌های کوچک و بزرگ متعددی وجود دارد که خرم‌رود با متوسط آورد سالانه برابر با ۹۵/۲۱ میلیون مترمکعب (خروجی از ایستگاه آبگرم)، بهررود با ۵۱/۶۱ میلیون مترمکعب (خروجی از ایستگاه قروه) و حاجی عرب با ۲۲/۰۱ میلیون مترمکعب (خروجی از ایستگاه حاجی عرب) از مهم‌ترین این رودخانه‌ها می‌باشند.

نقشه ۷- رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان قزوین

۳-۲-۲- منابع آب زیرزمینی

منابع آب زیرزمینی استان شامل منابع آب زیر زمینی آبخوان دشت قزوین، بخشی از دشت قیدار در منطقه آوج و سفره‌های بسیار کوچک محلی با پتانسیل‌های محدود در مناطق مختلف اعم از طارم سفلی، الموت و آوج می‌باشد. در ضمن منابع آب سازندهای سخت هنوز در استان مورد شناسایی و یا بهره‌برداری قرار نگرفته است لیکن با توجه به وضعیت زمین‌شناسی و لیتولوژی امکان وجود چنین منابعی در استان وجود دارد. تعداد منابع آب

زیرزمینی مجاز استان برابر با ۵۷۷۱ بوده که حجم سالانه آب آن برابر با ۴۷۸۲۳۱ میلیون مترمکعب است. لازم به ذکر است که بیشترین حجم مربوط به شهرستان‌های آوج و بوئین‌زهرا است که ۴۵ درصد از کل حجم منابع آب زیرزمینی مجاز را در بر می‌گیرد.

نمودار ۵- منابع آب زیر زمینی مجاز به تفکیک شهرستان سال ۹۸

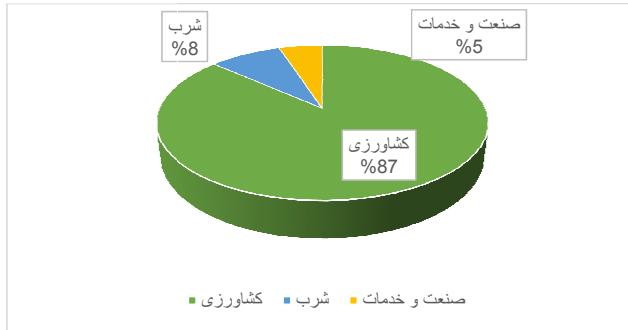
شهرستان	تعداد	حجم سالانه (هزار مترمکعب)	درصد
آبیک	۷۸۵	۱۸۹۱۹۸	۱۳/۳
آوج	۲۷۲	۳۱۸۸۳۱	۲۲/۴
البرز	۳۲۸	۹۶۲۳۰	۶/۸
بوئین‌زهرا	۱۴۷۷	۳۱۸۸۳۱	۲۲/۴
تاکستان	۱۳۶۱	۲۶۴۳۵۴	۱۸/۶
قزوین	۱۵۴۸	۲۳۵۹۲۳	۱۶/۶

در بخش منابع آب زیر زمینی غیرمجاز نیز تعداد ۲۸۹۰ منبع وجود دارد که حجم سالانه آب نیز برابر با ۴۷۸۲۳۱ میلیون مترمکعب است. لازم به ذکر است که از این مقدار حجم آب بیش از ۷۵ درصد آن (معادل ۳۶۲۰۴۱ میلیون مترمکعب) مربوط به دو شهرستان بوئین‌زهرا و تاکستان است.

جدول ۱۱- منابع آب زیر زمینی غیر مجاز به تفکیک شهرستان سال ۹۸

شهرستان	تعداد	حجم سالانه (هزار مترمکعب)	درصد
آبیک	۳۱۹	۳۹۹۵۶	۸/۳۵
آوج	۳۰۵	۱۴۶۲۰	۳/۱
البرز	۴۵	۱۴۳۰۶	۳
بوئین‌زهرا	۱۲۲۴	۲۱۶۳۷۲	۴۵/۲
تاکستان	۷۵۹	۱۴۵۶۶۹	۳۰/۵
قزوین	۲۳۸	۴۷۳۰۸	۹۹/۹

بررسی مصرف آب زیر زمینی نیز نشان می‌دهد که ۸۷ درصد آن در بخش کشاورزی مصرف می‌شود. علاوه بر این ۸ درصد در بخش شرب و ۵ درصد نیز در بخش صنعت و خدمات مصرف می‌شود.

نمودار ۶- میزان مصرف آب منابع زیر زمینی در بخش‌های مختلف

۳-۳-۲-۳- وضعیت منابع آب دشت قزوین

مشکل کم آبی از دیر باز مانع اجرای طرح‌های توسعه منابع آب دشت قزوین بوده و راه‌های مقابله با آن از قدیم‌الایام مطرح گردیده است. در این راستا فکر انتقال آب از شاهرود را ابتکار دوره صفویه می‌دانند. بعد از زلزله شهریور ماه ۱۳۴۱ بوئین‌زهرا، هم‌زمان با اعزام نمایندگان سازمان ملل و دیگر کشورها به این منطقه بار دیگر "طرح عمران و توسعه دشت قزوین" قوت گرفت. برنامه توسعه منابع آب در دشت قزوین طبق طرح اولیه مشاور (مهندسین مشاور تهال، ۱۳۴۸) متشکل از دو برنامه جدا و مستقل از هم بوده است. برنامه اول توسعه منابع آب در ناحیه آبیاری طالقان (TPA)، شبکه آبیاری دشت قزوین و برنامه دوم توسعه منابع آب در خارج از ناحیه آبیاری طالقان (OTPA) مورد مطالعه قرار گرفت.

شبکه آبیاری دشت قزوین با وسعتی معادل ۸۰۰۰۰ هکتار ناخالص به صورت نواری است به طول ۹۴ کیلومتر که از محدوده زیاران شروع شده و به اراضی کهک تا کستان منتهی می‌شود. عرض متوسط این نوار حدود ۸/۷ کیلومتر می‌باشد. این شبکه به‌طور عمده اراضی شهرهای قزوین، آبیک و همچنین بخشی از اراضی شهرستان‌های تاکستان و بوئین‌زهرا را در بر می‌گیرد.

منطقه طرح از نظر تقسیمات هیدرولوژی بخشی از حوضه آبریز رودخانه شور بوده که از طرف وزارت نیرو با کد ۴۱۰۶ مشخص شده است. این شبکه فاقد زهکش بوده و آب نفوذی ناشی از آبیاری در نهایت به صورت آب زیر زمینی به سمت باتلاق نمکی جریان می‌یابد. مساحت خالص اراضی تحت پوشش شبکه آبیاری طالقان (قزوین) برابر با ۶۰۰۰۰ هکتار است که حدود ۷۲ درصد آن را اراضی درجه ۱ و ۲ تشکیل می‌دهد. الگوی

کلی کشت منطقه بصورت ۵۰ درصد کشت پائیزه می باشد که بیشتر به محصول گندم و جو اختصاص دارد، ۱۵ درصد کشت بهاره و ۳۵ درصد نیز آیش طبق برنامه رعایت می شود. آب این شبکه در حال حاضر از سد مخزنی طالقان و چاه های تلفیقی تأمین می شود. طبق طرح با تکمیل سد مخزنی طالقان سهمیه آب تنظیمی استان از سد طالقان شامل شرب، کشاورزی، تغذیه مصنوعی و زیست محیطی برابر با ۲۹۸ میلیون مترمکعب می باشد.

در حال حاضر تأسیسات انحراف آب رودخانه طالقان، شامل سد انحرافی سنگبان، تونل انتقال آب طالقان (به طول ۹/۱ کیلومتر)، سد انحرافی زیاران و شبکه کانال های درجه ۱ و ۲ به ترتیب به طول ۹۴ و ۲۲۰ کیلومتر و به ظرفیت ۳ تا ۳۰ مترمکعب در ثانیه و همچنین شبکه کانال های درجه ۳ و ۴ به طول ۸۸۰ کیلومتر احداث و به مرحله بهره برداری رسیده است.

جدول ۱۲- آمار بهره برداری شبکه آبیاری دشت قزوین

سال	آب ورودی	تغذیه مصنوعی
۱۳۸۵	۲۱۷	۳۱/۸
۱۳۸۶	۳۰۳/۹	۳۷/۵۵
۱۳۸۷	۱۵۷/۰۴	۱/۹۷
۱۳۸۸	۱۶۴/۵۸	۶/۳۴
۱۳۸۹	۲۷۴/۷۴	۲۶/۲۳
۱۳۹۰	۲۷۸/۸	۲۶/۳
۱۳۹۱	۳۳۰/۸	۳۱/۵۵
۱۳۹۲	۲۴۱/۵۷	۱۰/۸
۱۳۹۳	۱۱۱/۱۳	۳
۱۳۹۴	۱۱۴/۱۹	۰
۱۳۹۵	۲۲۹/۴۳	۲۱/۶۸
۱۳۹۶	۲۶۸/۶۹	۴۹/۶۹
۱۳۹۷	۱۷۷/۹۷	۳/۹۹
۱۳۹۸	۳۳۰/۷	۷۲/۷۹

۳-۲-۳-۴- بررسی پایداری منابع آب

استان قزوین در دو حوزه آبریز اصلی دریای خزر و فلات مرکزی قرار دارد و حجم کل منابع آب تجدیدشونده برابر با ۲۱۸۷ میلیون مترمکعب در سال است که از این مقدار، ۱۱۳۳ میلیون مترمکعب مربوط به آب‌های زیرزمینی و ۱۰۵۴ میلیون مترمکعب مربوط به آب‌های سطحی است.

جدول ۱۳- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان قزوین

عنوان		واحد	مقدار
تعداد و نام حوضه‌های آبریز اصلی		حوضه	۲
تعداد و نام حوضه‌های آبریز فرعی		حوضه	۳
میانگین سالانه نزولات جوی		میلی‌متر	۳۱۸
متوسط سالانه حجم نزولات جوی		میلیون مترمکعب	۴۹۵۶
حجم کل منابع آب تجدیدشونده		میلیون مترمکعب	۲۱۸۷
منابع آب سطحی			
عنوان		واحد	مقدار
حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده		میلیون مترمکعب	۱۰۵۴
تعداد رودخانه‌های مهم		رودخانه	۵
حجم سالانه آب در چرخه		میلیون مترمکعب	۱۲۰۶
حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان		میلیون مترمکعب	۷۱۲
منابع آب زیرزمینی			
عنوان		واحد	مقدار
حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده		میلیون مترمکعب	۱۱۳۳
تعداد چاه‌ها		حلقه	۸۲۰۴
حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها		میلیون مترمکعب	۱۵۴۱
تعداد چشمه‌ها		دهنه	۱۳۸۵۲
حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها		میلیون مترمکعب	۱۲۶
تعداد قنوات		رشته	۳۱۳
حجم سالانه تخلیه از قنوات		میلیون مترمکعب	۵۹
میزان کل برداشت و مصارف			
عنوان		واحد	مقدار
میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی		میلیون مترمکعب	۲/۱۶۴۴
اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی		میلیون مترمکعب	۱۹۹
میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان		میلیون مترمکعب	۳/۳۱۹
حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)		میلیون مترمکعب	۵/۱۹۶۳

۳-۲-۳-۴-۱- شاخص فالکن مارک

فالکن مارک دانشمند سوئدی در مطالعات خود بحران آب را بر اساس مقدار سرانه منابع آب تجدیدپذیر سالانه هر کشور تعریف کرده است. فالکن مارک میزان سرانه آب برابر با ۱۷۰۰ مترمکعب در سال را به عنوان شاخص کمبود معرفی کرده است. بر این اساس کشورهایی که دارای سرانه منابع آب سالانه تجدیدپذیر بیش از ۱۷۰۰ مترمکعب هستند، مشکل بحران آب ندارند و کشورهایی که دارای سرانه منابع آب تجدیدپذیر بین ۱۰۰۰ تا ۱۷۰۰ مترمکعب هستند جزو کشورهای با تنش آبی محسوب می شوند و کشورهایی که دارای سرانه آب تجدیدپذیر کمتر از ۱۰۰۰ مترمکعب در سال هستند جزو کشورهای با کمبود آب هستند و سرانه آب کمتر از ۵۰۰ مترمکعب در سال، فشار بسیار شدیدی به آن کشور تحمیل می کند. با توجه به جمعیت کشور، در حال حاضر سرانه آب تجدیدپذیر ایران از مرز ۱۷۰۰ مترمکعب عبور کرده و کشور ما وارد دوره تنش آبی شده است. با توجه به تقسیم حجم آب تجدید شونده استان قزوین بر جمعیت در سال ۱۳۹۸ عدد ۱۱۶۷ به دست آمد که نشان می دهد استان قزوین در محدوده تنش آبی قرار دارد.

جدول ۱۴- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان قزوین و ایران

تعیین وضعیت/دسته بندی	شاخص (سرانه/مترمکعب)	عدد شاخص برای ایران و استان قزوین
بدون تنش	بالاتر از ۱۷۰۰	-
تنش آبی	۱۷۰۰-۱۰۰۰	ایران و استان قزوین
کم آبی	۱۰۰۰-۵۰۰	-
کم آبی مطلق	کمتر از ۵۰۰	-

۳-۲-۳-۴-۲- شاخص سازمان ملل

بنیاد کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل میزان درصد برداشت از منابع آب تجدیدپذیر در هر کشور را به عنوان شاخص اندازه گیری بحران آب معرفی کرده است. بر اساس شاخص مذکور هرگاه میزان برداشت آب یک کشور بیشتر از ۴۰ درصد کل منابع آب تجدیدپذیر آن باشد این کشور با بحران شدید آب مواجه است و اگر این مقدار در حدها ۲۰ تا ۴۰ درصد باشد بحران در وضعیت متوسط و چنانچه این شاخص بین ۱۰ تا ۲۰ درصد باشد بحران در حد متعادل و کمتر از ۱۰ درصد بدون بحران تلقی می شود. با توجه به اینکه در ایران هم اکنون ۷۰ درصد کل آب تجدیدپذیر کشور مورد استفاده قرار می گیرد، ایران در وضعیت بحران شدید آبی قرار دارد.

جدول ۱۵- شاخص سازمان ملل برای بحران آب

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
کمتر از ۱۰ درصد	بدون بحران
بین ۱ تا ۲۰ درصد	بحران در حد متعادل
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	بحران در وضعیت متوسط
بیشتر از ۴۰ درصد	بحران شدید آب

حجم آب تجدیدشونده استان قزوین برابر با ۲۱۸۷ میلیون مترمکعب است و حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی) نیز برابر با ۱۹۶۳/۵ میلیون مترمکعب است. از این رو برداشت از منابع تجدید پذیر استان قزوین برابر با ۸۹/۷۵ درصد است. بنابراین طبق این شاخص استان قزوین در وضعیت بحران شدید آب قرار دارد.

۳-۲-۳-۳- شاخص نسبت بحرانی

به منظور مقایسه سطح کم آبی در حوضه‌های آبریز متفاوت می‌توان از شاخص نسبت بحرانی استفاده کرد. آلکامو همکاران (۲۰۰۰) این شاخص را نسبت میزان آب برداشت شده برای استفاده‌های انسانی به کل منابع آب تجدیدپذیر تعریف نموده‌اند. هرچه نسبت بحرانی، عدد بزرگ‌تری باشد. فشار بیشتری بر منابع آب وارد می‌شود و به همان میزان هم کیفیت آب مصرف‌کنندگان پایین دست کاهش می‌یابد.

$$W = \text{آب برداشت شده}$$

$$WA = \text{منابع آب در دسترس (منابع آبی تجدیدپذیر)}$$

جدول ۱۶- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
بدون تنش	۰/۱-۰
تنش آبی کم	۰/۲-۰/۱
تنش آبی متوسط	۰/۴-۰/۲
تنش آبی زیاد	۰/۸-۰/۴

محاسبه شاخص نسبت بحرانی برای منابع آب استان قزوین در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که:

کل منابع آبی استان (سطحی و زیرزمینی) $CR=1963/2187=0/70$ تنش آبی زیاد

منابع آب سطحی استان $CR=1054/2187=0/48$ بدون تنش آبی

منابع آب زیرزمینی استان $CR=1133/2187=0/51$ تنش آبی زیاد

با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های مسبت بحرانی آب مشخص شد که استان قزوین در مرحله تنش آبی قرار ندارد. البته لازم به ذکر است که این استان در مرحله بحران شدید آب قرار دارد چراکه با توجه به دو شاخص سازمان ملل و همچنین شاخص نسبت بحرانی این استان در محدوده بحرانی شدید قرار دارد. هرچند که این استان به لحاظ شاخص فالکن در سطحی بالاتر از کشور قرار دارد اما در مرز تنش آبی قرار دارد.

۳-۲-۴- پوشش گیاهی و جانوری

۳-۲-۴-۱- تنوع گیاهی

استان قزوین از لحاظ رویشی جزو ناحیه ایران- تورانی است از کل اراضی استان، ۸۹۱/۷۵۵ هکتار معادل ۵۶/۳۷ درصد از آن را مراتع و جنگل‌ها تشکیل داده‌اند. بر اساس آخرین مطالعات صورت گرفته (مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان قزوین، ۱۳۸۵)، گیاهان شناسایی شده شامل ۹۷ تیره، ۵۸۶ جنس و ۱۱۹۲ گونه می‌باشد. از این تعداد، ۳۲ گونه آن بوته‌ای، ۳۱ گونه آن درختی و ۵۱ گونه آن درختچه‌ای هستند و مابقی گیاهان علفی یک‌ساله، دو ساله و چند ساله می‌باشند. در بین تیره‌های موجود Asteraceae با ۸۲ جنس و ۱۶۰ گونه از بزرگ‌ترین تیره‌ها می‌باشد.

بیشترین تنوع گیاهان مرتعی هم در بخش‌های رودبار الموت شرقی و غربی و طارم سفلی در دامنه ارتفاعی ۱۰۰۰-۳۰۰۰ متری مشاهده می‌شود. بر اساس طرح مطالعات شناخت مناطق اکولوژیک کشور، تیپ‌های گیاهی استان قزوین شامل ۴۹ تیپ گیاهی مرتعی مختلف بوده که در ۶ گروه گیاهی و ۸ تیپ منفرد تقسیم‌بندی شده است. طبق بررسی‌های انجام شده، از کل سطح مراتع استان، سطحی معادل ۲۶۱ هزار هکتار جزو مراتع خوب، ۴۲۱ هزار هکتار مراتع متوسط و ۱۷۰ هزار هکتار جزو مراتع فقیر محسوب می‌شوند.

جنگل‌های استان با مساحتی بالغ بر ۲۸ هزار و ۱۵۷ هکتار حدود ۱/۸ درصد از سطح استان را تشکیل داده‌اند که عمدتاً در شمال استان در منطقه الموت و طارم سفلی قرار گرفته‌اند و به طور محدود در شهرستان‌های آبیک و تاکستان نیز پخش شده‌اند.

پوشش جنگلی استان شامل گونه‌های پهن‌برگ و سوزنی‌برگ درختی و درختچه‌ای مانند: ارس، بلوط، بارانک، زالزالک، افرا (کیکم)، افرا (شیردار)، بادام کوهی، شیرخشت، سیاه تلو، پلاخور، زرشک، نسترن وحشی و... است.

به طوری که گونه بلوط با سطحی محدود در حسین‌آباد طارم سفلی و گونه ارس که بیشترین سطح جنگل‌های استان را تشکیل می‌دهد بیشتر در منطقه الموت و طارم قرار دارند و عرصه کوچکی هم در صمغ‌آباد شهرستان آبیک وجود دارد. از دیگر گونه‌هایی که به‌عنوان ذخیره ژنتیکی می‌توان از آن نام برد، بنه یا پسته وحشی است که یکی از ذخیره‌گاه‌های این گونه در منطقه قازان داغی شهرستان تاکستان در داخل محدوده منطقه حفاظت شده باشگل قرار دارد. به طور کلی در استان، ۱۰ ذخیره‌گاه ژنتیکی گونه‌های جنگلی با گونه‌هایی از قبیل ارس، بنه، بادام کوهی و... وجود دارد (اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان قزوین).

کل گیاهان دارویی کشور شامل ۱۱۰۰ گونه است که در استان قزوین، ۲۲۰ گونه از آن‌ها شناسایی شده است. بیشترین پراکنش گیاهان دارویی در بخش‌های الموت شرقی و غربی و طارم سفلی و متعلق به تیره Asteraceae و Lamiaceae می‌باشد.

طبق بررسی‌های انجام شده در بین گیاهان شناسایی شده استان، ۱۰۸ گونه گیاهی اندمیک ایران معادل ۶/۲۸٪ کشور و ۸۱ گونه گیاهی در فهرست سرخ معادل ۳/۳٪ کشور وجود دارند.

۳-۲-۴-۲- تنوع جانوری

استان قزوین به دلیل شرایط متفاوت توپوگرافی از تنوع زیستگاهی و به تبع آن از تنوع جانوری و گیاهی ایده آلی برخوردار است. تنوع فون مهره‌داران قزوین، گونه‌های ذکر شده تنها بیانگر تعداد گونه شناسایی شده تا زمان تدوین گزارش و بر مبنای اطلاعات ارائه شده در منابع علمی است.

جدول زیر تعداد گونه‌های پستانداران شناسایی شده استان قزوین و مقایسه با طبقه‌بندی لیست سرخ اتحادیه جهانی حفاظت را نشان می‌دهد.

جدول ۱۷- گونه‌های جانوری استان قزوین

نام رده	تعداد خانواده	تعداد گونه	راسته‌های جانوری و تعداد گونه‌ها	بحرانی (CR)	در معرض خطر انقراض (EN)	آسیب پذیر (VU)
پستانداران	۱۹	۴۸	خارپشتان (۳) حشره‌خواران (۱) خفاش‌ها (۷) جونندگان (۱۷) خرگوش‌ها (۲) گوشت‌خواران (۱۴) زوج سمان (۴)	-	پلنگ ایرانی	زرده پر، آهو، کل و بز، قوچ و میش ارمنی
پرنده‌گان	۵۰	۲۱۷	کشیم‌سانان (۳) پلیکان سانان (۱) لک‌لک‌سانان (۱۳) غاز سانان (۱۵) شاهین سانان (۳۰) ماکیان سانان (۵) درنا سانان (۷) آبچلیک سانان (۱۷) کبوتر سانان (۷) کوکو سانان (۱) جغد سانان (۶) شبگرد سانان (۱) پرستو سانان (۲) سیز قیاسانان (۴) دارکوب سانان (۴) گنجشک سانان (۹۵)	خروس کولی دشتی	کرکس کوچک (مصری) بالابان	اردک مرمری عقاب شاهی هوبره
خزندگان	۹	۴۸	لاک‌پشت‌ها (۲) سوسمارها (۱۶) مارها (۳۰)	-	-	افعی زنجانی لاک‌پشت مهیم‌دار آگامای سر وزغی ایرانی
ماهی‌ها	۴	۱۱	کیور ماهیان (۱۴)	-	-	سس ماهی
دوزیستان	۳	۴	قورباغه‌ها و وزغ‌ها (۴)	-	-	-

۳-۲-۴-۳- جنگل

مساحت کل جنگل‌های استان حدود ۲۸۰۰۰ هکتار برآورد شده است که شامل جنگل انبوه، نیمه انبوه و تنک و دست کاشت است. عمده‌ترین عرصه‌های جنگلی در مناطق کوهستانی شمال، شمال شرقی و شمال غربی به صورت توده‌های انبوه و نیمه انبوه از درختان ارس (سرو کوهی)، بلوط و بنه (پسته وحشی) دیده می‌شود. شش تیپ غالب در جنگل‌های استان به شرح زیر وجود دارد که از میان آن‌ها گونه‌های جنگلی بلوط، ارس و تاغ از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است.

جنگل بلوط: این جنگل با مساحت ۷۵۰۰ هکتار بزرگ‌ترین گونه جنگلی استان محسوب می‌شود که اغلب در بخش طارم سفلی دیده می‌شود و گونه‌هایی نظیر افرا، ازگیل، آلبالو و زالزالک در کنار آن‌ها دیده می‌شود.

جنگل ارس: این گونه با مساحت ۵۱۰۰ هکتار در ارتفاعات مرزی با استان‌های گیلان و مازندران در بخش‌های الموت غربی و الموت شرقی و برخی از مناطق طارم دیده می‌شود. مهم‌ترین گونه‌های همراه آن سیب، انار و گلابی جنگلی است.

جنگل تاغ: این جنگل‌ها در شوره‌زارهای دشت قزوین، در شرق شهرستان بوئین‌زهرا و بخش‌های جنوبی آبیگ به صورت توده‌های نسبتاً متراکمی با مساحت حدود ۲۴۰۰ هکتار وجود دارد.

جنگل بادام: این جنگل با وسعت ۹۴۰ هکتار در مناطق شمالی استان در بخش‌های الموت غربی و طارم سفلی وجود دارد.

بنه (پسته وحشی): در بخش‌های مرکزی شهرستان قزوین با مساحت حدود ۲۷۰ هکتار جنگل بنه وجود دارد.

جنگل سیاه تلو (نوعی درختچه تیغ‌دار): در الموت شرقی در محدوده‌ای با وسعت ۷۳۰ هکتار انبوهی از این جنگل وجود دارد.

جنگل‌های دست کاشت (پارک‌های جنگلی): در بوستان هزار هکتاری باراجین واقع در شمال شهر قزوین (با گونه‌های سرو نقره‌ای، آسماندار، افاقیا و...) و حاشیه راه‌های ارتباطی قزوین تاکستان، قزوین زنجان و آزاد راه تهران و منطقه فتح‌آباد بوئین‌زهرا این جنگل‌ها ایجاد شده‌اند.

۳-۲-۵- کشاورزی

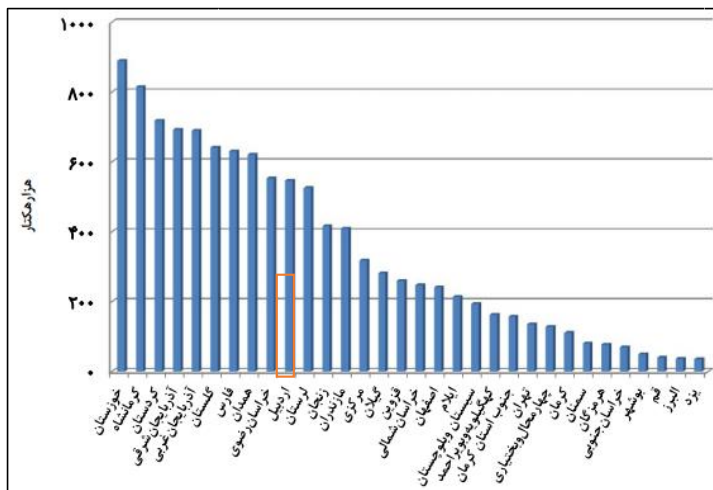
تنوع اقلیمی زمینه مساعدی برای کشت انواع محصولات گرمسیری و سردسیری در نقاط مختلف استان را فراهم کرده است به طوری که انواع محصولات گندم، جو، یونجه، زعفران، چغندر قند، عدس، لوبیا، سیب‌زمینی، تریبار، هندوانه، زیتون، ذرت، پسته، زیتون، گیلاس، سیب، هلو، زردآلو، گردو، انگور، فندق و زالزالک در سطح وسیعی از مزارع کشاورزی استان قزوین کشت می‌شوند.

سرگل مزارع استان، دشت بسیار وسیع و حاصلخیز قزوین با ۱۳ هزار کیلومتر مربع مساحت است که یکی از مراکز مهم کشاورزی در کشور قلمداد می‌شود و اکنون با مکانیزه شدن مراحل مختلف تولید و دسترسی به آب‌های روان، استفاده از ماشین‌آلات نوین و به کار گرفتن اصول علمی در دفع آفات نباتی، ۵ درصد از نیاز

غذایی کشور را تأمین می‌نماید. پسته قزوین نیز از مرغوبیت بالایی برخوردار است و با سطح زیر کشت ۴ هزار هکتار، اغلب برای استفاده در صنایع غذایی و شیرینی‌پزی به کشورهای آلمان و حوزه خلیج فارس صادر می‌گردد. به سبب وجود زمین‌های حاصلخیز و دسترسی به آب‌های سطحی و زیرزمینی کافی، پرورش بیش از ۳۳ گونه انگور در تاکستان‌های قزوین به شهرت کشاورزی استان افزوده است و کشمش قزوین به‌عنوان یکی از فراورده‌های انگور از جایگاه ویژه‌ای در کشور برخوردار است. میانگین بارش در دشت قزوین بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلی‌متر در سال است، افزون بر کاریزها و هزاران حلقه چاه عمیق و نیمه عمیق، مزارع قزوین به وسیله طولانی‌ترین شبکه کانال آبرسانی که از سد انحرافی طالقان سرچشمه می‌گیرد سیراب می‌شوند.

بر اساس آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی کشور، استان قزوین با ۲۳۰ هزار هکتار سطح زیر کشت در رتبه ۱۶ کشور قرار دارد.

نمودار ۷- توزیع سطح برداشت محصولات زراعی استان‌های کشور

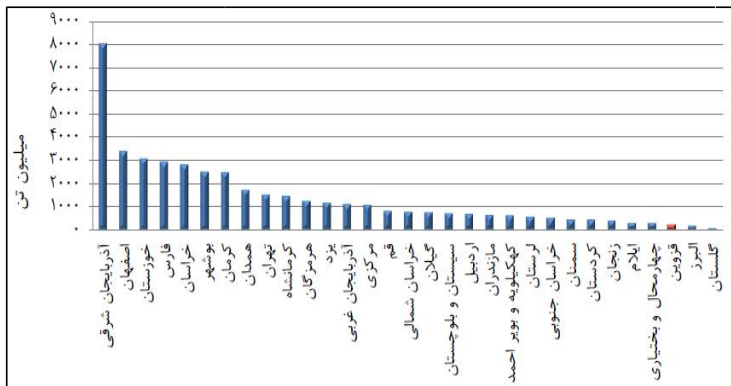
مأخذ: آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۶

یکی دیگر از فعالیت‌های بخش کشاورزی در این استان دامداری است که از موقعیت مناسبی برخوردار است که به دو شکل صنعتی و سنتی رواج دارد. علاوه بر این به دلیل افزایش نیاز مردم منطقه و استان‌های مجاور به گوشت سفید و تخم‌مرغ، مراکز پرورش طیور بسیاری نیز در سطح استان تأسیس شده‌اند. با گسترش و توسعه مراکز دام و طیور، تولید فرآورده‌های دامی استان قزوین جایگاه بسیار مهمی در کشور به دست آورده است

نحوی که ۴۵٪ تولید مرغ مادر تخم‌گذار، ۱۰۰٪ تولید مرغ اجداد تخم‌گذار، ۱۰٪ تولید تخم‌مرغ، ۴٪ شیر، ۱۵٪ گوشت مرغ و ۱۰٪ گوشت قرمز کل کشور، توسط دامداران استان قزوین تأمین می‌شود.

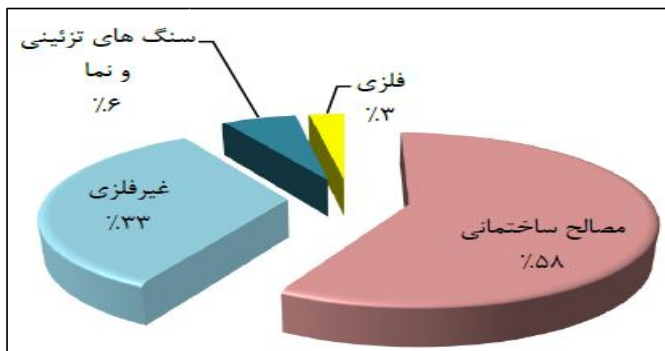
۳-۲-۶- وضعیت کانسارهای معدنی

طبق اظهارات رئیس سازمان صنعت، معدن و تجارت استان قزوین در حال حاضر بیش از ۱۸۰ معدن فعال در استان وجود دارد که از این تعداد معادن، سالانه دو میلیون و ۴۰۰ هزار تن ماده معدنی استخراج می‌شود که مهم‌ترین مواد استخراج شده به ترتیب اولویت شامل سیلیس، آهک، خاک صنعتی، سنگ لاشه، سنگ تزئینی و شن و ماسه کوهی، روی، باریت و سرب فعال بوده که در زمینه‌های تولید انواع شیشه و صنایع کاشی و سرامیک بکار می‌روند. میزان ذخیره موجود مواد معدنی در استان برابر با ۲۱۹ میلیون تن پیش‌بینی شده است که استخراج اسمی این معادن پنج میلیون تن می‌باشد. استان قزوین دارای ۱۵ معدن فعال در زمینه استخراج ماده معدنی سیلیس و بزرگ‌ترین تأمین‌کننده مواد اولیه صنعت شیشه می‌باشد. مهم‌ترین محل استخراج این معادن شهرستان بوئین‌زهرا، آبیگ و الموت می‌باشد که استخراج نسبی سالانه از این معادن برابر با ۲۷۸ هزار تن است. در استان قزوین بیش از ۳۰ نوع ماده معدنی با ذخیره‌های مختلف وجود دارد که به سه بخش فلزی، غیرفلزی و مصالح ساختمانی تقسیم می‌شود و شامل انواع خاک‌های صنعتی، سیلیس، دولومیت، نمک، باریتین، زاج، خاک سرخ، مرمریت، سرب، منگنز، مس، زغال‌سنگ، هماتیت، سنگ‌های لاشه، آهک، گچ و غیره است. بر اساس آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت، استان قزوین با ذخیره ۲۰۰ میلیون تن از لحاظ میزان ذخایر معدنی رتبه بیست و نهم کشور را به خود اختصاص داده است. سهم گروه‌های معدنی از کل ذخیره استان به صورت مصالح ساختمانی ۵۸ درصد (برابر ۱۱۵ میلیون تن)، مواد غیرفلزی ۳۳ درصد (برابر ۶۶٫۷ میلیون تن)، سنگ‌های تزئینی و نما ۶ درصد (برابر ۱۱٫۶ میلیون تن) و مواد فلزی ۳ درصد (برابر ۵٫۱ میلیون تن) می‌باشد. به طور کلی میزان ذخایر مواد معدنی استان قزوین نسبت به کشور پایین بوده و این استان در رتبه ۲۹ام قرار دارد.

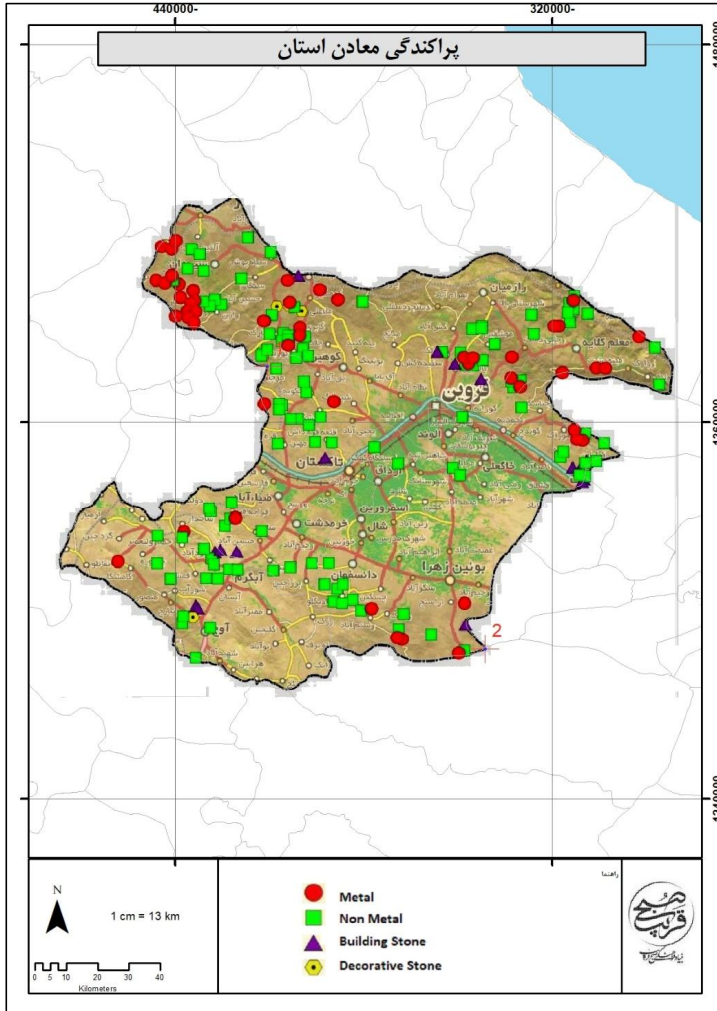

نمودار ۸- میزان ذخایر مواد معدنی استان‌ها

درصد ذخایر انواع مواد معدنی در استان قزوین نشان می‌دهد که مصالح ساختمانی با ۵۸ درصد از کل ذخایر بیشترین درصد را دارد و در رتبه‌های بعد نیز ذخایر غیرفلزی و سنگ‌های تزئینی به ترتیب با ۳۳ درصد و ۶ درصد قرار دارد.

نمودار ۹- درصد ذخایر انواع مواد معدنی در استان قزوین

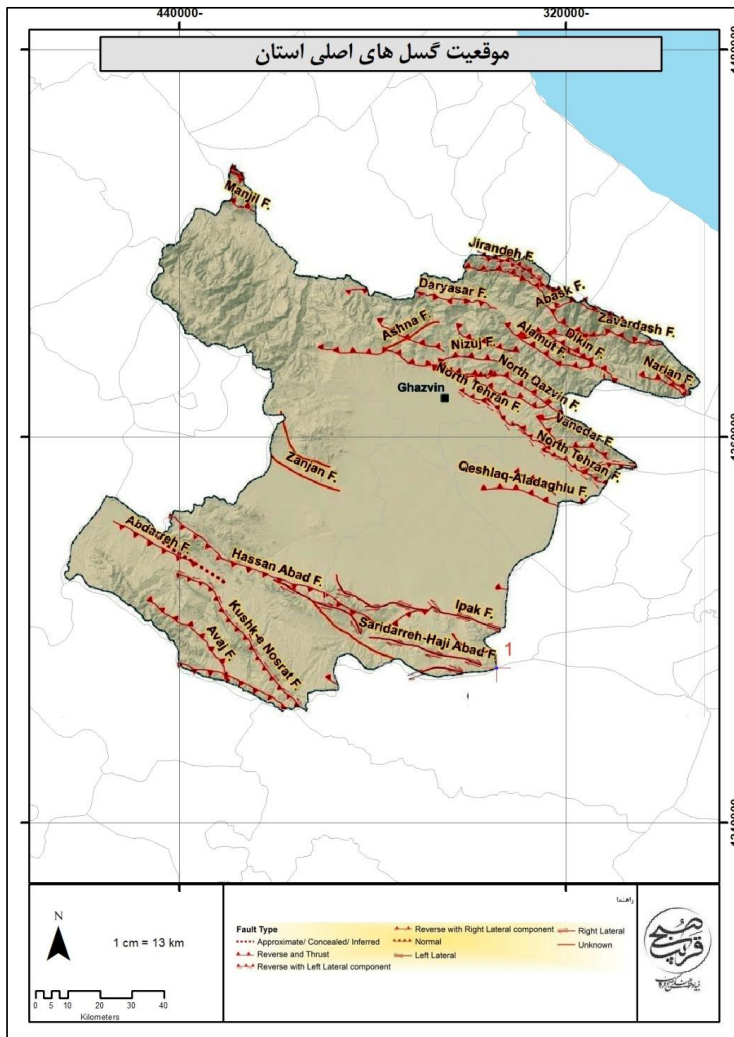
نقشه ۸- پراکنده‌گی معادن استان

۳-۲-۷- مخاطرات محیطی

۳-۲-۱- زلزله

بر اساس تقسیم‌بندی ایالت‌های لرزه‌خیزی زمین‌ساختی ایران استان قزوین در ایالت ایران مرکزی-شرق ایران و البرز-آذربایجان واقع شده است. ایالت لرزه‌خیزی البرز-آذربایجان، لرزه‌خیزی شدیدی را در طول تاریخ و سده بیستم تجربه کرده است. سازوکار کانونی زمین‌لرزه‌های البرز نشان دهنده وجود گسلش راندگی و

همچنین گسلش امتدادلغز در این ناحیه می‌باشد، اما سازوکار غالب از نوع راندگی است. ایالت لرزه زمین ساختی ایران مرکزی - شرق ایران تحت تأثیر چندین فاز کوهزایی قرار گرفته است. لرزه‌خیزی در ایران مرکزی-شرق ایران به طور عمده به زون‌های گسلی لرزه زا که خردقاره‌های نسبتاً پایدار را احاطه کرده‌اند، محدود می‌باشد.

نقشه ۹- موقعیت گسل‌های اصلی استان قزوین

با توجه به مشخصات زمین لرزه‌هایی که قادر به ایجاد پارامترهای جنبش زمین می‌باشند، زمین لرزه‌های طراحی مطابق با آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله (استاندارد ۲۸۰۰) مناطق مختلف کشور را از دیدگاه خطر لرزه‌ای به چهار قسمت تقسیم می‌نماید. این چهار قسمت عبارت‌اند از:

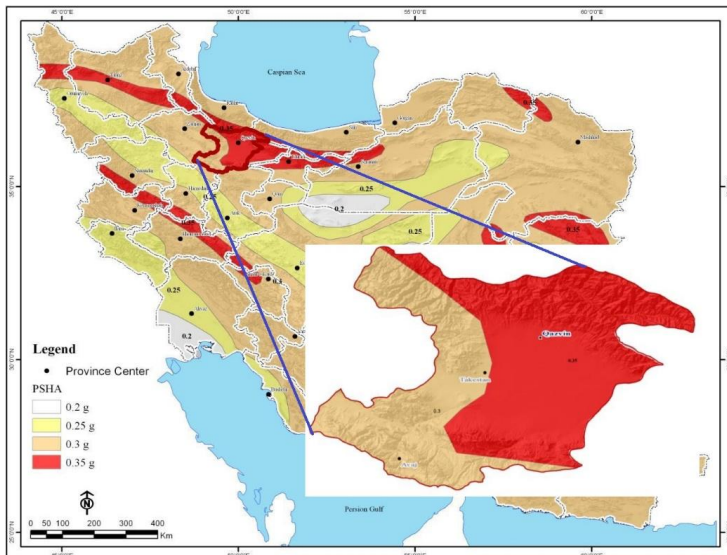
- مناطق با خطر نسبی خیلی زیاد (شتاب $\leq 35/0 \text{ g}$)

- مناطق با خطر نسبی زیاد (شتاب $= 30/0 \text{ g}$)

- مناطق با خطر نسبی متوسط (شتاب $= 25/0 \text{ g}$)

- مناطق با خطر نسبی کم (شتاب $\geq 20/0 \text{ g}$)

بر اساس نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی زمین لرزه اکثریت وسعت استان قزوین در نیمه شرقی آن در محدوده با خطر نسبی خیلی زیاد و بخش غربی آن در محدوده با خطر نسبی زیاد قرار دارد. بر اساس شواهد تاریخی و همچنین رخداد زمین لرزه‌ها، مشاهده می‌گردد که استان قزوین طی ۵۷ سال گذشته، شاهد دو رخداد زمین لرزه‌ای شدید (زمین لرزه‌های ۱۳۴۱ بوئین زهرا و ۱۳۸۱ آوج) بوده است که این خود مؤید پتانسیل خطر بالای زمین لرزه در این گستره می‌باشد. با توجه به مرکز زمین لرزه‌های رخ داده در این محدوده مشاهده می‌گردد که بیشتر زمین لرزه‌ها در نوار شمالی و جنوبی استان رخ داده است.

نقشه ۱۰- نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی زمین لرزه کشور- استاندارد ۲۸۰۰

۳-۲-۲- فرسایش خاک

به منظور بررسی وضعیت فرسایش خاک در استان قزوین با سایر مناطق، از نرخ تولید خاک و همچنین میانگین فرسایش خاک در جهان استفاده شد.

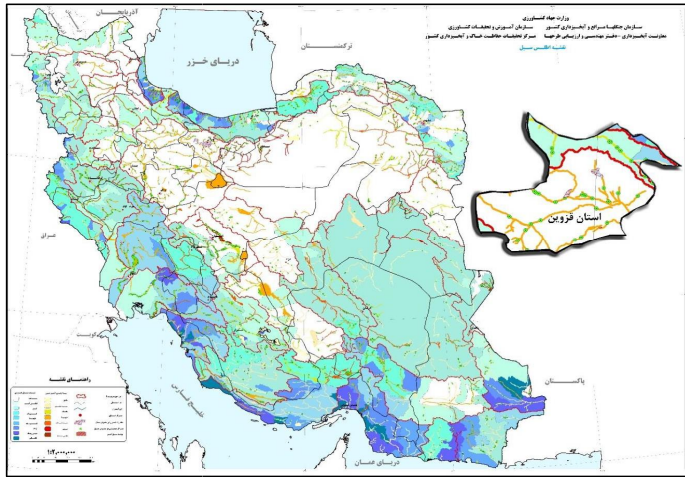
با توجه به اینکه نرخ تولید خاک بین $0/3-1/4$ تن در هکتار در سال می‌باشد، نتایج طبقه‌بندی مشخص نمود که در استان قزوین در مجموع در 899440 هکتار از اراضی، میزان فرسایش آبی بیشتر از سرعت تولید خاک می‌باشد. این مساحت، $57/8$ درصد از کل استان را شامل می‌شود.

از سوی دیگر میانگین فرسایش خاک در دنیا در حدود 30 تن در هکتار در سال می‌باشد. این در حالی است که طبق محاسبات انجام شده، میانگین فرسایش خاک در استان قزوین در حدود $7/4$ تن در هکتار در سال می‌باشد. در کل، 81083 هکتار از سطح استان قزوین نرخ فرسایشی بیشتر از 30 تن در هکتار در سال را دارا می‌باشند که سطحی در حدود $5/5$ درصد از استان را شامل می‌شود.

بیشترین مقادیر فرسایش خاک در شمال و جنوب استان قزوین رخ می‌دهد و بیشترین مقادیر فرسایش در دهستان‌های الموت پایین، الموت بالا، معلم کلایه، رودبار، دستجرد و خرقان غربی می‌باشد. از سوی دیگر دهستان‌های دشتبانی غربی و آک کمترین میانگین فرسایش خاک را دارا می‌باشد.

۳-۲-۷- سیل

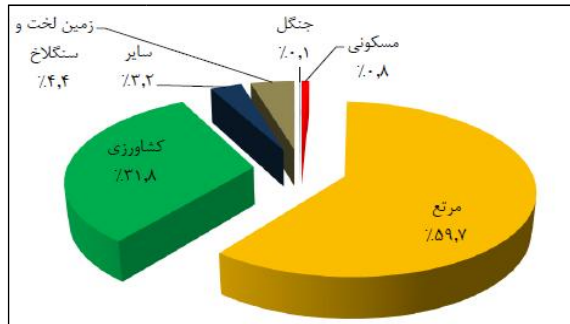
از نظر میزان خطر سیل، استان قزوین دارای درجه متوسط است. بخش‌های شمالی و شمال غربی استان قزوین دارای شدت سیل‌خیزی نسبتاً کم تا زیاد است و دشت بزرگ قزوین و نیمه جنوبی استان خطر سیل‌خیزی پایینی دارد.

نقشه ۱۱- نقشه پهنه‌بندی خطر سیلاب کشور

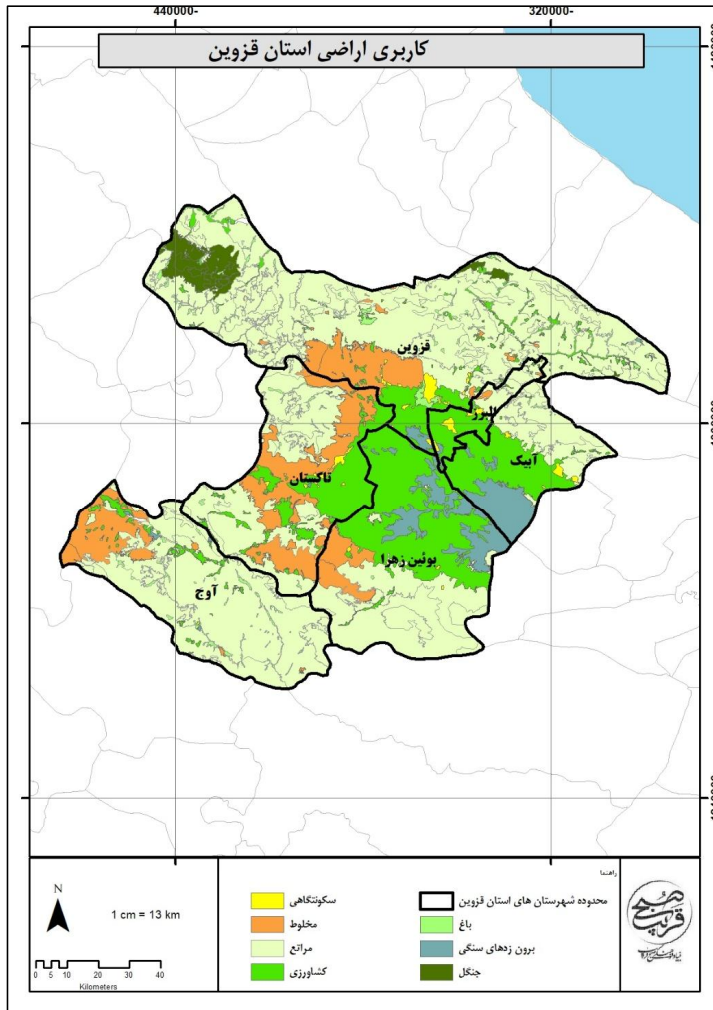
۳-۲-۸- کاربری اراضی

وضعیت کاربری اراضی استان قزوین در نمودار زیر نشان داده شده است. از مجموع مساحت استان ۶۰ درصد مربوط به مراتع و ۳۲ درصد به زمین‌های کشاورزی می‌باشد. جنگل‌ها (و مناطق جنگل کاری شده) کمتر از ۹ درصد و مناطق مسکونی نیز ۷۳۲ درصد از مساحت استان را اشغال نموده‌اند.

نمودار ۱۰- سهم اراضی استان قزوین

با توجه به نقشه کاربری اراضی استان قزوین، اراضی کشاورزی استان بیشتر در نیمه شرقی استان و در دشت قزوین قرار دارد و سایر قسمت‌های اراضی استان کشاورزی بسیار محدودی دارند. اراضی جنگلی استان نیز در مناطق شمال غربی استان و در شهرستان قزوین قرار دارد.

نقشه ۱۲- کاربری اراضی استان قزوین

۳-۲-۹- زیستگاه‌های تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست

استان قزوین دارای سه منطقه حفاظت شده باشگل، الموت و طارم سفلی با مساحت ۱۲۸۸۱۸ هکتار است که حدود ۸/۱ درصد از کل مساحت استان را به خود اختصاص می‌دهد و چهار منطقه شکار و تیراندازی ممنوع (الموت شرقی، الموت غربی، آوج- آبگرم و اله آباد) مجموعاً به مساحت ۳۳۸۴۸۵ هکتار، تحت مدیریت و

نظارت اداره کل حفاظت محیط‌زیست قزوین قرار دارند. در ادامه به معرفی مناطق حفاظت شده و مناطق شکارممنوع استان قزوین پرداخته خواهد شد.

منطقه حفاظت شده باشگل

در ۳ کیلومتری شمال غرب شهرستان تاکستان و در دامنه‌های جنوب رشته کوه البرز مرکزی واقع است. مساحت آن ۲۴۳۹۹ هکتار و حدود ۱/۵ درصد از کل مساحت استان تشکیل می‌دهد. وضعیت توپوگرافی آن تپه ماهور و دشت است. منطقه حفاظت شده باشگل از مهم‌ترین زیستگاه‌های قوچ و میش ارمنی و آهوی استان محسوب می‌شود.

به نظر می‌رسد جهت حفظ گونه‌های مذکور و جلوگیری از انقراض آهوی استان بهترین گزینه انتخاب منطقه حفاظت شده باشگل بوده است و مؤید این مطلب رشد جمعیتی ۱۰ تا ۲۰ برابری گونه‌های یاد شده از ابتدای حفاظت تاکنون بوده است هر چند توسعه انسانی در قالب جاده‌سازی، کشاورزی، دامداری و سایر تغییر کاربری‌ها، عرصه را بر حفاظت تنگ نموده ولی تلاش و مقاومت چندین ساله محیط‌زیست استان منجر به حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری و بقاء زیستگاهی منطقه شده است. باشگل اولین منطقه در کشور بشمار می‌رود که از سال ۱۳۹۴ تمامی محدوده امن آن توسط دوربین‌های مداربسته، از مرکز استان و همچنین شهرستان و پاسگاه سر محیط‌بانی هم‌زمان کنترل می‌شود.

منطقه حفاظت شده الموت

منطقه حفاظت شده الموت در شمال شرق استان قزوین و در دامنه‌های جنوبی رشته کوه البرز مرکزی بین استان‌های گیلان، مازندران، و بخش مرکزی قزوین واقع است. مساحت آن برابر با ۵۶۱۷۲ هکتار (حدود ۳/۵ درصد از کل مساحت استان) می‌باشد.

بیشترین تعداد بزکوهی در این منطقه مشاهده می‌شود، همچنین گونه کمیاب کبک دری در ارتفاعات سیالان زادآوری دارد. ارتفاعات منطقه حفاظت شده الموت از منابع مهم آبی استان بشمار می‌رود به طوری که چشمه‌های پر آب و گل، چشمه و آبشار خارود، آبشار پیچ بن از سرچشمه‌های مهم رودخانه الموت رود و شاهرود و مناطق دیدنی و زیبای منطقه محسوب می‌شود.

منطقه حفاظت شده طارم سفلی

منطقه حفاظت شده طارم سفلی با مساحت ۴۸۲۴۷ هکتار (حدود ۳ درصد از کل مساحت استان) در شمال غربی استان واقع شده است و با استان‌های زنجان و گیلان هم‌مرز است. منطقه طارم سفلی به دلیل قرار گرفتن در مسیر کریدور آب و هوای خزری و منطقه نیمه خشک از شرایط ویژه زیستگاهی برخوردار است. پدیده جالب در این منطقه مشاهده توأمان گیاهان منطقه خزری و مناطق نیمه خشک در یک زیستگاه است که این تنوع گیاهی باعث تنوع حیات وحش در منطقه شده است. وجود دره‌های عمیق و بعضاً صعب‌العبور شرایط را برای زیست گونه‌های جانوری نظیر پلنگ، خرس قهوه‌ای، بز کوهی فراهم نموده است. گونه هما به عنوان نماد تنوع زیستی استان، بومی منطقه بوده و هر ساله در دربندهای طارم تولید مثل می‌نماید. جنگل‌های پهن‌برگ بلوط تنها در این منطقه گسترش داشته به طوری که می‌توان گفت طارم مهم‌ترین ذخیره‌گاه جنگل‌های پهن‌برگ استان است.

منطقه تیراندازی و شکار ممنوع الموت شرقی

در منطقه کوهستانی بین استان‌های البرز و بخش مرکزی قزوین و منطقه حفاظت شده الموت واقع شده است و حدود ۷۲۱۲۵ هکتار وسعت دارد. این منطقه به دلیل دارا بودن زیستگاه‌های بارز کوهستانی زمینه را جهت حضور انواع گونه‌های حیات وحش فراهم نموده است. وجود کوه‌های سر به فلک کشیده و شاه البرز با ارتفاعی بیش از ۴۱۰۰ متر از سطح آب‌های آزاد جزو مرتفع‌ترین قله‌های استان و در زمره کوه‌های مرتفع کشور به حساب می‌آیند.

منطقه شکار ممنوع الموت غربی

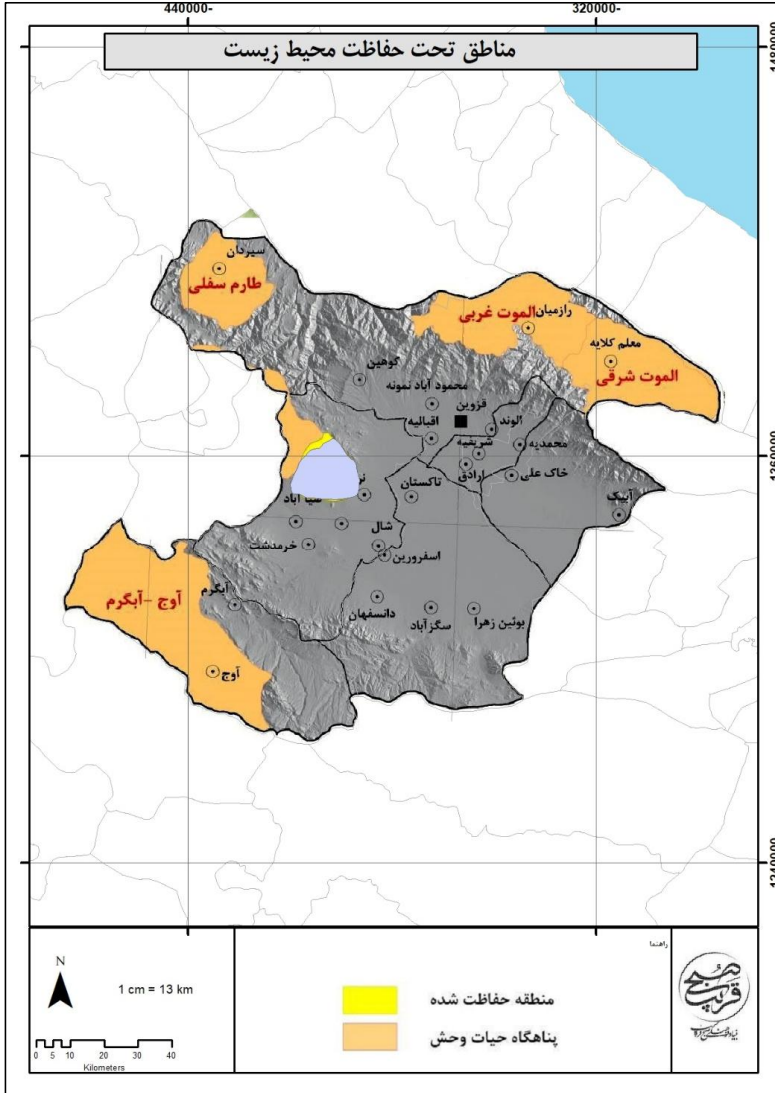
مساحت منطقه تیراندازی و شکار ممنوع الموت غربی برابر با ۷۶۸۰۱ هکتار است و در امتداد منطقه تیراندازی و شکار ممنوع الموت قرار دارد. وضعیت توپوگرافی آن کوهستانی است. این منطقه را می‌توان جزو مهم‌ترین زیستگاه‌های پلنگ استان نام برد، دره‌های روح آباد، سوگاه، تنگ‌دره از زیستگاه‌های بارز پلنگ در منطقه بشمار می‌رود. پس از اعلام رسمی منطقه به شکار و تیراندازی ممنوع در سال ۱۳۹۰ جمعیت کل و بز و همچنین کبک رو به فزونی است. رودخانه شاهرود، دره هیر، جنگل بلوط قسطنین، قلعه لمبسر، عرشه کوه از مناطق دیدنی منطقه محسوب می‌شود.

منطقه شکار ممنوع آوج - آبگرم

این منطقه با وسعت ۱۵۸۶۳۶ هکتار واقع در جنوب غربی استان، از نظر مورفولوژیکی و سیمای طبیعی دارای تنوع خاصی است. حداقل ارتفاع منطقه برابر با ۱۵۹۶ متر (بخش دشتی) و حداکثر ارتفاع آن برابر با ۲۷۸۰ متر (قله کوه اسماعیل آباد) می‌باشد. قسمت‌های کوهستانی جنوبی، مرکزی و شمالی بخصوص در قسمت کوهستانی جنوبی تعدادی چشمه با آبدهی مناسب جهت تأمین آب مورد نیاز و حوش منطقه وجود دارد. این منطقه از نظر پوشش مرتعی در وضعیت مناسب و پوشش جنگلی ضعیف بوده و فقط در مجاورت رودخانه‌ها، نوار باریکی از درختان دیده می‌شود. زیستگاه‌های بخش آوج و آبگرم در گذشته نه چندان دور، یکی از شکارگاه‌های دشتی و کوهپایه‌ای مهم استان به شمار می‌آمد و شاهد حضور پستاندارانی نظیر آهو، کل و بز، قوچ و میش و ... بوده است. لذا به دلایل گوناگون، دیگر در این منطقه آهو و کل و بز مشاهده نمی‌شود ولی جمعیت قوچ و میش (قوچ و میش ارمنی) پس از اعلام رسمی منطقه به شکار و تیراندازی ممنوع در سال ۱۳۹۰ رو به فزونی است. بارزترین گونه منطقه سیاه‌گوش از دیگر گونه‌های جانوری شاخص منطقه محسوب می‌شود.

منطقه شکار ممنوع اله آباد

مساحت این منطقه حدود ۳۰۱۷۱ هزار هکتار است. از شمال به اراضی شهرستان آبیک، از شرق به استان البرز و از غرب به اراضی شرق جاده قزوین - بوئین‌زهرا و از جنوب به جاده بوئین‌زهرا - اشتهاارد محدود است. از جانوران شاخص آن می‌توان هوبره، کوکر شکم سیاه، انواع سنقر و سارگپه، انواع جوندگان نظیر جرد، دوپا و ول را نام برد. دشت اله آباد به عنوان یک آبخوان بزرگ پذیرای سه رودخانه حاجی عرب، ابهرود و خررود است به علت بالا بودن سطح ایستابی منطقه در بعضی فصول سال کل منطقه به صورت یک تالاب در آمده و زمینه را جهت حضور پرندگان مهاجر در منطقه فراهم می‌نماید. اله آباد تنها زیستگاه گونه هوبره در استان محسوب می‌شود و در فصول پائیز و زمستان بیش از سایر فصول در منطقه مشاهده می‌شود. تغییر کاربری اراضی، دامداری، شترداری و زهکشی‌های متعدد از جمله عوامل تهدید این زیستگاه منحصر به فرد دشتی - تالابی است. به طوری که با ادامه روند موجود دشت بزرگ اله آباد از یک زیستگاه طبیعی بکر به اراضی کشاورزی نامرغوب تبدیل خواهد شد.

نقشه ۱۳- مناطق تحت حفاظت محیط زیست

۲-۳-۱۰- آلاینده‌ها

۳-۲-۱۰-۱- پسماندهای صنعتی و شهری

در حالی که میزان تولید روزانه زباله در جهان برای هر نفر حدود ۳۲۰ گرم برآورد می‌شود این میزان در ایران برابر با ۷۰۰ گرم یعنی ۲ برابر نرخ جهانی است. میزان زباله شهری تولیدی در استان قزوین بالغ بر ۹۰۰ تن است و از لحاظ پسماند روستایی، سرانه تولید پسماند در این استان بیش از سرانه کشوری است.

در این استان تنها یک سایت تولید کمپوست در سایت پسماند محمد آباد وجود دارد. روش دفع زائدات جامد شهری در اکثر شهرها به روش غیربهداشتی است و تنها در ۳۲ درصد شهرهای استان روش‌های دفن بهداشتی برای پسماندهای شهری به کار گرفته می‌شود.

در کنار پسماندهای شهری، آلاینده‌ها و پسماندهای صنعتی و عدم مدیریت آن‌ها برای بی‌خطرسازی فعالیت شهرها و شهرک‌های صنعتی، یکی از مشکلات اصلی محیط‌زیستی استان است که امکان تبدیل شدن به بحران را دارند.

آلاینده‌ها و پسماندهای صنعتی نه تنها کیفیت خاک استان را تحت الشعاع خود قرار داده است بلکه آب و هوای استان را نیز متاثر ساخته است.

انتقال فاضلاب شهری الوند به تصفیه‌خانه شهر صنعتی البرز دارای ۴۴۰ شرکت صنعتی بزرگ و ۳۲۰۰ واحد کارگاهی و عدم تناسب حجم آب وارد شده با ظرفیت تصفیه‌خانه به خصوص در مواقع بارندگی‌ها، موجب سرریز شدن آب‌های آلوده به مواد شیمیایی به مزارع اطراف شهر صنعتی و همچنین نشت به سایر منابع آب منطقه شده است. بعلاوه ۱۵ سال است که لجن حاصل از تصفیه در محوطه تصفیه‌خانه دپو می‌گردد و حالا با افزایش حجم لجن به ۴۰۰ هزار تن و سرازیر شدن شیرابه ناشی از آن به مزارع اطراف، مدیران شهری، منطقه کبریت میان در حاشیه روستای ورس و شهر محمدیه را انتخاب و در مرحله اول حدود ۵۰ هزار تن از این لجن به منطقه مذکور انتقال یافت.

این در حالی است که طبق بندهای ت و ج ماده ۲ قانون مدیریت پسماند، لجن صنعتی جزو پسماندهای صنعتی است و به دلیل غلظت بالای فلزات سنگین جزو پسماندهای ویژه تلقی می‌گردد. لذا دفع آن نیازمند مطالعات دقیق زیست‌محیطی است.

از طرف دیگر طبق ماده ۷ قانون مدیریت پسماند، مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی و ویژه بر عهده تولیدکننده و نه شهرداری‌ها و یا اداره حفاظت محیط‌زیست خواهد بود

۳-۲-۱۰-۲- آلودگی هوا

در استان قزوین، ۵۰ درصد آلودگی‌ها ناشی از فعالیت ناوگان حمل و نقل، ۴۰ درصد مربوط به فعالیت‌های صنعتی و کمتر از ۱۰ درصد مربوط به منازل و سیستم‌های گرمایشی است.

آلودگی هوا ناشی از آلاینده‌های صنعتی نیز هوای استان را تحت تأثیر قرار داده است. نیروگاه شهید رجایی که پیش از این با مصرف سالانه ۴۵۰ هزار تن mazout، نقش جدی در آلودگی هوای استان داشته، اکنون بنا بر آمارهای رسمی که منتشر شده است در سه ماهه اول سال ۱۳۹۵ تنها از سوخت گاز استفاده کرده است. با این حال برخی گزارش‌های غیررسمی از استفاده از mazout در کنار گاز در ۳ ماهه دوم سال حکایت دارند که نیازمند بررسی است. سیمان آبیگ نیز گرچه در حوزه استحفاظی استان البرز قرار دارد، مشکلات زیست‌محیطی فراوانی به‌ویژه در آلودگی هوا در استان قزوین ایجاد کرده است. با توجه به قدیمی بودن فیلترهای این کارخانه و انتشار برخی اخبار مبنی بر نسبت مستقیم آلودگی ناشی از آن در شیوع سرطان ریه در منطقه، به روزرسانی این فیلترها از اهمیت فراوانی برخوردار است. سایر صنایع هم بدلیل هزینه سنگین الکتروفیلترها، شب‌ها برای صرفه جویی در مصرف برق بعضاً فیلترها را خاموش می‌کنند.

۳-۳- بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان قزوین

۳-۳-۱-۱- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان قزوین

شناسایی عوامل مانع و یا پیشبرنده توسعه این امکان را فراهم می‌نماید که در شناخت و تحلیل روند تغییرات نیروهای پیشران توسعه در استان به یک چارچوب مشخص دست یافت. در واقع هدف از شناخت عوامل و فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در نهایت دستیابی به چارچوبی جامع از این عوامل در ارتباط با توسعه استان است؛ اینکه روند تغییرات شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی استانی به طور کلی در راستای توسعه و به عنوان بسترساز و محرک توسعه عمل می‌کنند یا اینکه در فرایند توسعه به عنوان اختلال ایجاد می‌کنند. از عوامل عمده مانع توسعه فرهنگی- اجتماعی در جامعه می‌توان به ضعف انگیزه توفیق‌طلبی، اسطوره‌گرایی و اصل و نسب‌گرایی، تأکید بر احساسات به جای تأکید بر قدرت تفکر، تقلید، محافظه‌کاری و ... اشاره کرد. به طور کلی می‌توان گفت؛ عوامل بسیاری در خصوص توسعه استان نقش دارند. برخی از این عوامل در جلو بردن توسعه حکم مانع و بعضی از این عوامل نیز به دلیل پیشینه و تاریخ نقش مثبتی دارند.

۳-۱-۲- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه

به رغم غالب بودن نقش عوامل فرهنگی مانع توسعه، برخی شاخص‌ها و فرایندهای فرهنگی در استان وجود دارند، که محرک توسعه بوده و نقش مثبتی در تحولات توسعه ایفا می‌نمایند. از جمله این عوامل می‌توان به بالا بودن سطح سواد در استان در مقایسه با کشور و بالا بودن میل به پیشرفت، خلاقیت و نوآوری در استان اشاره کرد. تاثیرپذیری از جوامع پیشرفته‌تر پیرامونی نظیر تهران و پذیرش نوآوری در عرصه‌های مختلف فعالیت‌های اقتصادی از دیگر مؤلفه‌های پیشبرنده توسعه استان است. برخورد و تعامل بین فرهنگ‌های گوناگون، ناشی از وجود قومیت‌ها، طوایف و گروه‌های اجتماعی مختلف، که به دلیل موقعیت ویژه جغرافیایی استان و قرارگیری در مسیرهای مهم ارتباطی شمال جنوب و شرق غرب بروز و ظهور یافته است، از جمله دیگر عناصر پیشبرنده توسعه محسوب می‌شود. از دیگر عوامل محرک و پیشبرنده توسعه استان می‌توان به گسترش تکنولوژی ارتباطی و فراگیر شدن شبکه‌های اینترنتی و مجازی اشاره کرد که به عنوان یک فرصت جدی می‌تواند در امر توسعه فرهنگی استان مورد استفاده قرار گیرند. حکم‌فرما بودن اعتقادات اصیل نزد مردم استان با توجه به تغییرهای فرهنگی صورت گرفته در دهه اخیر نیز از دیگر عوامل کمک کننده به توسعه فرهنگی است. هویت فرهنگی هر شخص متأثر از ارزش‌های حاکم بر جامعه او شکل می‌گیرد و تداوم حضور ارزش‌های فرهنگ ایرانی و اسلامی در استان نقطه‌ای امیدبخش در توسعه فرهنگی استان است. وجود زمینه‌های توسعه گردشگری فرهنگی نیز از عوامل مؤثر در این خصوص است. استان قزوین با توجه به شرایط ویژه‌ای که هم در امر گردشگری طبیعی و هم در امر گردشگری فرهنگی دارد، می‌تواند یکی از پایه‌های توسعه فرهنگی خود را بر این موضوع استوار کند (برنامه آمایش استان قزوین، ۱۳۹۷). از دیگر عوامل مهم و پیشبرنده توسعه استان می‌توان به حس تعلق و عرق ملی، مشارکت، امنیت و رضایت از زندگی مردم استان نام برد؛ با وجود عرق ملی بالا در استان می‌توان مردم را برای عرق به محل زندگی و همچنین هویت ملی و میهنی در جهت توسعه استان بسیج کرده و از نیروهای کارآمد استفاده کرد. البته باید در نظر داشت که اگر وضعیت آسیب‌های اجتماعی و همچنین نابسامانی‌های اقتصادی و اجتماعی در استان و کشور ادامه پیدا کند وضعیت این شاخص‌ها نیز رو به افول گذاشته و منفی می‌شوند و ممکن است که این عوامل پیشبرنده توسعه به عوامل مانع توسعه تبدیل شوند.

۳-۱-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه

از مهم‌ترین عوامل و فرایندهای اجتماعی مانع توسعه روند افزایشی آسیب‌های اجتماعی مانند: اعتیاد، سرقت، طلاق و ... در استان قزوین می‌باشد؛ در توضیح آسیب‌های اجتماعی باید عنوان کرد که روند افزایشی برخی از آسیب‌ها و مسائل اجتماعی مهم همچون سرقت، طلاق، اعتیاد و بیکاری می‌تواند تأثیر منفی بر وضعیت استان

بگذارد و مانع توسعه استان باشد. وضعیت نامطلوب این شاخص‌ها در سطح استان نیز اگرچه خود معلول برخی علل دیگر است اما در صورت تداوم می‌تواند تبدیل به مانعی مهم در مسیر توسعه گردد. از دیگر موانع اصلی توسعه در استان می‌توان به کاهش میزان اعتماد اجتماعی (سطح پایین اعتماد تعمیم یافته به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای و همچنین اعتماد پایین به دگرخواهی، وظیفه‌شناسی و پرهیزکاری گروه‌های شغلی و حرفه‌ای و عام‌گرایی این گروه‌ها نسبت به میانگین کشوری)، کم شدن میزان انسجام و همبستگی اجتماعی، بیکاری بالا، افزایش آمار طلاق، افزایش آمار اعتیاد و سرمایه اجتماعی پایین (در هر سه سطح و کلی) اشاره کرد که مانع توسعه در استان قزوین می‌باشند، اگر برنامه‌ای برای جلوگیری و کاهش روند رو به رشد این عوامل نباشد در توسعه استان مشکلات جدی وجود می‌آید.

۳-۱-۴- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان قزوین

تحلیل مسائل و مشکلات اجتماعی (طلاق، سرقت و جنایت...)

آسیب‌شناسی مفهومی است که در واقع از علوم زیستی گرفته شده است و در سایر علوم مانند جامعه‌شناسی و اقتصاد به کار گرفته می‌شود. طبق تعریف، آسیب‌شناسی عبارت از مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌ها در ارگانسیم است (ستوده، ۱۳۷۳). در پزشکی به فرایند علت‌یابی بیماری‌ها، آسیب‌شناسی می‌گویند (رئیس دانا، ۱۳۸۰) و در جامعه‌شناسی مبحث آسیب‌شناسی اجتماعی به مطالعه ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی نظیر بیکاری، فقر، اعتیاد، خودکشی و... همراه با علل و روش‌های پیشگیری و درمان آن‌ها می‌پردازد. مسأله آسیب‌شناسی در علوم اجتماعی بسیار پیچیده‌تر از سایر علوم است چرا که در آسیب‌های اجتماعی آنچه که بسیار اهمیت دارد شناسایی و تشخیص هنجارها و ناهنجاری‌های اجتماعی در هر جامعه است (صدیق سروسستانی، ۱۳۸۵). امروزه آسیب‌های اجتماعی به عنوان یک تهدید جدی سلامت کودکان و نوجوانان را با خطر مواجه ساخته است. موضوع آسیب‌های اجتماعی و روش‌های مقابله با آن از موضوعات با اهمیت می‌باشد که برای حل آن نیازمند همکاری مستقیم خانواده‌ها و متولیان امور اجتماعی و ذریب‌ط در حل آسیب‌های اجتماعی می‌باشد. برنامه‌ریزان اجتماعی همواره دغدغه و تلاش برای پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی را دارند. به همین منظور پژوهشگران برای پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نیازمند شناخت و تبیین این گونه مسائل و همچنین شناخت شیوه‌های اجرایی پیشگیرانه و مزایا و چالش‌های عملی هستند. پس باید به این نکته توجه کرد که شناخت علمی و تجربه‌های عملی از موارد اصلی و مهم برای برنامه‌ریزی در جهت کاهش آسیب‌های

اجتماعی هستند که باید به آن توجه شود. در این بخش به بررسی مسائل و مشکلات اجتماعی مانند بیکاری، طلاق و افشار آسیب پذیر و همچنین انحرافات اجتماعی مانند: اعتیاد، قاچاق، سرقت و ... پرداخته شده است.

مسائل و مشکلات اجتماعی

بیکاری

بر اساس نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار در سال ۱۳۹۸، ۴۱/۴ درصد جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر در استان قزوین از نظر اقتصادی فعال محسوب می شوند و نرخ بیکاری این گروه جمعیتی، ۹/۹ درصد گزارش شده است. این میزان در مردان و زنان استان به ترتیب برابر با ۸/۸ و ۱۴/۵ درصد بوده است.

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر تا سال ۱۳۹۷ استان قزوین را نشان می دهد؛ همانطور که در جدول مشاهده می شود نرخ بیکاری از سال ۱۳۹۰ روند کاهشی را دنبال کرده و در همه سالهای مورد بررسی نرخ بیکاری در استان به نسبت کل کشور پایین تر بوده است.

جدول ۱۸- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر

استان	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷
قزوین	۱۰/۸	۱۰/۳	۱۲/۴	۱۱/۶	۱۱/۰
کل کشور	۱۴/۲	۱۱/۳	۱۲/۳	۱۲/۴	۱۲

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی در استان قزوین و کل کشور را نشان می دهد. با توجه به اطلاعات جدول، نرخ بیکاری در استان قزوین در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی بالاتر است به طوری که نرخ بیکاری در مناطق شهری استان قزوین در سال ۱۳۹۸ برابر با ۱۱ درصد و در مناطق روستایی برابر با ۶ درصد بوده است که در مقایسه با نرخ بیکاری کل کشور در مناطق شهری و روستایی وضعیت نسبتاً برابری دارد.

جدول ۱۹- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۲۰	۶/۷	۱۳	۱۳/۶	۱۴	۱۱/۷	قزوین	۱۳۹۴
-	۸/۱	-	۱۲/۲	-	۱۱	کل کشور	
۲۵	۷/۰	۲۰	۱۳/۲	۱۴	۱۱/۶	قزوین	۱۳۹۵
-	۸/۹	-	۱۳/۷	-	۱۲/۴	کل کشور	
۲۹	۵/۷	۲۲	۱۲/۳	۲۱	۱۰/۷	قزوین	۱۳۹۶
-	۸/۲	-	۱۳/۴	-	۱۲/۱	کل کشور	
۲۴	۵/۹	۱۸	۱۲/۵	۱۷	۱۱/۰	قزوین	۱۳۹۷
-	۷/۹	-	۱۳/۵	-	۱۲	کل کشور	
۲۱	۶/۰	۲۰	۱۱/۰	۱۹	۹/۹	قزوین	۱۳۹۸
-	۷/۳	-	۱۱/۸	-	۱۰/۶	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که مشاهده می‌شود نرخ بیکاری زنان در همه سال‌های مورد بررسی نسبت به بیکاری مردان، هم در استان قزوین و هم در کل کشور بیشتر بوده است. درخصوص نرخ بیکاری زنان باید عنوان کرد که در تمام سال‌های مورد بررسی در استان قزوین یک روند را دنبال نکرده و به صورت سینوسی کاهش و افزایش داشته است. باید به این نکته نیز اشاره کرد که نرخ بیکاری زنان در استان قزوین در همه سال‌های بررسی شده از نرخ بیکاری زنان در کل کشور کمتر بوده است.

جدول ۲۰- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت

نرخ بیکاری زنان		نرخ بیکاری مردان		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۱۷	۱۸/۴	۱۳	۱۰/۴	قزوین	۱۳۹۴
-	۱۹/۴	-	۹/۳	کل کشور	
۲۷	۱۲/۲	۱۰	۱۱/۵	قزوین	۱۳۹۵
-	۲۰/۷	-	۱۰/۵	کل کشور	
۲۳	۱۵/۱	۱۳	۹/۹	قزوین	۱۳۹۶
-	۱۹/۸	-	۱۰/۲	کل کشور	
۱۶	۱۷/۰	۱۷	۹/۷	قزوین	۱۳۹۷
-	۱۸/۹	-	۱۰/۴	کل کشور	
۱۸	۱۴/۵	۱۵	۸/۸	قزوین	۱۳۹۸
-	۱۷/۵	-	۹	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

طلاق

جدول زیر تعداد طلاق و ازدواج را به تفکیک مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر در همه سال‌های مورد بررسی میزان طلاق در استان روند افزایشی داشته و میزان ازدواج نیز از سال ۱۳۹۰ به بعد کاهش پیدا کرده است. این روند در بلند مدت اثرات مخرب اجتماعی را در پی خواهد داشت.

جدول ۲۱- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان قزوین

سال	جمع		نقاط شهری		نقاط روستایی	
	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق
۱۳۸۰	۱۱۲۸۲	۶۷۲	۷۶۶۰	۵۲۴	۳۶۲۲	۱۴۸
۱۳۸۵	۱۲۵۷۸	۱۲۰۱	۹۰۴۴	۹۲۸	۳۵۳۴	۲۷۳
۱۳۹۰	۱۴۲۰۴	۲۳۱۱	۱۰۵۱۰	۱۸۹۹	۳۶۹۴	۴۱۲
۱۳۹۵	۱۰۲۷۰	۲۸۸۰	۹۲۸۸	۲۶۹۸	۹۸۲	۱۸۲
۱۳۹۸	۷۷۳۴	۲۸۴۶	۷۱۴۸	۲۶۳۳	۵۸۶	۲۱۳

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸

جدول زیر نسبت طلاق به ازدواج در استان قزوین را نشان می‌دهد. بر اساس بررسی‌ها نسبت طلاق به ازدواج طی سال‌های مورد مطالعه افزایش یافته است به گونه‌ای که از ۵/۹۶ در سال ۱۳۸۰ به ۳۶/۸ در سال ۱۳۹۸ رسیده است، این موضوع نشان می‌دهد که قبح طلاق و فشارهای هنجاری این موضوع در جامعه کمتر شده است. به این نکته نیز باید اشاره کرد که نسبت طلاق به ازدواج افزایش نگران‌کننده‌ای از سال ۱۳۹۰ به بعد را داشته است چرا که از ۱۶/۲۷ در این سال به ۳۶/۸ در سال ۱۳۹۸ (افزایش بیش از دو برابر) رسیده است.

جدول ۲۲- نسبت طلاق به ازدواج در استان قزوین

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۸
تعداد طلاق به ازای هر ۱۰۰ ازدواج	۵/۹۶	۹/۵۵	۱۶/۲۷	۲۸/۰۴	۳۶/۸۰

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸

بهبودی و تأمین اجتماعی

جدول زیر تعداد مراکز و افراد تحت پوشش اجتماعی اداره کل بهزیستی را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول در سال ۱۳۹۸، ۴۹۵۴۲ نفر در مراکز نگهداری افراد دچار آسیب اجتماعی بودند که این تعداد نسبت به سال ۱۳۹۵ بیش از ۲ برابر شده است که این موضوع نشان‌دهنده افزایش افراد آسیب دیده در استان قزوین می‌باشد.

جدول ۲۳- تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت گیرنده

سال	تنگهداری کودکان بی سرپرست		آسیب‌های اجتماعی	
	تعداد مراکز	تعداد افراد	تعداد مراکز	تعداد افراد
۱۳۸۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۶	۵۷	۳	۰
۱۳۹۰	۶	۸۰	۷	۱۶۲۰
۱۳۹۵	۷	۱۶۵	۲۱	۱۹۴۳۵
۱۳۹۸	۵	۱۳۲	۱۹	۴۹۵۴۲

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸؛ سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است استان قزوین در خصوص تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی رتبه ششم را دارد و در دیگر موارد میزان قابل توجهی را به خود اختصاص نداده و میزان آن کم بوده است.

جدول ۲۴- میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۳۰	۰/۰۹	قزوین	نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی به تعداد افراد دارای آسیب اجتماعی
-	۰/۱۸	کل کشور	
۲۹	۱/۳۳	قزوین	نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی سرپرست به تعداد کودکان بی سرپرست
-	۲/۶۰	کل کشور	
۲۰	۳۳۱۸۲	قزوین	تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور
-	۱۷۱۰۴۷۵	کل کشور	
۶	۳۸۳۳۳	قزوین	تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی
-	۹۴۵۳۹۴	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر موارد مرتبط در خصوص کمیته امداد امام خمینی استان قزوین را در مقایسه با کل کشور نشان می‌دهد؛ همانطور که مشاهده می‌شود استان قزوین فقط در ارتباط با سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی میانگین بالاتری نسبت به متوسط کشوری دارد و در دیگر موارد میزان آن کم بوده و وضعیت مناسبی ندارد.

جدول ۲۵- میزان شاخص‌های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۲۲	۱۸	قزوین	تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی
-	۸۳۲	کل کشور	
۲۶	۶۳۹۶۶	قزوین	تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی
-	۴۷۸۳۶۸۱	کل کشور	
۱۲	۲۷/۹	قزوین	سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی
-	۲۵/۱	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

جدول زیر درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است در مجموع ۱۶/۸ درصد مردم در استان بیمه شده و مستمری بگیر هستند که این درصد از درصد متوسط کشوری خیلی پایین‌تر است که نشان دهنده میزان خیلی کم افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در این استان است. در استان قزوین، ۱۳/۳ درصد بیمه شده و ۳/۴۹ درصد مستمری بگیر هستند که این درصد در کل کشور برابر با ۴۵/۶۱ درصد بیمه شده و ۸/۱۵ درصد مستمری بگیر می‌باشد.

جدول ۲۶- درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی

استان	سال ۱۳۹۷		
	مجموع	بیمه‌شدگان	مستمری‌گیران
قزوین	۱۶/۸۰	۱۳/۳۰	۳/۴۹
کل کشور	۵۳/۷۶	۴۵/۶۱	۸/۱۵

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت در سال ۱۳۹۷ در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است در استان قزوین درصد افرادی که تحت پوشش بیمه سلامت ایران شده‌اند برابر با ۱۱/۲۶ درصد بوده است که از درصد بیمه‌شدگان پوشش سازمان بیمه سلامت در کل کشور (۵۱/۶۳ درصد) بسیار کمتر بوده است.

جدول ۲۷- درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران ۶

سال ۱۳۹۷	استان
۱۱/۲۶	قزوین
۵۱/۶۳	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

آسیب‌های اجتماعی

اعتیاد و قاچاق مواد مخدر

جدول زیر مربوط به انواع مواد مخدر و روان‌گردان‌های کشف شده در استان قزوین است با توجه به اطلاعات جدول میزان مواد مخدر کشف شده در استان در ادوار مورد بررسی روند افزایشی داشته است. همانطور که در جدول قابل مشاهده است بیشترین مواد مخدر کشف شده مربوط به تریاک و شیره تریاک بوده است و در سایر مواد مخدر نیز بالاترین میزان کشف به آمپول قرص‌های روانگردان مربوط می‌شود.

جدول ۲۸- انواع مواد مخدر و روان‌گردان‌های کشف شده

سال					مواد مخدر (کیلوگرم)	
۱۳۹۸	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۸۰		
۱۰۴	۳۷	۵	۱۱	۲	هروئین (هروئین، کراک، کریستال)	مواد افیونی
۰	۰	۰	۰	۰	مرفین	
۲۷۵۶	۱۲۵۷	۴۷۴	۹۲۷	۱۲۳	تریاک و شیره تریاک	
۲۲۲	۱۲۵	۱	۷	۲	حشیش	کانابیس
۶۰۰	۲۱۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰	گراس	
۵۹	۱۶	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	شیشه (متا آمفامین)	محرک‌ها
۳۲	۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	سایر موارد	
۹۲۱۵۷۷	۱۹۴۱۹۳	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	آمپول و قرص‌های روان‌گردان	سایر موارد
۸۲	۲	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	مواد پیش‌ساز (لیتر)	

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷؛ سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸

بر اساس بررسی‌ها تعداد دستگیر شدگان در ارتباط با قاچاقچیان و مصرف‌کنندگان نیز در استان افزایش پیدا کرده است؛ به گونه‌ای که میزان دستگیرشدگان قاچاق مواد مخدر از ۴۲۱۰ نفر در سال ۱۳۹۰ به ۶۱۲۴ نفر در سال ۱۳۹۸ رسیده است و همچنین میزان دستگیرشدگان معتاد و مصرف‌کننده نیز از ۱۸۹ نفر در سال ۱۳۹۰ به ۱۳۹۵ نفر در سال ۱۳۹۸ رسیده است که این روند در توسعه استان بسیار نگران‌کننده است.

جدول ۲۹- دستگیر شدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم

سال	جمع کل	قاچاقچیان و عوامل توزیع کننده	معتاد و مصرف کننده	اتباع بیگانه
۱۳۸۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۴۲۱۰	۳۹۸۴	۱۸۹	۳۷
۱۳۹۵	۴۵۴۰	۴۲۲۹	۲۳۶	۷۵
۱۳۹۸	۶۱۲۴	۴۶۹۴	۱۳۹۵	۳۵

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸

جدول زیر نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر) در استان قزوین را نشان می‌دهد. همانطور که در جدول مشخص است این نسبت در سال ۱۳۹۸ در استان برابر با ۲۸/۵۴ و در کل کشور برابر با ۱۱۴/۴۴ بوده است که این مساله نشان از نسبت کم مواد مخدر در استان در مقایسه با کل کشور است. ولیکن روند رو به افزایش میزان مواد مخدر در استان یکی از مسائل نگران‌کننده است.

جدول ۳۰- نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)

استان	۱۳۹۸	
	نسبت	رتبه
قزوین	۲۸/۵۴	۲۲
کل کشور	۱۱۴/۴۴	-

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت در استان قزوین را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشخص است این نسبت در سال ۱۳۹۸ در استان برابر با ۴۶/۳۲ و در کل کشور برابر با ۵۰/۲۵ بوده است که میزان متوسط موفقیت در دستگیری و برخورد با قاچاقچیان مواد مخدر را نشان می‌دهد.

جدول ۳۱- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۳	۴۶/۳۲	قزوین
-	۵۰/۲۵	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

سرقت

در سال ۱۳۹۸ و به نسبت سال‌های گذشته، انواع سرقت در استان قزوین افزایش یافته است که در جدول زیر آمار و اطلاعات آن‌ها آورده شده است. در سال ۱۳۹۸ از اماکن خصوصی ۱۹۱۳ مورد سرقت، اماکن دولتی ۵۷ مورد و منازل ۷۳۹ مورد سرقت صورت گرفته است.

جدول ۳۲- سرقت‌های عادی بر حسب نوع (مورد)

احشام	سرقت انواع وسایل نقلیه و لوازم آن			سرقت از اماکن				Σ
	لوازم خودرو یا وسایل داخل آن	موتورسیکلت	اتومبیل	مغازه	منزل	اماکن دولتی	اماکن خصوصی	
...	۱۳۸۰
۴۹	۱۸۲	۳۸۷	۱۹۷	۸۲	۲۴۴	۳۲	...	۱۳۸۵
۱۴۲	۱۱۳۷	۹۰۱	۵۱۱	۲۹۱	۷۱۲	۳۸	...	۱۳۹۰
۹۱	۱۶۹۵	۸۰۴	۵۱۴	۱۳۷	۷۰۲	۲۰	۹۶۷	۱۳۹۵
۱۵۶	۳۳۵۸	۸۵۱	۸۸۹	۱۰۷	۷۳۹	۵۷	۱۹۱۳	۱۳۹۸

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸

جدول زیر نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت را در هر ده هزار نفر نشان می‌دهد که این نسبت در استان قزوین برابر با ۴۳/۵۶ در ده هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۴۲/۸۲) بالاتر است. استان قزوین از جمله استان‌هایی است که به نسبت جمعیت خود میزان بالای دستگیری در رابطه با سرقت را دارد.

جدول ۳۳- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۸	۴۳/۵۶	قزوین
-	۴۲/۸۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

بنا بر سالنامه آماری استان قزوین در سال ۱۳۹۸، میزان نزاع و درگیری (فردی و جمعی) کاهش داشته است که به ترتیب برابر با ۸۹۹۹ و ۶۶ مورد گزارش شده است. میزان شرارت در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل، در چاقوکشی و قمه کشی (۵ مورد) و سایر شرارت‌ها (۸ مورد) کاهش یافته است (سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸). تعداد دستگیرشدگان نیز ۱۸ مورد گزارش شده است. همانطور که در جدول زیر مشاهده می‌شود استان قزوین در سال ۱۳۹۷ در همه جرائم نسبت به کل کشور میزان جرائم پایین‌تری داشته است.

جدول ۳۴- جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع (در صد هزار نفر)

سال ۱۳۹۷									
شرارت				نزاع و درگیری		مرگ‌های مشکوک		قتل	استان
دستگیرشدگان	سایر شرارت‌ها	چاقو و قمه کشی	زورگیری و باج‌گیری (اخاذی)	دسته جمعی	فردی	سایر	خودکشی		
۰/۶۸	۰/۵۲	۰/۱۶	۰/۰۰	۲/۱۰	۲۰۰/۹۰	۵/۷۹	۱/۲۸	۰/۶۴	قزوین
۹/۰۰	۲/۱۸	۷/۶۵	۰/۱۵	۸/۰۴	۹۴۳/۳۴	۲۸/۵۳	۵/۳۰	۲/۲۵	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر در خصوص نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر) می‌باشد؛ با توجه به بررسی‌ها، نسبت دستگیر

شدگان استان قزوین برابر با ۱/۵۱ در صد هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۷/۵۲) میزان کمتری در این خصوص دستگیر شده‌اند. باید به این نکته توجه کرد که استان قزوین در بین استان‌هایی قرار گرفته است که کمترین نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم را داشته‌اند.

جدول ۳۵- نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)

استان	۱۳۹۸	
	نسبت	رتبه
قزوین	۱/۵۱	۲۳
کل کشور	۷/۵۲	-

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

وضعیت سلامت و درمان استان قزوین

در سال ۱۳۹۸، تعداد ۱۹۰۴ تخت مصوب که دارای پروانه هستند در ۱۵ مؤسسه درمانی استان وجود داشته است، ۶۱ درصد از تخت‌های مصوب متعلق به مؤسسات وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوده است (سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸). در این سال با احتساب تخت‌های بستری اورژانس به عنوان تخت فعال، میزان این تخت‌ها با ۱۲ درصد افزایش به ۲۱۵۲ تخت رسیده است. به دلیل انجام نشدن مراحل تهیه پروانه برای تخت‌های جدید، آمار تخت‌های مصوب دارای پروانه در این سال کمتر از تعداد تخت‌های فعال است. در سال ۱۳۹۸ تعداد ۹۱ مرکز خدمات جامع سلامت و ۱۰۶ پایگاه سلامت در سطح استان فعالیت داشته‌اند. در سطح مناطق روستایی استان نیز در این سال تعداد ۲۵۹ خانه بهداشت فعال وجود داشته است. در سال ۱۳۹۸، تعداد ۷۸۰ پزشک در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان شاغل بوده‌اند که از این تعداد ۲۸۲ نفر پزشک عمومی، ۲۸۹ نفر متخصص، ۵۹ نفر دندانپزشک و ۳۳ نفر داروساز بوده‌اند (سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸). لازم به ذکر است که برای محاسبه سرانه‌های موجود، از اطلاعات آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ استفاده شده است. جداول زیر تعداد و سرانه (در هر صد هزار نفر) پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول در سال ۱۳۹۷ سرانه مجموع پزشکان شاغل در استان، ۵۸/۸۸ در هر صد هزار نفر بوده است که در مقایسه با کل کشور (۶۱/۰۶) هر صد هزار نفر) پایین‌تر بوده و به نسبت کل کشور وضعیت نامناسبی داشته است؛ همچنین باید به این نکته توجه کرد که در اکثر موارد مورد بررسی (به جز

دندان پزشکی و دکترای تخصصی) در خصوص پزشکان، استان قزوین در مقایسه با کل کشور وضعیت پایین تری را داشته است.

جدول ۳۶- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص

سال و شهرستان	جمع	پزشک عمومی	دندان پزشکی	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق تخصص	دکترای تخصصی
کل کشور	۴۸۸۰۶	۱۶۱۳۰	۵۲۲۲	۳۴۰	۲۴۰۶	۱۶۵۳۰	۲۶۲۶	۵۵۵۲
۱۳۸۰	۳۵۱	۱۷۳	۴۴	۰	۹	۱۲۵	۰	۰
۱۳۸۵	۵۰۹	۲۹۰	۶۵	۰	۱۲	۱۴۲	۰	۰
۱۳۹۰	۵۱۱	۲۲۳	۱۰۶	۰	۲۶	۱۵۶	۰	۰
۱۳۹۵	۷۲۷	۲۳۸	۱۱۸	۶	۲۸	۲۳۱	۴۱	۶۵
۱۳۹۷	۷۵۰	۲۴۲	۱۱۴	۲	۲۸	۲۱۹	۴۱	۱۰۴

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۳۷- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص (صدهزار نفر)^۲

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان پزشکی	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق تخصص	دکترای تخصصی
کل کشور	۶۱/۰۶	۲۰/۱۸	۶/۵۳	۰/۴۳	۳/۰۱	۲۰/۶۸	۳/۲۹	۶/۹۵
۱۳۸۵	۴۴/۵۲	۲۵/۳۷	۵/۶۹	۰/۰۰	۱/۰۵	۱۲/۴۲	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۰	۴۲/۵۳	۱۸/۵۶	۸/۸۲	۰/۰۰	۲/۱۶	۱۲/۹۸	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۵	۵۷/۰۸	۱۸/۶۸	۹/۲۶	۰/۴۷	۲/۲۰	۱۸/۱۴	۳/۲۲	۵/۱۰
۱۳۹۷	۵۸/۸۸	۱۹/۰۰	۸/۹۵	۰/۱۶	۲/۲۰	۱۷/۱۹	۳/۲۲	۸/۱۶

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۷

جداول زیر نیز تعداد و سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی در هر صدهزار نفر را نشان می‌دهد. سرانه بیمارستان‌های فعال استان قزوین در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱/۱۸ نسبت به کل کشور با ۱/۲۷ وضعیت پایینی دارد و همچنین در تخت‌های فعال و مصوب نیز وضعیت استان (۱۴۹/۴۸) در هر صد هزار نفر) در مقایسه با متوسط کشوری (۲۰۸/۳۷) در هر هزار نفر) وضعیت نامناسبی است.

۷. سرانه سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵) محاسبه شده است.

جدول ۳۸- تعداد بیمارستان های فعال کشور و تخت های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی

سال و شهرستان	مجموع		دولتی						غیردولتی		سایر			
	بیمارستان فعال	تخت مصوب	دانشگاه علوم پزشکی		تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خیریه		خصوصی			
			فعال	تخت	فعال	تخت	فعال	تخت	فعال	تخت	فعال	تخت		
کل کشور	۱۰۱۶	۱۶۶۵۴۳	۶۲۹	۱۱۲۶۸۳	۷۵	۱۲۷۵۶	۱۰۱	۱۵۹۴۹	۳۵	۵۳۳۸	۱۷۴	۱۸۷۰۳	۲	۱۱۱۴
۱۳۸۰	۸	...	۴	...	۱	...	۱	...	۲	...	۰	۰	۰	۰
۱۳۸۵	۱۲	...	۶	...	۱	...	۱	...	۲	...	۱	...	۰	۰
۱۳۹۰	۱۴	...	۶	...	۲	...	۱	...	۲	...	۴	...	۰	۰
۱۳۹۵	۱۵	...	۸	...	۲	...	۰	...	۱	...	۴	...	۰	۰
۱۳۹۷	۱۵	۱۹۰۴	۸	۱۱۶۶	۲	۳۲۶	۰	۰	۱	۵۰	۴	۳۶۲	۰	۰

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۸

جدول ۳۹- سرانه بیمارستان های فعال و تخت های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر)

سال و شهرستان	مجموع		دولتی						غیردولتی		سایر			
	بیمارستان فعال	تخت مصوب	دانشگاه علوم پزشکی		تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خیریه		خصوصی			
			فعال	تخت	فعال	تخت	فعال	تخت	فعال	تخت	فعال	تخت		
کل کشور	۱/۲۷	۲۰۸/۳۷	۰/۷۹	۱۴۰/۹۸	۰/۰۹	۱۵/۹۶	۰/۱۳	۱۹/۹۵	۰/۰۴	۶/۶۸	۰/۲۲	۲۳/۴۰	۰/۰۰	۱/۳۹
۱۳۸۵	۱/۰۵	...	۰/۵۲	...	۰/۰۹	...	۰/۰۹	...	۰/۱۷	...	۰/۰۹	...	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۰	۱/۱۷	...	۰/۵۰	...	۰/۱۷	...	۰/۰۸	...	۰/۱۷	...	۰/۳۳	...	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۵	۱/۱۸	...	۰/۶۳	...	۰/۱۶	...	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۸	...	۰/۳۱	...	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۷	۱/۱۸	۱۴۹/۴۸	۰/۶۳	۹۱/۵۴	۰/۱۶	۲۵/۵۹	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۸	۳/۹۳	۰/۳۱	۲۸/۴۲	۰/۰۰	۰/۰۰

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۷

بررسی تعداد و سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی در هر صد هزار نفر نیز نشان می‌دهد که سرانه مجموع تخت‌های فعال در استان قزوین در سال ۱۳۹۷ برابر ۱۴۴/۷۷ بوده است که نسبت به متوسط کشور، پایین‌تر است. استان قزوین در تخت‌های فعال بیمارستانی فقط در بخش سوختگی وضعیت مناسبی نسبت به متوسط کشور دارد و در دیگر بخش‌ها وضعیت نامناسب و پایین‌تری دارد.

جدول ۴۰- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۳۸۱۱۷	۱۰۲۴۷	۹۲۱	۸۹۲۹	۵۹۳۰	۳۲۶۲	۱۰۸۸۲۸
۱۳۸۵
۱۳۹۰	۱۷۳۸	۵۵	۱۴	۶۸	۶۹	۱۱	۱۵۲۱
۱۳۹۵	۱۸۵۳	۷۰	۱۸	۹۷	۹۱	۲۵	۱۵۵۲
۱۳۹۷	۱۸۴۴	۷۰	۱۸	۱۰۴	۹۱	۳۴	۱۵۲۷

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۷

جدول ۴۱- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر)

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۷۲/۸۱	۱۲/۸۲	۱/۱۵	۱۱/۱۷	۷/۴۲	۴/۰۸	۱۳۶/۱۶
۱۳۸۵
۱۳۹۰	۱۴۴/۶۴	۴/۵۸	۱/۱۷	۵/۶۶	۵/۷۴	۰/۹۲	۱۲۶/۵۸
۱۳۹۵	۱۴۵/۴۷	۵/۵۰	۱/۴۱	۷/۶۲	۷/۱۴	۱/۹۶	۱۲۱/۸۴
۱۳۹۷	۱۴۴/۷۷	۵/۵۰	۱/۴۱	۸/۱۶	۷/۱۴	۲/۶۷	۱۱۹/۸۸

منبع: سالنامه آماری استان قزوین، ۱۳۹۷

۳-۳-۱-۵- سنجش سرمایه اجتماعی استان

در این بخش از گزارش به بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در سطوح کلان میانی و خرد و همچنین شاخص سرمایه اجتماعی کل بر اساس نتایج آخرین گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳ پرداخته شده است.

۳-۳-۱-۵-۱- سرمایه اجتماعی سطح کلان

بر اساس گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳، سنجش سرمایه اجتماعی در سطح کلان از ترکیب ۴ مؤلفه زیر ساخته می شود که میانگین هر کدام از این مؤلفه‌ها در تعیین وضعیت سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان و کل کشور مهم است.

- ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات
- ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف
- ❖ پنداشت نسبت به نکویی جامعه
- ۱. مطلوب بودن جامعه
- ۲. وجود عدالت و برابری
- ❖ ارزیابی نسبت به آینده

جدول زیر نشان دهنده میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان قزوین و کل کشور است؛ همانطور که مشاهده می شود در همه مؤلفه‌ها میانگین استان قزوین پایین تر از میانگین کل کشور است، که این مساله نشان دهنده سطح پایین استان نسبت به کل کشور در مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کلان است، همچنین استان قزوین دومین استانی است که نسبت به پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف ارزیابی پایینی داشته است.

جدول ۴۲- میانگین مولفه های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان قزوین و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مولفه ها
۴	۲۱,۹۵	قزوین	پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۳/۶۴	کل کشور	
۲	۲۷,۳۴	قزوین	پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۹/۳	کل کشور	
۵	۲۰,۸۷	قزوین	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) (میانگین طیف ۲۴)
-	۲۱/۹۱	کل کشور	
۱۲	۲۱,۷۵	قزوین	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (وجود عدالت و برابری) (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۲/۰۸	کل کشور	
۱۰	۱۷,۸۳	قزوین	ارزیابی نسبت به آینده (میانگین طیف ۲۱)
-	۱۸/۸۲	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر نشان دهنده شاخص سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان قزوین و همچنین کل کشور است؛ با توجه به اطلاعات جدول مشاهده می شود که میانگین استان قزوین در شاخص سرمایه اجتماعی سطح کلان برابر با ۱۲/۵۳ است که از میانگین کل کشور با ۱۳/۱۸ پایین تر بوده است. باید توجه داشت که استان قزوین در شاخص سرمایه اجتماعی سطح کلان میانگین پایینی دارد و در بین استان های کشور ششمین استانی است که این شاخص در آن کم ارزیابی شده است. همچنین با توجه به میانگین طیف اصلی سرمایه اجتماعی در سطح کلان (۱۵) میزان این شاخص هم در کل کشور و هم در استان قزوین پایین بوده است.

جدول ۴۳- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان قزوین و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۱۵)	استان	مورد
۶	۱۲,۵۳	قزوین	سرمایه اجتماعی در سطح کلان
-	۱۳/۱۸	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۱-۵-۲- سرمایه اجتماعی سطح میانی

سرمایه اجتماعی در سطح میانی از ترکیب ۸ مؤلفه زیر ساخته می شود که مبتنی بر نظر پاسخگویان نسبت به نهادها و سازمان ها می باشد که عبارتند از:

۱. اعتماد سازمانی

۲. کیفیت خدمات سازمانی
۳. عملکرد و پاسخگویی سازمان ها به نیازها
۴. آمادگی مشارکت و کمک به سازمان ها در صورت نیاز
۵. اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه های شغلی و حرفه ای)
۶. دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه شناسی گروه های شغلی و حرفه ای
۷. عام گرایی گروه های شغلی و حرفه ای
۸. ویژگی ها و ارزش های اخلاقی مسئولین

جدول زیر مربوط به مؤلفه های شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی می باشد. همانطور که در جدول مشخص است میانگین استان قزوین نسبت به کل کشور فقط در مؤلفه های ارزیابی اعتماد سازمانی و ویژگی ها و ارزش های اخلاقی منفی مسئولین بالاتر بوده است و در دیگر مؤلفه ها میانگین پایین تری را نسبت به کل کشور داشته است این موضوع نشان از وضعیت نامناسب استان قزوین در مؤلفه های شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی است. همانطور که در جدول مربوطه مشاهده می شود عام گرایی گروه های شغلی و حرفه ای استان قزوین پایین ترین میانگین را داشته و دارای عام گرایی کمی نسبت به کل کشور هستند.

جدول ۴۴- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان قزوین و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه ها
۱۷	۶۴٫۹۹	قزوین	اعتماد سازمانی (میانگین طیف ۶۹)
-	۶۴٫۳۴	کل کشور	
۱۳	۵۵٫۵۰	قزوین	کیفیت خدمات سازمانی (میانگین طیف ۶۰)
-	۵۵٫۶۱	کل کشور	
۲	۴۸٫۶۰	قزوین	عملکرد و پاسخگویی سازمان ها به نیازها (میانگین طیف ۵۴)
-	۵۲٫۲۶	کل کشور	
۱۱	۴۴٫۰۱	قزوین	آمادگی مشارکت و کمک به سازمان ها در صورت نیاز (میانگین طیف ۴۸)
-	۴۵٫۵۴	کل کشور	
۱۲	۳۹٫۰۳	قزوین	اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه های شغلی و حرفه ای) (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹٫۴۹	کل کشور	
۲	۳۷٫۶۹	قزوین	دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه شناسی گروه های شغلی و حرفه ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹٫۷۵	کل کشور	
۱	۳۲٫۳۹	قزوین	عام گرایی گروه های شغلی و حرفه ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۸	کل کشور	
۲۱	۲۰٫۳۹	قزوین	ویژگی ها و ارزش های اخلاقی منفی مسئولین (میانگین طیف ۱۸)
-	۱۹٫۹۷	کل کشور	
۵	۳۸٫۱۲	قزوین	ویژگی ها و ارزش های اخلاقی مثبت مسئولین (میانگین طیف ۱۵)
-	۱۳	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر مربوط به میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان قزوین و کل کشور است. بر اساس بررسی استان قزوین در این زمینه با میانگین ۲۵/۱۸ پایین‌تر از میانگین کل کشور با ۲۶/۳۶ قرار دارد؛ همانطور که در جدول مشخص است استان قزوین جزو ۵ استانی است که پایین‌ترین سرمایه اجتماعی در سطح میانی را در کشور داشته و به نسبت میانگین اصلی طیف نیز پایین‌تر بوده است.

جدول ۴۵- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان قزوین و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۴	۲۵,۱۸	قزوین	سرمایه اجتماعی در سطح میانی
-	۲۶/۳۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۳-۱-۵-۳- سرمایه اجتماعی سطح خرد

سرمایه اجتماعی در سطح خرد با ۸ فاکتور زیر تعریف می‌شود که از مجموع این فاکتورها شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد ساخته می‌شود که عبارتند از:

۱. اعتماد عمومی
۲. ارزشها و ویژگی‌های اخلاقی
۳. عام‌گرایی اجتماعی (شعاع اعتماد و تعاملات نزدیک و دور؛ از اعضای خانواده تا غریبه‌ها)
۴. مشارکت اجتماعی
۵. بده‌بستان اجتماعی
۶. تعلق و عرق ملی
۷. رضایت از زندگی
۸. احساس امنیت

جدول زیر میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول مشاهده می‌شود میانگین استان قزوین در دو مؤلفه عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با همسایه‌ها و آشنایان و عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیرهمشهری و غریبه‌ها بالاتر از میانگین کل کشور بوده است و در دیگر مؤلفه‌ها میانگین پایین‌تری دارد.

جدول ۴۶- میانگین مولفه های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان قزوین و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مولفه ها
۱۳	۲۵,۱۵	قزوین	ارزشها و ویژگی های اخلاقی منفی (میانگین طیف ۲۱)
-	۲۴/۹	کل کشور	
۲۸	۲۲,۲۸	قزوین	ارزشها و ویژگی های اخلاقی مثبت (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۳/۷۶	کل کشور	
۲	۲۳,۷۱	قزوین	عام گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با اعضای خانواده
-	۲۵/۱۱	کل کشور	
۱۶	۱۹,۴۴	قزوین	عام گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با همسایه ها و آشنایان
-	۱۹/۱۱	کل کشور	
۲۳	۱۵,۸۷	قزوین	عام گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیر همشهری و غریبه ها
-	۱۵/۱۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

اعتماد عمومی

قابل اعتماد بودن مردم

جدول زیر توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان قزوین و کل کشور را نشان می دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول، ۴۵/۲ درصد از پاسخگویان استان قزوین میزان قابل اعتماد بودن مردم را کم و خیلی کم عنوان کرده اند که این میزان در کشور برابر با ۳۵/۶ درصد بوده است. استان قزوین در مقایسه با استان های دیگر در خصوص قابل اعتماد بودن مردم سومین استانی است که پایین ترین میزان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴۷- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان قزوین و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۳	۱/۴	۱۳/۸	۳۹/۵	۲۶/۳	۱۸/۹	قزوین
	۲/۵	۱۴/۹	۴۷/۱	۲۳/۱	۱۲/۵	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت)

جدول زیر توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول، ۷/۷۳ درصد از پاسخگویان استان قزوین این میزان را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۸/۵۵ درصد بوده است. استان قزوین در مقایسه با استان‌های دیگر در این خصوص دومین استانی است که پایین‌ترین میزان را به خود اختصاص داده است. با توجه نتایج باید عنوان کرد که استان قزوین در رابطه با شاخص اعتماد عمومی از استان‌هایی است که ارزیابی پایینی نسبت به اعتماد داشته و معتقدند که نمی‌توان به جامعه اعتماد کرد.

جدول ۴۸- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان

مسافرت) در استان قزوین و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۲	۰/۸	۱۰/۸	۱۴/۷	۱۹	۵۴/۷	قزوین
-	۲/۸	۱۵/۴	۲۶	۲۴/۴	۳۱/۴	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

مشارکت اجتماعی

مشارکت در فعالیت داوطلبانه

جدول زیر توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر حدود ۱/۱۹ درصد از پاسخگویان استان قزوین میزان مشارکت در فعالیت داوطلبانه خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر با ۱/۱۴ درصد بوده است. در رابطه با میزان مشارکت در فعالیت داوطلبانه استان قزوین در رتبه ۲۶ قرار دارد. به طور کلی میزان مشارکت حدود ۵۷ درصد از پاسخگویان در اینگونه فعالیت‌ها متوسط و بالاتر بوده است.

جدول ۴۹- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان قزوین و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۶	۴/۵	۱۴/۶	۳۷/۵	۲۳/۷	۱۹/۷	قزوین
-	۳/۳	۱۰/۸	۳۴/۶	۲۷/۴	۲۳/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تعلق و عرق ملی

افتخار به ایرانی بودن

جدول زیر توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول، ۸۴/۳ درصد از پاسخگویان استان قزوین میزان افتخار به ایرانی بودن خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که بالاتر از متوسط کشور بوده است.

جدول ۵۰- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان قزوین و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۳	۴۷/۶	۳۶/۷	۸/۴	۳/۹	۳/۴	قزوین
-	۴۵	۳۰/۵	۱۵/۸	۵/۸	۳	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تمایل به مهاجرت

جدول زیر توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول، ۶۴/۵ درصد از پاسخگویان استان قزوین تمایل به مهاجرت خود را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۵۶/۹ درصد بوده است.

جدول ۵۱- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان قزوین و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۳	۱۱/۳	۱۴/۶	۹/۶	۱۹/۴	۴۵/۱	قزوین
-	۹/۹	۱۳/۲	۲۰	۲۲	۳۴/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

رضایت از زندگی

جدول زیر توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول قابل مشاهده است، ۴۴/۸ درصد از پاسخگویان استان قزوین میزان رضایت از زندگی خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر با ۳۳/۶ درصد بوده است. با توجه به رتبه استان در کشور (رتبه ۲۲) نیز می‌توان متوجه این موضوع شد که استان قزوین در میزان رضایت از زندگی در بین استان‌های کشور دارای میانگین بالایی است.

جدول ۵۲- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان قزوین و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۲	۸/۴	۳۶/۴	۲۸	۱۶	۱۱/۲	قزوین
-	۷/۳	۲۶/۳	۴۰/۵	۱۷/۲	۸/۷	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احساس امنیت

جدول زیر توزیع درصدی احساس امنیت در استان قزوین و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول قابل مشاهده است، ۳۷/۲ درصد از پاسخگویان استان قزوین میزان احساس امنیت خود را زیاد و خیلی زیاد بیان کرده‌اند که در مقایسه با کل کشور (۳۳/۹ درصد) بالاتر بوده است. بر اساس اطلاعات جدول استان قزوین از جمله استان‌هایی است که احساس امنیت در آن در حد متوسط ارزیابی شده است.

جدول ۵۳- توزیع درصدی احساس امنیت در استان قزوین و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۴	۴/۸	۳۲/۴	۲۶/۸	۲۰	۱۶/۱	قزوین
-	۷	۲۶/۹	۳۱/۷	۲۰/۲	۱۴/۲	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه نتایج، میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد استان قزوین (۲۴/۳۱) پایین‌تر از میانگین کل کشور (۲۵/۲۳) می‌باشد. استان قزوین در بین استان‌های کشور چهارمین استانی است که میزان سرمایه اجتماعی در سطح خرد در آن پایین ارزیابی شده است.

جدول ۵۴- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان قزوین و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۴	۲۴/۳۱	قزوین	سرمایه اجتماعی در سطح خرد
-	۲۵/۲۳	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۳-۱-۴-۵- سرمایه اجتماعی کل

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی را در استان و کل کشور نشان می‌دهد با توجه به جدول، میانگین سرمایه اجتماعی استان قزوین (۲/۶۷) پایین‌تر از میانگین کل کشور (۲/۷۹) می‌باشد و میزان سرمایه اجتماعی در استان پایین بوده است. رتبه استان در رابطه با این شاخص از نظر ارزیابی پایین نسبت سرمایه اجتماعی برابر با پنج بوده است که وضعیت نامناسب استان را در رابطه با دیگر استان‌ها نشان می‌دهد.

جدول ۵۵- میانگین سرمایه اجتماعی در استان قزوین و کل کشور

رتبه	میانگین (۱ تا ۵)	استان	مورد
۵	۲,۶۷	قزوین	سرمایه اجتماعی کل
-	۲/۷۹	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۳-۲- فقر و محرومیت

محوریت موضوع فقر و محرومیت از جمله مهم‌ترین مسائل کشور به خصوص در دوره پس از انقلاب اسلامی بوده است. فقر با تعابیری چون فقر مطلق (تعریف معیشتی و حداقلی) و فقر نسبی (به مثابه محرومیت نسبی) همواره مورد توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و متخصصان کشور بوده است.

با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به دلیل پشتوانه ایدئولوژیک انقلاب در بسط عدالت اجتماعی، اشتیاق برای تساهل، توازن و تعادل بین همه مناطق کشور و تعدیل شکاف میان شهر و روستا، دیدگاه‌های محرومیت‌زدایی رونق یافت. تلاش برای محرومیت‌زدایی و توسعه مناطق محروم و دورافتاده کشور در دستور کار نظام جمهوری اسلامی قرار گرفت. پس از آن برنامه‌های اول تا ششم توسعه نیز گواه اهمیت این موضوع در دولت‌های مختلف بوده است.

درواقع کاهش محرومیت و نابرابری منطقه‌ای به دلیل تبعات اقتصادی و سیاسی، موضوع مهمی در بیش‌تر کشورهای در حال توسعه است. کیفیت زندگی افراد دستخوش نابرابری‌های منطقه‌ای عظیمی است که در بسیاری موارد به سرعت در حال افزایش است. زیرا هرچقدر تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد، منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه می‌گردد.

در ایران یکی از اهداف مهم در برنامه‌های اقتصادی-اجتماعی پس از انقلاب، کاهش محرومیت و رفع نابرابری میان مناطق بوده است. توسعه منطقه‌ای در ایران در طول دهه اول بعد از انقلاب اسلامی، با توجه ویژه به مناطق محروم در کل کشور مورد توجه قرار گرفت.

در دهه دوم بعد از انقلاب، جهت‌گیری جدیدی در برنامه‌ریزی منطقه‌ای ایجاد گردید؛ تغییر جهت برنامه‌ریزی منطقه‌ای از سطوح ملی و بین منطقه‌ای به سطوح منطقه‌ای و درون منطقه‌ای، توجه به سازماندهی طرح‌های مناطق روستایی و توجه به شناسایی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناطق برای حصول توسعه از آن جمله است.

با این وجود علیرغم تلاش‌های صورت گرفته در برنامه‌ها و سیاست‌ها، در حال حاضر نابرابری‌های مشهودی میان مناطق مختلف کشور به لحاظ شاخص‌های توسعه و سطوح محرومیت موجود است. از این رو پژوهش‌های متفاوتی در راستای شناسایی و طبقه‌بندی مناطق محروم کشور و برنامه‌ریزی به منظور اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت ارتقای وضعیت موجود صورت گرفته است.

۳-۲-۱- طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم

طرح مطالعاتی «نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران» توسط دفتر مطالعات رفاه اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماع (بر اساس داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۱)؛ «شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور» زیر نظر سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۶-۱۳۸۵) و «اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق» توسط بنیاد برکت (۱۳۹۶) از جمله مطالعاتی است که در زمینه شناسایی مناطق محروم کشور در سطوح شهرستان، بخش و دهستان در سطح ملی صورت گرفته است.

الف) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی به بررسی فقر چندبعدی در ایران پرداخته است. در این پژوهش با استفاده از فایل خام داده‌های طرح آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی سال ۱۳۹۱ مرکز آمار ایران، محاسبات شاخص فقر چندبعدی انجام شده است.

بدین منظور ۵ شاخص سلامت، آموزش، مسکن، استانداردهای زندگی و اشتغال به عنوان مشخصه‌های فقر چندبعدی در نظر گرفته شده است. سپس با استفاده از وزن دهی به شاخص‌ها و مولفه‌های هر یک، میزان اهمیت آن‌ها تعیین شده است.

جدول ۵۶- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی

وزن مولفه‌ها	مولفه	وزن شاخص	شاخص
۱۰	سوء تغذیه	۲۰	سلامت
۱۰	عدم برخورداری از بیمه درمان		
۱۰	خانوارهای دارای عضو کمتر از ۵ سال تحصیل	۲۰	آموزش
۱۰	خانوارهای دارای کودک ۶ تا ۱۸ سال کمتر از ۸ کلاس سواد (متناسب با سن)		
۱۰	مصالح بی‌دوام	۲۰	مسکن
۱۰	سطح زیربنای کمتر از ۱۶ مترمربع		
۴	سطح دسترسی به آشپزخانه	۲۰	استانداردهای زندگی
۴	عدم دسترسی به آب و برق		
۴	نداشتن حمام		
۴	نداشتن دارایی مانند اتومبیل، دوچرخه و...		
۴	نوع سوخت خانوار برای پخت و پز	۲۰	اشتغال
۱۰	سرپرست بیکار		
۱۰	عدم برخورداری از بیمه اجتماعی		

شاخص‌های مذکور درصد خانوارهایی را که دچار فقر چندبعدی هستند به تفکیک استان نشان می‌دهد. بر این اساس ۱۳ درصد از خانوارهای مناطق شهری استان قزوین دچار فقر شهری هستند. همچنین ۲۸ درصد از خانوارهای مناطق روستایی دچار فقر چندبعدی هستند. در این گزارش میانگین محرومیت هر استان نیز مشخص شده است. میانگین محرومیت در مناطق شهری استان قزوین برابر با ۳۴/۴ و در مناطق روستایی برابر با ۳۹/۱ هست. مقدار عددی این شاخص هر چه بیش‌تر باشد به معنی فاصله زیاد خانوارهای دچار فقر چندبعدی از آستانه فقر است. این شاخص در واقع معادل شاخص شکاف فقر در محاسبه فقر درآمدی است.

علاوه بر این، بر اساس مطالعات انجام شده، ۵ اولویت اول هر استان جهت برنامه‌ریزی به تفکیک مناطق شهری و روستایی مشخص شده است.

پنج اولویت اول استان قزوین در مناطق شهری عبارتست از سلامت، مسکن، استاندارد زندگی، اشتغال و آموزش. اولویت‌های استان قزوین به تفکیک مناطق روستایی نیز عبارتست از: استانداردهای زندگی، مسکن، سلامت، آموزش و اشتغال (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، بی‌تا).

ب) طرح مطالعاتی شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور با هدف شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته و تهیه نقشه مرکب آن‌ها (چگالی شاخص، بیکاری، بی‌سوادی، کمبود امکانات سکونتی، ارتباطی، فرهنگی، آموزشی و بهداشتی و ...) به منظور حمایت و تقویت توان منطقه‌ای صورت گرفته است.

در این پژوهش پس از انجام مطالعات اولیه و بحث و بررسی مراجع صاحب نظر، ۲۵ شاخص به منظور سنجش میزان محرومیت در سطوح شهرستان، بخش و دهستان استفاده شده است. لازم به ذکر است برخی از شاخص‌ها به تناسب سطوح مورد بررسی (شهرستان، بخش و دهستان) متفاوت بوده است. شاخص‌هایی نظیر نرخ بیکاری، نرخ بی‌سوادی (به دلیل وجود رابطه مستقیم و شدید با محرومیت)، تراکم خانوار در واحد مسکونی (پایین بودن این نرخ بیانگر بهبود وضعیت اقتصاد و توسعه‌ای هر جامعه‌ای است)، نرخ مهاجرت (نشانگر عدم رضایت از مکان زندگی و بازتاب توزیع نامتوازن امکانات)، بار تکفل شغلی (بیانگر نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت)، نسبت مراکز بهداشتی و درمانی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت آموزشگاه متوسطه به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای برخوردار از گاز، نسبت روستاهای دارای آب آشامیدنی سالم به کل روستاها (از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی است که عدم برخورداری از آن سهم تعیین‌کننده‌ای در تشخیص محرومیت دارد)، نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت، چگالی جمعیت (نشانگر رابطه میان جمعیت و مساحت شهرستان، بخش و دهستان است)، فاصله مرکز شهرستان از مرکز (به منظور دسترسی یا عدم دسترسی مردم منطقه به خدمات مرکزی استان)، فاصله مرکز شهرستان از نزدیک‌ترین فرودگاه، فاصله مرکز شهرستان به ایستگاه راه آهن، نسبت پزشک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای بهره‌مند از دفتر پستی به تعداد روستا، نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا، نسبت شعب بانک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت کتابخانه‌های عمومی یا کانون پرورش فکری و ... در سه سطح شهرستان، بخش و دهستان مورد ارزیابی قرار گرفت. در واقع شاخص‌ها ترکیبی از متغیرهای اجتماعی و فرهنگی و از سوی دیگر متغیرهای اقتصادی و زیرساختی بوده است. اهمیت شاخص‌های مذکور در میزان محرومیت و قابل سنجش بودن؛ در انتخاب آن‌ها نقش اساسی داشته است. سنجش میزان محرومیت: در این طرح به دلیل محدودیت‌های موجود در دستیابی به شاخص‌های مذکور در محدوده‌های شهرستان، بخش و دهستان؛ از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. در طی جلساتی با مسئولین استانداری‌ها و معاونین و همین‌طور متخصصین امر، فرآیند وزن‌دهی شاخص‌ها انجام شده است. بر اساس روش ضریب همبستگی، میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و برپایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن‌دهی

جایگاه هر شهرستان، بخش و دهستان به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. بر این اساس مناطق محروم استان قزوین به شرح جدول زیر است:

جدول ۵۷- مناطق کمتر توسعه یافته استان قزوین

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
مرکزی	آبیک	قزوین	۶	کوهپایه شرقی
مرکزی	آبیک	قزوین	۶	کوهپایه غربی
آبگرم	بوئین زهرا	قزوین	۷	خرقان شرقی
آبگرم	بوئین زهرا	قزوین	۶	آبگرم
اوج	بوئین زهرا	قزوین	۷	حصارولیعصر
اوج	بوئین زهرا	قزوین	۶	خرقان غربی
اوج	بوئین زهرا	قزوین	۶	شهیدآباد
دشتابی	بوئین زهرا	قزوین	۶	دشتابی شرقی
دشتابی	بوئین زهرا	قزوین	۶	دشتابی غربی
رامند	بوئین زهرا	قزوین	۶	ابراهیم آباد
رامند	بوئین زهرا	قزوین	۶	رامند جنوبی
شال	بوئین زهرا	قزوین	۶	زین آباد
شال	بوئین زهرا	قزوین	۶	قلعه هاشم
خرمدشت	تاکستان	قزوین	۶	افشاریه
خرمدشت	تاکستان	قزوین	۶	رامند شمالی
ضیاء آباد	تاکستان	قزوین	۶	دودانگه سفلی
مرکزی	تاکستان	قزوین	۶	قافازان غربی
رودبار الموت	قزوین	قزوین	۷	الموت بالا
رودبار الموت	قزوین	قزوین	۸	الموت پایین
رودبار الموت	قزوین	قزوین	۷	معلم کلایه
رودبار شهرستان	قزوین	قزوین	۷	رودبار شهرستان
رودبار شهرستان	قزوین	قزوین	۶	رودبار محمدزمانی
رودبار شهرستان	قزوین	قزوین	۷	دستجرد
طارم سفلی	قزوین	قزوین	۸	چوقور
طارم سفلی	قزوین	قزوین	۶	خندان
طارم سفلی	قزوین	قزوین	۶	کوهگیر
طارم سفلی	قزوین	قزوین	۶	نیارک
کوهین	قزوین	قزوین	۶	ایلات قافازان شرقی
کوهین	قزوین	قزوین	۶	ایلات قافازان غربی

(شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور، ریاست جمهوری، ۱۳۸۶)

بر اساس مطالعات مذکور، ۶/۸۹ درصد از دهستان‌ها محرومیت بالایی (ضریب ۸) داشته، ۲۰/۶۹ درصد دارای محرومیت متوسط (ضریب ۷) و ۷۲/۴۱ درصد نیز از محرومیت پایینی (ضریب ۶) برخوردار بوده‌اند. شایان ذکر است، ضرایب بر اساس ۵ تا ۹ تعیین شده و ضریب ۵ به معنی محرومیت کمتر و ضریب ۹ به معنی محرومیت بیش‌تر است.

دهستان‌های دژگاه، الموت پایین و چوقور در شهرستان‌های رودبار، الموت و طارم سفلی در اولویت میزان فقر قرار دارند.

ج) پژوهش دیگر مربوط به اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق توسط بنیاد برکت صورت گرفته است. در این طرح ۵۴ شاخص به منظور سنجش سطح محرومیت مورد استفاده قرار گرفته شده است.

سنجش میزان محرومیت: بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و برپایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن‌دهی جایگاه هر استان، شهرستان و بخش به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. شاخص‌های مذکور به شرح جدول زیر است:

جدول ۵۸- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی)

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱	نرخ اشتغال (درصد)	۰/۰۸۳۵
۲	نرخ اشتغال زنان (درصد)	۰/۱۱۴۸
۳	نرخ فعالیت (درصد)	۰/۱۴۰۷
۴	بار تکفل شغلی (نفر به ازای هر نفر شاغل)	۰/۱۶۴۳
۵	نسبت شاغلان بخش کشاورزی به کل شاغلان (درصد)	۰/۱۹۱۶
۶	نسبت شاغلان بخش صنعت به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۲۲۳
۷	نسبت شاغلان بخش خدمات به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۴۳۳
۸	نسبت مساحت اراضی راعی به کل مساحت بخش	۰/۲۷۴۵
۹	نسبت مساحت اراضی زراعی آبی به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۰۲۳
۱۰	نسبت مساحت اراضی زراعی دیم به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۲۵۱
۱۱	نسبت مساحت اراضی باغی به کل اراضی (درصد)	۰/۳۵۸۸
۱۲	سرانه دام سنگین خانوار (راس)	۰/۳۹۳۰
۱۳	سرانه دام سبک خانوار (راس)	۰/۴۱۹۵
۱۴	تراکم تراکتور در هر ۱۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۵۰۲
۱۵	تراکم کمابین در هر ۱۰۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۸۱۵

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص ها
۱۶	نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۰۲۷
۱۸	نسبت روستاهای بهره مند از گاز به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۳۶۰
۱۹	نسبت شعب بانک به ۱۰/۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۵۵۵۴
۲۰	فاصله مرکز بخش از مرکز شهرستان (Km)	۰/۵۸۵۹
۲۱	فاصله مرکز بخش از مرکز استان (Km)	۰/۶۰۳۷
۲۲	شدت فرسایش	۰/۶۳۷۴
۲۳	قابلیت اراضی	۰/۶۶۸۹
۲۴	ارتفاع	۰/۶۹۳۴
۲۵	کلاس شیب	۰/۷۲۳۲
۲۶	میزان بارش	۰/۷۴۶۲
۳۱	دما	۰/۷۶۹۱
۳۲	اقلیم	۰/۷۹۹۸
۳۳	منابع آب	۰/۸۲۷۱
۳۴	تعداد معدن	۰/۸۵۵۵
۳۵	پتانسیل زلزله	۰/۸۷۹۴
۳۶	پتانسیل سیل	۰/۹۰۵۹
۳۷	بعد خانوار	۰/۹۳۰۰
۳۸	نرخ رشد جمعیت (درصد)	۰/۹۵۸۹
۳۹	نسبت جنسی (درصد)	۰/۹۸۵۰
۴۰	تراکم جمعیت	۱/۰۱۰۸
۴۱	نسبت شهرنشینی (درصد)	۱/۰۴۴۰
۴۲	نرخ باسوادی (درصد)	۱/۰۶۷۸
۴۳	نرخ باسوادی زنان (درصد)	۱/۰۹۸۱
۴۴	نسبت باسوادان با تحصیلات عالی به کل باسوادان (درصد)	۱/۱۲۲۸
۴۵	نسبت مراکز بهداشتی درمانی و خانه بهداشت به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۴۶۵
۴۶	نسبت پزشک به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۸۲۲
۴۷	نسبت مدرسه راهنمایی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۰۴۲
۴۸	نسبت دبیرستان و هنرستان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۳۰۶
۴۹	نسبت کتابخانه و کانون پرورش فکری کودکان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۵۸۸
۵۰	نسبت تاسیسات ورزشی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۹۰۰
۵۱	نسبت روستاهای بهره مند از آب آشامیدنی سالم (درصد)	۱/۳۱۳۳
۵۲	نسبت روستاهای بهره مند از دفتر پستی به تعداد روستا (درصد)	۱/۳۳۷۲
۵۳	نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت (درصد)	۱/۳۶۱۱
۵۴	نسبت روستاهای خالی از سکنه به کل روستاها (درصد)	۰/۰۳۴۶

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

جدول ۵۹- مناطق کم تر توسعه یافته استان قزوین

ردیف	استان	شهرستان	بخش
۱	قزوین	بوئین زهرا	آبگرم
۲	قزوین	بوئین زهرا	آوج
۳	قزوین	بوئین زهرا	شال
۴	قزوین	تاکستان	خرمدشت
۵	قزوین	قزوین	رودبار الموت شرقی (رودبار الموت)
۶	قزوین	قزوین	رودبار الموت غربی (رودبار شهرستان)
۷	قزوین	قزوین	طارم سفلی
۸	قزوین	قزوین	کوهین

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در مجموع، ۵۶۴ بخش و شهرستان محروم در استان‌های مختلف کشور مورد سنجش قرار گرفته است. در این میان استان قزوین دارای ۳ شهرستان و ۸ بخش محروم است. شهرستان‌های بوئین زهرا و قزوین بخش آوج، رودبار الموت غربی، رودبار الموت شرقی و کوهین به ترتیب در ردیف ۱۳۱، ۱۵۸، ۱۹۵ و ۲۸۵ مناطق محروم کشور به حساب آمده‌اند. بدیهی است رفع محرومیت مناطق مذکور مستلزم شناخت کافی از امکانات و پتانسیل‌های منطقه‌ای و بهره‌گیری از آن‌ها در جهت رفع محرومیت و دستیابی به توسعه پایدار است. مزیت‌های نسبی مناطق محروم استان قزوین در سه بخش عمده اقتصادی یعنی کشاورزی، صنعت و خدمات و زیربخش‌های آن به شرح زیر است:

الف) کشاورزی:

۱. مزیت نسبی در تولید محصولات باغی نظیر انگور آبی، سیب، هلو، گیلاس، گردو، شلیل، گلابی، زردآلو، زیتون، انار، بادام آبی، آلبالو، زغال‌اخته، فندق، پسته، آلو قطره طلا، انگور دیم و گوجه
۲. مزیت نسبی در تولید ذرت علوفه‌ای، گندم، گوجه‌فرنگی، یونجه، خربزه، جو، ذرت دانه‌ای، چغندر قند، هندوانه، خیار و سیب‌زمینی.

۳. مزیت نسبی در دامداری و دامپروری و پرورش دام سبک، هم چنین داشتن پتانسیل ایجاد گاوداری‌های اصیل شیری و پرواربندی گوساله‌های اصیل تولیدی در بخش‌های محروم به لحاظ وجود این گونه گاوداری‌های شیری صنعتی مدرن در مناطق برخوردار استان.
۴. مزیت نسبی در پرورش دام سنگین به خصوص در بخش‌های طارم سفلی قزوین، الموت غربی قزوین، آوج بوئین زهرا، کوهین قزوین، شال بوئین زهرا و بخش آبگرم بوئین زهرا.
۵. مزیت نسبی در تولید تخم مرغ و گوشت مرغ
۶. مزیت نسبی در پرورش شتر مرغ و بلدرچین
۷. مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل به ویژه در بخش‌هایی که مساحت باغات و مراتع دامنه‌های کوهسارها، شرایط مناسبی برای پرورش زنبور و تولید عسل و تولید ملکه زنبور عسل را فراهم کرده است.
۸. مزیت نسبی در پرورش ماهیان سرد آبی و آبی‌پروری با توجه به وجود رودخانه‌های دائمی در برخی از بخش‌های استان و به ویژه در رجائی دشت و رودبار الموت.
۹. مزیت نسبی در وجود جنگل و مراتع مناسب.

ب) صنعت:

۱. وجود ناحیه صنعتی آوج در بخش آوج شهرستان بوئین زهرا
۲. وجود ناحیه صنعتی الموت در بخش رودبار الموت شهرستان قزوین
۳. وجود شهرک صنعتی شال در بخش شال شهرستان بوئین زهرا
۴. وجود شهرک صنعتی خرم‌دشت در بخش خرم‌دشت شهرستان تاکستان
۵. وجود شهرک صنعتی قزوین ۲ در بخش کوهین شهرستان قزوین
۶. وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ لاشه، دولومیت، آهک، سیلیس، نسوزبوکسیتی، گچ، مس (مالاکیت، آزوریت)، خاک صنعتی و بنتونیت درجه ۱ در بخش‌های محروم استان.
۷. مزیت نسبی در تولید قالی و قالیچه، جاجیم، منبت کاری، خطاطی، مس گری، آینه کاری، گره چینی و پایه در بخش‌های محروم استان.
۸. مزیت نسبی در تولید چرم و کفش و کیف چرمی با وجود دام سنگین و دام سبک قابل توجه.
۹. مزیت نسبی در ایجاد صنایع وابسته به ظرفیت‌های معدنی موجود در بخش‌های محروم استان.

ج) خدمات:

۱. مزیت نسبی در ارائه خدمات بازرگانی با وجود قطب صنعتی کشور، وجود گمرک قزوین، داشتن جاذبه‌های تولید محصولات کشاورزی از جمله کشمش صادراتی، زیتون و انگور، همچنین با وجود ۱۴۰ واحد گاو‌داری شیری صنعتی اصیل و تولید پولت و جوجه یک‌روزه، داشتن آزادراه و راه‌های ارتباطی قوی بین‌المللی و جاده‌های مهم ترانزیت قزوین-کرج، قزوین-زنجان، قزوین-همدان، قزوین-رشت و قرار گرفتن در کریدور شرق به غرب و مسیر ترانزیتی تهران-اروپا و وجود شبکه راه‌آهن و تأثیر مستقیم و غیرمستقیم آن در ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان مستعد بخش‌های محروم استان و فراهم شدن زمینه عرضه و فروش محصولات تولیدی بخش‌های یاد شده.

۲. مزیت نسبی در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری با وجود جاذبه‌های طبیعی نظیر:

- غارهای شمس کلاویه، عباس‌آبد، آغ‌قایا، حاجت‌خانه، سفیدآب، یخی‌انگول، ولی، قلعه کرد که غالباً در بخش‌های محروم کوهین قزوین و رودبار الموت قرار دارند.
- دریاچه الوان در جاده قزوین-الموت (معلم کلاویه)، دریاچه دریابک در روستای پرسیانچ آوج بوئین‌زهره
- آبشار گرم‌رود در الموت و آبشار دومانچال در مسیر جاده الموت و آبشار نیل‌چوپان و رودخانه پاچی در روستای نیل‌چوپان و آبشار ورچور.
- چشمه آب گرم کوهین و چشمه آب گرم خرقان
- دره نیبه رود در رودبار و دره اندج در الموت
- قلعه معروف حسن صباح در الموت

هم‌چنین جاذبه‌های ایجاد اقامت‌گاه‌های سنتی بومی در روستاهای بخش‌های محروم استان و اطراف دریاچه‌ها و آبشارهای استان

۳. وجود مزیت نسبی در بخش حمل و نقل و انبارداری با وجود شاه‌راه‌های ارتباطی قوی و جاده‌های ترانزیتی بین‌استانی

۴. مزیت نسبی وجود مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای متعدد در استان، که زمینه توانمندسازی مهارتی جوانان مستعد بخش‌های مناطق محروم را فراهم می‌سازد (اطلس مناطق محروم کشور، ۱۳۹۶).

۳-۲-۳- شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان قزوین

بر اساس داده‌های شماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان قزوین برابر با ۱۷۵/۱۲۵ نفر است. از این تعداد ۸۴/۳۴۲ نفر زن و ۹۰/۷۸۵ نفر مرد هستند. تعداد خانوار ساکن در این مناطق برابر با ۵۶/۹۲۳ است. میانگین بعد خانوار برابر با ۳/۰۷ است و میانگین نسبت جنسی در این مناطق برابر با ۱۰۸ است. نسبت جنسی در مناطق محروم این استان بالاتر از متوسط نسبت جنسی در کشور (۱۰۳) است. بعد خانوار این مناطق کمتر از متوسط بعد خانوار در کل کشور است (متوسط بعد خانوار کل کشور در سرشماری ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ بوده است). بالاترین نسبت جنسی مربوط به دهستان کوهپایه شرقی شهرستان آبیگ با نسبت ۱۷۳/۵ است. پس از آن دهستان‌های کوهین، شال، طارم سفلی، آوج و دشتابی شهرستان‌های قزوین، بوئین‌زهرا، قزوین و بوئین‌زهرا به ترتیب با ۱۱۲/۲، ۱۱۱/۸، ۱۱۰/۲، ۱۱۰/۲ و ۱۱۰ بالاترین نسبت جنسی را دارا هستند. بعد خانوار نیز به ترتیب در دهستان‌های آبیگ و شال در شهرستان‌های قزوین و بوئین‌زهرا با ۳/۸ و ۳/۵ بیش‌ترین میزان را داشته است.

جدول ۶۰- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان قزوین

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
ردیف	شهرستان	استان	دهستان یا منطقه	تعداد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	تراکم
مرکزی	آبیگ	قزوین	کوهپایه شرقی	۳/۸۷	۱۷۳/۵	۶۸۷,۱	۹۲۷,۲	۶۱۴,۴	۱۹۳,۱
مرکزی	آبیگ	قزوین	کوهپایه غربی	۲/۸۸	۹۸/۲	۵۴۷,۱	۵۱۹,۱	۰۶۶,۳	۰۶۵,۱
آبگرم	بوئین‌زهرا	قزوین	خرقان شرقی	۳/۰۲	۱۰۲/۳	۳۱۷,۳	۳۹۲,۳	۷۰۹,۶	۲۱۹,۲
آبگرم	بوئین‌زهرا	قزوین	آبگرم	۳/۰۵	۱۰۵/۱	۵۴۵,۲	۶۷۵,۲	۲۲۰,۵	۷۱۱,۱
اوج	بوئین‌زهرا	قزوین	حصار ولیعصر	۳/۳۶	۱۱۰/۲	۷۰۱,۴	۱۸۲,۵	۸۸۳,۹	۹۴۰,۲
اوج	بوئین‌زهرا	قزوین	خرقان غربی	۲/۸۹	۱۰۹/۵	۲۸۸,۱	۴۱۱,۱	۶۹۹,۲	۹۳۳
اوج	بوئین‌زهرا	قزوین	شهید آباد	۳/۱۴	۱۰۳/۹	۸۳۰,۳	۹۷۸,۳	۸۰۸,۷	۴۹۰,۲
دشتابی	بوئین‌زهرا	قزوین	دشتابی شرقی	۳/۳۳	۱۰۸/۱	۹۰۶,۴	۳۰۴,۵	۲۱۰,۱۰	۰۶۹,۳
دشتابی	بوئین‌زهرا	قزوین	دشتابی غربی	۳/۲۵	۱۱۰/۰	۷۲۱,۴	۱۹۵,۵	۹۱۶,۹	۰۵۳,۳
رامند	بوئین‌زهرا	قزوین	ابراهیم آباد	۳/۲۰	۱۰۷/۴	۱۵۷,۲	۳۱۶,۲	۴۷۳,۴	۳۹۹,۱
رامند	بوئین‌زهرا	قزوین	رامند جنوبی	۳/۲۲	۹۹/۴	۵۹۸,۲	۵۸۲,۲	۱۸۰,۵	۶۰۸,۱
شال	بوئین‌زهرا	قزوین	زین آباد	۳/۰۵	۱۱۱/۸	۹۷۵,۱	۲۰۸,۲	۱۸۳,۴	۱۹۴,۱

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
نام روستا	شهرستان	استان	کلیه روستاهای دهستان	تعداد خانوار	تعداد نسلی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	تراکم
شال	بوئین زهرا	قزوین	قلعه هاشم	۳/۱۴	۱۰۷/۸	۸۱۲,۱	۹۵۳,۱	۷۶۵,۳	۱۹۸,۱
خرمدشت	تاکستان	قزوین	افشاریه	۳/۰۵	۱۰۳/۴	۵۷۰,۳	۶۹۲,۳	۲۶۲,۷	۳۷۹,۲
خرمدشت	تاکستان	قزوین	رامندشمالی	۳/۱۹	۱۰۶/۰	۳۲۳,۳	۵۲۲,۳	۸۴۵,۶	۱۴۴,۲
ضیاء آباد	تاکستان	قزوین	دودانگه سفلی	۳/۶۰	۹۹/۶	۸۰۳,۲	۷۹۲,۲	۵۹۵,۵	۸۲۹,۱
مرکزی	تاکستان	قزوین	قاقازان غربی	۳/۱۴	۱۰۲/۳	۱۸۱,۲	۲۳۱,۲	۴۱۲,۴	۴۰۳,۱
رودبار الموت	قزوین	قزوین	الموت بالا	۲/۶۳	۱۰۵/۰	۴۷۲,۲	۵۹۵,۲	۰۶۷,۵	۹۲۴,۱
رودبار الموت	قزوین	قزوین	الموت پایین	۲/۵۱	۱۰۳/۱	۵۹۶,۱	۶۴۵,۱	۲۴۱,۳	۲۹۰,۱
رودبار الموت	قزوین	قزوین	معلم کلايه	۲/۶۲	۹۶/۹	۶۱۰,۱	۵۶۰,۱	۱۷۰,۳	۲۱۱,۱
رودبار شهرستان	قزوین	قزوین	رودبار شهرستان	۲/۸۸	۱۰۷/۴	۶۵۶,۳	۹۲۸,۳	۵۸۴,۷	۶۳۴,۲
رودبار شهرستان	قزوین	قزوین	رودبار محمدزمانی	۲/۸۶	۱۰۷/۱	۵۱۷,۴	۸۳۸,۴	۳۵۵,۹	۲۶۸,۳
رودبار شهرستان	قزوین	قزوین	دستجرد	۲/۸	۱۰۶/۴	۳۱۰,۱	۳۹۴,۱	۷۰۴,۲	۹۶۵
طارم سفلی	قزوین	قزوین	چوقور	۳/۰۱	۱۰۹/۱	۶۹۶,۱	۸۵۱,۱	۵۴۷,۳	۱۷۷,۱
طارم سفلی	قزوین	قزوین	خندان	۲/۹۶	۱۱۰/۲	۷۱۴,۵	۲۹۹,۶	۰۱۳,۱۲	۰۶۰,۴
طارم سفلی	قزوین	قزوین	کوهگیر	۳/۲۸	۱۰۱/۶	۲۵۶,۲	۲۹۱,۲	۵۴۷,۴	۳۸۵,۱
طارم سفلی	قزوین	قزوین	نیارک	۲/۹۲	۱۰۹	۰۳۳,۲	۲۱۵,۲	۲۴۸,۴	۴۵۴,۱
کوهین	قزوین	قزوین	ایلات قاقازان شرقی	۳/۳	۱۰۷	۱۴۶,۵	۵۰۴,۵	۶۵۰,۱۰	۲۳۱,۳
کوهین	قزوین	قزوین	ایلات قاقازان غربی	۲/۸۷	۱۱۲/۲	۳۷۵,۳	۷۸۶,۳	۱۶۱,۷	۴۹۷,۲
جمع میانگین				۳/۰۷	۱۰۸	۸۴/۳۴۲	۹۰۷۸۵	۱۷۵۱۲۷	۵۶۹۲۳

(داده‌های سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

۳-۲-۳-۳- جمع بندی

استان قزوین با ۱۸/۵۴۹ کیلومتر مربع و جمعیت ۱/۷۶۱/۸۷۳ نفر (بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵) در حاشیه شمال غربی فلات مرکزی ایران در محل تلاقی رشته کوه‌های البرز و زاگرس قرار گرفته است. موقعیت

جغرافیایی استان و دارا بودن اختلاف ارتفاع زیاد و تنوع اقلیمی و اکولوژیکی آن، موجب شکل‌گیری طیف متنوع و وسیعی از عرصه‌های مختلف طبیعی شده است. بطوری‌که بخش جنوبی آن چهره‌ای کاملاً دشتی داشته و بخش شمالی آن متشکل از رشته‌کوه‌های نسبتاً مرتفع است (برنامه آمایش استان قزوین، ۱۳۹۲: ۷۸). علیرغم وجود منابع غنی آب در ناحیه دشت مرکزی قزوین و حواشی آن، بخش‌هایی از استان در منطقه خشک قرار گرفته و با مشکلات آبی بسیاری مواجه است.

بخش کشاورزی سهم بالایی از مصرف منابع آب این استان را به خود اختصاص داده است و باعث ایجاد مشکلاتی در توزیع آن و رقابت و نزاع بر سر بدست آوردن آب شده است. در این میان شهرستان تاکستان به نسبت بحرانی‌ترین شرایط آبی را در استان دارد. این شرایط بحرانی در پی تخلیه زیاد آب زیرزمینی در شهرستان ایجاد شده است (شریف‌زادگان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۷). بوئین‌زهرها و آبیگ نیز از دیگر شهرستان‌های این استان بوده که در معرض خشکسالی و بیابان‌زایی قرار گرفته است. عوامل مذکور منجر به افزایش بیکاری و تمایل به مهاجرت در میان شهرستان‌های مذکور شده است.

پژوهش‌های یاد شده بیانگر آن بوده است که علیرغم وجود ظرفیت‌های بسیار استان قزوین نظیر موقعیت ترازیتی، جغرافیایی، تنوع اقلیمی، پیشینه تاریخی و زیرساخت‌های صنعتی؛ شهرستان‌ها و دهستان‌های این استان درگیر فقر و محرومیت و توسعه نامتوازن است.

داده‌های پژوهش زبردست و رضانی (۱۳۹۵) نیز حاکی از آن است که شهرستان‌های استان قزوین به لحاظ میزان برخورداری از امکانات فرهنگی تفاوت‌های قابل توجهی با یکدیگر دارند. به طوری‌که شهرستان قزوین از نظر توزیع امکانات فرهنگی دارای شرایط مناسب‌تری نسبت به سایر شهرستان‌ها است. علاوه بر این اکثریت شهرستان‌ها از نظر توزیع امکانات فرهنگی محروم هستند. بر اساس پژوهش انجام شده، شهرستان قزوین در گروه برخوردار، شهرستان البرز در گروه نیمه برخوردار و شهرستان‌های بوئین‌زهرها، تاکستان، آبیگ و آوج در گروه محروم قرار گرفتند. بنابراین اکثریت شهرستان‌های استان قزوین در ارتباط با امکانات فرهنگی در طبقه محروم جای گرفته‌اند (زبردست و رضانی، ۱۳۹۵: ۷۵).

بر این اساس توزیع متوازن اعتبارات در سطح استان اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. توزیع اعتبارات باید به نحوی صورت گیرد که امکان برخورداری دهستان‌های واقع شده در نواحی کوهستانی استان در شمال شهرستان قزوین، آوج و همچنین بخش‌های جنوبی شهرستان بوئین‌زهرها از زیرساخت‌ها و امکانات فراهم شود و بدین ترتیب توازن منطقه‌ای شکل گیرد. علاوه بر این اشتغال‌زایی با تکیه بر صنایع و ظرفیت‌های معادن، پرورش دام،

تولید محصولات باغی، مدیریت آب و فراهم نمودن تمهیدات لازم جهت پیشگیری از بیابان‌زایی از اولویت‌های اساسی در رفع فقر و محرومیت استان قزوین به شمار می‌آید.

۳-۳-۳- حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری

سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه یکی از پیامدها و ویژگی‌های بارز شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران بوده است. این سکونتگاه‌ها یکی از عوامل تهدیدکننده کیفیت زندگی و برهم زنده تعادل اجتماعی در شهرها به حساب می‌آیند. اسکان غیررسمی در شهرها به طور اساسی ناشی از عوامل متعددی است. بخشی از آن سبب توسعه ناهمگون و نابرابر مناطق شهری و تفاوت‌های مکانی- فضایی (افتراق مکانی) نسبت به امکانات و تسهیلات موجود است.

تعاریف متعددی از سکونتگاه‌ها ارائه شده است که هر یک بر ملاک‌ها و معیارهای خاصی مانند کالبد، جغرافیا، اقتصاد، روابط اجتماعی و ویژگی‌های روانی تأکید کرده‌اند. برخی از نظر «بوم‌شناسی شهری» بر عواملی مانند نحوه استفاده از زمین، کمبود مسکن، قیمت و اجاره زمین توجه کرده و عده‌ای دیگر از چشم‌انداز «فقر شهری» و مسائلی مانند نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و «تبعیض» نگرسته‌اند.

این پدیده به اشکال متفاوت در گوشه و کنار شهرها، حتی در بخش مرکزی شهرها در قالب محله‌هایی با عناوین زاغه، آلونک‌نشینی، حاشیه‌نشینی، سکونتگاه‌های خودرو، سکونتگاه‌های غیرمجاز، سکونتگاه‌های برنامه‌ریزی نشده و ... مشاهده می‌شود. فقدان مالکیت بر زمین، قرارگیری در اراضی نامناسب (حریم خطوط راه‌آهن، بزرگراه‌ها و ...)، در دسترس نبودن امکانات پایه زندگی، بی‌نظمی و نابسامانی کالبدی، مشکلات اقتصادی و اجتماعی، وجود فضاهای بی‌دفاع، گم و بدون نظارت بودن؛ از ویژگی‌های این سکونتگاه‌هاست.

مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی؛ روند شتابان جمعیت شهری و عدم توسعه زیرساخت‌های ضروری، مهاجرت گسترده اعم از روستا به شهر و مهاجرت افراد از هسته داخلی شهر به حواشی آن، سطح پایین درآمد خانوار و بالا بودن بهای زمین و همچنین هزینه ساخت و ساز رسمی، فقدان منطقه‌بندی و کاربری نامناسب زمین، ناکارآمدی سیاست‌ها و برنامه‌های دولت‌ها، برنامه‌ریزی از بالا به پایین، توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات بوده است.

۳-۳-۱- نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی

به دنبال شهرنشینی شتابان معاصر در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران، سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه جلوه‌ای کالبدی از فقر شهری در درون یا پیرامون شهرها شکل گرفتند. بنا به شرایط تاریخی و جغرافیایی و با توجه به مکاتب اقتصادی و سیاسی حاکم، از این پدیده برداشت‌های متفاوتی شکل گرفت و برای حل آن نیز رویکردهای متفاوتی اتخاذ گردید. از نادیده انگاشتن تا توانمندسازی، طیفی از اقدامات و سیاست‌ها را در برمی‌گیرد که به فراخور شرایط تاریخی و جغرافیایی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این سیاست‌ها تحت تأثیر مکاتب، نظام‌های سیاسی و اجرایی و یا سازمان‌های بین‌المللی ترویج شده و کمابیش در بیش‌تر این کشورها تجربه شده‌اند. سیاست‌هایی چون نادیده گرفتن، تخریب و تخلیه اجباری، مسکن عمومی، بهسازی و توانمندسازی و ... نتایج متفاوتی را در کشورهای مختلف به همراه داشته است. از اوایل سده بیستم که مسئله فقر و سکونتگاه‌های فقیرنشین مورد توجه جدی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفت؛ تمرکز بر سیاست‌های اقتصادی کلان از جمله سیاست‌های فقرزدایی و سیاست‌هایی برای افزایش متوسط درآمد و نیز ایجاد عدالت اجتماعی، همواره به مثابه راه حل ریشه‌ای فقر و محلات فقیرنشین مورد توجه بوده است.

جدول ۶۱- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی

تکات اصلی	دوره رواج و تسلط	رویکرد
با توسعه اقتصادی در کل جامعه مشکل حل خواهد شد. مشکل ساختاری است و با برنامه‌ریزی محلی حل نخواهد شد.	تا دهه ۱۹۶۰	نادیده گرفتن
سکونتگاه‌های غیررسمی غده چرکین بر بدن شهر هستند و باید برچیده شوند.	۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ برخی کشورها تاکنون	حذف و تخلیه اجباری
بهره‌گیری از نیروی کار، مهارت و توان مدیریت ساکنان در حل مشکل	۱۹۷۰ و ۱۹۸۰	خودیاری
دولت و منابع دولتی کلید حل مشکل است. نیاز به یارانه‌های هدف‌دار مسکن	۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰	مسکن عمومی (اجتماعی)
تأمین زمین و زیرساخت‌های اولیه راه حل است.	۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰	مکان- خدمات
تأمین حق سکونت و زیرساخت‌ها با بهره‌گیری از وضع موجود	۱۹۸۰ تاکنون	ارتقاء بخشی (بهسازی)
ایجاد چارچوب سیاسی، اداری و محیطی استفاده از ظرفیت‌های درونی اجتماعات محل توسعه اقتصادی و اجتماعی	۱۹۹۰ تاکنون	توانمندسازی
با ترکیبی از توانمندسازی و تأکید بر حکمروایی شایسته (به ویژه حق نگاهداشت مسکن) محور، اجتماع محلی دانسته شد.	از ۲۰۰۰	اجتماع محوری (تام)

(ایراندوست، ۱۳۸۹: ۱۳۹)

۳-۳-۲- سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان قزوین

ایران از جمله کشورهای در حال توسعه‌ای محسوب می‌شود که با مشکل وجود سکونتگاه‌های غیررسمی روبروست. سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران پیش از سال ۱۳۳۰ به صورت محدود در چند شهر به وجود آمد. با این وجود تا قبل از اصلاحات ارضی، روندی بسیار آرام و کند داشته است. اما بعد از اصلاحات ارضی در سال ۱۳۴۲ همراه با رشد مهاجرت، حاشیه‌نشینی نیز ابعاد وسیع‌تری پیدا کرد. چراکه اکثر خوش‌نشینانی که صاحب نسق نبوده و در نتیجه زمینی به آن‌ها واگذار نشد، همچنین کشاورزانی که مقدار ناچیزی زمین به آن‌ها رسیده بود مهاجرت نموده و در محلات فقیرنشین و حاشیه شهرها سکنی گزیدند. نکته قابل ذکر آن است که وجه اشتراک تمامی انواع سکونتگاه‌های غیررسمی دستیابی محدود و یا عدم دسترسی به امکانات و خدمات اساسی و زیرساختی است. اما در ایران سکونتگاه‌های غیررسمی به گونه‌ای متفاوت از سایر کشورها شکل گرفته است. به‌طوری که در غالب سکونتگاه‌های ایران، تصرف و مالکیت به صورت ملکی است و شکل تصرف عدوانی و غصبی بسیار نادر است. ساکنان این سکونتگاه‌ها مسکن را خود بر روی زمینی که تملک کرده‌اند، ساخته اما ضوابط و مقررات رسمی را رعایت نکرده‌اند و در نتیجه این سکونتگاه‌ها بدون برنامه ایجاد شده است. از این رو سکونتگاه‌های بی‌ضابطه با سکونتگاه‌های ایران قرابت معنایی بیش‌تری دارد. در حال حاضر بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشورمان در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن هستند. متأسفانه این پدیده به سرعت در حال رشد و گسترش است و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست‌محیطی فراوانی را در اغلب شهرهای ایران به وجود آورده است.

بررسی موقعیت قرارگیری استان قزوین یادآور موقعیت ژئوپلیتیک بی‌بدیل ایران در خاورمیانه است. استان قزوین نیز با قرار گرفتن بر سر راه مسیرهای ترانزیتی و کریدورهای بین‌المللی کشور اعم از شمال-شرق-مرکز-جنوب شرق، شمال-مرکز-جنوب، شمال-مرکز-جنوب غرب، شمال-غرب، شمال-غرب-مرکز-جنوب شرق و شمال غرب-مرکز-جنوب، از طریق محورهای آزادراه قزوین-تهران (و ادامه آن تا مرز ترکمنستان)، آزادراه قزوین-زنجان (و ادامه آن تا مرز ترکیه و جمهوری آذربایجان)، محور قزوین-همدان (و ادامه آن تا مرز عراق)، قزوین-بوئین‌زهرا-قم (و ادامه آن از یک طرف به سمت کرمان و بندرعباس و از طرف دیگر به سمت شیراز و بندر بوشهر) دارای موقعیت برجسته‌ای در کشور، از لحاظ قرارگیری در مسیر ترانزیت و کریدورهای بین‌المللی است (برنامه آمایش استان قزوین، ۱۳۹۲: ۱۲۷).

علاوه بر این، استان قزوین دارای پتانسیل‌های بسیاری در زمینه گردشگری طبیعی و فرهنگی است. با این وجود در سال‌های اخیر عوامل متعددی در شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان نقش داشته

است؛ موقعیت جغرافیایی، نزدیکی به کلان‌شهر تهران، مهاجرت از روستا به شهر و مهاجرت اتباع، سرعت رشد شهرنشینی، فقر، گرانی مسکن و... از جمله مهم‌ترین دلایل روی آوردن افراد به سکونتگاه‌های غیررسمی بوده است.

این استان علیرغم مساحت پایین، اقلیم متفاوتی دارد؛ به طوری که دارای ۳ نوع طبیعت نسبتاً متفاوت دشتی، کوهپایه‌ای و کوهستانی است. شرایط مساعدتر جهت انجام فعالیت‌های اقتصادی در ناحیه دشتی، موجب استقرار و توسعه فعالیت‌ها در این بخش شده است. این در حالی است که مناطق دیگر به دلیل دسترسی کم تر به آب، رقابت بر سر بهره‌برداری از آن و قرارگیری در نواحی خشک، با مشکلات بسیاری در زمینه فعالیت اقتصادی به خصوص کشاورزی مواجه هستند. این موضوع منجر به مهاجرت افراد به نقاط مطلوب‌تر شده است.

از سوی دیگر شکل‌گیری و توسعه بخش عمده‌ای از فعالیت‌های صنعتی، خدماتی در حواشی محورهای ترانزیتی، منجر به سکونت افراد در نواحی پیرامونی مرکز استان شده است. بر اساس گزارش برنامه آمایش استان قزوین؛ این ناحیه وسعتی حدود ۵۵۳ کیلومترمربع معادل ۳/۵ درصد وسعت استان را شامل می‌شود. این در حالی است که ۶ شهر قزوین، اقبالیه، الوند، محمدیه، محمودآباد نمونه و بیدستان که در سال ۸۵ جمعیتی بیش از ۵۵۵ هزار نفر معادل ۷۱ درصد جمعیت شهری استان را شامل می‌شوند، در این ناحیه استقرار یافته‌اند (برنامه آمایش استان قزوین، ۱۳۹۲: ۱۱۰).

ناحیه دیگر که تجمع نقاط شهری در آن مشهود است و ناحیه دوم به لحاظ تراکم جمعیت شهری استان به حساب می‌آید، محدوده نسبتاً وسیع‌تری است که از تاکستان تا دانشفهان امتداد داشته و در دایره‌ای به شعاع تقریبی ۲۰ کیلومتر و وسعت ۱۲۵۶ کیلومترمربع که معادل ۷/۸۵ درصد از وسعت استان است، جای می‌گیرد. نقاط شهری این مجموعه شامل ۸ شهر تاکستان، اسفرورین، ضیاءآباد، دانشفهان، شال، خرم‌دشت، ارداق و نرجه است که مجموعاً در سال ۱۳۸۵ بیش از ۱۳۵ هزار نفر معادل ۱۷/۳ درصد از جمعیت شهری استان را داشته‌اند. ملاحظه می‌شود که نزدیک به ۸۸/۷ درصد از جمعیت شهری استان در وسعتی معادل ۱۱/۳ درصد وسعت آن متمرکز شده‌اند (برنامه آمایش استان قزوین، ۱۳۹۲: ۱۱۰).

مجاورت کلان‌شهر تهران با استان قزوین نیز، علاوه بر وجود منافع دوجانبه، مشکلاتی بسیاری را به همراه داشته است. ناتوانی در تأمین مسکن، فقر و... از جمله عوامل مهاجرت روزانه از استان تهران به قزوین بوده است. در واقع این امر موجب سرریز جمعیت به استان قزوین و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی شده است. از این رو استان قزوین و به طور ویژه شهر قزوین با خیلی عظیمی از سکونتگاه‌های غیررسمی مواجه شده است. بررسی فقر

شهری و ترسیم چگونگی توزیع آن در سطح شهر قزوین به خوبی نشان دهنده تمرکز فقر در بخش های جنوب و جنوب غربی شهر است.

سکونتگاه های غیررسمی باغ نشاط، محله لالوها و کوی بهار در شهر قزوین بیشترین جمعیت را به خود اختصاص داده اند. محمودآباد نمونه، اقبالیه، نظام آباد، ناصرآباد، چوبیندر، بیدستان مشعل دار و شریف آباد نیز از جمله سکونتگاه های غیررسمی شکل گرفته در اقمار شهر قزوین به شمار می آیند.

۳-۳-۳- جمع بندی

استان قزوین به دلیل تنوع اقلیمی و گوناگونی شرایط طبیعی، وجود اراضی حاصلخیز، پیشینه تاریخی، تمدن پر سابقه و میراث فرهنگی ارزشمند، برخورداری از کشاورزی نسبتاً پیشرفته به ویژه در زمینه پرورش دام و طیور، کشت های گلخانه ای و مدیریت مزرعه، برخورداری از شبکه های زیربنایی قوی (شبکه جاده ای، حمل و نقل ریلی و ..)، وجود زیرساخت های صنعتی مناسب و پراکنش مناسب آن ها در سطح استان و تنوع تولیدات صنعتی، توان های بالقوه در زمینه ورزش های کوهستانی جهت توسعه گردشگری و... دارای پتانسیل های ارزشمندی است.

به طور کلی توسعه نامتوازن در استان قزوین و تمرکز امکانات و رفاه اجتماعی در تعداد محدودی از شهرها (بخصوص شهر قزوین)، رشد روزافزون شهرنشینی، مهاجرت (از روستا به شهر و از استان ها و کشورهای دیگر به این استان)، همجواری با استان تهران و تأثیرپذیری از مسائل آن (نظیر گرانی زمین در تهران و ارزانی آن در نقاط پیرامونی شهر قزوین)، مسافت کم مابین دو استان تهران و قزوین و امکان تردد روزانه، فقر و ناتوانی اقتصادی، مهارت پایین در زمینه های اقتصادی و ... منجر به شکل گیری و گسترش سکونتگاه های غیررسمی در حاشیه شهرهای بزرگ این استان شده است.

تا جایی که مدیرکل اجتماعی و فرهنگی استانداری قزوین (مریم بیدخام) بر وجود ۱۴ محله دارای سکونتگاه غیررسمی در این استان اذعان داشته است. سه محله در اقبالیه، پنج محله در تاکستان، سه محله در آیک، دو محله در آوج، هشت منطقه در البرز و دو منطقه در بوئین زهرا، با این وجود اطلاعات چندانی از تعداد و وسعت محلات درگیر در دسترس نمی باشد. بدیهی است رشد سکونتگاه های غیررسمی، افزایش آسیب های اجتماعی، اختلافات فرهنگی، قومی و نژاد های قبیله ای و ... را به همراه خواهد شد.

بنابراین ضرورت شناسایی محلات دارای سکونتگاه غیررسمی، پتانسیل‌ها و محدودیت‌های آنان اهمیتی دوچندان می‌یابد. توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی ساکنین این سکونتگاه‌ها مبتنی بر شناخت فرصت‌ها و تهدیدهای هر یک از این محلات و سکنه آن، اشتغال‌زایی، توزیع متناسب امکانات در سطح استان، ممانعت از سرریز جمعیت از استان‌هایی نظیر تهران با اتخاذ سیاست‌های تشویقی و ارائه تسهیلات مسکن در استان مبدأ از جمله مواردی است که می‌بایست در مواجهه با سکونتگاه‌های غیررسمی در استان قزوین اتخاذ نمود.

۳-۳-۴- بررسی ویژگی‌های جمعیتی

در برنامه‌ریزی‌هایی که در راستای پیشرفت و آبادانی یک منطقه صورت می‌گیرد، شناخت وضعیت گذشته آن منطقه یک اصل پذیرفته شده است و به طور معمول بخش قابل توجهی از مطالعات پشتیبان این نوع برنامه‌ریزی‌ها را به خود اختصاص می‌دهد.

از سوی دیگر در شرایطی که هدف‌گذاری‌های کمی در چارچوب یک برنامه‌ریزی لحاظ شوند، شناسایی روندها و ساختار تحولات متغیرهای مورد نظر، اهمیتی مضاعف خواهند یافت. به طور طبیعی در یک برنامه‌ریزی مرتبط با توسعه، تحولات جمعیتی از مهم‌ترین حوزه‌هایی است که وضعیت گذشته آن، باید مورد بررسی قرار گیرد.

بنابراین یکی از پیش‌نیازهای اساسی برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای آگاهی از تحولات و ساختار جمعیت فعلی و آینده است. این آگاهی از یک‌سو وضعیت و کیفیت منابع انسانی را روشن می‌کند و از سوی دیگر سطح نیازهای جامعه را برای سال‌های آتی مشخص می‌سازد.

عدم توجه به شاخص‌های جمعیتی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و ملی، موجب می‌گردد که توان منطقه و سرزمین با جمعیت آن تناسب نداشته و مشکلات بسیاری را جهت دستیابی به توسعه متوازن در سطح ملی به وجود آورد.

گزارش حاضر با استفاده از روش اسنادی و بهره‌گیری از منابع آماری از قبیل آمارهای توصیفی، نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالنامه‌های سازمان ثبت‌احوال و ...، با تمرکز بر ساختمان جمعیت استان قزوین و مقایسه شاخص‌های مربوطه با میانگین‌های کشوری در صدد است که تصویری روشن از منابع انسانی استان را جهت دستیابی به توسعه‌ی عادلانه و متوازن ارائه دهد.

۳-۳-۴-۱- تغییرات تعداد جمعیت

جمعیت استان قزوین از ۵۳۶۵۸۷ نفر در سال ۱۳۵۵ به ۹۶۸۲۵۲ نفر در سال ۱۳۷۵ و سپس به ۱۲۷۳۷۶۱ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر ساله به طور میانگین ۲ درصد رشد داشته است. این نرخ رشد در مقایسه با رشد متوسط کل کشور (۲/۱ درصدی) در همین بازه زمانی، نشان می‌دهد که افزایش جمعیت استان در قیاس با کل کشور، نسبتاً برابر بوده است. در واقع، جمعیت استان و کشور طی این دوره حدوداً ۲/۴ برابر شده‌اند. برآوردها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ نیز جمعیت استان نسبت به سال ۱۳۹۵ با رشد متوسط برابر با ۱/۲ درصد، به حدود ۱۳۳۶۰۰۰ نفر رسیده است.

با وجود افزایش مستمر تعداد جمعیت در دوره مورد بررسی، شتاب این افزایش در سطح استان از سال ۱۳۵۵ تا سال ۱۳۹۰ کاهشی بوده و طی پنج‌ساله بعد روندی صعودی طی کرده است. با مشاهده تغییرات افزایش نسبی جمعیت در جداول زیر به خوبی می‌توان به کاهش این شتاب پی برد. افزایش نسبی جمعیت از ۴۸/۹ درصد در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۶ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ رسیده است.

لازم به ذکر است که همسو با تغییرات جمعیت نقاط شهری و روستایی کشور، در استان قزوین نیز تعداد جمعیت نقاط شهری همواره با افزایش و تعداد جمعیت نقاط روستایی با کاهش مواجه شده است. اما شتاب کاهش جمعیت روستایی استان در مقایسه با جمعیت روستایی کشور تا سال ۱۳۹۰، بیشتر بوده و در سرشماری ۱۳۹۵ این شتاب بسیار کمتر از کشور گزارش شده است.

جدول ۶۲- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

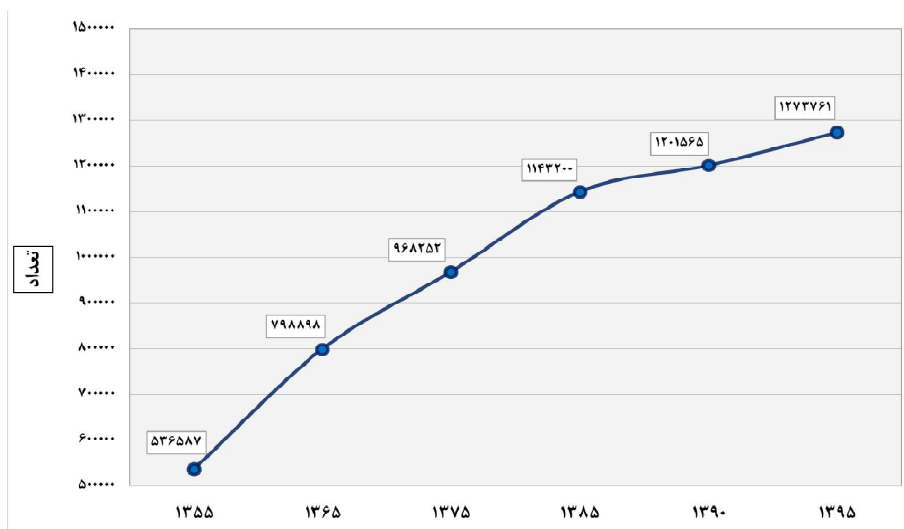
سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۳۳۰,۸۷۴۴	-	-	۱۵۸,۵۴۶۸۰	-	-	۱۷۸,۵۴۰۶۴	-	-
۱۳۶۵	۴۹۴,۴۵۰۱۰	۱۵۷,۳۶۲۶۶	۴۶/۷	۲۶۸,۴۴۵۶۱	۱۰۹,۸۹۸۸۱	۶۹/۳	۲۲۶,۰۰۴۴۹	۴۷۴,۶۳۸۵	۲۶/۶
۱۳۷۵	۶۰۰,۵۵۴۸۸	۱۰۶,۱۰۴۷۸	۲۱/۵	۳۶۸,۱۷۷۸۹	۹۹,۷۳۲۲۸	۳۷/۲	۲۳۲,۲۷۶۹۹	۶۳۷,۲۵۰	۲/۸
۱۳۸۵	۷۰۴,۹۵۷۸۲	۱۰۴,۴۰۲۹۴	۱۷/۴	۴۸۲,۵۹۹۶۴	۱۱۴,۴۲۱۷۵	۳۱/۱	۲۲۲,۳۵۸۱۸	-۱۰۰,۱۸۸۱	-۴/۳
۱۳۹۰	۷۵۱,۴۹۶۶۹	۴۶۵,۳۸۸۷	۶/۶	۵۳۶,۴۶۶۶۱	۵۳۸,۶۶۹۷	۱۱/۲	۲۱۵,۰۳۰۰۸	-۷۳,۲۸۱۰	-۳/۳
۱۳۹۵	۷۹۹,۲۶۲۷۰	۴۷۷,۶۶۰۱	۶/۴	۵۹۱,۴۶۸۴۷	۵۵۰,۰۱۸۶	۱۰/۳	۲۰۷,۷۹۴۲۳	-۷۲,۳۵۵	-۳/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

جدول ۶۳- تغییرات تعداد جمعیت استان قزوین به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۱۳۵۵-۹۵

نقاط روستایی			نقاط شهری			کل			سال
افزایش نسبی (درصد)	افزایش مطلق	تعداد جمعیت	افزایش نسبی (درصد)	افزایش مطلق	تعداد جمعیت	افزایش نسبی (درصد)	افزایش مطلق	تعداد جمعیت	
-	-	۳۶۳۹۱۱	-	-	۱۷۲۶۷۶	-	-	۵۳۶۵۸۷	۱۳۵۵
۶/۲	۲۲۶۸۷	۳۸۶۵۹۸	۱۳۸/۸	۲۳۹۶۲۴	۴۱۲۳۰۰	۴۸/۹	۲۶۲۳۱۱	۷۹۸۸۹۸	۱۳۶۵
۱/۷	۶۵۱۶	۳۹۳۱۱۴	۳۹/۵	۱۶۲۸۳۸	۵۷۵۱۳۸	۲۱/۲	۱۶۹۳۵۴	۹۶۸۲۵۲	۱۳۷۵
-۷/۱	-۲۷۸۸۹	۳۶۵۲۲۵	۳۵/۳	۲۰۲۸۳۷	۷۷۷۹۷۵	۱۸/۱	۱۷۴۹۴۸	۱۱۴۳۲۰۰	۱۳۸۵
-۱۱/۵	-۴۱۹۰۱	۳۲۳۳۲۴	۱۲/۹	۱۰۰۲۶۶	۸۷۸۲۴۱	۵/۱	۵۸۳۶۵	۱۲۰۱۵۶۵	۱۳۹۰
-۰/۵	-۱۷۱۲	۳۲۱۶۱۲	۸/۴	۷۳۹۰۸	۹۵۲۱۴۹	۶/۰	۷۲۱۹۶	۱۲۷۳۷۶۱	۱۳۹۵

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

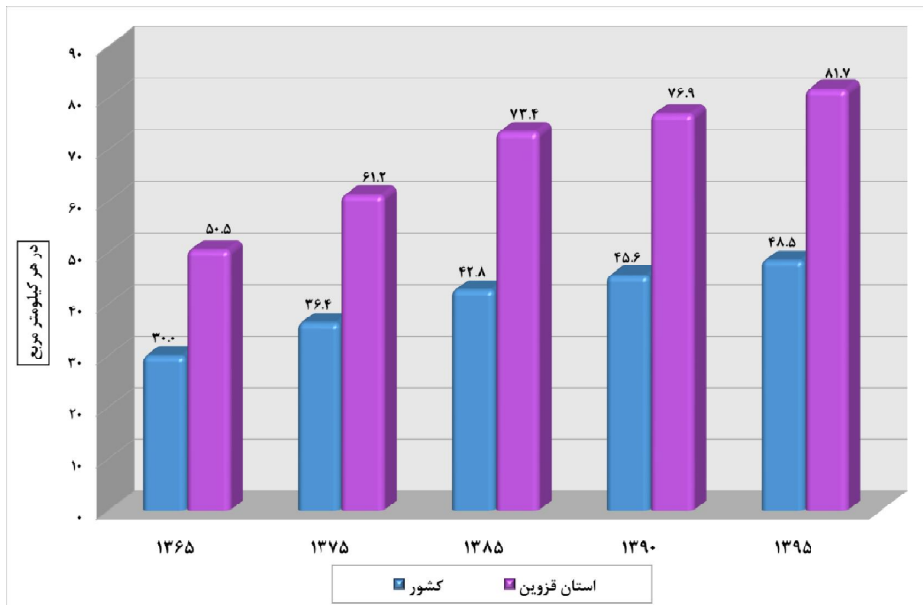

نمودار ۱۱- تغییرات تعداد جمعیت استان قزوین، در سال های ۱۳۵۵-۹۵

۳-۳-۴-۲- تراکم جمعیت

جمعیت هر منطقه بر اساس عوامل متعددی نظیر آب و هوا، امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح آن منطقه پخش و توزیع می‌شود. تراکم جمعیت را در اصطلاح عامیانه می‌توان به پرازدحام و کم ازدحام بودن هر سرزمینی تعبیر کرد. تراکم جمعیت از تقسیم جمعیت به مساحت، برحسب کیلومترمربع به دست می‌آید. در کشور ایران تراکم حسابی جمعیت در سرشماری‌های متعدد رو به افزایش است و علت آن ثابت بودن مساحت کشور و افزایش روزافزون جمعیت است.

در سال ۱۳۶۵ تراکم جمعیت در کل استان قزوین برابر با ۵۰/۵ نفر در هر کیلومترمربع بوده است و این در حالی است که تراکم جمعیت در همان سال در کل کشور ۳۰ نفر در هر کیلومترمربع بوده است. بر اساس محاسبات به عمل آمده؛ طی ۳۰ سال بعد (۱۳۹۵) میزان تراکم جمعیت استان به ۸۱/۷ نفر در هر کیلومترمربع افزایش یافته است که نشان می‌دهد تراکم جمعیتی استان حدود ۳۳ واحد از میانگین تراکم جمعیت در کل کشور بالاتر بوده است. در سال ۱۳۹۵، رتبه استان قزوین به لحاظ شاخص تراکم جمعیت برابر با ۱۰ می‌باشد، به عبارتی این استان در رده استان‌های با تراکم بالای جمعیتی قرار دارد.

نمودار ۱۲- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان قزوین، در سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

در جدول زیر تراکم جمعیت شهرستان‌های استان قزوین در سال ۱۳۹۵ نمایش داده شده است. ملاحظه می‌شود که شهرستان البرز در مرتبه اول و شهرستان قزوین با اختلاف زیاد در مرتبه بعد جزو پرتراکم‌ترین شهرستان‌های استان می‌باشند. گفتنی است که شهرستان البرز به واسطه صنعتی بودن، سیل عظیمی از مهاجران در جستجوی کار را به ویژه در سال‌های اخیر به خود جذب کرده است و همین امر، باعث بالا رفتن تراکم جمعیتی در این شهرستان شده است.

جدول ۶۴- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان قزوین، در سال ۱۳۹۵

شهرستان	تعداد جمعیت	مساحت	تراکم جمعیت (در هر کیلومتر مربع)
آبیک	۹۴۵۳۶	۱۳۳۳	۷۰/۹
آوج	۴۳۷۹۸	۲۶۸۱	۱۶/۳
البرز	۲۴۲۸۶۵	۴۰۶	۵۹۸/۲
بوئین‌زهره	۱۲۲۹۹۴	۳۰۲۲	۴۰/۷
تاکستان	۱۷۲۶۳۶	۲۵۸۰	۶۶/۹
قزوین	۵۹۶۹۳۲	۵۵۷۲	۱۰۷/۱
استان قزوین	۱۲۷۳۷۶۱	۱۵۵۹۵	۸۱/۷

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران و سالنامه آماری استان قزوین

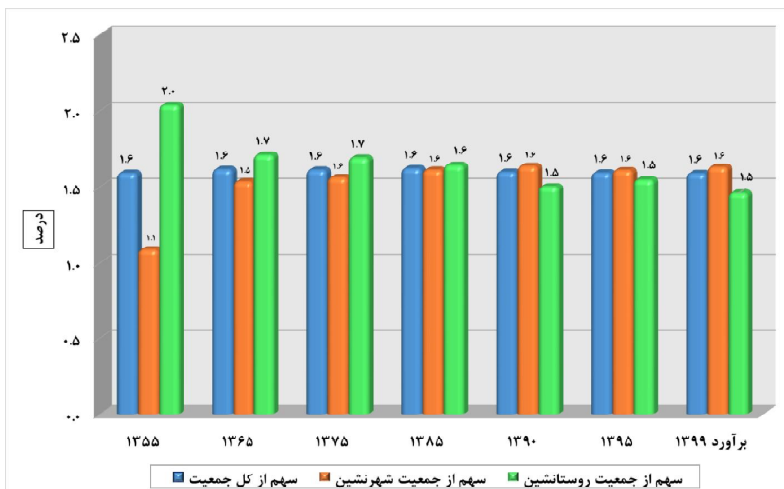
۳-۴-۳- سهم جمعیت استان از کشور

با توجه به تفاوت تعداد جمعیت استان‌ها و نیز تأثیر تفاوت سهم جمعیتی مناطق بر میزان تأثیرگذاری آن‌ها بر کل کشور، سهم جمعیتی استان از کل کشور طی شش دوره سرشماری و همچنین برآورد سال ۱۳۹۹ به تفکیک وضع سکونت مورد بررسی قرار گرفت. همانطور که ملاحظه می‌شود در طول سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ سهم جمعیت استان قزوین از جمعیت کشور نسبتاً ثابت بوده و یا تغییرات کمی داشته است. همچنین برآورد مرکز آمار ایران حاکی از ثبات نسبی در روند سهم جمعیت استان از جمعیت کشور در سال‌های آتی دارد. لازم به ذکر است که رتبه جمعیتی استان قزوین در میان استان‌های کشور برابر با ۲۱ می‌باشد، به عبارتی این استان در رده استان‌های کم جمعیت کشور محسوب می‌شود.

جدول ۶۵- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان قزوین از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح	
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵		
۸۴۰۳۸۰۰۰	۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	۳۳۷۰۸۷۴۴	کشور	تعداد کل جمعیت
۱۳۳۶۰۰۰	۱۲۷۳۷۶۱	۱۲۰۱۵۶۵	۱۱۴۳۲۰۰	۹۶۸۲۵۲	۷۹۸۸۹۸	۵۳۶۵۸۷	استان قزوین	
۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۶	سهم از کشور (درصد)	
۶۳۳۹۰۰۰۰	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۵۸۵۴۶۸۰	کشور	تعداد جمعیت شهرنشین
۱۰۳۴۰۰۰	۹۵۲۱۴۹	۸۷۸۲۴۱	۷۷۷۹۷۵	۵۷۵۱۳۸	۴۱۲۳۰۰	۱۷۲۶۷۶	استان قزوین	
۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۵	۱/۱	سهم از کشور (درصد)	
۲۰۶۴۸۰۰۰	۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۶۹۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	۱۷۸۵۴۰۶۴	کشور	تعداد جمعیت روستائین
۳۰۲۰۰۰	۳۲۱۶۱۲	۳۲۳۳۲۴	۳۶۵۲۲۵	۳۹۳۱۱۴	۳۸۶۵۹۸	۳۶۳۹۱۱	استان قزوین	
۱/۵	۱/۵	۱/۵	۱/۶	۱/۷	۱/۷	۲	سهم از کشور (درصد)	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۳- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان قزوین از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-۴- میزان شهرنشینی و روستانشینی

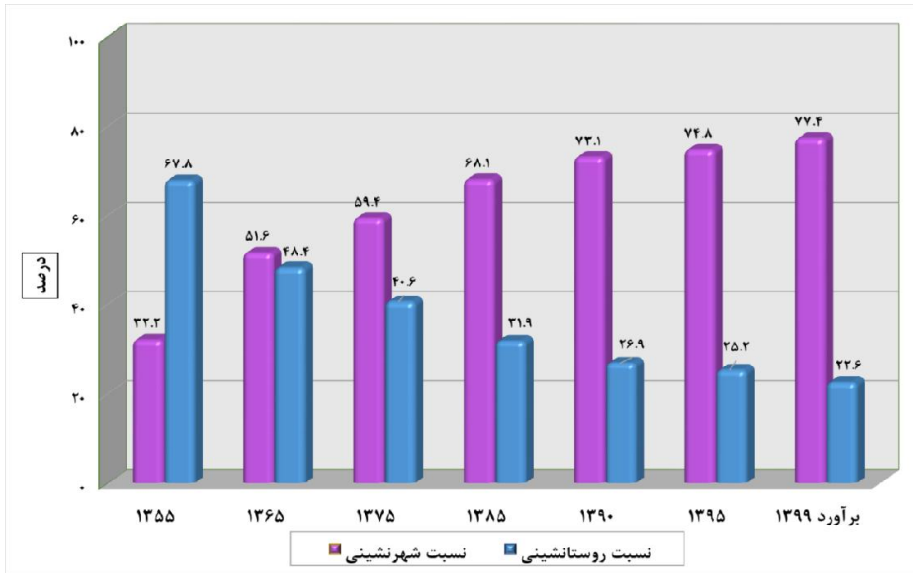
میزان شهرنشینی و روستانشینی به نسبتی از جمعیت یک محدوده اطلاق می‌شود که در نقاط شهری یا روستایی سکونت دارند. در طرح‌ریزی کالبدی مناطق، نه تنها تعداد جمعیت، بلکه ساخت و توزیع آن نیز مدنظر قرار می‌گیرد که با گذشت زمان بر اثر افزایش سریع جمعیت در پهنه سرزمین و گسترش شهرها، اهمیت فزاینده‌ای یافته است. در همین راستا توجه به توزیع جمعیت در دو منطقه روستایی و شهری به لحاظ تبعات و مشکلاتی که ایجاد می‌کند، یکی از اهم خصوصیات جمعیتی خواهد بود. لذا تلاش شده است که این تغییرات جمعیتی در سطح مناطق شهری و روستایی استان نیز مورد مطالعه قرار گیرد؛ که نتایج آن در جدول زیر نشان داده شده است. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، نسبت جمعیت شهرنشین کشور برابر با ۷۴ درصد و نسبت جمعیت روستانشین برابر با ۲۶ درصد بوده و در نتیجه میزان جمعیت شهرنشین در کشور در این سال، حدود ۳ برابر میزان جمعیت روستانشین بوده است. با توجه به نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران می‌توان اذعان داشت که شتاب شهرنشینی در استان قزوین به ویژه در دهه‌ی اخیر تندتر از نسبت شهرنشینی کشور، پیش رفته است. ملاحظه می‌شود که تا سال ۱۳۸۵ میزان شهرنشینی استان قزوین کمتر از میانگین میزان شهرنشینی کشور بوده است اما از سرشماری سال ۱۳۹۰ به بعد به طور مداوم بالاتر از کشور گزارش شده است. برآوردهای مرکز آمار ایران نیز حاکی است که میزان شهرنشینی استان در سال‌های آتی همچنان بالاتر از کشور می‌باشد. بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، استان قزوین در رده استان‌های با میزان شهرنشینی بالا قرار دارد (رتبه‌ی این استان به لحاظ میزان شهرنشینی، ۱۰ بوده است).

جدول ۶۶- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان قزوین با کشور،

در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح	
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	کشور	نسبت شهرنشینی
۷۵/۴	۷۴	۷۱/۴	۶۸/۵	۶۱/۳	۵۴/۳	۴۷	کشور	نسبت شهرنشینی
۷۷/۴	۷۴/۸	۷۳/۱	۶۸/۱	۵۹/۴	۵۱/۶	۳۲/۲	استان قزوین	نسبت شهرنشینی
۲۴/۶	۲۶	۲۸/۶	۳۱/۵	۲۸/۷	۴۵/۷	۵۳	کشور	نسبت روستانشینی
۲۲/۶	۲۵/۲	۲۶/۹	۳۱/۹	۴۰/۶	۴۸/۴	۶۷/۸	استان قزوین	نسبت روستانشینی

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان قزوین با کشور، در سال های ۹۹-۱۳۵۵

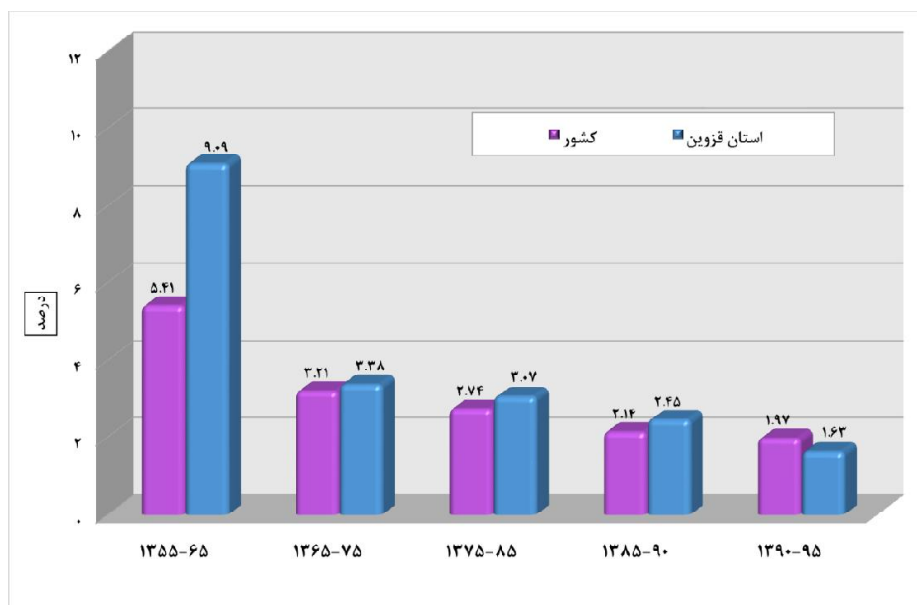
۳-۳-۴-۵- متوسط رشد سالانه جمعیت

طی شش دوره مابین سال های ۹۵-۱۳۴۵ رشد سالانه جمعیت استان قزوین در نقاط شهری و روستایی نوساناتی قابل توجه پشت سر نهاده و از الگوی مشخصی پیروی نکرده است. نرخ رشد در تمام چهار دوره سرشماری (۱۳۵۵-۹۰) روند نزولی داشته بطوریکه رقم آن از ۴/۰۶ در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۱ درصد در دوره ۹۰-۱۳۸۵ کاهش یافته است اما در دوره ۹۵-۱۳۹۰ رشدی جمعیتی استان صعودی شده است. در این میان نقاط روستایی استان از دوره ۸۵-۱۳۷۵ به بعد، نرخ رشد منفی داشته و شدت افول آن در سرشماری سال ۱۳۹۰ (با ۲/۴۱- درصد) بیشتر بوده است اما در سرشماری سال ۱۳۹۵ از شدت کاهشی بودن جمعیت کاسته شده ولی همچنان رشد جمعیت نقاط روستایی استان منفی بوده است. نکته حائز اهمیت در مورد استان قزوین این است، درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰، برخلاف اکثریت استان های کشور کاهشی بوده است. همچنین در مورد افزایش رشد سالانه جمعیت استان در دوره ۹۵-۱۳۹۰ می توان گفت که این وضعیت متأثر از پدیده گشتاور جمعیتی (زاد و ولد متولدین دهه ۱۳۶۰) بوده است.

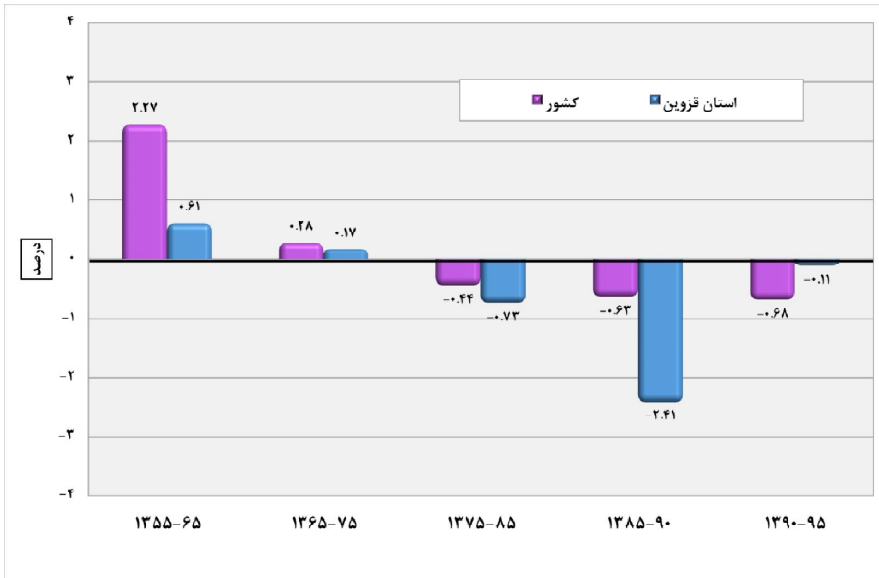
جدول ۶۷- درصد رشد سالانه جمعیت استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۵۵

دوره					شرح	وضع سکونت
۹۵-۱۳۹۰	۹۰-۱۳۸۵	۸۵-۱۳۷۵	۷۵-۱۳۶۵	۶۵-۱۳۵۵		
۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶	۳/۹۱	کشور	کل
۱/۱۷	۱	۱/۶۷	۱/۹۴	۴/۰۶	استان قزوین	
۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	۵/۴۱	کشور	نقاط شهری
۱/۶۳	۲/۴۵	۳/۰۷	۳/۳۸	۹/۰۹	استان قزوین	
-۰/۶۸	-۰/۶۳	-۰/۴۴	۰/۲۸	۲/۲۷	کشور	نقاط روستایی
-۰/۱۱	-۲/۴۱	-۰/۷۳	۰/۱۷	۰/۶۱	استان قزوین	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۵- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان قزوین و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵

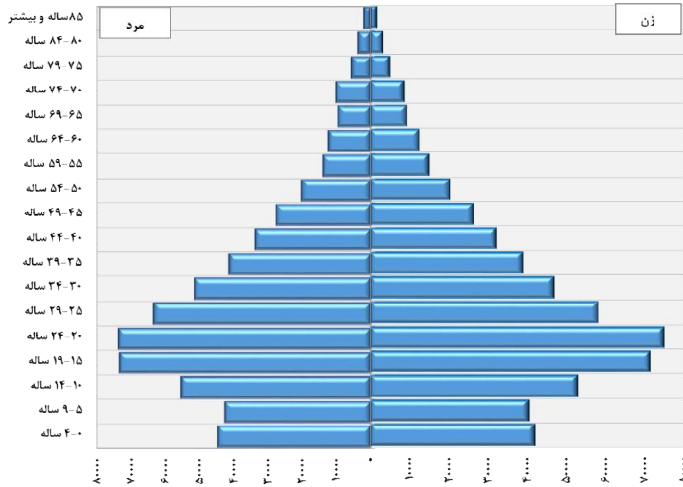
نمودار ۱۶- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان قزوین و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵

۳-۳-۳-۴-۶- هرم سنی جنسی جمعیت

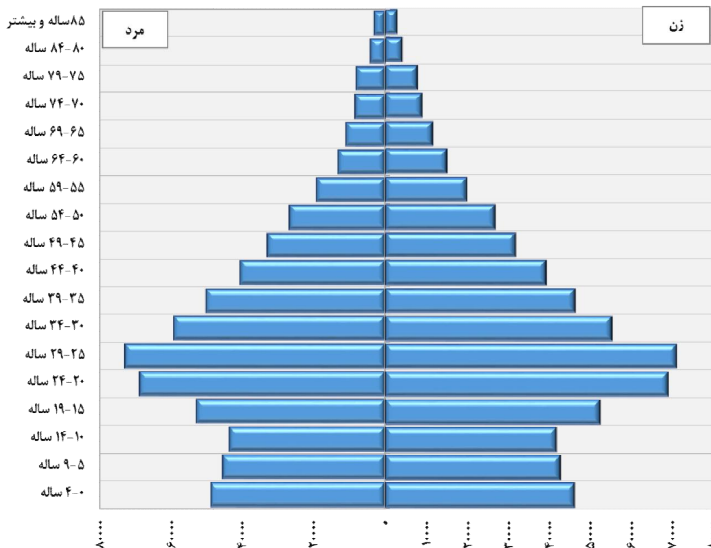
ترکیب سنی جمعیت به صورت توزیع سنی و به تفکیک جنس با هرم سنی نشان داده می‌شود و به عبارت دیگر نمایش هندسی توزیع جمعیت برحسب سن و جنس با هرم سنی امکان‌پذیر است. شکل هرم سنی جنسی یک منطقه به سه عامل بستگی دارد: تعداد موالید در هر یک از نسل‌ها، تقلیل تعداد افراد در اثر مرگ و میر، مهاجرت به یک منطقه یا مهاجرت از آن منطقه.

مقایسه هرم‌های سنی جنسی جمعیت استان قزوین طی ۵ ساله‌ی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از جمعیت استان در سال ۱۳۸۵، در سنین جوانی (۱۵ تا ۲۹ سالگی) قرار داشته، به عبارت دیگر می‌توان اظهار کرد که جمعیت جوان سال ۱۳۸۵، همان جمعیت زیر ۱۵ سال در سال ۱۳۷۵ می‌باشند که در سال ۱۳۹۰ با روندی آرام به سمت میان‌سالی میل پیدا می‌کند البته همچنان که در هرم سنی جنسی سال ۱۳۹۰ مشاهده می‌شود باز هم جمعیت جوان نسبت به بقیه‌ی گروه‌های سنی حجم گسترده‌تری را به خود اختصاص داده است، به طور

کلی باید گفت که هرم سنی جنسی استان قزوین در سال ۱۳۹۰ در حال گذر از یک ساختار سنی جوان به ساختار سنی میان سال است.

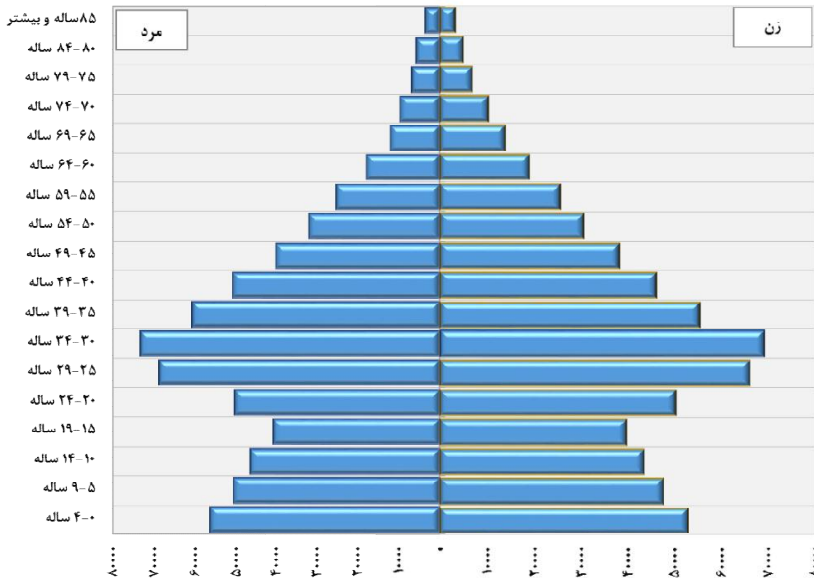

نمودار ۱۷- هرم سنی جنسی جمعیت استان قزوین، در سال ۱۳۸۵

نمودار ۱۸- هرم سنی جنسی جمعیت استان قزوین، در سال ۱۳۹۰

با توجه به هرم سنی جنسی سال ۱۳۹۵، می‌توان اذعان نمود که تعداد موالید استان قزوین از سال ۱۳۹۰ رو به افزایش گذاشته است. در واقع متولدین دهه ۶۰ که اکنون به سن بزرگ‌سالی و فعالیت رسیده‌اند، بیشترین تعداد جمعیت را نشان می‌دهند. بنابراین با توجه به این هرم باید گفت که گذار سنی جمعیت، همگام با سایر گذارهای جمعیتی در این استان اتفاق افتاده است (تغییر از وضعیتی که جمعیت این استان بسیار جوان (شرایط دهه ۶۰) به وضعیت امروزی که سهم بزرگی از جمعیت را جوانان و بزرگ‌سالان تشکیل می‌دهند). به این ترتیب در هرم سنی جنسی سال ۱۳۹۵، افزایش گروه‌های سنی ۲۵-۲۹ ساله و ۳۰-۳۴ ساله نسبت به دوره‌های قبل کاملاً نمایان است. اقتصاددانان این وضعیت را فرصت طلایی اطلاق می‌کنند. همچنین افزایش جمعیت در گروه‌های سنی مذکور بر روی میزان زاد و ولد کنونی که به گشتاور جمعیتی معروف است، تأثیر بسزایی گذاشته است. ملاحظه می‌شود که جمعیت گروه سنی ۰-۴ ساله بیش از جمعیت ۵-۹ ساله و جمعیت گروه سنی ۵-۹ ساله بیش از ۱۰-۱۴ ساله می‌باشد (پدیده گشتاور جمعیتی). البته افزایش تعداد موالید یک پدیده مقطعی و موقتی می‌باشد چرا که با ورود جمعیت ۲۵-۳۴ ساله‌ها به سنین بزرگ‌سالی، این پدیده نیز متوقف خواهد شد. با توجه به رأس هرم نیز باید گفت که جمعیت سالمند استان قزوین رو به افزایش است.

نمودار ۱۹- هرم سنی جنسی جمعیت استان قزوین، در سال ۱۳۹۵

۳-۳-۴-۷- گروه عمده سنی جمعیت

در مطالعات جمعیتی برای داشتن تصویری کلی از ساخت جمعیت، ساختار سنی جمعیت را می‌توان در سه گروه عمده سنی بررسی کرد: جمعیت ۱۴-۰ سال، جمعیت ۶۴-۱۵ سال و جمعیت ۶۵ سال و بیشتر. این سه طبقه‌بندی بیانگر جوانی، میان‌سالی و سالمندی جمعیت یک منطقه می‌باشد.

بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن؛ جمعیت ۱۴-۰ ساله استان از ۴۶/۲ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۲۳/۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. جمعیت ۶۴-۱۵ سال (جمعیت در سنین فعالیت) حدود ۱/۴ برابر شده و از ۵۰/۳ درصد به ۷۱/۹ درصد در سال ۱۳۹۰ افزایش و سپس به ۷۰/۷ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. جمعیت ۶۵ سال و بیشتر (جمعیت سالمند) نیز از ۳/۵ درصد به ۶ درصد افزایش یافته است.

بدیهی است از جمله ویژگی‌های مربوط به جمعیت استان، افزایش جمعیت بالقوه فعال (۶۴-۱۵ سال) است و در صورت بهره‌برداری مناسب و بهینه از این ظرفیت می‌توان بر سرعت توسعه‌ی استان افزود. اهمیت این موضوع تا حدی است که برخی از صاحب‌نظران علوم اجتماعی و اقتصادی از این شرایط جمعیتی به عنوان «پنجره جمعیتی فرصت‌ها»^۸ نام می‌برند.

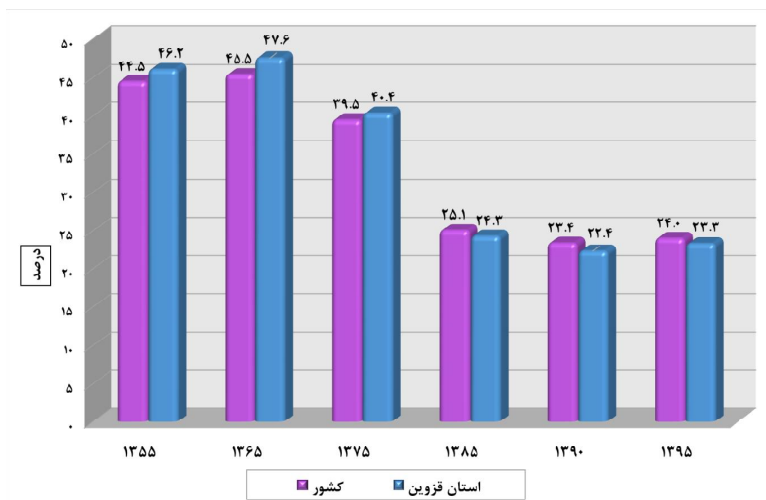
در واقع در این زمان می‌توان با برنامه‌ریزی مناسب و استفاده بهینه از نیروی انسانی موجود، به سوی شکوفایی و توسعه اقتصادی گام برداشت. افزایش نسبت جمعیت سالمند نیز بیانگر افزایش میزان امید به زندگی در نتیجه‌ی افزایش سطح بهداشت عمومی و تغییرات اساسی در نگرش و سبک زندگی افراد می‌باشد.

۸. بخش جمعیت سازمان ملل، پنجره جمعیتی را به عنوان دوره‌ای تعریف می‌کند که در آن نسبت جمعیت زیر ۱۵ ساله کمتر از ۳۰ درصد می‌شود؛ در حالی که نسبت جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر هنوز زیر ۱۵ درصد است. تعریف عملیاتی دیگری؛ دوره‌ای که در آن نسبت وابستگی کل کمتر از ۰/۵ درصد باشد (

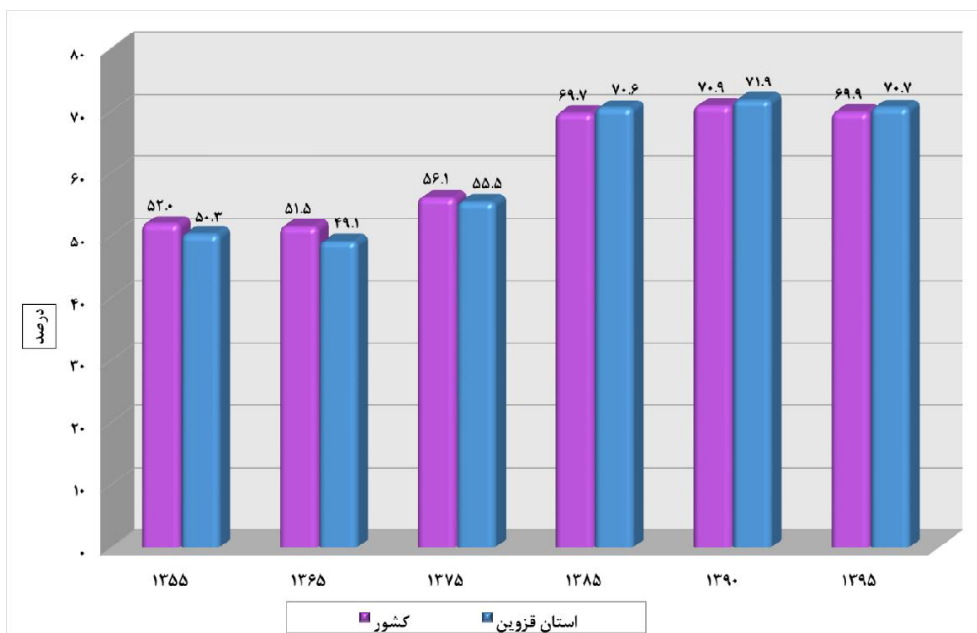
جدول ۶۸- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان قزوین و کشور بر حسب گروه‌های عمده سنی، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

شرح	سال	تعداد			توزیع درصد		
		۱۴-۰ ساله	۱۵-۶۴ ساله	جمع	۱۴-۰ ساله	۱۵-۶۴ ساله	جمع
کشور	۱۳۵	۱۵۰۰۹۳۶	۱۷۵۱۲۹۱۱	۳۳۷۰۸۷۴۴	۴۴/۵	۵۲/۰	۳/۵
	۵	۳	۱۱۸۶۴۷۰	۱۱۸۶۴۷۰	۴۴/۵	۵۲/۰	۳/۵
	۱۳۶	۲۲۴۷۴۰۱	۲۵۴۴۵۵۶۲	۴۹۴۲۱۲۹۷	۴۵/۵	۵۱/۵	۳/۰
	۵	۷	۱۵۰۱۷۱۸	۱۵۰۱۷۱۸	۴۵/۵	۵۱/۵	۳/۰
	۱۳۷	۲۳۷۲۵۵۴	۳۳۷۰۲۴۰۶	۶۰۰۲۳۱۳۲	۳۹/۵	۵۶/۱	۴/۳
	۵	۵	۲۵۹۵۱۸۱	۲۵۹۵۱۸۱	۳۹/۵	۵۶/۱	۴/۳
	۱۳۸	۱۷۶۸۱۶۲	۴۹۱۵۷۵۶۲	۷۰۴۹۵۷۸۲	۲۵/۱	۶۹/۷	۵/۲
۵	۹	۳۶۵۶۵۹۱	۳۶۵۶۵۹۱	۲۵/۱	۶۹/۷	۵/۲	
۱۳۹	۱۷۵۶۱۷۷	۵۳۲۴۴۸۰۰	۷۵۱۰۳۳۴۷	۲۳/۴	۷۰/۹	۵/۷	
۰	۸	۴۲۹۶۷۶۹	۴۲۹۶۷۶۹	۲۳/۴	۷۰/۹	۵/۷	
۱۳۹	۱۹۱۹۲۶۶	۵۵۸۶۲۰۸۷	۷۹۹۲۶۲۷۰	۲۴	۶۹/۹	۶/۱	
۵	۵	۴۸۷۱۵۱۸	۴۸۷۱۵۱۸	۲۴	۶۹/۹	۶/۱	
استان قزوین	۱۳۵	۲۴۶۸۷	۲۷۰۰۴۳	۵۳۶۵۸۷	۴۶/۲	۵۰/۳	۳/۵
	۵	۱۸۸۵۷	۱۸۸۵۷	۵۳۶۵۸۷	۴۶/۲	۵۰/۳	۳/۵
	۱۳۶	۳۸۰۲۷۵	۳۹۲۲۵۹	۷۹۸۸۹۸	۴۷/۶	۴۹/۱	۳/۳
	۵	۲۸۰۲۷۵	۳۹۲۲۵۹	۷۹۸۸۹۸	۴۷/۶	۴۹/۱	۳/۳
	۱۳۷	۳۹۱۱۷۴	۵۳۷۳۸۰	۹۶۸۲۵۲	۴۰/۴	۵۵/۵	۴/۲
	۵	۳۹۱۱۷۴	۵۳۷۳۸۰	۹۶۸۲۵۲	۴۰/۴	۵۵/۵	۴/۲
	۱۳۸	۲۷۷۹۸۰	۸۰۶۹۹۷	۱۱۴۴۲۰۰	۲۴/۳	۷۰/۶	۵/۱
۵	۲۷۷۹۸۰	۸۰۶۹۹۷	۱۱۴۴۲۰۰	۲۴/۳	۷۰/۶	۵/۱	
۱۳۹	۲۶۸۵۷۰	۸۶۳۶۷۹	۱۲۰۱۵۶۵	۲۲/۴	۷۱/۹	۵/۸	
۰	۲۶۸۵۷۰	۸۶۳۶۷۹	۱۲۰۱۵۶۵	۲۲/۴	۷۱/۹	۵/۸	
۱۳۹	۲۹۷۰۵۹	۸۹۹۹۱۷	۱۲۷۳۷۶۱	۲۳/۳	۷۰/۷	۶/۰	
۵	۲۹۷۰۵۹	۸۹۹۹۱۷	۱۲۷۳۷۶۱	۲۳/۳	۷۰/۷	۶/۰	

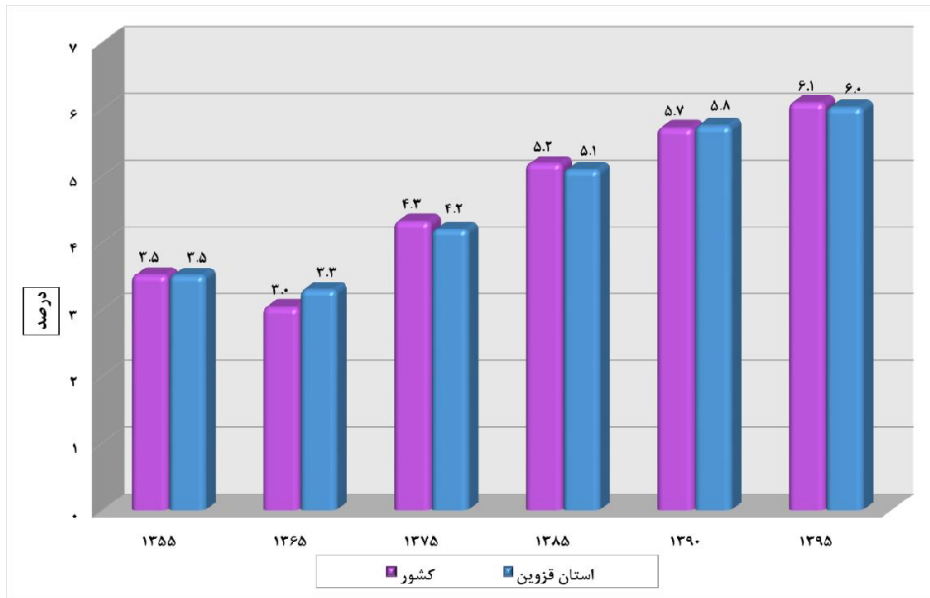
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۰- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان قزوین و کشور، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

نمودار ۲۱- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان قزوین و کشور، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

نمودار ۲۲- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان قزوین و کشور، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

۳-۳-۴-۸- نسبت جنسی جمعیت

نسبت جنسی عبارت است از نسبت تعداد مردان به زنان در یک جمعیت که در عدد صد ضرب می‌شود. نسبت جنسی به طور ساده نشان می‌دهد که در مقابل هر صد نفر زن چند نفر مرد در جمعیت وجود دارد. در صورتی که این شاخص از ۱۰۰ کمتر شد تعداد زنان بیشتر است و اگر بیشتر از ۱۰۰ شد تعداد مردان بیشتر خواهد بود. افزایش یا کاهش نسبت جنسی جمعیت می‌تواند تبعات و آثار بسیاری را در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی جامعه داشته باشد. اطلاعات درباره جنس در برنامه‌ریزی‌های مختلف و به ویژه برنامه‌ریزی خدمات بهداشتی مورد نیاز است. وقایع جمعیتی عموماً بر حسب جنس به‌طور متفاوت رخ می‌دهند. نسبت جنسی می‌تواند به‌واسطه مهاجرت یا مرگ‌ومیر شدید یک جنس تحت تأثیر قرار گیرد و از محدوده معمول فراتر رود.

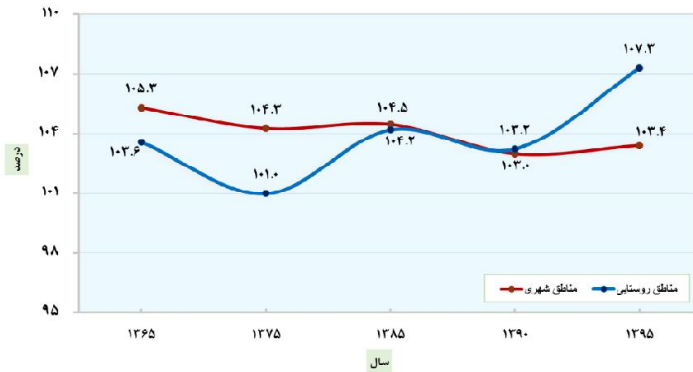
با توجه به اطلاعات ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران و همان‌گونه که در جدول زیر نمایش داده شده است طی پنج دوره مورد بررسی شاخص نسبت جنسی جمعیت در استان قزوین از الگوی یکسانی پیروی نکرده است. شاخص نسبت جنسی استان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰، به ویژه در مناطق روستایی به یک‌باره افزایش یافته است. در مورد شاخص نسبت جنسی در مناطق روستایی استان، می‌توان ادعا داشت که در طول سال‌های

۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ این شاخص روند متعادلی طی کرده و نسبت مردان و زنان در مناطق روستایی نسبتاً نزدیک به هم بوده است اما در سال ۱۳۹۵ در مقابل هر ۱۰۰ زن حدود ۱۰۷ مرد در مناطق روستایی استان زندگی می‌کرده‌اند. در سال ۱۳۹۵؛ رتبه استان قزوین به لحاظ شاخص نسبت جنسی برابر با ۵ بوده است، به عبارتی این استان در رده استان‌های با نسبت جنسی بالا قرار داشته است.

جدول ۶۹- نسبت جنسی جمعیت استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

شرح	سال	کل کشور			استان قزوین	
		مرد	زن	نسبت جنسی	مرد	زن
کل	۱۳۶۵	۲۵۲۸۰۹۶۱	۲۴۱۶۴۰۴۹	۱۰۴/۶	۴۰۸۱۹۰	۳۹۰۷۰۸
	۱۳۷۵	۳۰۵۱۵۱۵۹	۲۹۵۴۰۳۲۹	۱۰۳/۳	۴۹۱۱۱۱	۴۷۷۱۴۱
	۱۳۸۵	۳۵۸۶۳۶۲	۳۴۶۲۹۴۲۰	۱۰۳/۶	۵۸۳۸۶۹	۵۵۹۳۳۱
	۱۳۹۰	۳۷۰۵۶۶۹	۳۷۲۴۴۰۰	۱۰۱/۸	۶۰۹۸۰۴	۵۹۱۷۶۱
	۱۳۹۵	۴۰۴۹۸۴۴۲	۳۹۴۲۷۸۲۸	۱۰۲/۷	۶۵۰۴۹۹	۶۲۳۲۶۲
نقاط شهری	۱۳۶۵	۱۳۷۶۹۶۱۷	۱۳۰۷۴۹۴۴	۱۰۵/۳	۲۱۱۵۰۲	۲۰۰۷۹۸
	۱۳۷۵	۱۸۸۰۵۰۲۳	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۰۴/۴	۲۹۳۵۸۹	۲۸۱۵۴۹
	۱۳۸۵	۲۴۵۷۶۴۴۲	۲۳۶۸۳۵۲۲	۱۰۳/۸	۳۹۷۴۹۵	۳۸۰۴۸۰
	۱۳۹۰	۲۷۰۲۳۶۳۸	۲۶۶۲۳۰۲۳	۱۰۱/۵	۴۴۵۵۷۸	۴۳۲۶۶۳
	۱۳۹۵	۲۹۸۴۱۴۱۴	۲۹۳۰۵۴۳۳	۱۰۱/۸	۴۸۴۰۲۷	۴۶۸۱۲۲
نقاط روستایی	۱۳۶۵	۱۱۵۱۱۳۴۴	۱۱۰۸۹۱۰۵	۱۰۳/۸	۱۹۶۶۸۸	۱۸۹۹۱۰
	۱۳۷۵	۱۱۷۱۰۱۳۶	۱۱۵۲۷۵۶۳	۱۰۱/۶	۱۹۷۵۲۲	۱۹۵۵۹۲
	۱۳۸۵	۱۱۲۸۹۹۲۰	۱۰۹۴۵۸۹۸	۱۰۳/۱	۱۸۶۳۷۴	۱۷۸۸۵۱
	۱۳۹۰	۱۰۸۸۲۰۳۱	۱۰۶۲۰۹۷۷	۱۰۲/۵	۱۶۴۲۲۶	۱۵۹۰۹۸
	۱۳۹۵	۱۰۶۵۷۰۲۸	۱۰۱۲۲۳۹۵	۱۰۵/۳	۱۶۶۴۷۲	۱۵۵۱۴۰

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۳- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان قزوین، سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

۳-۳-۴-۹- متوسط بعد خانوار

خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه، از مؤثرترین نهادهای اجتماعی است که هرگونه تغییر و تحول در آن می‌تواند تغییراتی را در جامعه ایجاد کند. به همین لحاظ بررسی تغییرات و دگرگونی‌های رخ داده در این نهاد از بنیادی‌ترین اموری است که باید در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای مد نظر قرار داد. بعد خانوار به عنوان متوسط افرادی که در یک خانواده زندگی می‌کنند، از ویژگی‌های اصلی هر خانوار است که باید در بررسی وضعیت و روند تغییرات خانوار، به آن توجه کرد. بعد خانوار می‌تواند تحت تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی تغییر کند. همچنین می‌تواند تبعاتی را نیز در زمینه‌های مختلف ایجاد کند. لذا بررسی آن و روند تغییرات آن یکی از مهم‌ترین عوامل جمعیتی مورد بررسی خواهد بود.

جدول زیر نتایج تعداد و بعد خانوار استان را در مقایسه با کشور طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. همراه با کاهش مولید در کشور و نیز افزایش شکل خانواده‌های هسته‌ای، بر تعداد خانوارها افزوده شده و از بعد خانوار کاسته شده است. این الگو به صورت یکسانی در استان قزوین نیز ملاحظه می‌شود. با کاهش بعد خانوار، این عدد از ۵/۱ در سال ۱۳۶۵ به ۳/۲ در سال ۱۳۹۵ رسیده است. نکته قابل توجه این است که مناطق روستایی و شهری نیز همگرایی بالایی با این روند نشان می‌دهند. بعد خانوار در مناطق شهری و روستایی استان کاهش پیدا کرده است، البته بعد خانوار مناطق شهری استان در سال ۱۳۹۵ به مقدار کمی، بالاتر از بعد خانوار مناطق روستایی استان گزارش شده است. با توجه به اینکه بعد خانوار کشوری در سال ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ نفر است باید

گفت که بعد خانوار در استان قزوین (هم مناطق شهری و هم روستایی)، پایین تر از سطح کشوری است. رتبه استان به لحاظ شاخص متوسط بعد خانوار برابر با ۲۵ است به عبارتی این استان در رده استان‌های با خانوار کم جمعیت قرار دارد. بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۰/۸ درصد از خانوارهای استان زن سرپرست بوده‌اند و ۴۷/۴ درصد از خانوارهای زن سرپرست، خانوارهای یک نفره (خودسرپرست) بوده‌اند.

جدول ۲۰- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

شرح	سال	کل		نقاط شهری		نقاط روستایی	
		تعداد خانوار	بعد خانوار	تعداد خانوار	بعد خانوار	تعداد خانوار	بعد خانوار
کشور	۱۳۶۵	۹۶۷۲۴۷۷	۵/۱	۵۵۲۷۴۷۵	۴/۹	۴۱۴۵۰۰۲	۵/۵
	۱۳۷۵	۱۲۳۸۷۳۴۵	۴/۸	۷۹۴۳۱۸۹	۴/۶	۴۴۰۵۸۱۴	۵/۳
	۱۳۸۵	۱۷۳۵۲۶۸۶	۴/۱	۱۲۲۸۲۹۲۶	۳/۹	۵۰۶۹۷۶۰	۴/۴
	۱۳۹۰	۲۱۱۱۰۴۸۱	۳/۶	۱۵۳۶۵۸۹۲	۳/۵	۵۷۴۴۵۸۹	۳/۷
	۱۳۹۵	۲۴۱۹۶۰۳۵	۳/۳	۱۸۱۲۵۴۸۱	۳/۳	۶۰۷۰۵۴۷	۳/۴
استان قزوین	۱۳۶۵	۱۵۵۶۱۳	۵/۱	۸۳۰۰۷	۵/۰	۷۲۶۰۶	۵/۳
	۱۳۷۵	۱۹۷۹۶۹	۴/۹	۱۲۰۶۶۴	۴/۸	۷۷۳۰۵	۵/۱
	۱۳۸۵	۲۹۲۲۵۶	۳/۹	۲۰۱۴۶۰	۳/۹	۹۰۷۹۶	۴/۰
	۱۳۹۰	۳۵۱۹۹۱	۳/۴	۲۵۶۴۰۷	۳/۴	۹۵۵۸۴	۳/۴
	۱۳۹۵	۳۹۷۱۶۵	۳/۲	۲۹۵۰۱۹	۳/۲	۱۰۲۱۴۶	۳/۱

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۰- موازنه مهاجرتی

مهاجرت یکی از عوامل اصلی دخیل در تغییرات ساختار و پویایی جمعیت است. جابجایی‌های جمعیتی همچنین تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در مبدأ و مقصد را موجب می‌شود. مهاجرت را می‌توان نوعی تطبیق و سازگاری در پاسخ به نیازهای اقتصادی و اجتماعی محسوب کرد. بنابراین تفاوت‌های منطقه‌ای علت غالب

بسیاری از مهاجرت‌هاست. این تحرکات منطقه‌ای اثرات قابل توجه‌ای را بر وضعیت مناطق مهاجرفرست و مهاجرپذیر اعمال کرده است.

با توجه به کاهش میزان‌های مرگ و میر و مولید، می‌توان گفت سهم مهاجرت در رشد جمعیت در مقیاس تقسیم‌بندی‌های استانی و واحدهای کوچک‌تر از آن در حال افزایش است. لذا توجه به مهاجرت به عنوان یکی از ضروریات برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای، سرلوحه بسیاری از مطالعات قرار گرفته است. بر همین اساس در اینجا نیز تلاش شده است که روندهای مهاجرت استان قزوین را به عنوان یکی از عوامل تغییرات جمعیت در این استان مورد بررسی قرار دهیم.

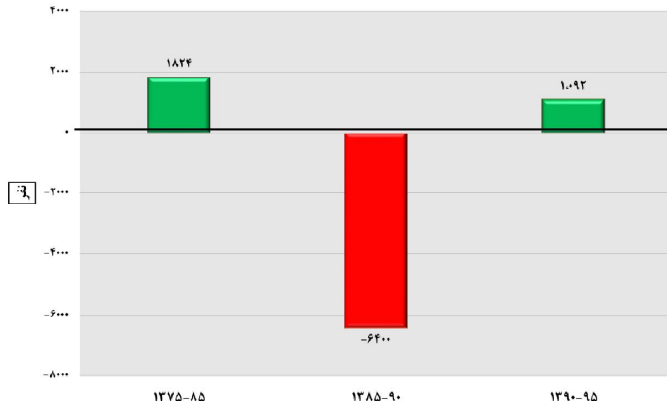
مطابق با نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، تراز مهاجرتی استان قزوین طی ۲۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، روندی سینوسی طی کرده است. در فاصله‌ی سال‌های ۹۵-۱۳۹۰، خالص مهاجرت این استان برابر با ۱۰۹۲ نفر بوده است.

نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده در طول ۵ ساله ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد که به طور متوسط به ازای هر ۱۰۰ نفری که از استان خارج شده، حدود ۱۰۳ نفر به استان وارد شده است. بنابراین می‌توان اذعان داشت که استان قزوین برای مهاجران دارای جاذبه به ویژه در حوزه‌های مربوط به اشتغال و اقتصاد است.

جدول ۷۱- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۷۵

نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده (درصد)	نسبت خالص مهاجرت به جمعیت استان (درصد)	خالص مهاجرت	مهاجران خارج شده	مهاجران وارد شده	دوره
۱۰۱/۹	۰/۲	۱۸۲۴	۹۴۹۳۴	۹۶۷۵۸	۸۵-۱۳۷۵
۸۳/۲	-۰/۵	-۶۴۰۰	۳۷۹۹۸	۳۱۵۹۸	۹۰-۱۳۸۵
۱۰۳/۱	۰/۱	۱۰۹۲	۳۴۹۱۸	۳۶۰۱۰	۹۵-۱۳۹۰

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۴- خالص مهاجرت استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۷۵

در پنج ساله ۹۵-۱۳۹۰ تعداد مهاجران وارد شده به استان قزوین برابر با ۹۶۳۲۰ نفر بوده که ۸۴۶۸۷ نفر از آن‌ها در نقاط شهری و ۱۱۶۳۳ نفر باقی مانده نیز در نقاط روستایی استان سکونت گزیده‌اند به عبارتی دیگر طی دوره مورد بررسی، ۸/۹ درصد از جمعیت ساکن در نقاط شهری و ۳/۶ درصد از جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان، مهاجر بوده‌اند. گفتنی است که میزان مهاجرپذیری استان در دوره ۹۵-۱۳۹۰، در مقایسه با دوره قبل رشد داشته است. بالاترین میزان مهاجرپذیری مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ بوده که ۲۱/۷ درصد از جمعیت نقاط شهری و ۱۵/۳ درصد از جمعیت نقاط روستایی، مهاجر بوده‌اند.

جدول ۷۲- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۷۵

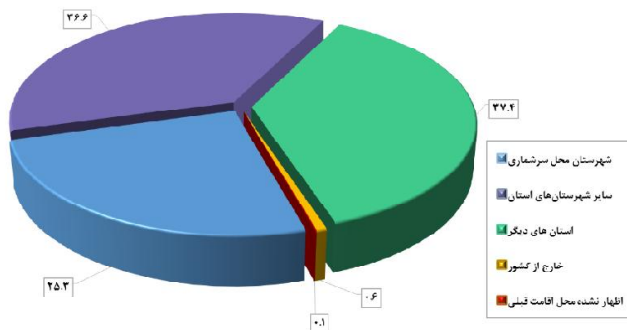
دوره	شرح	تعداد			نسبت مهاجرپذیری (به ازای صد نفر جمعیت کل شهری/روستایی)		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۸۵-۱۳۷۵	کشور	۱۲۱۴۸۱۴۸	۸۹۹۹۷۰۹	۳۱۴۸۴۳۹	۱۷/۲	۱۸/۶	۱۴/۲
	استان قزوین	۲۲۴۶۰۱	۱۶۸۸۱۰	۵۵۷۹۱	۱۹/۶	۲۱/۷	۱۵/۳
۹۰-۱۳۸۵	کشور	۵۵۳۴۶۶۶	۴۳۰۲۰۸۶	۱۲۳۲۵۸۰	۷/۴	۸/۰	۵/۷
	استان قزوین	۸۹۱۶۸	۶۹۵۶۱	۱۹۶۰۷	۷/۴	۷/۹	۶/۱
۹۵-۱۳۹۰	کشور	۴۳۰۰۹۸۸	۳۵۶۴۳۵	۷۳۶۲۵۳	۵/۴	۶/۰	۳/۵
	استان قزوین	۹۶۳۲۰	۸۴۶۸۷	۱۱۶۳۳	۷/۶	۸/۹	۳/۶

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

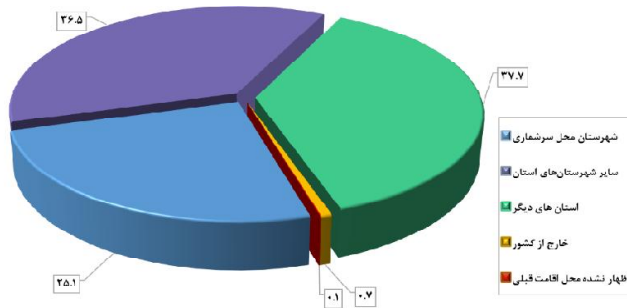
۳-۳-۴-۱۱- مبدأ اقامت قبلی مهاجران

مهاجرت‌های داخلی خود به انواع مختلفی از قبیل مهاجرت‌های شهر به شهر، روستا به شهر، شهر به روستا، بین استانی، داخل استانی و ... قابل تقسیم هستند که هر کدام از منظر خاصی به موضوع مهاجرت می‌پردازند. در گزارش حاضر مهاجران استان قزوین برحسب محل اقامت قبلی آنان مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و علت پرداختن به این موضوع آگاهی از حجم مهاجرت‌های درون استانی و برون استانی می‌باشد. آگاهی از سهم مهاجرت‌های بین استانی و درون استانی می‌تواند نقش عمده‌ای در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی و مهاجرتی یک منطقه داشته باشد.

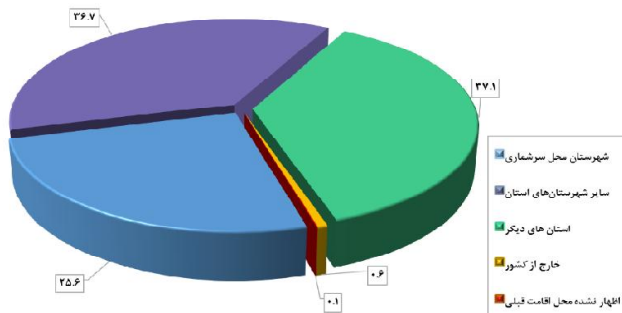
مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ از کل مهاجران وارد شده به استان قزوین؛ مبدأ اقامت، ۳۷/۴ درصد از آن‌ها، مهاجران برون استانی (مربوط به استان‌های دیگر) بوده‌اند. مهاجران مربوط به سایر شهرستان‌های استان با ۳۶/۶ درصد در مرتبه دوم قرار گرفته‌اند. به علاوه مبدأ اقامت، ۲۵/۳ درصد از مهاجران نیز شهرستان محل سرشماری (درون شهرستانی) بوده است. سهم مهاجران غیر ایرانی در این استان بسیار ناچیز می‌باشد. لازم به ذکر است که مهاجرانی که از استان‌های دیگر به استان قزوین وارد شده‌اند عمدتاً از استان‌های تهران، البرز و گیلان (استان‌های همجوار) بوده‌اند.

نمودار ۲۵- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان قزوین، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

۳-۴-۱۲- الگوی مهاجرت

بررسی آمار و اطلاعات مهاجرتی طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد حجم قابل توجهی از مهاجران وارد شده به استان قزوین، مبدأ اقامت قبلی‌شان شهر بوده و به شهرهای استان نیز وارد شده‌اند (۷۲/۵ درصد از کل مهاجران). حجم مهاجرت‌های روستا به شهر با ۱۴/۹ درصد از کل مهاجران در مرتبه دوم قرار گرفته است.

جدول ۲۳- تعداد و توزیع درصد مهاجران وارد شده به استان قزوین بر حسب الگوی مهاجرت
(بر اساس آخرین جابجایی انجام شده)، طی سرشماری های ۹۵-۱۳۹۰

الگوی مهاجرت							شرح
جمع	اظهار نشده محل اقامت قبله	خارج از کشور	شهر به روستا	روستا به روستا	روستا به شهر	شهر به شهر	
۹۶۳۲۰	۵۲	۶۲۱	۸۷۳۹	۲۷۸۱	۱۴۳۲۱	۶۹۸۰۶	تعداد
۱۰۰	۰/۱	۰/۶	۹/۱	۲/۹	۱۴/۹	۷۲/۵	توزیع درصد

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۲-۱۳- ولادت های ثبت شده

زاد و ولد یکی از مهم ترین رویدادهای جمعیتی است که در حرکات طبیعی جمعیت اثرگذار است و عامل منحصر به فرد افزایش جمعیت می باشد. بنابراین رویداد ولادت از جمله آمارهای حیاتی است که افزایش آن در هر جامعه ای تأثیر مستقیمی بر رشد جمعیت می گذارد. در سال ۱۳۸۵ تعداد ۱۹۰۰۷ ولادت برای استان قزوین ثبت شده بود که این رقم به ۲۱۴۷۹ ولادت در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و طی سه سال بعد (۱۳۹۸) به ۱۶۰۲۸ ولادت کاهش یافته است.

همان طور که در جدول ملاحظه می شود در تمامی دوره های مورد بررسی، میزان خام ولادت های ثبت شده در استان با اختلاف پایین تر از متوسط کشوری به دست آمده است. افزایش تعداد و میزان ولادت های ثبت شده استان در طول سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ را می توان به موالید مربوط به دهه ۶۰ دانست که در این بازه زمانی به سن ازدواج و فرزند آوری رسیده اند.

جدول ۷۴- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی		
		جمع	نقاط شهری	نقاط روستایی	جمع	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۱۲۵۳۹۱۲	۸۴۵۰۵۰	۴۰۸۸۶۲	۱۷/۸	۱۷/۵	۱۸/۴
	استان قزوین	۱۹۰۰۷	۱۳۰۴۲	۵۹۶۵	۱۶/۶	۱۶/۸	۱۶/۳
۱۳۹۰	کشور	۱۳۸۲۲۲۹	۱۰۸۷۹۸۸	۲۹۴۲۴۱	۱۸/۴	۲۰/۳	۱۳/۷
	استان قزوین	۲۰۱۲۹	۱۵۶۸۵	۴۴۴۴	۱۶/۸	۱۷/۹	۱۳/۷
۱۳۹۵	کشور	۱۵۲۸۰۵۳	۱۱۷۶۰۳۲	۳۵۲۰۲۱	۱۹/۱	۱۹/۹	۱۶/۹
	استان قزوین	۲۱۴۷۹	۱۶۲۵۱	۵۲۲۸	۱۶/۹	۱۷/۱	۱۶/۳
۱۳۹۸	کشور	۱۱۹۶۱۳۵	۹۱۷۲۶۵	۲۷۸۸۷۰	۱۴/۴	۱۴/۷	۱۳/۵
	استان قزوین	۱۶۰۲۸	۱۲۰۱۵	۴۰۱۳	۱۲/۲	۱۲/۲	۱۲/۰

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۴- میزان باروری کل

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های باروری، میزان کل باروری است. میزان کل باروری عبارت است از شمار فرزندان که یک زن در طول دوران باروری خود با توجه به سن باروری (۴۹-۱۵ سال)، بدون به شمار آوردن مرگ‌ومیرهای فرزندان به دنیا می‌آورد.

تغییرات میزان باروری کل استان قزوین و کشور برحسب دوره‌های ۵ ساله، از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۵ در جدول زیر آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود روند باروری هم در کشور و هم در استان قزوین از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰، روندی کاهشی بوده است و در دوره ۹۵-۱۳۹۱ نسبت به دوره‌های قبل، اندکی افزایش یافته است. همچنین در تمامی دوره‌های مورد بررسی میزان باروری کل در استان قزوین، پایین‌تر از متوسط کشوری می‌باشد.

جدول ۷۵- میزان باروری کل استان قزوین و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶

۹۵-۱۳۹۱		۹۰-۱۳۸۶		۸۵-۱۳۸۱		۸۰-۱۳۷۶		دوره
استان قزوین	کشور	استان قزوین	کشور	استان قزوین	کشور	استان قزوین	کشور	شرح
۱/۹۱	۲/۰۱	۱/۶۴	۱/۷۹	۱/۶۸	۱/۸۱	۱/۹۱	۲/۰۹	میزان باروری کل

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۵- مرگ‌ومیرهای ثبت شده

مرگ و میر یکی از دو پدیده ذاتی جمعیت است که ثبات یا تغییر آن سبب تغییر در حجم، توزیع یا ترکیب جمعیت خواهد شد. بنابراین دسترسی به آمار دقیق، صحیح و به روز این رویداد بسیار حائز اهمیت می‌باشد.

شمار مرگ و میرها نیز مانند بسیاری از پدیده‌های جمعیتی ممکن است در مناطق مختلف، در نقاط شهری و روستایی و حتی در نواحی مختلف یک شهر متفاوت باشد. این تفاوت بیش از هر چیز به تغذیه، ویژگی‌های زیست‌محیطی، سطح توسعه و بهداشت، تفاوت‌های قومی و نژادی، سطح فرهنگ، آگاهی‌های اجتماعی و عوامل متعدد دیگری مربوط است که هر یک از آنها می‌تواند مطالعات مرگ و میر را به جهت خاصی سوق دهد. منبع اصلی آمارهای مرگ و میر ثبت وقایع حیاتی یا نظام ثبت‌احوال است.

میزان خام مرگ‌ومیرهای ثبت شده برای استان قزوین در سال ۱۳۸۵ برابر با ۴/۹ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت بوده که طی سال‌های بعد با روندی سینوسی به ۴/۸ مرگ کاهش یافته است.

در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ میزان خام مرگ‌ومیرهای ثبت شده استان با متوسط کشوری برابر بوده است. نکته حائز اهمیت این است که میزان خام مرگ‌ومیر نقاط روستایی استان با اختلاف بالاتر از کشور گزارش شده است.

جدول ۲۶- تعداد مرگ و میر ثبت شده استان قزوین و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۷-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۴۰۸۵۶۶	۲۵۷۴۳۶	۱۵۱۱۳۰	۵/۸	۵/۳	۶/۸
	استان قزوین	۵۵۶۴	۳۴۶۴	۲۱۰۰	۴/۹	۴/۵	۵/۷
۱۳۹۰	کشور	۴۲۲۱۳۳	۳۰۵۴۷۵	۱۰۹۶۲۸	۵/۶	۵/۷	۵/۱
	استان قزوین	۶۱۷۳	۴۳۲۲	۱۸۵۱	۵/۱	۴/۹	۵/۷
۱۳۹۵	کشور	۳۶۹۷۵۱	۲۷۴۸۷۰	۹۴۷۸۸	۴/۶	۴/۶	۴/۶
	استان قزوین	۵۸۷۶	۳۹۴۰	۱۹۳۶	۴/۶	۴/۱	۶/۰
۱۳۹۸	کشور	۳۹۵۳۹۲	۲۹۲۹۷۱	۱۰۲۴۲۱	۴/۸	۴/۷	۴/۹
	استان قزوین	۶۲۸۴	۴۲۷۱	۲۰۱۳	۴/۸	۴/۳	۶/۰

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۶- امید به زندگی

امید به زندگی^۹ به عنوان یکی از اندازه‌های خلاصه سلامت جمعیت، به همراه سایر شاخص‌های بهداشتی، نتیجه عملکردهای نظام سلامت را جهت تعیین اولویت‌ها، تخصیص منابع و ارزشیابی برنامه‌های سلامت مشخص می‌کنند. بررسی مقادیر امید به زندگی یک جمعیت در طول زمان یا در مکان‌های مختلف با زمان‌های مشابه، امکان مقایسه برآیند نهایی عوامل خطر منتهی به مرگ و عوامل پیشگیری کننده از مرگ و میر را فراهم می‌سازد. به همین جهت یکی از بخش‌های اصلی مورد بررسی در استان قزوین، میزان امید به زندگی آن در سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ می‌باشد. همراه با افزایش خدمات پزشکی و امکانات بهداشتی و ظهور درمان‌های نوین، روند افزایشی در میزان امید به زندگی رخ داده است. این روند افزایشی هم در سطح کشوری و در سطح استانی دارای نوسان بوده است.

در سال ۱۳۹۵ امید به زندگی برای زنان استان برابر با ۷۵/۳ سال و برای مردان برابر با ۷۱/۸ سال بوده است، بنابراین امید به زندگی زنان استان با اختلاف، بیشتر از امید به زندگی مردان می‌باشد. ملاحظه می‌شود که همواره

۹. منظور از امید به زندگی در بدو تولد، میانگین سال‌هایی است که یک فرد از بدو تولد در زمان و مکان معینی، زندگی خواهد کرد.

میزان امید به زندگی در میان زنان و مردان استان، کمی پایین تر از زنان و مردان کشور بوده است. به طور کلی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، امید به زندگی زنان و مردان استان قزوین، روندی سینوسی طی کرده و به امید به زندگی مردان حدود نیم سال و به امید به زندگی زنان حدود ۱ سال افزوده شده است.

جدول ۷۷- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان قزوین به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵-۱۳۸۵ (سال)

استان قزوین		کل کشور		سال
زن	مرد	زن	مرد	
۷۴	۷۱/۵	۷۳/۶	۷۱/۷	۱۳۸۵
۷۳/۸	۷۰/۹	۷۴	۷۱/۵	۱۳۹۰
۷۵/۳	۷۱/۸	۷۵/۵	۷۲/۵	۱۳۹۵

مأخذ: بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۷- پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵

در مطالعات جمعیت‌شناسی آهنگ رشد جمعیت از اهمیت به‌سزایی برخوردار می‌باشد. به این ترتیب که آهنگ رشد جمعیت اگر متعادل باشد یک فرصت است و در صورتی که غیرمتعادل باشد یک تهدید محسوب می‌شود، برای دستیابی به تجزیه و تحلیل مناسب در این زمینه، ناگزیر به پیش‌بینی جمعیت هستیم. برای انجام پیش‌بینی از روش «ترکیبی پیش‌بینی جمعیت» بهره گرفته شده است. در این روش که متداول‌ترین روش پیش‌بینی جمعیت می‌باشد بر اساس عملکرد مجموعه عوامل مؤثر بر تغییر و تحولات جمعیت یعنی باروری، مرگ و میر، مهاجرت و ترکیب سنی و جنسی جمعیت استفاده شده است.

بر اساس پیش‌بینی مرکز آمار ایران، جمعیت استان قزوین تا سال ۱۴۱۵ به بیش از ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر خواهد رسید. همچنین بر اساس پیش‌بینی‌های به دست آمده در طول ۲۰ سال آینده^{۱۰} نزدیک به ۸۶ درصد جمعیت استان ساکن نقاط شهری و حدود ۱۴ درصد جمعیت استان ساکن نقاط روستایی خواهند بود.

۱۰. مبنای پیش‌بینی؛ جمعیت سال ۱۳۹۵ است.

جدول ۲۸- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان قزوین، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵

سال	شهر	جمع			نقاط شهری			نقاط روستایی		
		مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن
۱۴۰۰	کشور	۸۴۹۷۱۰۰۰	۴۲۹۳۷۰۰۰	۴۲۰۳۴۰۰۰	۶۴۳۹۷۰۰۰	۳۲۵۳۶۰۰۰	۳۱۸۶۱۰۰۰	۲۰۵۷۵۰۰۰	۱۰۴۰۱۰۰۰	۱۰۱۷۳۰۰۰
	استان قزوین	۱۳۵۰۰۰۰	۶۸۸۰۰۰	۶۶۳۰۰۰	۱۰۵۵۰۰۰	۵۳۷۰۰۰	۵۱۸۰۰۰	۲۹۶۰۰۰	۱۵۱۰۰۰	۱۴۵۰۰۰
۱۴۰۵	کشور	۸۹۱۲۱۰۰۰	۴۴۹۵۰۰۰۰	۴۴۱۷۱۰۰۰	۶۸۹۸۲۰۰۰	۳۴۷۸۸۰۰۰	۳۴۱۹۵۰۰۰	۲۰۱۳۹۰۰۰	۱۰۱۶۳۰۰۰	۹۹۷۶۰۰۰
	استان قزوین	۱۴۱۲۰۰۰	۷۱۸۰۰۰	۶۹۴۰۰۰	۱۱۴۹۰۰۰	۵۸۴۰۰۰	۵۶۵۰۰۰	۲۶۳۰۰۰	۱۳۳۰۰۰	۱۲۹۰۰۰
۱۴۱۰	کشور	۹۲۴۶۰۰۰۰	۴۶۵۶۲۰۰۰	۴۵۸۹۸۰۰۰	۷۲۸۷۷۰۰۰	۳۶۶۹۴۰۰۰	۳۶۱۸۳۰۰۰	۱۹۵۸۳۰۰۰	۹۸۶۸۰۰۰	۹۷۱۵۰۰۰
	استان قزوین	۱۴۶۲۰۰۰	۷۴۲۰۰۰	۷۲۰۰۰۰	۱۲۲۷۰۰۰	۶۲۲۰۰۰	۶۰۴۰۰۰	۲۳۵۰۰۰	۱۱۹۰۰۰	۱۱۶۰۰۰
۱۴۱۵	کشور	۹۵۲۷۸۰۰۰	۴۷۹۰۸۰۰۰	۴۷۳۷۰۰۰۰	۷۶۳۴۷۰۰۰	۳۸۳۸۱۰۰۰	۳۷۹۶۵۰۰۰	۱۸۹۳۲۰۰۰	۹۵۲۷۰۰۰	۹۴۰۵۰۰۰
	استان قزوین	۱۵۰۵۰۰۰	۷۶۲۰۰۰	۷۴۳۰۰۰	۱۳۰۰۰۰۰	۶۵۸۰۰۰	۶۴۲۰۰۰	۲۰۵۰۰۰	۱۰۴۰۰۰	۱۰۱۰۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

۳-۵-۱- تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

آموزش عمومی شامل دوره‌های ابتدایی، راهنمایی، متوسطه عمومی و فنی و حرفه‌ای می‌باشد و مسئولیت اجرای آن با وزارت آموزش و پرورش است. شایان‌ذکر است که از سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ با تغییر نظام آموزش عمومی مقاطع تحصیلی شامل ابتدایی، متوسطه دوره اول، متوسطه دوره دوم است. در این بخش تلاش خواهد شد، آمار بخش تعلیم و تربیت رسمی عمومی با تمرکز بر استان قزوین ارائه شود و در نهایت ضمن احصاء مهم‌ترین مسائل و چالش‌های آموزش عمومی راهکارهایی برای بهبود این وضعیت پیشنهاد خواهد شد.

آمار و اطلاعات

- در سال تحصیل ۹۸-۱۳۹۷ در دوره‌های روزانه و بزرگسالان، ۲۴۹۵۳۳ نفر مشغول به تحصیل بوده‌اند که نسبت به سال تحصیل قبل، ۱/۱ درصد افزایش داشته است. همچنین ۴۸/۱ درصد جمعیت دانش‌آموزان استان را دختران تشکیل می‌دهند.
- نرخ ترک تحصیل بر اساس آمار ارائه شده توسط مدیرکل آموزش و پرورش استان معادل ۶ صدم درصد در دوره ابتدایی می‌باشد که نسبت پایین‌تری در مقایسه با متوسط کشوری (۹ صدم درصد) را نشان می‌دهد. نرخ ترک تحصیل در دوره متوسطه در استان مشخص نمی‌باشد، اما بر اساس تعداد دانش-

آموزان جامانده از تحصیل که حدود ۱۲۲۷ نفر می‌باشند می‌توان دریافت که در این مقطع هم نرخ ترک تحصیل از سطح کشوری که حدود ۲ درصد می‌باشد، پایین‌تر است. با این وجود بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش قزوین در سال ۱۳۹۸ حدود ۲۳ هزار دانش‌آموز در معرض خطر ترک تحصیل قرار داشتند که حدود ۱۰ درصد کل دانش‌آموزان را در بر می‌گیرد.

- نسبت دانش‌آموز به معلم در استان در دوره ابتدایی برابر با ۲۷ نفر می‌باشد که از سرانه کشوری که ۲۶/۵ می‌باشد، بالاتر است. نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره متوسطه اول حدود ۲۰ نفر می‌باشد که نسبت به متوسط کشوری که ۲۱ نفر می‌باشد، پایین‌تر است. نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره متوسطه دوم برابر با ۱۷ نفر می‌باشد که نسبت به متوسط کشوری که ۱۶/۶ می‌باشد، نرخ بالاتری را نشان می‌دهد.

- بر اساس آمار سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور، سرانه مطلوب فضای آموزشی در کشور برابر با ۸/۴ مترمربع است. سرانه متوسط فضای آموزشی در کشور نیز برابر با ۵/۱۸ مترمربع است.^{۱۱} بر اساس این آمار، ۱۱ استان کشور از جمله تهران زیر خط میانگین سرانه قرار می‌گیرند. سیستان و بلوچستان، خراسان شمالی، البرز، تهران، قم و گیلان نیز از جمله استان‌هایی هستند که سرانه فضای آموزشی آن‌ها زیر خط استاندارد است. در استان قزوین سرانه فضای آموزشی برابر با ۵/۴۹ متر می‌باشد و بالاتر از میانگین کشوری است. مضاف بر این سرانه کلاس درس در کشور برابر با ۱/۳۴ مترمربع است که این میزان در قزوین برابر با ۲/۱ متر به ازای هر دانش‌آموز بوده و بالاتر از میانگین کشوری است.

- بر اساس آمار اداره کل نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس استان قزوین، ۷۰ درصد مدارس استحکام دارند و در این میان ۱۷ درصد نیازمند مقاوم‌سازی و ۱۳ درصد نیازمند تخریب و بازسازی است.^{۱۲} متوسط کشوری در خصوص نسبت مدارس مستحکم به کل مدارس حدود ۶۶ درصد می‌باشد که از این حیث نیز مدارس استان در سطحی بالاتر از متوسط کشوری قرار دارند. علاوه بر این در خصوص مدارس غیردولتی استان قزوین وضع به مراتب بدتر می‌باشد. بر اساس آمار سازمان نوسازی از بین ۲۳۵ مدرسه غیردولتی استان، تنها ۱۵ درصد مدارس در سازه‌های استاندارد فعالیت می‌کنند و سایر مدارس (حدود ۱۹۹ مدرسه) نیازمند بازسازی و مقاوم‌سازی هستند.

۱۱. در فضای آموزش شهری سرانه ۴/۹۶ متر مربع و در فضاهای آموزش روستایی سرانه ۵/۸۱ متر مربع است.

۱۲. بر اساس آمارهای موجود بیشترین مدارس تخریبی در دو شهر بوئین‌زهرا و البرز قرار دارند.

جدول ۷۹- آمار تعداد دانش آموزان، معلمان و فضای آموزشی در سال تحصیلی ۹۸-۹۹

سال و دوره تحصیلی	جمع	پسر	دختر	معلم	مدیریت و کیفیت بخشی	تعداد آموزشگاه	تعداد کلاس درس
۱۳۹۸-۱۳۹۹	۲۴۹۵۳۳	۱۲۹۵۰۵	۱۲۰۰۲۸	۷۸۵۴	۳۶۳۴	۲۳۳۷	۹۷۶۸
آموزش استثنایی	۱۰۸۰	۶۸۲	۳۹۸	۲۵۱	۷۴	۵۰	۱۸۸
پیش دبستانی	۲۰۵۰۷	۱۰۵۶۲	۹۹۴۵			۵۳۹	۱۰۸۰
ابتدایی	۱۲۴۶۱۲	۶۴۴۷۱	۶۰۱۴۱	۳۰۳۸	۱۵۶۳	۹۷۳	۵۲۲۳
متوسطه دوره اول	۵۴۵۲۴	۲۸۱۲۷	۲۶۲۴۷	۲۱۰۹	۹۵۲	۳۸۶	۲۰۷۷
متوسطه دوره دوم	۴۳۲۱۱	۲۲۲۶۳	۲۰۹۴۸	۲۴۴۷	۱۰۴۵	۲۸۵	۲۱۰۰
بزرگ سال (دوره اول متوسطه)	۷۹۰	۴۵۸	۳۳۲	-	-	۲۵	-
بزرگ سال (دوره دوم متوسطه)	۴۸۰۹	۲۷۹۲	۲۰۱۷	-	-	۸۰	-

مهم ترین مسائل آموزش و پرورش استان قزوین

۱. با توجه به عدم هم ترازی و توازن مابین ورودی‌ها و خروجی‌های نیروی انسانی در آموزش و پرورش، در حال حاضر استان با کمبود حدود ۱۶۰۰ معلم به خصوص در سطح روستاها روبرو است. مضاف بر این کمبود مربی بهداشت هم از معضلات جدی استان محسوب می‌گردد. نرخ استاندارد تخصیص یک مربی بهداشت در ازای ۷۵۰ دانش‌آموز است که در حال حاضر وضعیت استان با این استاندارد فاصله زیادی دارد.

۲. به دلیل مشکلات زیرساختی مانند عدم دسترسی به اینترنت و سرعت پایین آن، نداشتن گوشی‌های هوشمند و دسترسی به آموزش مجازی برای برخی از دانش‌آموزان استان دشوار گشته و تحقق عدالت آموزشی از باب دسترسی به آموزش دچار چالش شده است. بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش، ۲۳۰ روستای محروم استان امکان دسترسی به اینترنت را ندارند و این مسئله امکان دسترسی به سامانه شاد را برای دانش‌آموزان تقریباً غیرممکن می‌کند. مضاف بر این، بر اساس آمار آموزش و پرورش استان حدود ۲۱ هزار دانش‌آموز در سطح استان از داشتن گوشی هوشمند محروم هستند که باعث می‌شود ارتباط آن‌ها با سامانه شاد قطع شود.

۳. کمبود فضای آموزشی و فرسودگی سازه‌های یکی از جدی‌ترین مشکلات آموزشی استان محسوب می‌شود. مسئله فرسودگی و غیراستاندارد بودن فضاهای آموزشی به خصوص در مورد مدارس غیردولتی دارای شدت بیشتری است. به نظر می‌رسد که دلیل این امر را باید به عدم رعایت استانداردها توسط مدرسه‌داران و استفاده از ساختمان‌هایی با کاربری غیر آموزشی مانند ساختمان‌های مسکونی، اداری و تجاری در فرایند تعلیم و تربیت مدرسه‌ای جستجو کرد. علاوه بر این عدم سختگیری‌های قانونی لازم توسط اداره آموزش و پرورش منطقه در هنگام صدور مجوز برای تأسیس مدارس غیردولتی را باید دلیل دیگر این وضعیت دانست.
۴. مسئله آسیب‌های اجتماعی در مدارس استان قزوین چالش دیگر آموزشی استان محسوب می‌شود. بر اساس گزارش اداره کل آموزش و پرورش وضعیت آسیب‌های اجتماعی در بخش حاشیه شهرها از دیگر مناطق آموزشی بیشتر می‌باشد.

راهکارهای پیشنهادی

به منظور بهبود وضعیت تشریح شده در بالا و انجام اقدام مقتضی در خصوص مسائل احصائی راهکارهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. تأمین نیروی انسانی مورد نیاز در سطح استان با استفاده از هم‌ترازی و توازن ورودی‌ها و خروجی‌ها به بدنه آموزش و پرورش. هر چند که در این مورد می‌توان از روش‌های موقتی مانند بهره‌گیری از نیروهای بازنشسته به صورت ساعتی، استفاده از نیروهای شاغل کنونی به صورت ساعات اضافه‌کاری، استفاده از نیروهای متخصص تعلیم و تربیتی خارج از کادر آموزشی رسمی در مدارس غیردولتی با نظارت اداره آموزش و پرورش منطقه و نیز بهره برد. علاوه بر این استان با کمبود نیروهای متخصص بهداشت نیز روبرو است که باید توسط وزارتخانه تأمین شود. البته به صورت موقت می‌توان از ظرفیت‌های نیروهای متخصص بهداشتی - درمانی سایر دستگاه‌های اجرایی نیز به منظور انجام پایش‌های دوره‌ای دانش‌آموزان استفاده شود.
۲. در خصوص مسئله نبود زیرساخت‌های لازم به منظور اجرایی‌سازی آموزش مجازی از طریق سامانه شاد باید اقدامات مختلفی صورت گیرد. برای بخش‌ها و مناطقی که دسترسی به اینترنت وجود ندارد مسئله به مراتب دشوارتر است. چون در این وضعیت حل مسئله تا حد زیادی خارج از مسئولیت وزارتخانه آموزش و پرورش است. در این بخش‌ها می‌توان از ظرفیت صداوسیما برای ارائه دروس و یا ارائه

فیلم‌های آموزشی آفلاین به دانش‌آموزان بر روی سی‌دی یا غیره استفاده شود. به کارگیری درس-نامه‌های متنی نیز می‌تواند راهکار پیشنهادی دیگر باشد. در مورد مسئله عدم دسترسی به گوشی هوشمند می‌توان از ظرفیت خیرین در این مورد استفاده شود. علاوه بر این استفاده از درس‌نامه‌های چاپی نیز می‌تواند یک راه‌حل مناسب باشد که تا حد زیادی نیز مؤثر می‌باشد. با این همه، وزارت آموزش و پرورش باید به صورت عملی خود را نسبت به همه دانش‌آموزان مسئول بداند و عدم دسترسی حدود ۳۰ درصد دانش‌آموزان به گوشی‌های هوشمند را مسئله خود دانسته و از همه ظرفیت‌ها در جهت تخفیف و در نهایت حل کامل مسئله و یا ارائه راه‌حل‌های کاربردی برای دانش‌آموزان نا برخوردار استفاده نماید. بررسی عملکرد وضع موجود آموزش و پرورش نسبت با این دانش‌آموزان نشان می‌دهد که تا حد زیادی آموزش و پرورش این نا برخوردار را مسئله خود تلقی نکرده و آن را به خانواده‌ها نسبت داده و در بهترین حالت از خیرین خواسته در این مورد نقش آفرینی جدی‌تری داشته باشند.

۳. در خصوص تأمین فضای آموزشی باید اولویت به حاشیه شهرها و دو شهرستان البرز و بوئین‌زهرا اختصاص داده شود. در مورد استاندارد پایین فضاهای آموزشی به خصوص در مورد مدارس غیردولتی نیاز است که دقت نظر بیشتری در مورد ارائه مجوز برای تأسیس مدارس غیردولتی بر اساس استاندارد بودن ساختمان‌ها اعمال شود.

۴. استفاده از ظرفیت طرح نماد(نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان در برابر آسیب‌های اجتماعی) به منظور کاهش آسیب‌های اجتماعی با محوریت نواحی کم برخوردار و حاشیه‌ای در سه سطح غربال‌گری، شناسایی و تشخیص و ارجاع؛

۳-۵-۲- وضعیت سواد در استان قزوین

وضع سواد در بین افراد جامعه یکی از معیارهای مهم در تعیین میزان توسعه‌یافتگی کشورها بشمار می‌آید و بررسی روند تغییرات آن بیانگر چگونگی پیشرفت و توسعه نیروی انسانی در آن جامعه است. یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها در این زمینه میزان باسوادی است. به طور کلی، بررسی این شاخص در سال‌های بعد از انقلاب حاکی از روند افزایشی آن و توجه به مسئله آموزش عمومی در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های کشور است. با این مقدمه کوتاه در این بخش تلاش خواهد شد وضعیت سواد در استان قزوین مورد بررسی قرار گیرد و دلالت‌های این مطالعه برای تدوین برنامه‌های راهبردی استان استخراج شود.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، تعداد باسوادان استان برابر با ۱۰۱۴۶۶۷ نفر بوده است که از این تعداد ۵۳۷۵۲۲ مرد و ۴۷۷۱۴۵ زن بوده‌اند. از کل تعداد بیان شده تعداد ۷۸۱۸۵۳ نفر در مناطق شهری و ۲۳۲۸۱۳ نفر در مناطق روستایی سکونت داشته‌اند. به طور کلی بر اساس این آمار حدود ۳ درصد جمعیت استان بی‌سواد هستند.

تغییرات میزان باسوادی استان‌های کشور و مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد دو استان بوشهر و قزوین بیش از هر استان دیگری با کاهش بی‌سوادی طی سال‌های ۹۵-۱۳۸۵ مواجه بوده‌اند. بیشترین رشد باسوادی مربوط به استان‌های بوشهر با ۵/۶ درصد افزایش و قزوین با ۴/۵ درصد افزایش بوده است. به طور کلی وضعیت رشد سواد در استان قزوین مطلوب ارزیابی می‌شود و متوسط سواد در این استان برابر با ۸۸/۵ درصد می‌باشد که از متوسط کشوری که ۸۷/۶ درصد می‌باشد بالاتر است. علاوه بر این از جهت فعالیت‌های مربوط به سوادآموزی، استان قزوین جز پو ۱۰ استان برتر کشور محسوب می‌شود.

بر اساس گزارش اداره کل آموزش و پرورش استان که مبتنی بر آمار نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ می‌باشد جامعه هدف سوادآموزی حدود ۳۰ هزار نفر از جمعیت در گروه سنی ۱۰ تا ۴۹ سال می‌باشد که دوسوم آن‌ها را زنان تشکیل می‌دهند. نکته جالب توجه این است که تقریباً ۴۵ درصد این بی‌سوادان در مرکز استان زندگی می‌کنند. بر اساس همین آمار تعداد آموزشیاران نهضت سوادآموزی برابر با ۲۶۰ نفر می‌باشند که تقریباً اکثر آن‌ها فاقد بیمه بوده یا با شرکت‌های غیردولتی قرارداد دارند.

جدول ۸۰- وضعیت نرخ باسوادی در استان قزوین

جنس / سکونت‌گاه	نرخ باسوادی (درصد)
مردان	۹۲
زنان	۸۵/۱
شهری	۹۱/۴
روستایی	۸۰/۶

مهم‌ترین مسائل سوادآموزی

۱. قراردادی بودن نیروهای آموزشیار و دریافت حقوق ۵ تا ۶ میلیون در سال و پایین بودن انگیزه کار
۲. نبود امکانات و فضای آموزشی مستقل برای سوادآموزی در روستاها و مناطق دورافتاده
۳. سواد اطلاعاتی پایین سوادآموزان برای استفاده از گوشی‌های هوشمند جهت شرکت در کلاس‌های مجازی و سامانه شاد

۳-۳-۵-۳- وضعیت آموزش عالی در استان قزوین

آمار و اطلاعات

- در حوزه آموزش عالی با توجه به تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته مبتنی بر سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی) استان قزوین در منطقه ۴ و در کنار استان‌های مرکزی، همدان و قم جانمایی شده است:
منطقه ۴ شامل استان‌های همدان، مرکزی، قزوین و قم و دانشگاه‌های بین‌المللی امام خمینی (ره)، بوعلی سینا، ملایر، سید جمال‌الدین اسدآبادی، صنعتی همدان، اراک، نفرش، صنعتی اراک، حضرت معصومه (س)، صنعتی قم و دانشگاه قم است.
- در سال تحصیل ۹۹-۱۳۹۸ تعداد کل دانشجویان استان برابر با ۶۴۰۹۴ نفر بوده است که نسبت به سال تحصیلی قبل ۸ درصد کاهش داشته است. از کل دانشجویان ۱۱/۲ درصد در مقطع کاردانی، ۶۴/۶ درصد در مقطع کارشناسی، ۱۹ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و ۵/۲ درصد در مقطع دکتری حرفه-ای و تخصصی مشغول به تحصیل بوده‌اند. در سال تحصیل ۹۸-۱۳۹۷ تعداد دانش‌آموخته‌گان استان برابر با ۱۳۸۱۷ نفر بوده است و ۳۰/۵ درصد دانش‌آموخته‌گان، از مراکز دانشگاه آزاد اسلامی می‌باشند.
- از این تعداد دانش‌آموخته نیز، ۸/۶ درصد مربوط به پزشکی (بالاتر از متوسط کشوری با ۷/۳ درصد)، ۴۳/۸ درصد مربوط به علوم انسانی (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۴۸/۶)، ۴/۱ درصد مربوط به علوم پایه (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۶/۲)، ۲۹/۶ درصد مربوط به فنی و مهندسی (بالاتر از متوسط کشوری با ۲۶/۶)، ۳/۵ درصد مربوط کشاورزی و دامپزشکی (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۳/۸) و ۷/۹ درصد مربوط به هنر (بالاتر از متوسط کشوری با ۷/۶) بوده است.
- بر اساس آمار ارائه شده در سال ۱۳۹۵ در استان قزوین، ۶۸ موسسه آموزش عالی وجود دارد (۲/۳) از مؤسسات آموزش عالی کشور) که بیشترین سهم متعلق به دانشگاه جامع علمی کاربردی با ۲۳ واحد و پایین‌ترین سهم متعلق به وزارت بهداشت با ۱ سهم می‌باشد.
- در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ تعداد آموزشگران دانشگاهی تمام‌وقت مؤسسات آموزش عالی برابر با ۱۷۳۰ نفر بوده است که ۷۱ درصد از آموزشگران مرد و ۲۹ درصد زن بوده‌اند.
- نسبت دانشجویان به استاد بر اساس آمار وزارت عتف حدود ۳۷ نفر می‌باشد که نسبت به متوسط کشوری که ۴۹/۷ نفر می‌باشد در سطح مطلوبی قرار دارد.

- بر اساس آمار آمایش آموزش عالی سهم شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان استان حدود ۱۸/۵۰ درصد و سهم شاغلان با تحصیلات عالی هر استان به کل شاغلان عالی کشور برابر با ۱/۴۷ درصد می-باشد.

مهم ترین مسائل آموزش عالی

- بر اساس گزارش ها و تحلیل های ارائه شده مهم ترین مسائل آموزش عالی استان به شرح زیر می باشد:
۱. نامناسب بودن و کمبود امکانات آموزشی برای برخی مؤسسات آموزش عالی در سطح استان به خصوص مؤسسات آموزش عالی غیرانتفاعی. در استان قزوین حدود ۲۲ موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی وجود دارد که غالب آن ها از این مسئله اساسی رنج می برند.
 ۲. در شرایط خاص کرونایی "کلاس داری آنلاین" و "آموزش مجازی" به عنوان راهبرد اصلی آموزش در سطح آموزش عمومی و عالی تبدیل شده است. تحقق این مدل از آموزش نیازمند زیرساخت های ارتباطی و فناوریانه می باشد که ضعف در تمهید آن فرایند آموزش را با چالش های جدی روبرو می کند. روند کند رایگان شدن اینترنت، مشکل پهنای باند در کلاس های برخط، ضعف پیام رسان های داخلی و آموزش مجازی در بستر پیام رسان های خارجی از مهم ترین مشکلات آموزش مجازی در دانشگاه ها عنوان شده است. به زعم بسیاری مدیران آموزش عالی استان و بر اساس تحلیل های صورت گرفته "کلاس داری آنلاین" در سطح آموزش عالی استان به دلیل کاستی های مطرح شده، در وضعیت مطلوبی ارزیابی نمی شود.
 ۳. عدم تناسب رشته های دانشگاهی با نیازهای زیست بوم و ماموریت گرا نبودن مؤسسات آموزش عالی چالش دیگر آموزش عالی در سطح استان می باشد. به نظر می رسد که تشکیل شورای استانی آموزش عالی (مصوب وزارت عتف در سال ۱۳۹۹) ظرفیت بالایی در تحقق این امر در سطح کشور به طور اعم و در سطح استان به طور اخص داشته باشد.
- بر اساس تحلیل های صورت گرفته ارتباط بین صنعت و دانشگاه در سطح استان مطلوب ارزیابی نمی شود. بر اساس سند آمایش علم و فناوری استان قزوین (۱۳۹۸) پیوند عمیقی بین بخش صنعت و آموزش عالی استان وجود ندارد و به طور خلاصه می توان گفت که صنعت استان در فرایند دانش بنیان شدن در مراحل ابتدایی قرار دارد.

محورهای اساسی در آموزش عالی مبتنی بر نیازها و مزیت‌های زیست‌بوم استان

در نهایت بر اساس گزارش ارائه شده با عنوان طرح آمایش آموزش عالی (در چارچوب نقشه جامع علمی کشور)، محورهای اساسی که آموزش عالی در جهت توسعه اقتصادی و افزایش اشتغال باید بر آن‌ها تمرکز نماید عبارت‌اند از:

- صنعت (صنایع فلزی و کانی‌های غیرفلزی، صنایع غذایی و کشاورزی، صنایع شیمیایی و صنایع ماشین‌سازی، نساجی و صنایع چرم، صنایع سلولزی و صنایع چوب، صنایع پزشکی و صنایع برق و الکترونیک)
- کشاورزی
- گردشگری
- خدمات حمل و نقل

۳-۴- بررسی نظام اقتصادی و تولید

استان قزوین با جمعیت ۱۲۷۳۷۶۱ نفری سهم ۱/۶ درصدی از کل جمعیت کشور را دارد. نکته جالب توجه این است که سهم جمعیتی شهری و روستایی استان از جمعیت کشور، یکسان است. با این وجود، بهره‌وری نیروی انسانی در این استان بالاتر از میانگین کشور است. این امر در سرانه تولید ناخالص به ازای هر نفر خود را نشان می‌دهد و رتبه استان از این حیث در کشور ششم است. از سوی دیگر نرخ مشارکت اقتصادی در این استان بالاتر از متوسط کشور است که بیانگر پتانسیل بالای استان در زمینه نیروی انسانی است. سهم اشتغال استان در مقایسه با کشور نیز بالاتر از میانگین کشور است. اما از نظر متوسط درآمد سالانه این استان پایین‌تر از متوسط کشور است. میزان درآمد سالانه خانوار بیانگر سطح کیفیت زندگی از یک سو و از سوی دیگر در سپرده‌گذاری‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها به طور مستقیم تأثیرگذار است. درآمد سرانه خانوار شهری پایین‌تر از میانگین کشور و در مناطق روستایی بالاتر از میانگین کشور است. اما از نظر توزیع درآمد میان گروه‌های با درآمد بالا و پایین، این استان در وضعیت مطلوبی قرار دارد. وجود نرخ مشارکت بالا، نرخ اشتغال و میزان شهرنشینی، بیانگر قابلیت بالای استان از نظر نیروی انسانی است. از این رو، نیازمند سرمایه‌گذاری بیشتر برای رونق اقتصادی است. بررسی میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی نشان می‌دهد که سهم استان از جذب سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۹۸ حدود ۱/۵ درصد است که این میزان از سال ۹۴ تا سال ۹۸ روند کاهشی داشته است. نرخ سپرده بانکی از یکسو بیانگر، وجود سطح رفاه در جامعه است و از سوی دیگر بیانگر حبس سرمایه و در اختیار نبودن سرمایه

برای تولید است. با توجه به سطح درآمد سالانه پایین تر از متوسط کشور، به کارگیری سرمایه‌ها جهت رونق تولید امری ضروری است.

نمای کلی وضعیت استان قزوین در مقایسه با کشور در سال ۹۸

رتبه در کشور	کشور	فارس	بخش	شاخص
۲۱	۱۰۰	۱/۶	سهم جمعیتی (۱۳۹۵)	اندازه بازار خانگی
۲۲	۱۰۰	۱/۶	سهم جمعیت شهری (۱۳۹۵)	
۲۴	۱۰۰	۱/۶	سهم جمعیت روستایی (۱۳۹۵)	
۱۰	۵۱	۸۵	تراکم نسبی جمعیت (نفر در کیلومتر مربع)	
۱۰	۷۵/۱	۷۴/۸	میزان شهرنشینی (۱۳۹۵)	
-	۸۸/۲	۸۹	مناطق شهری	نرخ اشتغال
-	۹۲/۷	۹۴	مناطق روستایی	
-	۱۷/۷۵	۱۹/۶	کشاورزی	سهم اشتغال
-	۳۱/۹۵	۳۵/۴	صنعت	
-	۵۰/۲۵	۴۵	خدمات	
۱۹	۱۰/۶	۹/۹	جمعیت کل	
۲۰	۱۱/۸	۱۱/۰	مناطق شهری	نرخ بیکاری
۲۱	۷/۳	۶/۰	مناطق روستایی	
۲۱	۲/۰۹	۲/۰۱	مناطق شهری	بار تکفل خالص
۱۸	۲/۷۱	۲/۶۱	مناطق شهری	بار تکفل ناخالص
۲۱	۵۴۱۰۰۷	۴۲۶۵۰۰	متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری	درآمد
۷	۲۹۷۷۸۹۹	۳۴۵۵۸۹	متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی	
۳۰	۰/۳۸۲۸	۰/۲۶۸۳	مناطق شهری	ضریب جینی
۲۳	۰/۳۵۳۹	۰/۲۹۳۰	مناطق روستایی	
۱۴	۳۹/۹	۴۱/۴	جمعیت کل	نرخ مشارکت اقتصادی
۱۳	۳۹/۲	۴۰/۳	مناطق شهری	
۱۱	۴۲/۳	۴۵/۶	مناطق روستایی	
۱۱	۵۱۰۴۶۴۲	۷۴۵۳۱	میزان جذب سرمایه (هزار دلار) (۱۳۹۷)	سرمایه‌گذاری خارجی
۱۱	۳۱/۴	۳۴/۶	-	نرخ رشد سپرده‌های بانکی
۶	۱۸۴۵۸۴	۲۰۴۴۳۷	هزار ریال به نفر (۱۳۹۶)	سرانه تولید ناخالص داخلی استان

تولید ناخالص داخلی

سهم تولید ناخالص داخلی بدون نفت استان قزوین با توجه به سهم جمعیتی در تمامی سال‌های مورد بررسی بالاتر از سهم درصدی جمعیت است. این بدین معنی است که نرخ بهره‌وری نیروی انسانی و توان تولیدی این استان نسبت به جمعیت مصرف‌کننده بالاتر است. بیشترین سهم استان از نظر تولید ناخالص داخلی بدون نفت کشور مربوط به سال ۹۵ بوده است که میزان آن به دو درصد رسیده است. از سوی دیگر با توجه به نفت‌خیز نبودن استان، قابلیت‌هایی در این استان در زمینه اقتصاد غیرنفتی، وجود دارد. اما سهم تولید ناخالص در بیشتر سال‌ها پایین‌تر از سهم جمعیتی بوده است. سهم استان در سال ۹۴ از تولید ناخالص کشور، بیشترین میزان بوده است. به طور کلی، میانگین سهم استان قزوین طی دو دهه اخیر ۱/۴۸ درصد از تولید ناخالص داخلی و ۱/۷۹ درصد از تولید ناخالص داخلی بدون نفت را تشکیل داده است.

جدول ۸۱- سهم استان قزوین از تولید ناخالص داخلی بدون نفت و با نفت

تولید ناخالص بدون نفت			تولید ناخالص داخلی			
سهم درصدی	استان قزوین	کشور	سهم درصدی	استان قزوین	کشور	
۱.۹۶	۱۰۰۴۱۳۴۸	۵۱۲۳۴۰۲۰۰	۱.۶۰	۱۰۰۵۰۰۱۸	۶۳۰۰۳۸۶۲۳	۱۳۷۹
۱.۹۶	۱۲۰۳۴۵۰۵	۶۱۴۱۷۶۶۷۶	۱.۶۴	۱۲۰۴۱۷۸۱	۷۳۳۹۰۸۹۸۲	۱۳۸۰
۱.۷۷	۱۳۸۱۰۸۴۰	۷۷۸۸۵۶۴۵۴	۱.۴۵	۱۳۸۲۹۷۵۵	۹۵۴۲۴۰۲۷۳	۱۳۸۱
۱.۷۲	۱۶۶۶۶۸۷۶	۹۶۵۷۵۷۱۳۱	۱.۴۰	۱۶۶۷۷۷۳۲	۱۱۸۹۲۸۶۸۷۹	۱۳۸۲
۱.۶۶	۲۰۴۹۰۴۶۷	۱۲۳۱۵۱۳۰۳۷	۱.۳۲	۲۰۵۱۸۹۵۱	۱۵۵۴۸۱۰۸۹۴	۱۳۸۳
۱.۷۲	۲۵۸۷۷۷۳۰	۱۵۰۱۳۲۰۴۰۶	۱.۳۳	۲۵۸۹۵۶۵۹	۱۹۴۱۱۸۷۵۸۴	۱۳۸۴
۱.۷۵	۳۲۶۰۴۵۶۳	۱۸۵۸۸۳۹۹۶۹	۱.۳۷	۳۲۶۳۹۵۴۷	۲۳۸۲۶۷۸۱۸	۱۳۸۵
۱.۶۸	۳۹۷۷۹۷۹۳	۲۳۷۰۸۰۶۱۹۲	۱.۳۰	۳۹۸۳۹۷۰۸	۳۰۷۲۶۱۵۴۳۹	۱۳۸۶
۱.۸۰	۵۲۷۳۸۳۴۸	۲۹۳۲۶۰۱۴۷۳	۱.۴۵	۵۲۸۴۰۹۷۱	۳۶۵۵۱۹۵۴۷۲	۱۳۸۷
۱.۷۴	۵۷۵۱۵۷۵۸	۳۲۹۶۵۷۹۴۷۶	۱.۴۸	۵۷۶۲۰۳۹۷	۳۸۹۴۲۳۷۷۸	۱۳۸۸
۱.۶۲	۶۴۹۵۹۲۶۸	۴۰۱۰۲۲۰۵۷۲	۱.۳۴	۶۵۰۷۵۴۵۸	۴۸۵۵۸۶۲۲۱۱	۱۳۸۹
۱.۶۹	۸۶۶۰۲۰۸۷	۵۱۲۳۱۵۷۶۰۸	۱.۳۷	۸۶۷۹۸۲۸	۶۳۳۹۶۲۱۵۸۵	۱۳۹۰
۱.۷۱	۱۱۱۲۰۴۹۳۶	۶۵۱۳۶۵۲۳۳۷	۱.۵۰	۱۱۱۴۱۹۴۵۱	۷۴۲۰۸۰۱۱۴۴	۱۳۹۱
۱.۷۹	۱۵۷۰۸۶۹۲۷	۸۷۶۱۵۷۱۵۶۵	۱.۵۷	۱۵۷۳۲۴۰۶۵	۱۰۰۴۹۰۸۷۵۶۳	۱۳۹۲
۱.۸۲	۱۸۷۱۶۳۳۰۶	۱۰۲۶۸۷۹۰۷۵۸	۱.۴۹	۱۸۷۵۸۷۰۵۰	۱۲۵۵۰۹۶۰۰۲۶	۱۳۹۳
۱.۹۸	۲۱۴۱۳۶۶۸۱	۱۰۷۹۸۱۵۸۷۸۱	۱.۷۶	۲۱۴۴۷۸۶۰۱	۱۲۱۸۰۰۱۶۱۲۹	۱۳۹۴
۲.۰۱	۲۵۸۷۷۲۴۲۳	۱۲۸۶۴۲۸۹۲۴۹	۱.۷۴	۲۵۹۳۵۰۱۲۹	۱۴۹۰۶۲۵۷۵۳۴	۱۳۹۵
۱.۸۵	۲۸۱۴۰۸۱۱۶	۱۵۱۹۴۲۹۲۴۳۷	۱.۵۷	۲۸۲۰۸۵۴۴۲	۱۷۹۷۱۸۷۱۱۵۳	۱۳۹۶
۱.۸۱	۳۷۷۶۶۴۸۰۳	۲۰۸۷۰۳۲۹۲۲۴	۱.۴۷	۳۷۸۶۰۹۴۶۶	۲۵۸۲۹۷۱۲۴۲۶	۱۳۹۷

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده به تفکیک بخش های اقتصادی استان قزوین در مقایسه با کشور

سهم ارزش افزوده استان قزوین در اقتصاد کشور در یک دهه اخیر کمتر از ۲ درصد بوده است و به طور متوسط در میان سایر استان ها کشور رتبه استان قزوین برابر با ۱۸ است. بر اساس آمار سال ۹۸ سهم استان قزوین از ارزش افزوده کشور ۱/۴۸ درصد بوده است.

بخش کشاورزی و معدن

سهم بخش کشاورزی از ارزش افزوده کشور طی هفت سال مورد بررسی کمتر از سه درصد بوده است. در میان زیر بخش های کشاورزی بخش زراعت و باغداری بیشترین میزان از ارزش افزوده بخش کشاورزی را دارد و بخش پرورش حشرات کمترین میزان از ارزش افزوده را تشکیل داده است. از سوی دیگر سهم بخش معدن از ارزش افزوده کل کشور در طی سال های مورد بررسی کمتر از ۰/۳ درصد و بسیار ناچیز بوده است. رتبه استان در این بخش طی سال های مورد بررسی به طور متوسط، ۲۵ بوده است.

جدول ۸۲- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان قزوین از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲.۷۳	۲.۳۹	۲.۶۳	۲.۸۱	۲.۷۴	۲.۴۹	۲.۴۹	۲.۴۱	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۲.۰۶	۱.۸۱	۲.۰۴	۲.۲۱	۲.۲۰	۱.۹۴	۱.۸۴	۱.۹۰	زراعت و باغداری
۰.۶۱	۰.۵۲	۰.۵۳	۰.۵۵	۰.۴۷	۰.۴۹	۰.۵۸	۰.۴۵	پرورش حیوانات
۰.۱۸	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۲۱	۰.۱۹	گوداری صنعتی
۰.۲۱	۰.۲۲	۰.۲۱	۰.۲۳	۰.۲۲	۰.۲۰	۰.۲۱	۰.۱۹	دام سنتی
۰.۲۱	۰.۱۲	۰.۱۵	۰.۱۴	۰.۰۶	۰.۰۹	۰.۱۵	۰.۰۶	مرغذاری
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	جنگلداری
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	ماهیگیری
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	استخراج معدن
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	استخراج سایر معادن

استان قزوین در تولید گوشت و شیر در رتبه مطلوبی قرار دارد. اما میزان ارزش افزوده این بخش در مقایسه با سرانه تولیدی مقدار کمی است. به طوری که نقش پرورش دام و تولیدات دامی کمتر از یک درصد کل کشور را شامل می شود. سهم اشتغال بخش شیلات در استان بالاتر از میانگین کشوری است اما تولید سرانه این بخش بسیار پایین تر از میانگین کل کشور است. در واقع یکی از پتانسیل های استان مربوط به بخش زراعت و باغداری است. از سوی دیگر طی سال های اخیر، حجم مصرف آب در بخش کشاورزی کاهش یافته که بیانگر توسعه

زیرساخت‌ها و مکانیزه کرده بخش کشاورزی در جهت کاهش مصرف آب است. سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری حدود دو برابر کشور است و در این زمینه رتبه یازدهم را دارد. اما از نظر سرانه ارزش افزوده، به دلیل فقدان صنایع تبدیلی و با فرآوری بالا که ارزش افزوده بیشتری دارد، شاهد خروج ارزش افزوده از استان هستیم. برای گسترش فعالیت بخش معدن علاوه بر وجود نیروی انسانی، نیازمند سرمایه‌گذاری هستیم. وضعیت سرمایه‌گذاری در بخش معدن در مقایسه با کشور با وجود پتانسیل بالا، از متوسط کشوری پایین‌تر است.

جدول ۸۳- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی استان قزوین در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	قزوین	شاخص
۴	۱۰/۳۴	۲۰/۱۸	سرانه تولید گوشت قرمز (کیلوگرم به نفر)
۱	۱۳۲/۴۳	۴۳۳/۲۸	سرانه تولید شیر
۱۲	۳۲/۹۰	۴۷/۱۷	سرانه تولید گوشت مرغ
۱۹	۱۵/۴۴	۳/۰۲	سرانه تولید آبیان
۱۴	۱/۱۱	۱/۱۵	نسبت تعداد شاغلان بخش شیلات (آبزی‌پروری) به کل جمعیت
۲۳	۰/۰۳	۰/۰۱	نسبت مساحت جنگل کاری به مساحت استان
۷	۱۰۰	۴/۷۷	سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار (۱۳۹۷)
۰	۱۰۰	۰	سهم استان از اراضی تحت پوشش شبکه‌های آبیاری و زهکشی (۱۳۹۷)
۱۵	۱۰۰	۲/۳	سهم آب مصرف شده استان از منابع آب کشور
۱۵	۱۰۰	۲/۴	سهم استان از آب مصرف شده در بخش کشاورزی
۷	۵/۹۹	۱۱/۶۳	نسبت تعداد معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (۱۳۹۷)
۱۱	۱۰۰	۳/۰۹	سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری
۲۱	۱۲۱/۴۸	۶۲/۲۰	نسبت تعداد شاغلان معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)
۲۱	۴/۸۱	۰/۴۸	سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری (میلیون ریال به نفر)
۲۲	۳۷۵۲/۱۰	۳۶۶/۴۱	سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری (هزار ریال به نفر)
۱۴	۲۳۲/۲۷	۱۳۴/۹۷	نسبت سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (هزار ریال به نفر)
۲۳	۱۰۰	۰/۸۲	سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش صنعت

پایین‌ترین میزان سهم بخش صنعت از ارزش افزوده کل کشور طی دوره مورد بررسی مربوط به سال ۹۷ با ۳/۴۷ درصد و بالاترین میزان مربوط به سال ۹۴ با ۴/۵۶ درصد است. به طور متوسط طی هشت سال مورد بررسی

سهم استان قزوین از ارزش افزوده کشور، ۳/۸۳ درصد بوده است. از میان زیر بخش های استان در بخش صنعت، بخش قابل توجهی که بیشترین تأثیر را داشته باشد وجود ندارد. در واقع تمامی بخش ها کمتر از یک درصد بر ارزش افزوده استان تأثیر گذار بوده اند. اما سهم محصولات غذایی و آشامیدنی و تولید دارو و فرآورده های دارویی و شیمیایی سهم بالاتر از ۰/۰۵ درصد دارند. سهم بخش ساختمان نیز از ارزش افزوده کل، در تمامی سال های مورد بررسی کمتر از ۰/۰۵ بوده است.

جدول ۸۴- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و معدن استان قزوین از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۳.۴۷	۳.۶۷	۴.۴۸	۴.۵۶	۳.۸۱	۳.۶۲	۳.۴۸	۳.۵۸	تولید محصولات غذایی
۰.۵۶	۰.۷۰	۰.۵۹	۰.۶۶	۰.۳۹	۰.۳۳	۰.۴۹	۰.۳۱	تولید انواع آشامیدنیها
۰.۰۶	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۴	۰.۰۳	تولید فرآورده های توتون و تنباکو
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید منسوجات
۰.۱۷	۰.۱۳	۰.۱۷	۰.۱۵	۰.۱۳	۰.۱۶	۰.۱۳	۰.۱۸	تولید پوشاک
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	تولید چرم و فرآورده های وابسته
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۱	۰.۰۰	تولید چوب و محصولات چوبی به جز میلمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۱	۰.۱۱	تولید کاغذ و فرآورده های کاغذی
۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۳	۰.۰۴	چاپ و تکثیر رسانه های ضبط شده
۰.۰۰	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	تولید کک، فرآورده های حاصل از پالایش نفت
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۱	تولید مواد شیمیایی و فرآورده های شیمیایی
۰.۶۷	۰.۴۰	۰.۵۶	۰.۶۱	۰.۴۸	۰.۴۶	۰.۵۱	۰.۴۱	تولید داروها و فرآورده های دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۰۵	تولید فرآورده های لاستیکی و پلاستیکی
۰.۱۸	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۱۵	۰.۲۶	۰.۱۴	تولید سایر فرآورده های معدنی غیر فلزی
۰.۳۵	۰.۴۰	۰.۴۷	۰.۴۳	۰.۴۳	۰.۴۰	۰.۴۷	۰.۵۲	تولید فلزات پایه
۰.۲۸	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۳۲	۰.۶۵	۰.۶۵	۰.۳۱	۰.۲۴	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات و تجهیزات
۰.۲۶	۰.۲۷	۰.۳۴	۰.۳۵	۰.۲۹	۰.۳۱	۰.۴۳	۰.۴۷	تولید محصولات رایانه ای، الکترونیکی و نوری
۰.۰۷	۰.۱۸	۰.۴۸	۰.۴۹	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۸	تولید تجهیزات برقی
۰.۱۷	۰.۱۳	۰.۲۰	۰.۱۵	۰.۱۲	۰.۱۲	۰.۰۷	۰.۱۰	تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه بندی نشده در جای دیگر
۰.۱۶	۰.۱۶	۰.۱۹	۰.۳۳	۰.۱۶	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۷	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر
۰.۱۹	۰.۵۵	۰.۷۰	۰.۴۳	۰.۴۵	۰.۲۷	۰.۲۳	۰.۵۸	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۴	تولید میلمان
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۵	تولید سایر مصنوعات
۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۴	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۲	تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات
۰.۰۳	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۰.۴۷	۰.۶۶	۰.۷۳	۰.۲۴	۰.۱۹	۰.۱۶	۰.۱۸	۰.۲۹	تولید، انتقال و توزیع برق
۰.۴۲	۰.۵۸	۰.۵۴	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰.۰۶	۰.۰۸	۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۱۶	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۲۴	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت های تصفیه
۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	ساختمان
۰.۳۷	۰.۴۰	۰.۴۱	۰.۳۱	۰.۳۱	۰.۳۵	۰.۳۴	۰.۳۳	ساختمان های مسکونی
۰.۱۰	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۳	سایر ساختمان ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

این استان از نظر نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی نسبت به جمعیت در رتبه خوبی قرار دارد. به عبارتی این سهم حدود ۱۰ درصد است. به همین ترتیب سهم بخش خصوصی در فعالیت اقتصادی استان قابل توجه هست. به طوری که عمده کارگاه‌های صنعتی کشور مربوط به بخش خصوصی است. به تبع این شرایط تعداد شاغلان بخش کارگاه‌های صنعتی در استان نسبت به جمعیت حدود سه برابر کشور است. در واقع این استان پتانسیل قابل توجهی در زمینه اشتغال بخش صنعتی دارد. سهم این استان از بخش صنعتی حدود ۳۶ درصد است. اما همچنان سرانه ارزش افزوده این بخش در مقایسه با کشور پایین است. به طوری که سهم ارزش افزوده بخش کارگاه‌های صنعتی، ۱۰ درصد کمتر از میانگین کشور است. سهم استان از ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی نیز کمتر از ۳/۵ درصد از ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی کل کشور است. اما با توجه به سهم اشتغال ۴/۲۷ درصدی در بخش کارگاه‌های صنعتی بیانگر بهره‌وری پایین نیروی انسانی، نسبت به تولید کالا و خدمات در بخش صنعت است.

جدول ۸۵- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	قزوین	شاخص
۲	۳/۷۴	۹/۰۹	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۲	۳/۷۲	۹/۰۵	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)
۷	۲/۲۷	۳/۸۷	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۵)
۲	۲۱/۹۳	۵۸/۸	نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۱۴	۲۶/۷۰	۱۶/۳	سرانه ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (میلیون ریال به نفر)
۱۰	۱۰۰	۳/۲۷	سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی (۱۳۹۶)
۷	۱۰۰	۳/۸۷	سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۹	۱۰۰	۳/۷۹	سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۸	۱۰۰	۴/۲۷	سهم استان از شاغلان کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر
۴	۱۰۰	۲/۸	سهم استان از آب مصرف شده در بخش صنعت

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش خدمات

بخش خدمات استان قزوین در مقایسه با بخش صنعت و کشاورزی کمترین میزان از ارزش افزوده کل کشور را تشکیل داده است و این سهم طی ۶ سال اخیر روند ثابتی داشته است و به طور متوسط ۱/۲۵ درصد از ارزش افزوده کل کشور را تشکیل داده است. در سال ۹۸ این استان از نظر سهم در ارزش افزوده کل رتبه ۲۳ را دارا بوده است. از نظر زیر بخش‌های، بخش خدمات، فعالیت‌های مربوط به اطلاعات و ارتباط و همچنین فعالیت

پست و پیک بیشترین میزان از ارزش افزوده از کل کشور را تشکیل داده‌اند و سهم تحقیق و توسعه کمترین میزان ارزش افزوده در استان قزوین را دارد.

جدول ۸۶- سهم استان قزوین از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	عمله‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۸	عمله‌فروشی، خرده‌فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۲۴	عمله‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۱.۰۰	۱.۱۴	۱.۲۲	۱.۲۹	۱.۲۶	۱.۱۳	۱.۲۵	۱.۲۰	حمل و نقل و انبارداری و پست
۱.۱۰	۱.۲۴	۱.۳۶	۱.۴۴	۱.۴۰	۱.۲۵	۱.۳۶	۱.۳۲	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
-۰.۲۵	-۰.۳۹	-۰.۱۵	-۰.۰۹	-۰.۱۱	-۰.۳۹	-۰.۳۷	-۰.۳۰	حمل و نقل از طریق راه‌آهن بین شهری
۱.۱۴	۱.۲۹	۱.۴۳	۱.۵۱	۱.۴۶	۱.۳۱	۱.۴۳	۱.۳۹	سایر حمل و نقل زمینی
-۰.۱۷	-۰.۱۹	-۰.۱۹	-۰.۲۰	-۰.۲۳	-۰.۲۱	-۰.۱۹	-۰.۲۲	حمل و نقل از طریق لوله
-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	حمل و نقل آبی
-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	-۰.۰۰	حمل و نقل هوایی
-۰.۳۹	-۰.۴۴	-۰.۴۲	-۰.۲۶	-۰.۲۵	-۰.۲۶	-۰.۲۹	-۰.۲۸	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل
۲.۲۴	۲.۲۴	۲.۲۴	۲.۲۴	۲.۲۴	۲.۲۴	۲.۲۴	۲.۲۴	فعالیت‌های پست و پیک
۱.۰۳	۱.۰۴	۱.۰۴	۱.۰۳	۱.۰۴	۱.۰۳	۱.۰۲	۰.۹۹	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
-۰.۱۳	-۰.۱۳	-۰.۱۳	-۰.۱۳	-۰.۱۳	-۰.۱۳	-۰.۱۳	-۰.۱۳	تامین جا(اقامتگاه‌ها)
۱.۱۹	۱.۲۰	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشپزخانه‌ها(رستوران‌ها و...)
۱.۴۸	۱.۵۳	۱.۶۱	۱.۲۵	۰.۹۱	-۰.۷۳	۰.۶۶	۰.۵۴	اطلاعات و ارتباطات
-۰.۱۹	-۰.۱۹	-۰.۱۹	-۰.۱۹	-۰.۲۰	-۰.۲۰	-۰.۲۰	-۰.۲۱	ارتباطات
۳.۲۲	۳.۵۹	۴.۳۰	۳.۶۷	۳.۲۳	۲.۵۶	۲.۴۰	۱.۸۶	سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات
-۰.۸۲	-۰.۷۹	-۰.۶۰	-۰.۶۰	-۰.۶۱	-۰.۶۷	-۰.۸۳	-۰.۸۱	فعالیت‌های مالی و بیمه
-۰.۸۲	-۰.۸۲	-۰.۶۵	-۰.۵۱	-۰.۵۳	-۰.۶۹	-۰.۸۲	-۰.۸۶	بانک و موسسات مالی
۱.۱۷	۱.۰۵	۱.۰۶	۱.۰۵	۱.۰۶	۱.۰۷	۱.۱۴	۱.۱۲	بیمه
-۰.۳۵	-۰.۳۵	-۰.۳۵	-۰.۲۹	-۰.۲۸	-۰.۴۱	-۰.۳۳	-۰.۲۳	سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه
۱.۲۰	۱.۲۳	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۳۰	۱.۳۶	۱.۳۷	۱.۳۹	املاک و مستغلات
۱.۲۲	۱.۲۶	۱.۲۷	۱.۲۷	۱.۳۸	۱.۲۸	۱.۳۳	۱.۳۹	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۱.۱۰	۱.۱۰	۱.۱۳	۱.۱۳	۱.۱۴	۱.۵۳	۱.۴۸	۱.۴۳	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۱.۳۶	۱.۳۶	۱.۳۶	۱.۳۶	۱.۳۶	۱.۳۶	۱.۳۶	۱.۳۶	خدمات واحدهای غیرمسکونی
۱.۱۳	۱.۱۳	۱.۱۵	۱.۱۶	۱.۱۷	۱.۲۴	۱.۲۸	۱.۲۸	خدمات دلان مستغلات
۱.۴۳	۱.۴۱	۱.۴۸	۱.۴۱	۱.۴۰	۱.۳۶	۱.۳۶	۱.۳۱	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
-۰.۱۷	-۰.۱۸	-۰.۲۵	-۰.۱۷	-۰.۲۲	-۰.۱۶	-۰.۱۶	-۰.۱۸	تحقیق و توسعه
۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۶۴	۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۶۵	سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۲.۳۰	۲.۲۹	۲.۲۹	۲.۲۶	۲.۰۵	۲.۲۸	۲.۱۱	۲.۰۶	فعالیت‌های دامپزشکی
۱.۴۰	۱.۲۳	۱.۲۴	۱.۲۹	۱.۳۷	۱.۴۰	۱.۳۸	۱.۳۴	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۱.۲۲	۱.۱۹	۱.۱۷	۱.۱۴	۱.۱۳	۱.۲۲	۱.۲۲	۱.۱۹	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ادامه جدول سهم استان قزوین از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱.۳۲	۱.۲۶	۱.۲۲	۱.۱۵	۱.۱۲	۱.۲۹	۱.۳۰	۱.۲۷	امور عمومی و خدمات شهری
۱.۰۹	۱.۲۲	۱.۰۸	۰.۹۱	۰.۹۴	۱.۱۸	۱.۱۷	۱.۱۹	امور عمومی
۱.۴۴	۱.۲۷	۱.۲۸	۱.۲۶	۱.۱۹	۱.۳۴	۱.۳۷	۱.۳۲	خدمات شهری
۱.۱۱	۱.۱۲	۱.۱۳	۱.۱۱	۱.۱۶	۱.۱۳	۱.۱۲	۱.۱۲	امور دفاعی و انتظامی
۰.۹۷	۰.۹۷	۰.۹۷	۰.۹۷	۱.۰۱	۰.۹۷	۰.۹۷	۰.۹۷	امور دفاعی
۱.۴۲	۱.۴۴	۱.۴۴	۱.۴۴	۱.۴۴	۱.۴۶	۱.۴۷	۱.۴۹	امور انتظامی
۱.۲۳	۱.۱۹	۱.۱۴	۱.۱۵	۱.۰۳	۱.۲۳	۱.۳۷	۱.۳۶	تأمین اجتماعی اجباری
۱.۵۵	۱.۴۹	۱.۵۵	۱.۶۵	۱.۶۳	۱.۵۸	۱.۵۴	۱.۶۰	آموزش
۱.۶۶	۱.۶۱	۱.۵۳	۱.۷۸	۱.۶۶	۱.۴۸	۱.۴۴	۱.۴۲	آموزش ابتدایی
۱.۶۸	۱.۶۲	۱.۵۳	۱.۸۰	۱.۶۸	۱.۴۸	۱.۴۴	۱.۴۲	آموزش ابتدایی دولتی
۱.۳۵	۱.۳۵	۱.۳۵	۱.۳۵	۱.۳۵	۱.۳۵	۱.۳۵	۱.۳۵	آموزش ابتدایی خصوصی
۱.۴۵	۱.۲۵	۱.۵۰	۱.۵۷	۱.۵۲	۱.۵۹	۱.۶۰	۲.۰۱	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۱.۴۳	۱.۲۹	۱.۵۵	۱.۶۲	۱.۵۶	۱.۶۴	۱.۶۴	۲.۰۹	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۱.۶۲	۰.۷۲	۰.۶۸	۰.۶۹	۰.۷۹	۰.۷۴	۰.۸۰	۰.۶۹	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۱.۵۰	۱.۶۰	۱.۶۵	۱.۶۵	۱.۷۳	۱.۷۱	۱.۶۱	۱.۳۲	آموزش عالی
۱.۲۲	۱.۲۶	۱.۳۴	۱.۳۸	۱.۳۷	۱.۳۰	۱.۱۳	۰.۸۹	آموزش عالی دولتی
۱.۹۷	۲.۰۹	۲.۰۵	۲.۰۵	۲.۲۱	۲.۲۸	۲.۳۹	۲.۰۶	آموزش عالی خصوصی
۱.۸۷	۱.۹۷	۱.۳۳	۱.۵۰	۱.۵۹	۱.۱۸	۱.۱۴	۱.۱۹	آموزش بزرگسالان
۱.۲۸	۲.۰۸	۱.۰۷	۱.۱۳	۱.۳۹	۰.۸۵	۱.۴۴	۱.۴۴	آموزش بزرگسالان دولتی
۲.۲۵	۱.۸۹	۱.۷۰	۱.۸۱	۱.۸۰	۱.۵۶	۰.۸۳	۰.۸۸	آموزش بزرگسالان خصوصی
۱.۵۹	۱.۶۴	۱.۵۹	۲.۳۳	۱.۹۶	۱.۸۰	۱.۷۴	۱.۴۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۱.۶۲	۱.۶۷	۱.۶۲	۲.۴۰	۲.۰۲	۱.۸۶	۱.۸۰	۱.۴۷	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۱.۴۱	۱.۶۵	۱.۴۴	۱.۵۵	۱.۴۹	۱.۳۹	۱.۳۴	۱.۱۱	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۱.۷۹	۱.۶۹	۱.۷۶	۳.۰۳	۲.۳۸	۲.۱۷	۲.۱۴	۱.۸۹	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۱.۰۰	۱.۰۰	۰.۹۶	۰.۹۷	۰.۹۶	۰.۹۸	۰.۹۹	۱.۰۰	مددکاری اجتماعی
۱.۱۵	۱.۱۶	۱.۰۷	۱.۰۷	۱.۰۵	۱.۰۶	۱.۰۹	۱.۱۱	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۰.۸۹	۰.۸۸	۰.۷۲	۰.۷۰	۰.۷۲	۰.۷۱	۰.۷۳	۰.۷۴	هنر، سرگرمی و تفریح
۱.۳۲	۱.۳۰	۱.۱۸	۱.۳۳	۱.۲۰	۱.۲۸	۱.۳۱	۱.۴۶	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۱.۴۵	۱.۴۵	۱.۴۵	۱.۴۵	۱.۴۴	۱.۴۴	۱.۴۴	۱.۱۹	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۱.۳۲	۱.۳۲	۱.۳۲	۱.۳۲	۱.۳۲	۱.۳۲	۱.۳۲	۱.۳۲	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی در استان قزوین

ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن

سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن، نسبت به سایر بخش‌های در سهم ارزش افزوده پایین تر است. به طور متوسط بخش کشاورزی، $\frac{۱۳}{۸}$ درصد از ارزش افزوده استان قزوین را تشکیل داده است. بیشترین میزان ارزش افزوده در سال ۹۷ با $\frac{۱۶}{۰۵}$ درصد و کمترین میزان آن در سال ۹۲ با $\frac{۱۲}{۴۴}$ درصد بوده است. بخش زراعت و باغداری بیشترین سهم را از ارزش افزوده بخش کشاورزی دارد. بیش از نیمی از تولیدات باغی استان در شهرستان تاکستان است و شهرستان قزوین نیز حدود ۲۳ درصد از تولیدات باغی کل استان را تشکیل داده

است. بیشترین تولیدات باغی استان در بخش انگور است که حدود ۶۳ درصد از تولیدات باغی کل استان را شامل می‌شود. با توجه به سهم کم از مساحت کشور، یعنی سهمی معادل یک درصد از کل کشور، ۲/۷ درصد از سطوح زیر کشت را باغات تشکیل داده و سهم ۲/۸ درصدی از تولید میوه را دارد. سهم استان از محصولات زراعی کشور در سال ۹۵، ۴/۱۳ درصد است. این استان از نظر زمین زیر سطح کشت آبی رتبه یازدهم را دارد. تمرکز عمده بخش زمین‌های آبی در شهرستان‌های بوئین‌زهره با (۲۶/۶)، آوج با (۱۸/۳) و تاکستان با (۱۷/۵) درصد است. به طور کلی حدود ۵۰ درصد از سهم اراضی زیر کشت استان در این سه شهرستان تمرکز یافته است. در بخش معدن نیز این استان دارای مزیت نسبی است. سهم استان از تعداد معدن‌های فعال کشور، ۱۵۵ معدن است که این معادن در ۱۵ ماده معدنی مشغول به فعالیت و بهره‌برداری هستند. اما ارزش افزوده این بخش با وجود پتانسیل بالا به دلیل خروج آن و فقدان صنایع برای فرآوری بر روی مواد معدنی، بسیار ناچیز است.

جدول ۸۷- ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۶.۰۵	۱۲.۹۹	۱۳.۶۶	۱۵.۳۶	۱۵.۴۵	۱۴.۲۲	۱۲.۴۴	۱۰.۲۷	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۲.۱۱	۹.۸۴	۱۰.۶۰	۱۲.۰۵	۱۲.۴۴	۱۱.۰۹	۹.۲۲	۸.۱۰	زراعت و باغداری
۳.۶۱	۲.۸۴	۲.۷۷	۲.۹۸	۲.۶۳	۲.۷۹	۲.۹۳	۱.۹۳	پرورش حیوانات
۱.۰۸	۰.۹۲	۰.۸۶	۰.۹۱	۰.۹۹	۱.۰۵	۱.۰۵	۰.۸۱	گاوآرداری صنعتی
۱.۲۴	۱.۱۹	۱.۱۰	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۱۴	۱.۰۷	۰.۸۰	دام سنتی
۱.۲۴	۰.۶۷	۰.۷۶	۰.۷۵	۰.۳۲	۰.۵۱	۰.۷۵	۰.۲۷	مرغذاری
۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۰۵	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	جنگلداری
۰.۳۰	۰.۲۷	۰.۲۶	۰.۲۹	۰.۳۵	۰.۳۰	۰.۲۶	۰.۲۰	ماهیگیری
۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۱۳	استخراج معدن
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۱۳	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده بخش صنعت

سهم استان از ارزش افزوده بخش صنعت بالاتر از بخش کشاورزی و پایین‌تر از بخش خدمات است. به طور متوسط سهم بخش صنعت از ارزش افزوده کل، ۳۷/۹ درصد است. از نظر زیر بخش صنعت، تولید محصولات غذایی و داروهای گیاهی و شیمیایی در طول سال‌های مورد بررسی روی هم رفته، ۱۲ درصد است. از سوی دیگر سهم ارزش افزوده صنایع با فناوری با سطح بالا در استان حدود ۱۱ درصد است. سهم صنایع با ارزش افزوده

پایین به طور میانگین، حدود ۹ درصد است. از نظر اشتغال سهم نیروهای متخصص در صنعت حدود ۱۰ درصد است و ۳۸ درصد از نیروهای بخش صنعت را کارگران ماهر و ۴۴ درصد را کارگران ساده تشکیل داده‌اند.

جدول ۸۸- ارزش افزوده بخش صنعت نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۳۵.۹۶	۳۵.۵۳	۳۸.۲۲	۳۷.۸۵	۳۷.۸۴	۳۹.۱۷	۳۸.۷۶	۳۹.۹۰	تولید محصولات غذایی
۵.۸۲	۶.۷۸	۵.۰۵	۵.۴۸	۳.۸۶	۴.۷۰	۵.۴۶	۳.۴۱	تولید انواع آشامیدنیها
۰.۵۷	۰.۱۵	۰.۲۵	۰.۱۷	۰.۴۵	۰.۶۸	۰.۴۷	۰.۳۷	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید منسوجات
۱.۷۲	۱.۲۵	۱.۶۵	۱.۲۲	۱.۳۷	۱.۷۵	۱.۴۰	۲.۰۳	تولید پوشاک
۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۱۱	۰.۱۴	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۶	۰.۰۴	تولید چوب و محصولات چوبی به جز ملمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۱.۱۶	۰.۹۷	۰.۷۷	۰.۸۵	۱.۲۰	۱.۴۲	۱.۲۶	۱.۲۵	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۰.۳۹	۰.۳۰	۰.۳۲	۰.۴۱	۰.۶۵	۰.۵۷	۰.۳۸	۰.۴۲	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰.۰۳	۰.۲۲	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۰۶	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
۰.۲۳	۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۱۵	۰.۲۲	۰.۲۴	۰.۲۰	۰.۱۵	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۶.۹۱	۳.۸۵	۴.۸۰	۵.۰۹	۴.۷۳	۵.۰۱	۵.۶۲	۴.۵۴	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰.۸۲	۱.۱۱	۱.۱۹	۱.۲۸	۰.۹۱	۰.۸۱	۰.۶۲	۰.۵۱	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۱.۸۶	۱.۶۵	۱.۴۷	۱.۴۶	۱.۸۸	۱.۶۶	۲.۸۶	۱.۵۸	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیر فلزی
۳.۶۴	۳.۸۳	۴.۰۴	۳.۵۷	۴.۲۳	۴.۳۵	۵.۲۳	۵.۷۹	تولید فلزات پایه
۲.۹۵	۱.۷۳	۱.۵۷	۲.۶۳	۶.۳۷	۷.۰۸	۳.۴۱	۲.۶۸	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات و تجهیزات
۲.۶۶	۲.۶۴	۲.۹۲	۲.۸۸	۲.۹۲	۳.۳۳	۴.۷۷	۵.۲۶	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰.۶۹	۱.۷۹	۴.۱۰	۴.۰۳	۰.۸۳	۰.۹۸	۰.۹۹	۰.۹۳	تولید تجهیزات برقی
۱.۷۶	۱.۲۸	۱.۷۱	۱.۲۶	۱.۱۶	۱.۲۸	۰.۸۱	۱.۱۴	تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۱.۶۲	۱.۵۵	۱.۵۸	۲.۷۸	۱.۵۶	۱.۴۵	۱.۵۴	۱.۹۵	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر
۱.۸۶	۵.۳۴	۶.۰۰	۳.۵۵	۴.۴۶	۲.۹۰	۲.۵۳	۶.۴۸	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰.۰۸	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۱۵	۰.۲۶	۰.۲۰	۰.۲۲	۰.۴۰	تولید مبلمان
۰.۵۴	۰.۵۲	۰.۴۵	۰.۴۱	۰.۴۶	۰.۴۵	۰.۵۳	۰.۵۷	تولید سایر مصنوعات
۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۲	۰.۳۰	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۸	۰.۱۸	تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات
۰.۲۷	۰.۰۶	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۴.۹۱	۶.۳۸	۶.۲۴	۱.۹۷	۱.۹۴	۱.۷۷	۱.۹۷	۳.۱۸	تولید، انتقال و توزیع برق
۴.۳۳	۵.۵۹	۴.۶۴	۰.۴۴	۰.۳۸	۰.۳۶	۰.۴۳	۰.۴۷	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰.۵۸	۰.۷۹	۱.۵۹	۱.۵۲	۱.۵۶	۱.۴۰	۱.۵۴	۲.۷۰	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۰.۳۸	۰.۲۹	۰.۲۴	۰.۲۸	۰.۲۴	۰.۲۴	۰.۲۵	۰.۲۵	ساختمان
۳.۷۹	۳.۸۶	۳.۵۱	۲.۵۶	۳.۳۱	۳.۷۶	۳.۷۵	۳.۸۰	ساختمان‌های مسکونی
۱.۰۷	۰.۷۸	۰.۶۶	۰.۷۷	۱.۰۸	۱.۳۴	۱.۴۰	۱.۴۸	سایر ساختمان‌ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بخش خدمات

سهم بخش خدمات از ارزش افزوده استان بالاترین میزان است. بیشترین سهم بخش خدمات از ارزش افزوده مربوط به بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی و املاک و مستغلات است. سهم تحقیق و توسعه در ارزش افزوده

در تمامی سال‌های مورد بررسی برابر با ۰/۰۲ درصد است. سهم خدمات پشتیبان تولید شامل واسطه‌گری مالی، بانکداری و بیمه با حدود ۳ درصد است. از این رو نیازمند توجه به این بخش به دلیل قابلیت آن در تولید ارزش افزوده بالا است.

جدول ۸۹- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۹.۲۷	۸.۶۶	۷.۵۳	۷.۹۷	۹.۴۶	۱۰.۱۷	۹.۶۶	۹.۸۹	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۸.۶۶	۸.۰۲	۶.۹۲	۷.۳۵	۸.۸۹	۹.۶۴	۹.۱۱	۹.۲۹	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۰.۶۱	۰.۶۳	۰.۶۱	۰.۶۲	۰.۵۷	۰.۵۳	۰.۵۵	۰.۶۰	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۴.۱۳	۴.۸۹	۵.۰۴	۵.۵۹	۵.۶۱	۴.۶۰	۵.۲۹	۴.۸۹	حمل و نقل و انبارداری و پست
۳.۹۳	۴.۶۷	۴.۸۴	۵.۴۶	۵.۴۷	۴.۴۸	۵.۱۵	۴.۷۳	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	حمل و نقل از طریق راه‌آهن بین شهری
۳.۸۹	۴.۶۱	۴.۸۱	۵.۴۳	۵.۴۴	۴.۴۲	۵.۰۹	۴.۶۷	سایر حمل و نقل زمینی
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۳	حمل و نقل از طریق لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل هوایی
۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۱۴	۰.۱۷	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۰	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل
۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	فعالیت‌های پست و پیک
۰.۸۱	۰.۷۹	۰.۸۰	۰.۸۷	۰.۸۵	۰.۸۲	۰.۷۹	۰.۷۲	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	تأمین جا (اقامتگاه‌ها)
۰.۷۹	۰.۷۸	۰.۷۸	۰.۸۵	۰.۸۴	۰.۸۱	۰.۷۷	۰.۷۰	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها (رستوران‌ها و ...)
۱.۶۸	۱.۹۶	۱.۸۷	۱.۴۱	۱.۰۶	۰.۸۳	۰.۷۳	۰.۶۶	اطلاعات و ارتباطات
۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۱۸	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۲۰	ارتباطات
۱.۵۶	۱.۸۲	۱.۷۲	۱.۲۷	۰.۸۹	۰.۶۵	۰.۵۶	۰.۴۶	سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات
۱.۳۶	۰.۹۲	۰.۶۹	۰.۷۵	۰.۸۲	۱.۲۱	۱.۵۲	۱.۶۳	فعالیت‌های مالی و بیمه
۰.۷۵	۰.۵۳	۰.۲۷	۰.۳۶	۰.۳۶	۰.۵۴	۰.۹۲	۱.۱۸	بانک و موسسات مالی
۰.۵۱	۰.۳۱	۰.۳۴	۰.۳۲	۰.۳۷	۰.۴۰	۰.۵۲	۰.۳۸	بیمه
۰.۱۱	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۹	۰.۲۷	۰.۰۸	۰.۰۶	سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه
۹.۰۴	۹.۶۱	۹.۱۵	۹.۴۶	۹.۷۷	۱۰.۷۲	۱۱.۳۷	۱۱.۲۴	املاک و مستغلات
۵.۰۹	۵.۵۹	۵.۳۹	۵.۵۵	۵.۷۱	۵.۶۱	۶.۶۵	۶.۵۲	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۲.۳۶	۲.۴۲	۲.۳۲	۲.۳۳	۲.۳۷	۳.۴۰	۲.۹۶	۳.۰۳	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۱.۴۷	۱.۴۶	۱.۳۱	۱.۴۶	۱.۵۷	۱.۵۶	۱.۵۴	۱.۴۹	خدمات واحدهای غیرمسکونی
۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۱۵	۰.۲۱	۰.۲۰	خدمات دلالان مستغلات
۰.۸۹	۰.۹۴	۰.۸۶	۰.۸۸	۰.۸۱	۰.۷۵	۰.۷۶	۰.۸۴	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	تحقیق و توسعه
۰.۸۳	۰.۸۷	۰.۷۹	۰.۸۲	۰.۷۵	۰.۶۹	۰.۷۰	۰.۷۷	سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	فعالیت‌های دامپزشکی
۰.۳۳	۰.۳۶	۰.۳۳	۰.۳۵	۰.۳۵	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۳	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۳.۵۶	۳.۷۵	۳.۵۲	۳.۴۸	۳.۳۵	۳.۴۱	۳.۵۶	۴.۱۲	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ادامه جدول ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱.۸۹	۱.۹۲	۱.۸۱	۱.۸۵	۱.۷۶	۱.۹۸	۱.۸۹	۱.۹۷	امور عمومی و خدمات شهری
۰.۵۴	۰.۶۵	۰.۵۱	۰.۴۵	۰.۴۴	۰.۵۷	۰.۵۷	۰.۷۱	امور عمومی
۱.۳۴	۱.۲۷	۱.۳۰	۱.۳۹	۱.۳۳	۱.۴۱	۱.۳۱	۱.۲۶	خدمات شهری
۱.۵۳	۱.۶۶	۱.۵۷	۱.۴۹	۱.۴۸	۱.۳۴	۱.۵۷	۲.۰۵	امور دفاعی و انتظامی
۰.۹۰	۱.۰۰	۰.۸۸	۰.۹۰	۰.۸۴	۰.۷۷	۰.۹۴	۱.۲۷	امور دفاعی
۰.۶۳	۰.۶۷	۰.۶۹	۰.۵۸	۰.۶۴	۰.۵۷	۰.۶۳	۰.۷۸	امور انتظامی
۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۱۱	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۱۱	تأمین اجتماعی اجباری
۲.۸۳	۳.۲۹	۳.۱۹	۳.۳۷	۳.۱۳	۲.۸۱	۳.۶۳	۴.۱۳	آموزش
۱.۰۱	۱.۲۰	۱.۰۵	۱.۰۵	۰.۸۸	۰.۷۴	۱.۰۰	۰.۹۹	آموزش ابتدایی
۰.۹۷	۱.۱۵	۱.۰۰	۱.۰۰	۰.۸۴	۰.۷۱	۰.۹۷	۰.۹۶	آموزش ابتدایی دولتی
۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	آموزش ابتدایی خصوصی
۰.۹۴	۰.۹۹	۱.۱۳	۱.۲۰	۱.۰۳	۱.۰۶	۱.۳۴	۱.۹۴	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۰.۸۶	۰.۹۵	۱.۱۰	۱.۱۷	۱.۰۰	۱.۰۳	۱.۴۱	۱.۹۱	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۰.۰۸	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۰.۷۶	۰.۹۷	۰.۹۳	۱.۰۲	۱.۱۰	۰.۹۲	۱.۰۶	۱.۰۵	آموزش عالی
۰.۳۹	۰.۴۵	۰.۴۲	۰.۵۰	۰.۵۰	۰.۴۰	۰.۴۶	۰.۴۵	آموزش عالی دولتی
۰.۳۸	۰.۵۲	۰.۵۱	۰.۵۲	۰.۶۰	۰.۵۲	۰.۶۰	۰.۶۰	آموزش عالی خصوصی
۰.۱۱	۰.۱۳	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۵	آموزش بزرگسالان
۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۸	۰.۱۰	آموزش بزرگسالان دولتی
۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۴	۰.۰۵	آموزش بزرگسالان خصوصی
۴.۳۰	۴.۹۸	۴.۵۰	۷.۱۵	۵.۴۸	۴.۴۳	۴.۳۴	۳.۳۴	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۴.۱۸	۴.۸۴	۴.۳۷	۷.۰۰	۵.۳۴	۴.۲۷	۴.۱۶	۳.۱۵	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۱.۶۷	۲.۰۶	۱.۶۵	۱.۹۰	۱.۵۸	۱.۲۹	۱.۳۲	۱.۲۹	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۲.۵۲	۲.۷۹	۲.۷۲	۵.۱۰	۳.۷۶	۲.۹۷	۲.۸۴	۱.۸۶	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۰.۱۱	۰.۱۳	۰.۱۳	۰.۱۵	۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۱۸	۰.۱۹	مددکاری اجتماعی
۰.۶۰	۰.۶۷	۰.۵۷	۰.۶۲	۰.۶۲	۰.۶۲	۰.۶۹	۰.۷۰	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۱۵	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۲۰	۰.۱۹	هنر، سرگرمی و تفریح
۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۱	۰.۱۳	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۷	۰.۲۰	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۰.۲۷	۰.۳۲	۰.۲۸	۰.۲۹	۰.۲۸	۰.۲۷	۰.۳۰	۰.۲۹	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

مزیت نسبی استان

بیشترین ضریب مکانی در سال ۸۵ مربوط به شهرستان‌های بوئین‌زهرا و تاکستان در بخش صنعت و کشاورزی است. در واقع از میان پنج شهرستان استان، در بخش کشاورزی صادر کننده محصولات شناخته می‌شوند. بخش خدمات در شهرستان قزوین و آبیک به عنوان بخش صادر کننده محسوب می‌شوند. به طور کلی در سال ۸۵ استان قزوین از نظر بخش کشاورزی صادر کننده و در بخش خدمات و کشاورزی وارد کننده بوده است. در سال ۹۰ شهرستان البرز به عنوان بخش صادر کننده و بقیه شهرستان‌ها وارد کننده در بخش صنعت هستند. در بخش کشاورزی شهرستان‌های تاکستان، بوئین‌زهرا و آبیک صادر کننده محسوب می‌شوند. شهرستان

قزوین در بخش خدمات در سال ۸۵ تنها بخش صادر کننده است. در نهایت در سال ۹۰ استان قزوین در بخش صنعت و کشاورزی صادر کننده و در بخش خدمات وارد کننده است.

جدول ۹۰- شهرستان های استان به تفکیک گروه عمده فعالیت اقتصادی در سال های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰

۱۳۹۰ LQ			۱۳۸۵ LQ			شهرستان
خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	
۰/۸۹	۱/۹۴	۰/۷۶	۰/۹۴	۱/۰۶	۲/۴۹	بوئین زهرا
۰/۸۵	۲/۵	۰/۷۶	۰/۸۹	۱/۱۵	۱/۰۲	تاکستان
۱/۱۳	۰/۶۵	۰/۸۶	۱/۱	۰/۸۳	۰/۹۴	قزوین
۰/۹۹	۱/۳	۰/۹۳	۱/۰۳	۰/۹۵	۱/۴۲	آبیک
۰/۷۹	۰/۴۹	۱/۶۶	۰/۷۴	۱/۴۶	۰/۲۸	البرز
۰/۸۲	۱/۴	۱/۳۹	۰/۸۶	۱/۵۴	۰/۱۳	استان قزوین

منبع: مرکز آمار، محاسبات نگارنده

مزیت رقابتی

بر اساس آخرین آمار از بنگاه های صنعتی فعال استان قزوین، ۳۰ رشته فعالیت اقتصادی در استان وجود دارد که از این میان ۱۳ رشته فعالیت به صورت تخصصی در استان مشغول به فعالیت صنعتی می باشند. شهرستان قزوین بیشترین میزان تخصص گرایی در استان را دارد. این شهرستان در بازیافت، کشاورزی و خدمات وابسته به آن، تولید انرژی و استخراج کانی فلزی و بخش پشتیبانی از حمل و نقل داری تخصص و به عبارتی دارای مزیت رقابتی است. بعد از شهرستان قزوین، شهرستان بوئین زهرا در سه کد ایسک به صورت تخصصی فعالیت می کند. این شهرستان در بخش پسماند و بازیافت و همچنین کک و فرآورده های نفتی به صورت تخصصی دارای تولیدات صنعتی است. شهرستان البرز نیز با دو کد ایسک دارای رتبه سوم در میان شهرستان های استان از نظر تخصصی شدن است. شهرستان آوج در چوب و محصولات چوبی و شهرستان تاکستان نیز در انتشار و چاپ تخصصی شده اند.

جدول ۹۱- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان قزوین به تفکیک کد ایسیک و

شهرستان

شهرستان	تخصص گرایبی صنایع	فعالیت صنعتی
بوئین زهرا، قزوین	۰۰۱۶۲	بازیافت (۳۷)
تاکستان	۰۰۱۵۸	ملبمان سایر مصنوعات (۳۶)
قزوین	۰۰۱۶۸	کشاورزی، شکار و فعالیتهای خدماتی وابسته (۰۱)
البرز	۰۰۱۸۴	ابزار پزشکی-اینتیکی-دقیق-ساعت (۳۳)
تاکستان	۰۰۲۵۸	انتشار و چاپ و تکثیر (۲۲)
بوئین زهرا	۰۰۱۷۹	ککک و فرآورده های حاصل از نفت (۲۳)
آوج	۰۰۱۶۰	چوب و محصولات چوبی بجز میل (۲۰)
البرز	۰۰۱۶۲	دباغی-چرم-کیف-چمدان-کفش (۱۹)
بوئین زهرا	۰۰۲۲۲	فاضلاب، دفع زباله، بهداشت محیط و سایر فعالیتهای مشابه (۹۰)
قزوین	۰۰۱۷۸	تولید انرژی (۴۰)
قزوین	۰۰۱۷۸	فعالیهای پشتیبانی و کمکی حمل و نقل؛ فعالیتهای آژانسهای مسافرتی (۶۳)
قزوین	۰۰۲۲۲	استخراج کانه های فلزی (۱۳)

منبع: وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارند گان

بررسی ضریب تمرکز فعالیت‌های اقتصادی نشان می‌دهد که عمده تمرکز فعالیت صنعتی مربوط به سایر محصولات کانی‌های غیر فلزی است. سهم اشتغال این بخش از کل اشتغال، ۲۷۵۴۴ نفر است که ۵۶۲ بنگاه اقتصادی در این رشته فعالیت صنعتی در استان قزوین فعالیت دارند. ساخت مواد و محصولات شیمیایی نیز با حدود ۱۰ درصد از صنایع در رتبه دوم قرار دارد. سهم اشتغال این صنعت در استان برابر با ۱۴۴۶۴ نفر است. در این رشته فعالیت صنعتی، ۳۳۲ بنگاه فعال در استان وجود دارد. همچنین ساخت منسوجات از دیگر رشته فعالیت صنعتی با تمرکز بالا است که از نظر تمرکز در رتبه سوم قرار می‌گیرد. در مجموع این سه رشته فعالیت حدود ۴۱ درصد از اشتغال صنعتی استان را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۹۲- ضریب تمرکز فعالیت‌های صنعتی به تفکیک کد ایسیک در سال ۱۳۹۸

سهم درصدی	تولیت صنعتی	سهم درصدی	تولیت صنعتی
۲۵۲	سایر تجهیزات حمل و نقل (۳۵)	۸۰۲	محصولات غذایی و آشامیدنی (۱۵)
۱۶۵	ابزار پزشکی-اینتیکی-دقیق-ساعت (۳۳)	۶۵۳	محصولات پلاستیک و پلاستیک (۲۵)
۰۶۲	استخراج سایر معدن (۴۲)	۷۶۱	محصولات فلزی فابریکی (۲۸)
۰۹۵	کشاورزی و تکثیر (۲۲)	۵۱۱	ساخت قطرات اساسی (۲۷)
۱۸۶	ککک و فرآورده های حاصل از نفت (۲۳)	۶۷۸	ساخت ماشین آلات و تجهیزات (۱۹)
۰۳۸	پوشاک و حمل آوردن پوست خمر (۱۸)	۲۰۷۷	سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)
۰۱۹	راد پوتولویزیون و وسایل ارتباط (۳۲)	۰۴۶	بازیافت (۳۷)
۱-۱	چوب و محصولات چوبی بجز میل (۲۰)	۰۷۵	ملبمان سایر مصنوعات (۳۶)
۰۵۰	دباغی-چرم-کیف-چمدان-کفش (۱۹)	۶۲۲	وسایل نقلیه موتوری (۳۲)
۰۰۴	محصولات از توتون و تنباکو (۱۶)	۴۱۳	ساخت منسوجات (۱۷)
۰۰۱	استخراج زغال سنگ و لیگنیت (۱۰)	۲۶۰	ساخت کافله محصولات کالپی (۲۱)
۰۰۱	فاضلاب، دفع زباله، بهداشت محیط و سایر فعالیتهای مشابه (۹۰)	۱۰۹۱	ساخت مواد محصولات پشتیبانی (۲۴)
۰۰۲	تولید انرژی (۴۰)	۰۰۳	کشاورزی، شکار و فعالیتهای خدماتی وابسته (۰۱)
۰۰۶	فعالیهای پشتیبانی و کمکی حمل و نقل؛ فعالیتهای آژانسهای مسافرتی (۶۳)	۰۹۱	سایر فعالیتهای خدماتی منهدمی (۷۴)
۰۰۳	استخراج کانه های فلزی (۱۳)	۳۰۶	ماشین آلات و دستگاههای برقی (۳۱)
		۰۴۶	ماشین آلات دفتری و حسابداری (۳۰)

منبع: وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارند گان

ضریب تمرکز بنگاه‌های اقتصادی نشان می‌دهد که عمده تمرکز بنگاه‌ها در شهرستان البرز است. این شهرستان به دلیل تمرکز چند شهرک و ناحیه صنعتی از قابلیت فراوانی برای تبدیل شدن به قطب صنعتی استان برخوردار است. بعد از این شهرستان، قزوین دومین رتبه از نظر تمرکز بنگاه‌های صنعتی را دارد. در سال ۹۸ از مجموع ۳۱۵۲ بنگاه صنعتی در استان ۹۰۶ بنگاه در شهرستان قزوین مستقر بوده است. در مجموع در شهرستان قزوین و البرز نزدیک به ۶۰ درصد از بنگاه‌های صنعتی مکان‌یابی شده‌اند و این موضوع بیانگر پتانسیل بالای این دو شهرستان در زمینه صنعتی است. شهرستان بوئین‌زهرا سومین شهرستان از نظر تمرکز فعالیت صنعتی است. سهم این شهرستان از بنگاه‌های صنعتی استان، ۴۸۴ بنگاه است.

جدول ۹۳- ضریب تمرکز بنگاه‌های اقتصادی به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۹۸

شهرستان	ضریب تمرکز
البرز	۲۹/۱۸
آبیک	۱۱/۹۲
آوج	۱/۷۷
بوئین‌زهرا	۱۵/۳۵
تاکستان	۱۳
قزوین	۲۸/۷۴

منبع: وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

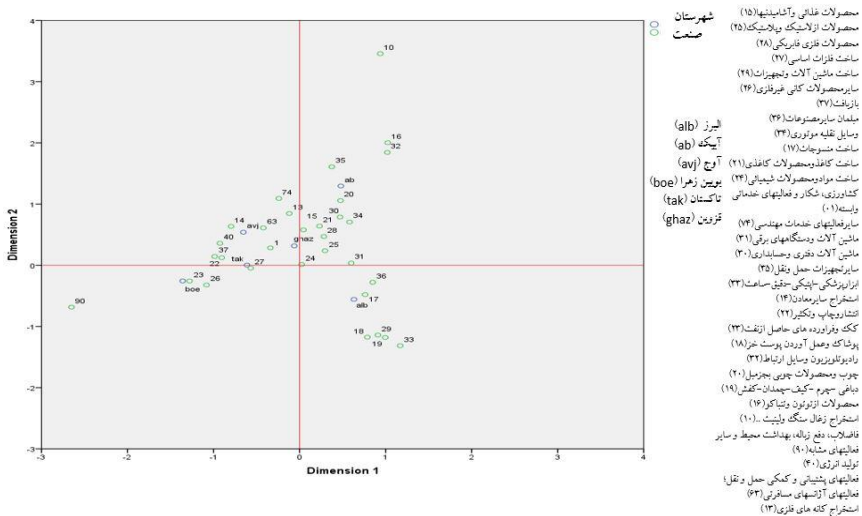
مزیت همکارانه

مزیت همکارانه اشاره به قابلیت‌های اقتصادی و نظام فعالیتی دارد که توانایی برهمکنش و تقویت روابط دوسویه با دیگر فعالیت‌ها را داشته باشند. به عبارتی نوعی استراتژی برد- برد محسوب می‌شود. بررسی نرخ مکمل‌گری به تفکیک شهرستان در استان قزوین نشان می‌دهد که شهرستان بوئین‌زهرا پتانسیل بالایی برای افزایش همکاری و مکمل‌گری با دیگر شهرستان‌های استان است. شهرستان آوج از این نظر کمترین میزان قابلیت برای همکاری با دیگر شهرستان‌ها را دارد. در کل نرخ مکمل‌گری در استان قزوین پایین است و این خطر گسترش فعالیت‌ها برای غلبه بر یکدیگر به جای رقابت را بالا می‌برد.

جدول ۹۴- میزان مکمل‌گری میان شهرستان‌های استان قزوین

شهرستان	نرخ مکمل‌گری	نرخ مکمل‌گری کل
البرز	۰/۱۲۰	۰/۱۵۷
آبیکه	۰/۱۰۶	
آوج	۰/۱۰۰	
بوئین‌زهرا	۰/۱۷۰	
تاکستان	۰/۰۹۱	
قزوین	۰/۰۲۴	

بررسی وضعیت فعالیت به تفکیک شهرستان‌ها بیانگر آن است که شهرستان بوئین‌زهرا در کک و فرآورده‌های حاصل از نفت و سایر محصولات کانی غیر فلزی دارای قابلیت همکاری با سایر شهرستان‌های استان است. شهرستان تاکستان در بخش کشاورزی، انتشار و چاپ و ساخت فلزات اساسی قابلیت همکاری با دیگر شهرستان‌های استان را دارد. شهرستان البرز در ساخت منسوجات و مبلمان دارای قابلیت برای مکمل‌گری با سایر شهرستان‌ها است. شهرستان آبیکه نیز در چوب و محصولات چوبی به‌جز مبل و سایر تجهیزات حمل و نقل توانایی برای ایجاد روابط مکمل‌گری با دیگر شهرستان‌های استان را دارد.

شکل ۱- نمایی از وضعیت مکمل‌گری فعالیت‌های اقتصادی در استان

مزیت‌های نسبی، رقابتی و همکارانه استان

مزیت نسبی استان در بخش کشاورزی و باغداری است. به ویژه در زمینه محصولات باغی و کشت غالب انگور در شهرستان تاکستان است که حدود ۶۳ درصد از کل تولیدات باغی در زمینه انگور استان را تولید می‌کند. این استان از نظر پرورش دام در وضعیت مطلوبی قرار دارد. به ویژه در زمینه تولید گوشت قرمز و شیر، اما شرایط طبیعی استان امکان گسترش بیش از اندازه دام را نداده و این موضوع لزوم تغییر شیوه دام‌پروری به روش‌های مدرن‌تر را گوشزد می‌نماید. با وجود قابلیت بسیار بالای استان در زمینه بخش کشاورزی، اما ارزش افزوده این بخش در مقایسه با سایر بخش‌های استان و در مقایسه با سهم از اقتصاد ملی، سهم پایین تری دارد. دلیل آن را می‌توان در فقدان صنایع تبدیلی در این بخش دانست. بخش معدن نیز از دیگر مزیت‌های نسبی استان است. این استان با ۱۱۵ معدن فعال و سهم حدود ۴ درصدی از معادن در حال بهره‌برداری کشور، دارای مزیت نسبی است. اما متأسفانه به دلیل فقدان سرمایه‌گذاری مطلوب در این زمینه و فقدان صنایع تبدیلی، تولید مواد معدنی در این استان به صورت خام و بدون فرآوری بوده است که ارزش افزوده پائینی را تولید می‌نماید. از سوی دیگر فقدان تکنسین و نیروی ماهر در این بخش عامل دیگری برای کاهش ارزش افزوده این بخش است. عمده پتانسیل و مزیت رقابتی استان در بخش صنعت است. این استان به دلیل موقعیت چهار راهی و پیوند دهنده بخش شمالی به مرکزی و غربی و شرقی کشور از قابلیت‌های فراوانی برای ایجاد زنجیرهای صنعتی به ویژه به سمت استان البرز و تهران را دارد. این استان به دلیل تمرکز ۱۱ ناحیه و شهرک صنعتی از قابلیت فراوانی برای تبدیل به قطب صنعتی کشور برخوردار است. تمرکز عمده این صنایع در شهرستان البرز و قزوین، صرفه ناشی از مقیاس فراوانی برای جذب سایر بنگاه‌های اقتصادی فراهم کرده است. از سوی دیگر صرفه ناشی از انباشت می‌تواند موجب توسعه صنعتی و عدم قفل‌شدگی صنعتی در استان گردد. استان قزوین از معدود استان‌های کشور است که دارای تنوع صنعتی بالایی است به طوری که در همه ۳۲ رشته فعالیت صنعتی موجود در کشور، این استان تمامی فعالیت‌های صنعتی را دارد. از این رو تنوع اقتصادی عامل مهمی برای ایجاد رقابت‌پذیری بیشتر در استان قزوین است. مزیت رقابتی دیگر استان در بخش صنعت مربوط به تخصصی شدن ۱۳ کد فعالیت اقتصادی در استان است. شهرستان قزوین و البرز و بوئین‌زهره از قابلیت بالایی در زمینه تخصصی شدن فعالیت صنعتی برخوردار هستند. شهرستان البرز در زمینه صنایع با فناوری بالا تخصصی شده است. ابزار پزشکی در این شهرستان کمتر از دو درصد اشتغال را تشکیل داده است و از مجموع ۱۹۲۸ نفر شاغل در این بخش ۱۸۲۰ نفر در شهرستان البرز مشغول به فعالیت هستند. در بخش مزیت همکارانه نیز، به دلیل تنوع بالای صنعتی استان از قابلیت فراوانی جهت ایجاد هم‌افزایی و مکمل‌گری اقتصادی در میان فعالیت‌های اقتصادی استان برخوردار است. شهرستان قزوین و تاکستان از قابلیت

بالایی برای هم‌افزایی اقتصادی برخوردار هستند. افزون بر آن شهرستان آبیگ از قابلیت بالایی برای مکمل‌گری با دیگر شهرستان‌های استان برخوردار است.

۳-۵- بررسی نظام سکونتگاهی

۳-۵-۱- نظام شهرنشینی

بررسی تحولات جمعیتی استان نشان می‌دهد در ۳۰ سال گذشته جمعیت آن از ۸۱۵۶۱۲ نفر در سال ۱۳۶۵ به بیش از یک میلیون و ۲۷۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است که افزایش مطلق آن حدود ۴۵۸ هزار نفر بوده است و متوسط رشد سالانه برابر ۱/۵ درصد را در طی دوره مذکور را نشان می‌دهد که نزدیک به نرخ رشد سالانه کشور (۱/۶ درصد) در همین دوره است.

لازم به ذکر است که طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ سهم جمعیت استان از کشور تغییری نکرده و همواره در حدود ۱/۶ درصد بوده است. همچنین با در نظر گرفتن تغییرات شمار جمعیت استان در طول آخرین دوره ۹۵-۱۳۹۰، نرخ رشد سالانه جمعیت استان برابر با ۱/۱۷ درصد به دست می‌آید که از نرخ رشد سالانه جمعیت کشور (۱/۲۴ درصد) در دوره مشابه کمتر است.

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۵۹۱۴۶۸۴۷ نفر از جمعیت کشور را ساکنین شهری تشکیل می‌دهند و متوسط رشد سالانه جمعیت شهری کشور در دوره ۳۰ ساله اخیر (۹۵-۶۵) برابر با ۲/۶۴ درصد بوده است که از متوسط رشد جمعیت کل (۱/۶ درصد) بیشتر است. به عبارتی در این بازه زمانی، جمعیتی بالغ بر ۳۲/۳ میلیون نفر به جمعیت شهری کشور افزوده شد و سهم نسبی جمعیت شهرنشین از ۵۴/۲۹ به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

جمعیت شهری استان قزوین همانند جمعیت شهری کشور طی دوره ۹۵-۱۳۶۵ همواره رو به افزایش بوده؛ به طوری که جمعیت شهری استان در سال ۱۳۶۵ معادل ۳۷۵۶۹۱ نفر بوده و با رشدی معادل ۳/۱ درصد به ۹۵۲۱۴۹ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است، بنابراین می‌توان گفت جمعیت شهری استان در این دوره حدود ۲/۵ برابر شده است.

بررسی تحول شهرنشینی نشان می‌دهد که نسبت شهرنشینی کشور در سال ۱۳۶۵ معادل ۵۴/۳ درصد بوده و به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. به عبارتی، در مجموع ۳۰ سال اخیر (۹۵-۱۳۶۵) حدود ۲۰ درصد به میزان شهرنشینی کشور اضافه شده است.

همان‌طور که در جدول زیر مشخص است مرتباً از سهم جمعیت روستایی کشور کاسته و به سهم جمعیت نقاط شهری افزوده شده؛ به طوری که در دوره‌های مختلف سهم جمعیت شهرنشین از روستانشین پیشی گرفته است. این روند تاکنون علی‌رغم کاسته شدن از شدت آن همچنان ادامه دارد به طوری که در سال ۱۳۹۵ نرخ شهرنشینی به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

متأثر از این تحولات، نسبت شهرنشینی در استان قزوین نیز در چند دهه اخیر افزایش یافته و این نسبت از رقم ۴۶ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۷۵ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. آنچه در این بین قابل توجه است پایین‌تر بودن نرخ شهرنشینی استان در مقایسه با کشور در تمامی دوره‌ها به استثنای سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ است که این نسبت با روند صعودی فزاینده‌ای روبه‌رو بوده است.

نکته حائز اهمیت که قابل یادآوری است اینکه، برخی از شهرستان‌های استان نظیر البرز، آبیک و آوج در سال ۱۳۶۵ شهرستان نبوده‌اند و صرفاً بخشی از شهرستان قزوین و بوئین‌زهرا در استان تهران و زنجان بوده‌اند و در این محدوده‌ها هیچ نقطه شهری وجود نداشته است.

این در حالی است که استان قزوین در اواخر دهه ۱۳۷۰ به عنوان یک استان جدید شکل گرفته و مهاجرت جمعیت زیاد با هدف اشتغال در فعالیت محور صنعتی تهران-قزوین به این محدوده از یک سو و لزوم مرزبندی شهرستان‌های جدید و تبدیل برخی از نقاط روستایی به شهر از سوی دیگر، موجب تغییرات بالای نسبت شهرنشینی در استان قزوین در دهه اخیر شده است.

جدول ۹۵- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

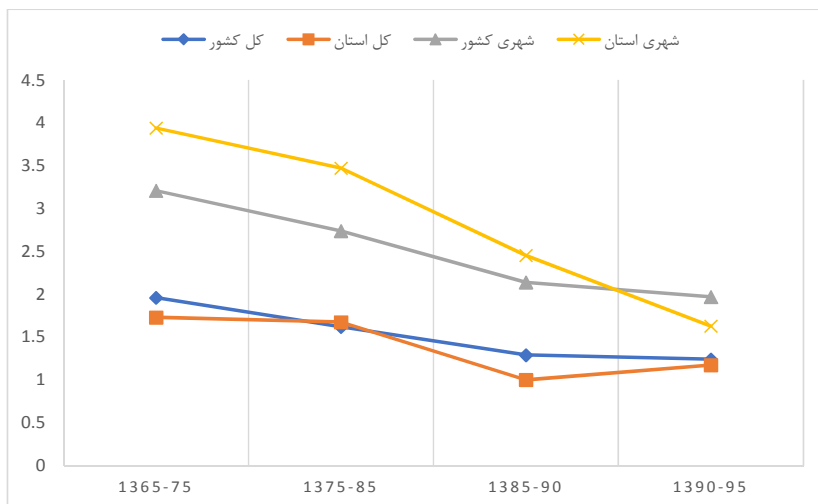
جمعیت کل					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	کشور
۱۲۷۳۷۶۱	۱۲۰۱۵۶۵	۱۱۴۳۲۰۰	۹۶۸۲۵۷	۸۱۵۶۱۲	استان
۱/۵۹	۱/۶۰	۱/۶۲	۱/۶۱	۱/۶۵	سهم استان از کشور
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
۱/۶	۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶	کل کشور
۱/۵۰	۱/۱۷	۱	۱/۶۷	۱/۷۳	کل استان

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

جدول ۹۶- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

جمعیت شهری					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	کشور
۹۵۲۱۴۹	۸۷۸۲۴۱	۷۷۷۹۷۵	۵۵۲۹۲۸	۳۷۵۶۹۱	استان
۱/۶۱	۱/۶۴	۱/۶۱	۱/۵۰	۱/۴۰	سهم استان از کشور
نسبت شهرنشینی					شرح
۷۴	۷۱/۳۹	۶۸/۴۶	۶۱/۳۱	۵۴/۲۹	
۷۴/۸	۷۳/۱	۶۸/۱	۵۷/۱	۴۶/۱	شهری استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
۲/۶۴	۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	شهری استان
۳/۱	۱/۶	۲/۵	۳/۵	۳/۹	

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

نمودار ۲۸- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان

مطابق با نمودار فوق از بررسی و مقایسه نرخ‌های رشد جمعیت شهری کل کشور و استان در سال‌های مختلف نیز این گونه برداشت می‌شود که نرخ رشد جمعیت شهری استان قزوین نه تنها همواره از متوسط کشور بیشتر بوده بلکه همواره مشابه با روند تجربه شده در کشور رو به کاهش بوده است. این در حالی است که در دوره ۹۵-۱۳۹۰، تغییرات جمعیت شهری استان برخلاف گذشته بوده است؛ به طوری که نرخ رشد جمعیت شهری استان معادل ۱/۶ درصد برآورد شده و از متوسط رشد جمعیت شهری کشور (۱/۹۷ درصد) کمتر بوده است.

۳-۵-۱-۱- بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان قزوین

در سرشماری سال ۱۳۷۵ استان قزوین متشکل از ۱۲ کانون شهری بوده است و پس از تشکیل استان قزوین بر شمار شهرهای استان افزوده شد و این تغییر در تقسیمات اداری-سیاسی محدوده استان قزوین به تشکیل ۱۲ شهر انجامید. در این دوره که از نظر شهرنشینی می‌توان آن را مهم‌ترین دوره به حساب آورد شهرهای سگزآباد، آبگرم و ارداق در شهرستان بوئین‌زهرا، خرم‌دشت و نرجه در شهرستان تاکستان، معلم کلاویه، رازمیان، سیردان، محمودآباد نمونه و کوهین در شهرستان قزوین، خاکعلی در شهرستان آبیگ و بیدستان در شهرستان البرز نیز تشکیل شد و به این ترتیب شمار شهرهای استان به ۲۴ شهر بالغ گردید.

در دوره پنج ساله ۹۰-۱۳۸۵ استان قزوین کمترین تغییرات در تعداد نقاط شهری را تا پیش از آن به خود دیده و تنها روستای شریفیه واقع در شهرستان البرز به سکونت‌گاه شهری تغییر وضعیت داده و به این ترتیب شمار شهرهای استان قزوین از سال ۱۳۹۰ تاکنون بدون تغییر باقی مانده و به ۲۵ شهر محدود شده است.

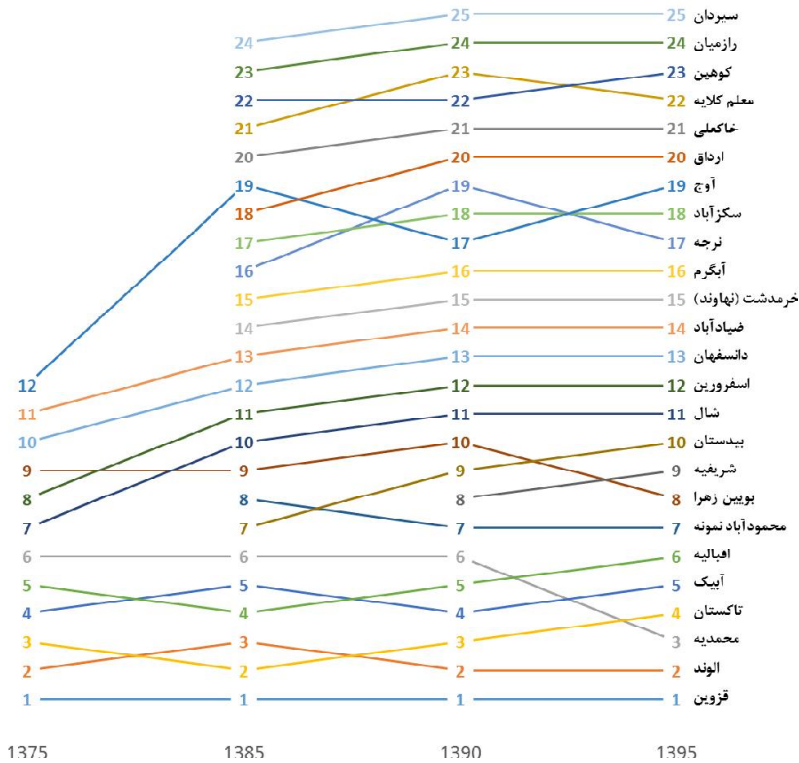
بر اساس جدول زیر که جمعیت شهرهای استان قزوین را از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ به نمایش می‌گذارد، باید گفت که در تمامی سال‌ها پرجمعیت‌ترین شهر استان، شهر قزوین بوده که جمعیت آن از ۲۹۱۱۱۷ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۴۰۲۷۴۸ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

پس از قزوین، شهر الوند دومین شهر بزرگ استان است که جمعیت آن از ۶۰۷۵۸ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۹۳۸۳۶ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

جدول ۹۷- جمعیت نقاط شهری استان قزوین در فاصله سال های ۹۵-۱۳۷۵

۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		نام
جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	
۴۰۲۷۴۸	۱	۳۸۱۵۹۸	۱	۳۴۹۸۲۱	۱	۲۹۱۱۱۷	۱	قزوین
۹۳۸۳۶	۲	۸۸۷۱۱	۲	۶۹۳۳۳	۳	۶۰۷۵۸	۲	الوند
۹۰۵۱۳	۳	۴۸۸۶۲	۶	۴۱۷۶۶	۶	۲۷۹۵۵	۶	محمدیه
۸۰۲۹۹	۴	۷۷۹۰۷	۳	۷۳۶۲۵	۲	۵۴۱۹۲	۳	تاکستان
۶۰۱۰۷	۵	۵۵۷۷۹	۴	۴۷۲۳۳	۵	۳۲۸۴۳	۴	آبیک
۵۵۰۶۶	۶	۵۵۴۹۸	۵	۴۹۲۳۰	۴	۳۱۴۶۹	۵	اقبالیه
۲۱۹۸۲	۷	۲۱۷۹۶	۷	۱۹۶۶۹	۸	-	-	محمودآباد نمونه
۲۰۸۲۳	۸	۱۸۲۱۰	۱۰	۱۵۸۴۸	۹	۹۹۸۰	۹	بوئین زهرا
۲۰۳۴۷	۹	۲۱۰۰۹	۸	-	-	-	-	شریفیه
۱۸۰۶۰	۱۰	۱۹۹۹۶	۹	۲۰۱۱۰	۷	-	-	بیدستان
۱۵۲۹۰	۱۱	۱۴۹۹۶	۱۱	۱۵۱۰۴	۱۰	۱۴۱۴۸	۷	شال
۱۲۳۷۱	۱۲	۱۲۶۱۵	۱۲	۱۲۱۰۴	۱۱	۱۱۸۹۰	۸	اسفرورین
۹۴۳۴	۱۳	۹۵۴۵	۱۳	۸۶۸۷	۱۲	۸۰۵۲	۱۰	دانسفهان
۸۲۶۲	۱۴	۸۶۳۷	۱۴	۸۳۸۵	۱۳	۶۳۱۳	۱۱	ضیادآباد
۶۵۵۴	۱۵	۶۷۲۵	۱۵	۶۱۹۲	۱۴	-	-	خرمدشت (نهادوند)
۶۳۳۶	۱۶	۵۹۹۸	۱۶	۵۱۹۱	۱۵	-	-	آبگرم
۵۶۰۴	۱۷	۵۴۰۴	۱۹	۵۰۷۱	۱۶	-	-	نرجه
۵۴۹۲	۱۸	۵۴۴۰	۱۸	۴۹۵۳	۱۷	-	-	سگزآباد
۵۱۴۲	۱۹	۵۶۰۹	۱۷	۳۶۹۵	۱۹	۴۲۱۱	۱۲	آوج
۵۰۴۳	۲۰	۵۱۲۳	۲۰	۴۸۳۲	۱۸	-	-	ارداق
۳۱۴۸	۲۱	۳۳۵۲	۲۱	۳۱۴۶	۲۰	-	-	خاکعلی
۲۲۲۳	۲۲	۱۶۰۷	۲۳	۲۱۹۶	۲۱	-	-	معلم کلایه
۱۴۱۱	۲۳	۱۶۲۲	۲۲	۱۳۹۸	۲۲	-	-	کوهین
۱۲۵۳	۲۴	۱۱۶۴	۲۴	۹۶۵	۲۳	-	-	رازمیان
۸۰۵	۲۵	۱۰۳۸	۲۵	۴۶۲	۲۴	-	-	سیردان

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۲۹- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵

بررسی رتبه جمعیتی شهرهای استان نشان دهنده تغییرات قابل توجه رتبه جمعیتی برخی از شهرهای استان قزوین طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ است؛ به نحوی که شهر محمدیه از رتبه ششم در سال‌های ۹۰-۱۳۷۵ به رتبه سوم در سال ۱۳۹۵ دست یافته است، این در حالی است که شهر شال با داشتن رتبه هفتم جمعیتی در سال ۱۳۷۵ به رتبه ۱۱ام جمعیتی در سال ۱۳۹۵ تقلیل یافته است. از دیگر شهرهای استان که طی دوره مذکور تغییرات چشمگیری داشته است، شهر اوج است؛ چراکه با داشتن دوازدهمین رتبه جمعیتی در سال ۱۳۷۵، به علت تبدیل برخی از نقاط روستایی به شهر، با وجود افزایش جمعیت طی دوره زمانی مذکور، به رتبه ۱۹ در سال ۱۳۹۵ افول کرده است. دیگر شهرهای استان با تغییرات اندک رتبه جمعیتی مواجه بوده‌اند و تقریباً توانسته‌اند جایگاه خود را حفظ کنند.

۳-۵-۱-۲- وضعیت نخست شهری در استان قزوین

وضعیت نخست شهری یک منطقه می‌تواند وضعیت توسعه را تحت‌الشعاع قرار دهد. مروری بر روش‌ها و شاخص‌های بررسی میزان نخست شهری بیانگر آن است که تاکنون چندین شاخص برای این موضوع بیان شده است؛ که شاخص چهار شهر مهتا یک از مهم‌ترین این روش‌ها است. شاخص مهتا در سال ۱۹۶۴ بهترین روش را برای نخست شهری، نسبت اندازه‌ی شهر نخست به چهار شهر اول پیشنهاد کرد. بعدها ریچاردسون شاخص چهار شهر را با معیارهای قاعده‌ی رتبه - اندازه تطبیق داد؛ بدین صورت که اگر بر اساس قاعده‌ی رتبه - اندازه‌ی شهری، اندازه مطلوب شهرها در نظام شهری این‌گونه باشد که شهر اول دو برابر شهر دوم، سه برابر شهر سوم و چهار برابر شهر چهارم باشد؛ بنابراین نسبت شهر اول به مجموع چهار شهر نخست نظام شهری باید برابر با $0/48$ باشد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵).

$$\frac{P_1}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4}$$

بررسی این شاخص در استان قزوین طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که وضعیت نخست شهری در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ بسیار نامطلوب بوده و نشان از فوق برتری شهر قزوین در نظام سکونت‌گاهی استان داشته است. اما در دوره‌های بعدی یعنی ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ با کاسته شدن سهم جمعیتی شهر قزوین از جمعیت شهری استان، وضعیت نخست شهری استان روند بهتری را در پیش گرفته است؛ به گونه‌ای که در سال‌های بعد روندی کاهشی داشته و میزان آن از $0/66$ در سال ۱۳۷۵ به $0/6$ در سال ۱۳۹۵ رسیده است که نشان دهنده تغییر وضعیت این شاخص از فوق برتری در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به برتری شهر قزوین در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ نسبت به دیگر شهرهای استان است.

جدول ۹۸- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان قزوین

شرح	جمعیت شهر نخست	جمعیت شهرهای نخست، دوم، سوم و چهارم	شاخص نخست شهری
نخست شهری ۱۳۷۵	۲۹۱۱۱۷	۴۳۸۹۱۰	۰/۶۶
نخست شهری ۱۳۸۵	۳۴۹۸۲۱	۵۴۲۰۰۹	۰/۶۵
نخست شهری ۱۳۹۰	۳۸۱۵۹۸	۶۰۳۹۹۵	۰/۶۳
نخست شهری ۱۳۹۵	۴۰۲۷۴۸	۶۶۷۳۹۶	۰/۶

۳-۱-۵-۳- بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان

امروزه شهرهایی که جریان‌ات فضایی را به خود جذب می‌کنند و به کانون‌های سکونتی حائز اهمیت تبدیل می‌شوند، با ارائه‌ی فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، تحصیلی و ... منجر به جذب بیشتر جمعیت می‌گردند. از این‌رو شناخت سلسله‌مراتب جمعیتی شهرها می‌تواند تصویری از سلسله‌مراتب اهمیت و تأثیرگذاری آن‌ها ارائه دهد. امری که پیش‌نیاز تعیین اندازه‌ی بهینه‌ی شهرها و اتخاذ راهبردهای برنامه‌ریزانه در این راستا است. بر اساس اطلاعات سرشماری‌های نفوس و مسکن انجام‌شده در کشور در دوره‌ی ۱۳۹۵-۱۳۷۵، وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی استان قزوین در هر رده در قالب جدول زیر نشان داده شده است.

همان‌طور که مشخص است در سال ۱۳۷۵، تعداد شهرهای استان تنها ۱۲ شهر بوده است که از این سال به بعد با تبدیل ۱۲ نقطه روستایی به نقطه شهری در استان قزوین که از استان‌های تازه تأسیس به شمار می‌آید، تعداد شهرهای استان به دو برابر رسید. البته در سال ۱۳۸۵ از این تعداد ۱۳ شهر، جمعیتی زیر ۱۰ هزار نفر و ۵ شهر دیگر نیز جمعیتی کمتر از ۲۵ هزار نفر داشته‌اند و به این ترتیب تعداد شهرهای زیر ۲۵ هزار نفر، ۱۸ نقطه شهری بوده است.

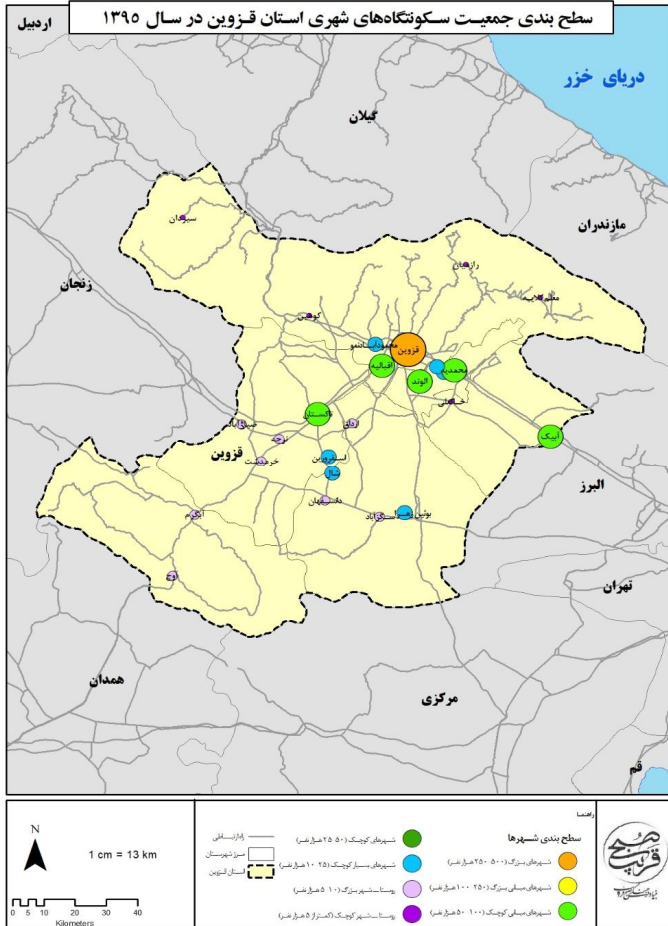
به این ترتیب اگرچه سهم تعداد شهرهای این طبقه به نزدیک ۷۵ درصد از کل شهرهای استان بوده ولی سهم جمعیت این شهرها از مجموع جمعیت شهرنشین استان تنها در حدود ۱۸ درصد بوده و شش شهر باقی مانده در حدود ۸۲ درصد از جمعیت شهرنشین استان را در خود جای داده‌اند.

مهم‌ترین تغییری که در سال ۱۳۹۰ نسبت به ۱۳۸۵ به وقوع پیوسته است، افزایش شمار شهرهای استان از ۲۴ شهر به ۲۵ شهر در نتیجه تبدیل روستای شریف‌آباد به شهر شریفیه و افزایش تعداد شهرهای دارای جمعیت ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفر از دو شهر در سال ۱۳۸۵ به چهار شهر در این سال است. بر اساس سرشماری ۱۳۹۵ شمار شهرهای استان در مقایسه با سال ۱۳۹۰ تغییری نکرده است و وضعیت شهرهای استان نیز به لحاظ جمعیت تغییر زیادی نکرده و تنها به شمار شهرهای بالای ۵۰ هزار نفر جمعیت افزوده شده و هم‌اکنون استان قزوین با ۲۵ نقطه شهری دارای ۱۹ شهر با جمعیت کمتر از ۲۵ هزار نفر، پنج شهر با جمعیت بین ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفر و قزوین به عنوان مرکز استان همواره در زمره شهرهای بزرگ است.

جدول ۹۹- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال های ۹۵-۱۳۷۵

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر)	قزوین	قزوین	قزوین	قزوین
شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر)	-	-	-	-
شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر)	الوند-تاکستان	تاکستان-الوند	الوند-تاکستان-آبیک-اقبالیه	الوند-محمدیه-تاکستان-آبیک-اقبالیه
شهرهای کوچک (۲۵-۵۰ هزار نفر)	آبیک-اقبالیه-محمدیه	اقبالیه-آبیک-محمدیه	محمدیه	-
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	شال-اسفرورین	بیدستان-محمدآبادنمونه-بوئین زهرا-شال-اسفرورین	محمدآبادنمونه-شریفیه-بیدستان-بوئین زهرا-شال-اسفرورین	محمدآبادنمونه-بوئین زهرا-شریفیه-بیدستان-شال-اسفرورین
روستا-شهر بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر)	بوئین زهرا-دانسفهان-ضیادآباد	دانسفهان-ضیادآباد-خرمدشت(نهاوند)-آبگرم-نرجه-سگزآباد-ارداق	دانسفهان-ضیادآباد-خرمدشت(نهاوند)-آبگرم-نرجه-سگزآباد-ارداق	دانسفهان-ضیادآباد-خرمدشت(نهاوند)-آبگرم-نرجه-سگزآباد-ارداق
روستا-شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	آوج	سگزآباد-ارداق-آوج-خاکعلی-معلم-کلایه-کوهین-رازمیان-سیردان	خاکعلی-کوهین-معلم-کلایه-رازمیان-سیردان	خاکعلی-معلم-کلایه-کوهین-رازمیان-سیردان

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نقشه ۱۴- سطح بندی جمعیت سکونتگاه‌های شهری استان قزوین در سال ۱۳۹۵

به طور کلی می‌توان بر اساس طبقات جمعیتی شهرها، الگوی نامتوازن شبکه شهری استان قزوین را به لحاظ جمعیت مشاهده نمود؛ بر اساس بررسی‌ها در حدود ۷۵ درصد از شهرهای استان (شهرهای کوچک زیر ۵۰ هزار نفر) کمتر از ۲۰ درصد از جمعیت شهری استان را در سال ۱۳۹۵ در خود جای داده‌اند و در مقابل تنها شهر قزوین حدود ۴۲/۳ درصد از جمعیت شهری را به خود اختصاص داده است. با این حال ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که سهم جمعیت شهر قزوین از مجموع جمعیت شهرنشین استان از ۵۲/۷ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۴۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته و این خود حاکی از آن است که روند توزیع جمعیت در سلسله مراتب

نظام شهری استان رو به ایجاد تعادل و توازن است. بر اساس آنچه گفته شد بررسی وضعیت توزیع جمعیت شهری در سلسله مراتب اندازه شهری بیانگر سه موضوع مهم به شرح زیر است:

- قرارگیری شهرهای الوند، محمدیه، اقبالیه و محمودآباد نمونه که به ترتیب دارای رتبه‌های جمعیتی دوم، سوم، ششم و هفتم هستند، در فواصل فیزیکی کمی نسبت به یکدیگر و در مجاورت شهر قزوین سبب تمرکز مراکز سکونت گاهی در مرکز استان و در پیرامون شهر قزوین شده است؛ به گونه‌ای که در پهنه‌های شمالی، غربی و جنوبی استان تعداد نقاط شهری بسیار کمی استقرار یافته‌اند و این مهم تعادل در نظام سکونت گاهی استان را برهم زده است.
- بررسی شاخص نخست شهری در سطح استان قزوین نشان از برتری شهر قزوین نسبت به دیگر شهرهای استان در سال ۱۳۹۵ دارد، چراکه شهر قزوین به عنوان مرکز استان قزوین با داشتن جمعیتی معادل ۴۰۲۷۴۸ نفر در سال ۱۳۹۵، بیشترین جمعیت شهری استان را در خود جای داده و از نظر اندازه جمعیتی با شهر دوم استان (الوند) که جمعیتی معادل ۹۳۸۳۶ نفر در سال ۱۳۹۵ داشته است، اختلافی بیش از چهار برابری دارد.
- از نظر سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ به نحوی که هیچ یک از شهرهای استان در دو رده جمعیتی شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر) و شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر) قرار نگرفته است.

۳-۵-۱-۴- الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان

استقرار و پیدایش یک شهر بیش از هر چیز تابع شرایط محیطی و موقعیت جغرافیایی و سپس عوامل اقتصادی و اجتماعی است. زیرا عوارض و پدیده‌های طبیعی در مکان‌گزینی، پراکندگی، حوزه نفوذ، توسعه فیزیکی، مورفولوژی شهری و امثال آن‌ها اثر قاطعی دارند و به عنوان یک عامل مؤثر عمل می‌کند. استان قزوین در دامنه جنوبی رشته کوه‌های البرز واقع شده است و تمام قسمت‌های شمالی، غربی و جنوبی آن کوهستانی است. حداکثر ارتفاع در کوه‌های شمال سیاهلان ۴۱۷۵ متر از سطح دریا می‌باشد و محدوده مرکزی و شرقی استان را دشتی تشکیل می‌دهد که شیب آن از شمال غرب به جنوب شرق امتداد دارد و در پایین‌ترین نقطه برابر با ۱۱۳۰ متر است. بلندی‌های رشته کوه البرز در جهت شمال شرقی-شمال غربی به صورت کوه‌های پراکنده این استان را از دیگر استان‌های هم‌جوار متمایز کرده است. با توجه به محدودیت‌های طبیعی در جوارب شمالی، غربی و جنوبی استان باید گفت که عوامل جغرافیایی نقش پراهمیتی در شکل‌گیری نظام شهری استان داشته است، به

طوری که شهر قزوین به لحاظ واقع شدن در کوهپایه‌های جنوبی البرز و امتداد آن تا دشت وسیع و حاصلخیز قزوین، به عنوان شهری بزرگ خودنمایی می‌کند.

همان‌طور که گفته شد به علت وجود مناطق کوهستانی و ناهمواری‌های طبیعی در استان قزوین، از مجموع ۲۵ سکونت‌گاه شهری استان، پنج شهر را می‌توان کوهستانی نامید که توسعه فضایی در آن‌ها به شدت به ناهمواری وابسته است. شهرهای آوج و آبگرم در جنوب، کوهین و سیردان در شرق و معلم کلایه در شمال، شهرهای کوهستانی استان قزوین را تشکیل می‌دهند که در مجموع ۲۰ درصد از شهرهای استان و ۱/۸ درصد از جمعیت شهری استان را دارا می‌باشند.

با توجه به آنچه گفته شد به علت محدودیت طبیعی و شرایط جغرافیایی حاکم بر نظام شهری استان، بیشترین نقاط شهری و تعداد جمعیت شهری در پهنه مرکزی استان قزوین استقرار یافته‌اند و نواحی حاشیه‌ای استان با حداقل توجه روبه‌رو بوده و در فرآیند توسعه استان، توسعه نیافته باقی مانده‌اند. البته نباید از نظر دور داشت که دلایل رشد نظام شهری حاکم بر شهرهای استان قزوین نه تنها به خاطر شرایط جغرافیایی بلکه رشد صنعت در مرکز استان و توجه به رشد و توسعه زیربناها در مرکز استان و بی توجهی به پیرامون است.

همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود به علت هم‌جواری استان قزوین با استان تهران و توسعه شبکه حمل‌ونقل و موقعیت مناسب ارتباطی استان قزوین، ۲۲ شهر استان که دربردارنده حدود ۹۵ درصد جمعیت شهری استان هستند، در فاصله ۱۰ کیلومتری آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها قرار گرفته‌اند که این مهم ظرفیت بالایی را برای توسعه اقتصادی شهرها می‌تواند ایجاد نماید.

جمع کل	شهرهای بزرگ (۵۰۰-)	شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-)	شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-)	شهرهای کوچک (۲۵-۵۰) هزار (نفر)	شهرهای بسیار کوچک (۱۰-۲۵) هزار (نفر)	روستا - شهر بزرگ (۵-۱۰) هزار (نفر)	روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	شرح	
۱							۱	بین ۱۰۰۰ تا ۵۰۰ متر	
۲۱	۱		۵		۶	۶	۳	بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر	
۳						۲	۱	بین ۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ متر	
۲۵	۱		۵		۶	۸	۵	جمع کل تعداد شهرها	
۱۲۵۳							۱۲۵۳	بین ۱۰۰۰ تا ۱۰۰۰ متر	
۹۳۷۱۹۵	۴۰۲۷۴۸		۳۷۹۸۲۱		۱۰۸۸۷۳	۴۰۳۸۹	۵۳۶۴	بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر	
۱۳۷۰۱						۱۱۴۷۸	۲۲۲۳	بین ۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ متر	
۹۵۲۱۴۹	۴۰۲۷۴۸		۳۷۹۸۲۱		۱۰۸۸۷۳	۵۱۸۶۷	۸۸۴۰	جمعیت کل	
۲۱	۱		۵		۶	۷	۲	کمتر از ۲/۵ درصد	وضعیت شیب زمین
۴						۱	۳	بین ۲/۵ تا ۵ درصد	
۲۵	۱		۵		۶	۸	۵	جمع کل تعداد شهرها	
۹۴۷۲۲۶	۴۰۲۷۴۸		۳۷۹۸۲۱		۱۰۸۸۷۳	۴۶۷۲۵	۴۵۵۹	کمتر از ۲/۵ درصد	
۹۴۲۳						۵۱۴۲	۴۲۸۱	بین ۲/۵ تا ۵ درصد	
۹۵۲۱۴۹	۴۰۲۷۴۸		۳۷۹۸۲۱		۱۰۸۸۷۳	۵۱۸۶۷	۸۸۴۰	جمعیت کل	
۲۲	۱		۵		۶	۸	۲	در فاصله ۱۰ کیلومتری بزرگراه	دسترسی به راه
۳							۳	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی	
۲۵	۱		۵		۶	۸	۵	جمع کل تعداد شهرها	
۹۴۷۱۸۶	۴۰۲۷۴۸		۳۷۹۸۲۱		۱۰۸۸۷۳	۵۱۸۶۷	۴۵۵۹	در فاصله ۱۰ کیلومتری بزرگراه	
۴۲۸۱							۴۲۸۱	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی	
۹۵۲۱۴۹	۴۰۲۷۴۸		۳۷۹۸۲۱		۱۰۸۸۷۳	۵۱۸۶۷	۸۸۴۰	جمعیت کل	

۳-۵-۲- نظام روستانشینی

جمعیت روستانشینی در سال‌های اخیر، همواره سهم کمتری از کل جمعیت کشور را داشته است و به طور متناوب این سهم کمتر شده است. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن، رشد جمعیت روستایی کشور تنها در دهه ۷۵-۱۳۶۵ نرخ مثبت ۰/۳ را تجربه کرده است و در سایر دوره سرشماری با رشد منفی روبه رو بوده است. در طول این دوره نسبت روستانشینی در کشور از ۴۵/۲ به ۲۶ درصد کاهش یافته و مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ تنها ۲۰/۷ میلیون نفر از جمعیت ۷۹/۹ میلیون نفری کشور را ساکنان روستایی شامل می‌شود. به عبارت دیگر در

بازه زمانی مورد مطالعه با وجود افزایش ۱/۶ برابری جمعیت کل کشور، جمعیت روستایی حدوداً هشت درصد کاهش یافته است و از سهم آن نسبت به جمعیت کل کشور حدود ۲۰ درصد کاسته شده است. بنابراین روند حاکم بر کل کشور در طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، کاهش جمعیت روستایی در مقابل افزایش جمعیت کل کشور و در نتیجه کاهش چشمگیر سهم جمعیت روستانشین نسبت به جمعیت کل بوده است.

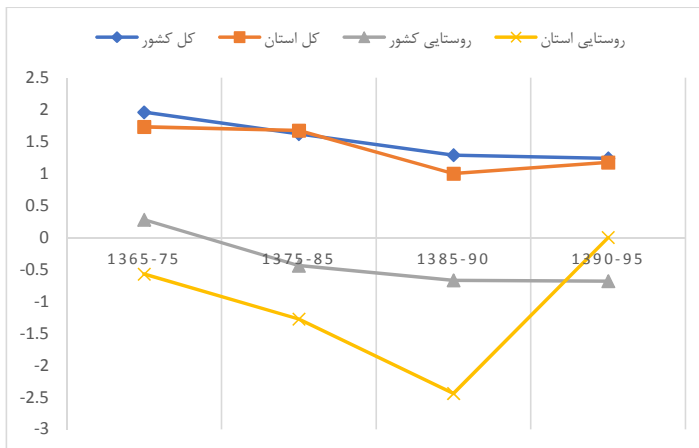
در استان قزوین تعداد جمعیت روستایی استان در چند دهه اخیر همواره روندی کاهشی داشته است؛ به طوری - که جمعیت روستانشین استان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ کمتر شده است و در ۳۰ سال گذشته که جمعیت استان قزوین بیش از ۱/۵ برابر شده، از جمعیت روستایی استان، ۱۱۸۳۱۱ نفر کم شده است. لازم به ذکر است که در دوره مطالعاتی ۹۵-۱۳۶۵ همواره از سهم جمعیتی روستایی استان از کل جمعیت روستایی کشور کاسته شده است؛ به گونه‌ای که استان قزوین در سال ۱۳۶۵ با جمعیت روستایی ۴۳۹۹۲۱ نفر سهمی معادل ۱/۹۵ درصد از جمعیت روستایی کشور را به خود اختصاص داده، اما با کاهش حجم جمعیت روستایی استان در سال ۱۳۹۵ به ۳۲۱۶۱۰ نفر، سهم آن در کل جمعیت روستایی کشور نیز به ۱/۵۵ درصد کاهش یافته است.

در ارتباط با نرخ رشد جمعیت روستایی کشور باید خاطر نشان کرد که برای اولین بار در دوره ۸۵-۱۳۷۵ روند تغییرات جمعیت روستایی کشور، معکوس و منفی شده در حالی که روند منفی نرخ رشد جمعیت استان قزوین یک دهه زودتر به وقوع پیوسته و از دوره ۷۵-۱۳۶۵ آغاز شده است که حاکی از آن است روند تخلیه آبادی - های استان از جمعیت و کاهش گرایش به روستانشینی در استان قزوین با شدت بیشتری نسبت به کشور دنبال شده است؛ به طوری که در دوره ۹۰-۱۳۸۵، متوسط نرخ رشد جمعیت روستایی استان قزوین، بسیار پایین تر از متوسط کشوری و تقریباً برابر با ۴۴/۲- درصد بوده و این در حالی است که متوسط نرخ رشد جمعیت روستایی کشور در همین دوره ۶۷/۰- محاسبه شده است. لازم به ذکر است که در پنج سال ۹۵-۱۳۹۰ از شدت روند کاهش جمعیت روستایی استان کاسته شده؛ به طوری که نرخ رشد جمعیت روستایی استان برابر با ۷- درصد و رشد جمعیت روستایی کشور ۶۸/۰- درصد بوده است. با توجه به آنچه گفته شد، روند کاهش جمعیت روستانشین استان طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ با سرعت بیشتری در مقایسه با کشور اتفاق افتاده است؛ چرا که نرخ رشد جمعیت روستانشین استان طی این دوره ۱۰۴/۱- درصد بوده و این در حالی است که در سطح کشور و طی دوره مذکور میزان این شاخص معادل ۲۸/۰- درصد برآورد شده است.

جدول ۱۰۰- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵

جمعیت روستایی					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	کشور
۳۲۱۶۱۰	۳۲۲۷۸۷	۳۶۵۲۲۵	۴۱۵۳۲۹	۴۳۹۹۲۱	استان
۱/۵۵	۱/۵۰	۱/۶۴	۱/۷۹	۱/۹۵	سهم استان از کشور
نسبت روستائینی					شرح
۲۶	۲۸/۶۱	۳۱/۵۴	۳۸/۶۹	۴۵/۷۱	
۲۵/۲۵	۲۶/۸۶	۳۱/۹۵	۴۲/۸۹	۵۳/۹۴	استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
-۲۸	-۶۸	-۶۷	-۴۴	۰/۲۸	روستایی استان
-۴/۱	-۷	-۴۴/۲	-۲۸/۱	-۵۷	

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۰- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور

۳-۶- بررسی نظام زیربنایی

نظام زیربنایی استان در دو بخش نظام حمل و نقل و ارتباطات و نظام زیربنایی انرژی مورد بررسی قرار گرفته

است.

۳-۶-۱- نظام حمل و نقل و ارتباطات

حمل و نقل استان قزوین بر پایه دو حوزه حمل و نقل جاده‌ای و حمل و نقل ریلی استوار است که در ادامه به بررسی این زیر بخش‌ها پرداخته می‌شود.

۳-۶-۱-۱- حمل و نقل جاده‌ای استان قزوین

مقایسه بین سهم انواع راه‌های بین‌شهری در استان قزوین با کل کشور نشان می‌دهد که بیشترین سهم راه‌های استان را راه‌های روستایی و اصلی تشکیل داده است اما مقایسه نسبت راه‌های اصلی به جمعیت نشان می‌دهد که وضعیت استان از این نظر در جایگاه نامناسب‌تری نسبت به کشور قرار دارد، اما از نظر طول شبکه بزرگراهی نسبت به جمعیت، وضعیت استان از متوسط کشوری مناسب‌تر است. از نظر دسترسی استان به شبکه آزادراهی، استان دارای وضعیت مناسبی است و محور آزادراهی تهران-رشت و تهران-زنجان از میانه استان عبور می‌کند. جدول زیر نشان دهنده شاخص‌های اصلی حمل و نقل جاده‌ای استان در مقایسه با کشور است؛ همان‌طور که مشخص است نسبت طول آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها، راه‌های روستایی و ترانزیتی استان نسبت به جمعیت در مقایسه با متوسط کشوری در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد، اما استان از نظر برخورداری از راه‌های اصلی وضعیت نامناسب‌تری نسبت به کشور دارد. وضعیت تجهیزات و پایانه‌های حمل و نقلی نیز نسبت به میانگین کشوری در جایگاه مناسب‌تری قرار دارد. اما شاخص کشته‌شدگان جاده‌ای نسبت به جمعیت نشان دهنده مخاطره بیشتر جاده‌های استان نسبت به متوسط کشوری است.

جدول ۱۰۱- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور

شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای در سال ۱۳۹۸	کشور	قزوین	وضعیت نسبت به کشور
نسبت طول آزادراه و بزرگراه به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۲۵/۸	۴۶/۵	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های شریانی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۷۵/۶	۵۳/۵	نامناسب‌تر
نسبت طول راه‌های ترانزیتی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۳۱/۶	۴۸/۱	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های روستایی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت روستایی (کیلومتر به نفر)	۶۴۵/۲	۱۰۲۸/۳	مناسب‌تر
طول کل راه‌ها نسبت به ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری (کیلومتر به دستگاه)	۱۵/۰	۱۲/۹	مناسب‌تر
نسبت راه‌های ترانزیتی به پایانه‌های باربری (کیلومتر به پایانه)	۳۰۴/۵	۶۱۳/۰	نامناسب‌تر
پایانه مسافربری به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (پایانه به ازای نفر)	۰/۴۲	۰/۵۵	مناسب‌تر
تعداد کشته‌شدگان جاده‌ای به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت	۱۴/۰	۱۸/۳	نامناسب‌تر

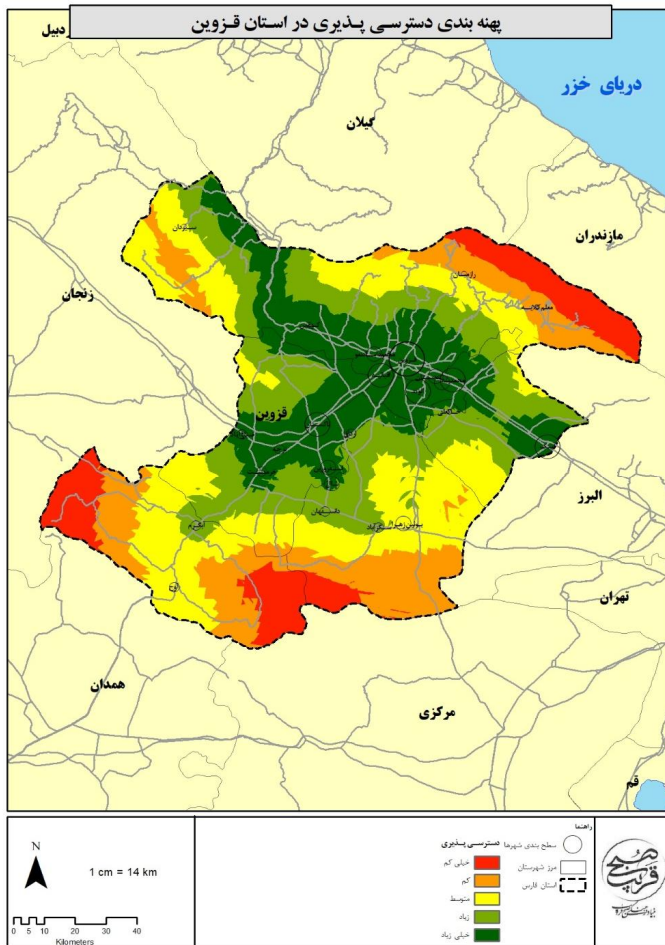
منبع: سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای کشور، ۱۳۹۸

عوامل مختلفی در شکل‌گیری شبکه راه‌های استان قزوین تأثیر داشته است که در اینجا به خلاصه‌ای از مهم‌ترین این عوامل اشاره شده است.

- شکل طبیعی رشته‌کوه‌های البرز که توسط دره‌ی میانی منجیل (تنگه منجیل) و محور طبیعی سفیدرود مرکز کشور و پهنه شمالی را به هم متصل می‌کند، یک از عوامل مؤثر شکل‌گیری شبکه ارتباطی استان بوده است. در گذشته این دره جزو معدود محورهای اتصال مرکز کشور به پهنه شمالی بوده است و زمینه‌ساز شکل‌گیری نقش گره‌گاهی استان قزوین شده است.
- موقعیت جغرافیایی استان و قرارگیری بر مسیر کریدورهای بین‌المللی و ترانزیتی کشور زمینه‌ساز عبور شبکه‌های جاده‌ای و ریلی از این استان که مرکز کشور را از یکسو به مرزهای شمالی و شمال غربی و از سوی دیگر به مرزهای غربی کشور پیوند می‌زند، از این رو استان به عنوان چهارراه ارتباطی و یکی از گره‌گاه‌های کریدورهای شرقی- غربی و شمالی- جنوبی کشور تبدیل شده است و این موضوع یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری شبکه ارتباطی استان است.

۳-۱-۶-۲- پهنه‌بندی دسترسی پذیری

بررسی وضعیت دسترسی پذیری استان نشان می‌دهد، پهنه مرکزی دشت قزوین به واسطه دسترسی به آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها بیشترین دسترسی‌پذیری را به شبکه حمل و نقل جاده‌ای دارد و پهنه‌های شمالی (هم‌جوار با استان مازندران) و جنوبی (هم‌جوار با استان مرکزی و همدان) به واسطه شکل طبیعی زمین و دسترسی محدود به راه‌ها، دارای دسترسی کم و متوسط هستند.

نقشه ۱۵- پهنه بندی دسترسی پذیری در استان قزوین

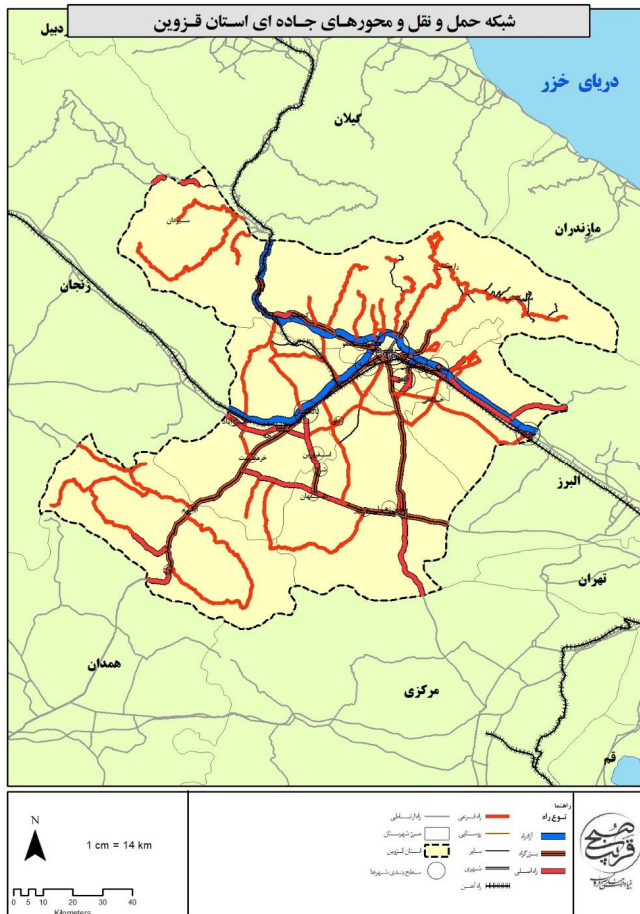
۳-۱-۶-۳- حمل و نقل ریلی

استان قزوین از نظر دسترسی به مسیرهای ریلی کشور به قرارگیری در مسیر شمال جنوب و شرق کشور و موقعیت چهار راهی که دارد، به دو خط اصلی شبکه راه آهن دسترسی دارد. این استان در مسیر راه آهن تهران به شمال غرب کشور قرار گرفته است و هفت ایستگاه راه آهن در این مسیر قرار گرفته است که مهم ترین این ایستگاه ها در شهرهای قزوین، تاکستان و آبیگ هستند. خط دوم راه آهن استان که بخشی از کریدور ریلی شمال- جنوب کشور است و بندر عباس را به بندر انزلی و آستارا و کشور آذربایجان متصل می کند، خط ریلی قزوین- رشت است، این خط از شهر قزوین آغاز و در شهر رشت به پایان می رسد، طبق برنامه در آینده این خط از شهر رشت به طور

مجزا در سه مسیر (۱) خط راه آهن رشت-بندر کاسپین، (۲) خط راه آهن رشت بندر انزلی و (۳) خط راه آهن رشت-بندر آستارا امتداد پیدا می کند. خط راه آهن رشت آستارا به راه آهن کشور جمهوری آذربایجان متصل می شود. با اتمام خط راه آهن رشت آستارا، ارتباط بندر عباس در خلیج فارس به هلسینکی فنلاند میسر می شود.

۳-۶-۱-۴- حمل و نقل هوایی و فرودگاهها

استان قزوین فاقد فرودگاه مسافربری است، با این حال این استان دارای سه فرودگاه است که در حوزه های پدافندی، امدادی و کشاورزی خدمات ارائه می دهند.

نقشه ۱۶- شبکه حمل و نقل استان قزوین

۳-۶-۱-۵- فناوری اطلاعات و ارتباطات

بررسی وضعیت فناوری اطلاعات و ارتباطات استان از طریق شاخص توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات (IDI) صورت پذیرفته است؛ هدف اصلی شاخص توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات، بررسی فرایند تبدیل شدن به جامعه اطلاعاتی در راستای حرکت از یک گام به سمت گام دیگر است؛ که به عنوان یک ابزار نیرومند، توسعه جامعه اطلاعاتی را در کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه مورد ارزیابی قرار می دهد. این شاخص با استفاده از سه زیر شاخص دسترسی، استفاده و مهارت در فناوری اطلاعات مورد سنجش قرار می گیرد. بررسی وضعیت استان قزوین از نظر شاخص IDI در سال ۱۳۹۸ نشان دهنده جایگاه ۱۲ ام استان در بین استان های کشور است. بررسی زیر شاخص ها برای استان نشان می دهد، استان در زیر شاخص مهارت استفاده از فناوری اطلاعات دارای رتبه هفتم، در زیر شاخص دسترسی به خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه ۱۴ ام و در زیر شاخص میزان استفاده از خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه ۱۱ ام در بین استان های کشور قرار دارد. لذا باید گفت مهم ترین عامل مؤثر بر بهبود جایگاه استان در گام نخست تقویت دسترسی به خدمات فناوری اطلاعات و در گام دوم توسعه مهارت های دیجیتالی جمعیت و بهبود شاخص مهارت استفاده از فناوری اطلاعات در بین ساکنین استان است.

۳-۶-۲- نظام انرژی و تأمین آب

استان قزوین فاقد میادین نفت و گاز و زیرساخت های پالایش نفت و گاز است و نظام انرژی استان بر اساس شبکه توزیع و خطوط انتقال استوار است، اما در خصوص زیرساخت های مرتبط با برق استان قزوین علاوه بر زیرساخت های توزیع و انتقال دارای نیروگاه های متنوعی گازی، بخاری، بادی و خورشیدی است؛ در ادامه نظام انرژی استان تشریح می شود.

۳-۶-۲-۱- زیرساخت های مرتبط با برق

میزان تولید خالص برق استان در سال ۱۳۹۸ بالغ بر ۱۲۱۷۶ میلیون کیلووات ساعت بوده است، از این میزان، ۹۴ درصد از طریق نیروگاه های حرارتی تولید شده است. در این سال تعداد ۶۱۳۵۴۹ مشترک برق در استان وجود داشته است، که بالغ بر ۴۷۶۳ میلیون کیلووات برق مصرف کرده اند، تعداد مشترکین برق نسبت به سال گذشته ۲/۵ درصد افزایش و میزان برق مصرفی حدود ۹/۳ درصد افزایش داشته است.

ظرفیت اسمی تولید برق در نیروگاه‌های استان در سال ۱۳۹۸ برابر با ۲/۸۲ گیگاوات و ظرفیت عملی تولید برق در استان ۲/۱۳ گیگاوات بوده است، از این میزان سهمی حدود ۹۰ درصد از برق تولیدی در نیروگاه شهید رجایی تولید شده است و سایر نیروگاه‌های استان شامل نیروگاه‌های بادی کهک، سیاهپوش، آرن مهاد و نیروگاه‌های خورشیدی تاکستان و بوئین‌زهره سهمی کمتر از ۱۰ درصد در تولید انرژی استان داشته‌اند، در بین این نیروگاه‌ها دو نیروگاه بادی کهک و سیاه پوش به ترتیب با ظرفیت عملی ۵۵ و ۴۸ مگاوات پس از نیروگاه شهید رجایی در رده‌های دوم و سوم قرار داشته‌اند.

نیروگاه شهید رجایی: این نیروگاه با توجه به ظرفیتش در تولید برق بیش از چهار درصد برق مورد نیاز کشور تأمین می‌کند و با توجه به ظرفیت بیشتر تولید انرژی در این نیروگاه از نیاز استان، حدود ۶۰ درصد نیروی تولید به شبکه سراسری منتقل و به استان‌های هم‌جوار صادر می‌شود. شرکت برق نیروگاه شهید رجایی علاوه بر تولید برق و زمینه تولید هیدروژن و آب مقطر در ارائه خدمات فنی و مهندسی راه اندازی و بهره‌برداری از نیروگاه‌های مرکز صنعتی فعالیت دارد. فاز اول نیروگاه سیکل ترکیبی شهید رجایی شامل شش واحد گازی است، که در حد فاصل مرداد ماه ۱۳۷۳ تا دی ماه ۱۳۷۴ راه اندازی شدند و فاز دوم شامل سه واحد بخاری است، که در فاصله زمانی خرداد تا بهمن ۱۳۸۰ به شبکه سراسری متصل گردیدند.

۳-۶-۲- زیرساخت‌های نفت و گاز

استان قزوین با توجه به این که فاقد تأسیسات پالایشی و میادین نفتی است، فقط دارای تأسیسات انتقال نفت و گاز است که مهم‌ترین وظیفه این تأسیسات انتقال نفت و فرآورده‌های نفتی به استان‌های مجاور است. مهم‌ترین مخازن ذخیره‌سازی استان نیز در شهرستان قزوین با ظرفیت بیش از ۶۰ میلیون لیتر قرار گرفته است. سایر تأسیسات عبارت‌اند از:

مرکز انتقال نفت قزوین: این مرکز در سال ۱۳۳۸ تأسیس شده و مساحت آن چهارده هکتار است و ارتفاع آن هم از سطح دریا، ۱۲۸۲ متر می‌باشد و فاصله این مرکز از مرکز قبلی (کرج) حدود ۱۵۱ کیلومتر و تا فشارشکن رودبار حدود ۱۰۰ کیلومتر است، این مرکز دارای یک خط لوله به قطر ۱۱۶ اینچ با ظرفیت حمل صد هزار بشکه در روز است که از مرکز ری با قطر ۱۱۸ اینچ شروع می‌شود و بعد از رسیدن به قزوین به قطر ۱۶ اینچ تبدیل می‌شود و وظیفه انتقال فرآورده به رودبار و سپس با قطر ۱۴ اینچ به رشت را دارد.

خط لوله سراسری اول: خط لوله اول از خطوط لوله سراسری انتقال گاز طبیعی در ایران (IGAT) است که از چاه‌های مارون آغاجری و اهواز به پالایشگاه بید بلند در آبادان آغاز شده و پس از عبور از استان قزوین و آستارا، تا شهر حاجی‌قبول در کشور جمهوری آذربایجان با قطر ۴۲ اینچ و فشار ۱۰۰۰ پوند بر اینچ مربع امتداد می‌یابد.

خط لوله سراسری دوم: خط لوله دوم سراسری گاز به قطر ۵۶ اینچ از پالایشگاه کنگان آغاز و تا شهر قزوین ادامه پیدا کرده است.

خط لوله سراسری سوم: مسیر عسلویه، کنگان، ساوه، رشت خط لوله سوم سراسری گاز به طول ۱۲۶۷ کیلومتر با ظرفیت ۹۰ میلیون مترمکعب در روز از مسیر عسلویه، کنگان، ساوه، قزوین و رشت عبور می‌کند و ۹ ایستگاه تقویت فشار، و وظیفه تقویت گاز در جریان این خط لوله را بر عهده دارند.

خط لوله ۵۶ اینچ انتقال گاز فازهای ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ که از غرب عسلویه آغاز شده و پس از حدود ۷۰ کیلومتر به پالایشگاه کنگان وصل و سپس از طریق خط لوله سوم سراسری انتقال گاز که به استان مرکزی و در نهایت به شمال غربی کشور متصل می‌گردد، قسمتی از گاز مورد نیاز کشور را تأمین می‌نمایند.

تا پایان سال ۱۳۹۸ تمامی نقاط شهری استان قزوین و ۵۱۵ نقطه شهری استان که حدود ۵۹ درصد روستاهای دارای سکنه استان را شامل می‌شوند، از نعمت گاز برخوردار شده‌اند که تعداد ۱۵۸ نقطه از مجموع نقاط مذکور در شهرستان قزوین قرار داشته‌اند.

۳-۲-۶-۳- استحصال و تأمین آب

در سال ۱۳۹۸ میزان تخلیه سالانه آب از منابع زیرزمینی استان حدود ۲۰۱۱ میلیون مترمکعب بوده است؛ در بین شهرستان‌های استان به ترتیب بوئین‌زهره، تاکستان و قزوین بیشترین سهم تخلیه منابع آب زیرزمینی را داشته‌اند و بیش از ۶۰ درصد تخلیه سالانه منابع آب زیرزمینی استان مربوط به این سه شهرستان بوده است.

در سال ۱۳۹۸ حدود ۴۳۶ هزار فقره انشعاب آب در استان وجود داشته است که نسبت به سال گذشته ۲/۶ درصد افزایش نشان می‌دهد. از این تعداد حدود ۳۱۱ هزار فقره انشعاب مربوط به نقاط شهری بوده که نسبت به سال گذشته ۲/۳ درصد افزایش داشته است.

جدول ۱۰۲- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲

مقدار	واحد	عنوان
منابع آب سطحی		
۱۰۵۴	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده
۱۲۰۶	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان، یا ورودی به دریاچه‌ها، کفه‌ها و کویرها)
۷۱۲	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان
منابع آب زیرزمینی		
۱۱۳۳	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده
۱۵۴۱	میلیون مترمکعب	حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها
۱۲۶	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها
۳۱۳	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از قنوت
میزان کل برداشت و مصارف		
2/1644	میلیون مترمکعب	میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی
۱۹۹	میلیون مترمکعب	اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی
۳۱۹/۳	میلیون مترمکعب	میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان
۱۹۶۳/۵	میلیون مترمکعب	حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)
۱۸۲۳/۲	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه کشاورزی
۱۰۶	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه شرب
۳۴/۲	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه صنعت

منبع: دفتر مطالعات پایه منابع آب، وزارت نیرو، ۱۳۹۲

بررسی میزان مصرف منابع در سال ۱۳۹۲ نشان دهنده سه موضوع اساسی است، نخست سهم برداشت از منابع زیرسطحی، ۸۳ درصد و برداشت از منبع آب سطحی، ۱۷ درصد آب مصرفی استان است. دوم استان در وضعیت اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی قرار داد و سوم سهم بالای مصرف در بخش کشاورزی است، به طوری که بیش از ۹۲ درصد منابع سطحی و زیرسطحی در بخش کشاورزی مصرف شده است و سهم بخش صنعت به کمتر از ۲ درصد منابع محدود بوده است و حدود ۵/۳ درصد مربوط به مصارف شرب بوده است.

۳-۷- بررسی نظام مدیریتی

۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی

در این قسمت از مطالعات سیستم مدیریتی حاکم بر استان قزوین بررسی و تحلیل می‌گردد. این سیستم همچون بستر و چارچوبی است که کلیه فرآیندها و اقدامات توسعه‌ای، هم در حوزه نرم‌افزاری (سازمانی، اداری، حقوقی و ...) و هم در حوزه سخت‌افزاری (اجرا، تدارکات، نظارت و ...)، از طریق این سیستم و نظام موجود صورت می‌گیرد. در واقع می‌توان گفت توسعه پایدار و متوازن استان از یک سو، به کلیه برآوردها، تحلیل‌ها و راهکارهای فنی و تخصصی توسعه استان و از سوی دیگر به نحوه اجرای نتایج و محصول مطالعات آمایش که حاصل کارآمدی و اثربخشی نظام مدیریتی است، وابسته است. دستیابی به اهداف طرح آمایش استان نیازمند استفاده حداکثری از ظرفیت‌های قانونی و حقوقی موجود در نظام مدیریتی و شناسایی خلأها و کمبودهای قانونی و اداری و رفع آنهاست، تا از این طریق امکان تحقق حداکثری پروژه‌ها و اقدامات برنامه‌ریزی شده در مطالعات آمایش استان فراهم گردد.

نظام برنامه‌ریزی و مدیریت در کشور به صورت متمرکز، از بالا به پایین و به صورت بخشی و تخصصی است. به عبارت دیگر، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی اجرایی و بودجه‌ریزی به صورت متمرکز از مرکز و در سطح ملی صورت می‌گیرد و سهم هر یک از وزارتخانه‌ها (دستگاه‌های اجرایی تخصصی) مشخص و به آن‌ها ابلاغ می‌شود و آن‌ها نیز به صورت سلسله‌مراتبی به دستگاه‌های متناظر در استان و شهرستان ابلاغ نموده و سپس فرآیندهای اجرایی را مطابق آیین‌نامه‌های سازمان برنامه و بودجه کشور، انجام می‌دهند. نظام پایش و نظارت عملکرد نیز متناسب با همین سیستم سلسله‌مراتبی از سطح خرد به کلان تهیه و جهت برنامه‌ریزی‌های آینده بکار گرفته می‌شود. در این نظام انجام هماهنگی‌های بین بخشی از طریق تشکیل ستادها، کمیته‌ها و کمیسیون‌های متشکل از نمایندگان دستگاه‌ها، زیر نظر عالی‌ترین مقام مرتبط ملی، استانی یا شهرستانی صورت می‌گیرد.

اجرای آمایش سرزمین در مقیاس استان قزوین و شهرستان‌های آن در چارچوب نظام مدیریتی مذکور با چالش‌هایی مواجه است که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

- عدم اعتماد کافی مردم به مسئولان استان و پایین بودن سطح پاسخگویی، شفافیت و مسئولیت‌پذیری آن‌ها؛
- تعارض بین مدیران مرکز استان با مراکز شهرستان‌ها به ویژه شهرستان‌های تاکستان و آبیک؛
- وابستگی قابل توجه توسعه استان به منابع ملی؛

- تأثیرپذیری از رویدادها و فرآیندهای حاکم بر نظام مدیریتی استان تهران؛
- فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛
- نبود نظام یکپارچه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛
- تشتت شدید در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی؛
- تعدد کارگروه‌های شورای برنامه‌ریزی استان و وظایف فراوان (بیش از ۸۰ وظیفه اصلی) آن‌ها و حذف برخی وظایف کلیدی نظیر تلفیق برنامه‌های کوتاه، میان و بلندمدت؛
- عدم توجه جدی شوراهای عالی و ستادهای استانی نظیر شورای عالی شهرسازی و معماری، ستاد بازآفرینی پایدار شهری، ستاد آموزش استان و غیره به آمایش سرزمین در سطح ملی و استانی؛
- نبود نتایج و دستاوردهای آمایش سرزمین به عنوان قوانین لازم‌الاجرا برای نهادهای دولتی و غیردولتی؛
- فقدان متولی جدی، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو برای اجرای آمایش استان؛
- نبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان؛
- کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم و مدیریت بهینه منابع موجود برای تحقق آمایش استان؛
- نبود ابزارها، سازوکارهای منسجم و نهادهای مسئول پایش و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن (سامانه ساترا، اگرچه یک بستر مناسب است اما سازوکار نهادی نیست)؛
- فقدان مشارکت جدی نهادهای غیردولتی و نمایندگان مردم (نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای عالی استان، شهرها و روستاها) در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های برنامه توسعه استان؛
- نبود تقسیم وظایف و مسئولیت‌های نهادی غیردولتی و نهادهای عمومی در برنامه توسعه استان و پاسخگویی آن‌ها؛
- ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی به عنوان ناظر و مدعی‌العموم در برنامه‌های توسعه استان؛
- فقدان توجه به فرصت‌ها و پتانسیل‌های به وجود آمده بعد از تهیه طرح از یک سو و تغییر در شرایط و ویژگی‌های مکانی و فضایی از سوی دیگر در راستای بازنگری و به‌روزرسانی برخط برنامه توسعه استان؛
- نبود سازوکار حفظ و رعایت زمان‌بندی پروژه‌ها و اقدامات برآمده از برنامه توسعه استان و ایجاد سازوکار رفع مشکلات و موانع اجرایی؛
- ضعف در شناسایی و توجه جدی به مسائل و مشکلات مردم استان به عنوان مجریان و دخیلان اصلی توسعه استان و سازوکارهای لازم برای انتقال نظرات و دیدگاه‌ها در برنامه توسعه؛

- عدم فرآیند برنامه‌ریزی از پایین به بالا و ایجاد شرایط تأثیرگذاری آن بر استراتژی‌های کلی توسعه استان؛
 - نبود نظام کارا و مؤثر در جهت حفظ کیفیت اجرای برنامه‌ها و اقدامات توسعه‌ای؛
 - تداخل تصمیم‌گیری‌ها در مناطقی با تداخل مسئولیت‌های نهادهای متولی و مجری و وجود خلأهای تصمیم‌گیری؛
 - ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی و ارائه راهکارها برای مواقع بحران با هدف کاهش حداقل تأثیرات بر فرآیند توسعه استان؛
 - نبود سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی؛
- برای رفع موانع نظری و عملی اجرای آمایش استان نیازمند چارچوب نظری مناسب و منطبق با شرایط کشور است تا از این طریق هم از حداکثر ظرفیت قانونی موجود کشور استفاده شود و هم خلأهای موجود شناسایی شده و فرآیندهای لازم برای ایجاد سازوکارهای قانونی مناسب در آینده برداشته شود. لذا با مطالعه منابع مختلف داخلی و خارجی از جمله ROM، D&E، TQM، KM، PDCA، IMS، PMBOK و سایر مطالب مرتبط، مدل مفهومی نظام مدیریتی آمایش استان مطابق نمودار صفحه بعد پیشنهاد شده است.
- در این مدل کلیه مفاهیم کلیدی مرتبط با اجرای برنامه توسعه آمایش استان دیده شده است. هر یک از این ابعاد، خود یک نظام مدیریتی است که باید توسط نهادهای مرتبط در یک سازوکار اجرایی مناسب انجام شود. لازم به ذکر است که کلیه ۱۴ بعد (نظام) در کنار یکدیگر می‌تواند حداکثر اثرگذاری و کارآمدی را برای نتایج مطالعات آمایش استان داشته باشد. ایجاد خلل جدی در هر یک از این ابعاد، عملاً سایر ابعاد را با چالش جدی در هدایت و راهبری مواجه می‌کند.

نمودار ۳۱- چارچوب مفهومی نظام مدیریت آمایش و توسعه فضایی استان

۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود

استان قزوین از جمله استان‌های دارای ظرفیت توسعه در کشور است. بخش قابل توجهی از این ظرفیت به دلیل مدیریت نامطلوب و ناکارآمد در سطوح مختلف استان به کار گرفته نشده است. مدیریت نامناسب استان موجب شده نزدیکی به تهران به جای اثرات مثبت و پیشرو، اثرات منفی و جذب فرصت‌های استان قزوین را به همراه داشته باشد. اجرای با کیفیت طرح آمایش، نیازمند سازوکارهای اجرایی مناسب و سازگار با طرح است، تا از این طریق امکان تحقق و اجرای نتایج طرح آمایش حاصل شده و اثرات مثبت آن در توسعه استان نمایان شود. در حال حاضر استان قزوین دارای پروژه‌های ناتمام بسیاری است. بنا بر اظهار نظر رئیس سازمان برنامه و بودجه استان در ۱۳۹۹، استان قزوین دارای بیش از ۷۰۰ پروژه ناتمام در سطح استان و نیز بنا بر اعلام شورای شهر قزوین بیش از ۵۰۰ طرح و پروژه در شهر قزوین است. بنا بر اعلام سازمان برنامه و بودجه، هیچ دستگاهی از سال ۱۳۹۷ به بعد حق تعریف پروژه جدید نداشته‌اند و باید پروژه‌های نیمه‌تمام به پایان برسد و در این مسیر، اولویت با پروژه‌های با درصد پیشرفت فیزیکی بالاست. همچنین سازمان برنامه و بودجه استان تلاش فراوانی

جهت جذب منابع غیردولتی و مشارکت بخش خصوصی داشته است. در زیر به برخی از این پروژه‌ها اشاره می‌گردد:

۱. جاده قزوین - تنکابن و قزوین - کلاچای: این دو مسیر استان قزوین را در زمان کمتری به استان‌های مازندران و گیلان متصل می‌کند که هنوز به بهره‌برداری نرسیده است.
 ۲. احداث تصفیه‌خانه فاضلاب برای شهرهای ابلاویه، آبگرم و شریفیه: این پروژه‌ها آغاز شده است و نیازمند تأمین اعتبار مطابق برنامه است.
 ۳. تالار شهر قزوین: این پروژه بیش از ۱۴ سال است که آغاز شده و هنوز تکمیل نگردیده است. اعتبار این پروژه از ۳۵ میلیارد تومان به ۲۰۰ میلیارد تومان رسیده است.
 ۴. بهسازی محور نسیم شمال: این پروژه در سه فاز انجام می‌شود که فاز دو و سه هنوز شروع نشده است.
 ۵. پنجاه راه روستایی در استان قزوین: این پروژه‌ها نیازمند تأمین اعتبار توسط دولت است که بسیار محدود صورت گرفته است.
 ۶. طرح بهسازی و نوسازی راه‌های استان: این پروژه دارای بدهی ۱۱۳ میلیارد تومانی به پیمانکاران است که برای تکمیل نیازمند تأمین اعتبار است.
 ۷. پروژه دوخطه کردن راه آهن قزوین - زنجان: برآورد این پروژه ۶۵۰ میلیارد تومان بود که امروزه به دلیل طولانی شدن روند اجرا به ۱،۷۰۰ میلیارد تومان رسیده است.
 ۸. پروژه کتابخانه مرکزی قزوین: این پروژه با ۱۰ هزار مترمربع زیربنا به حداقل ۱۰۰ میلیارد تومان اعتبار نیاز دارد.
 ۹. پل شورآب - بی‌آب قزوین: این پل با عمر ۸۰ ساله به دلیل سیل‌های چند سال اخیر دچار شکستگی شده که برای تعمیر نیازمند ۱۷ میلیارد ریال اعتبار است.
 ۱۰. طرح آبرسانی سد طالقان به قزوین: این طرح از سال ۱۳۹۶ شروع شده و تاکنون کمتر از ۱۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته است و به ۱۳۰۰ میلیارد تومان اعتبار برای تکمیل نیاز دارد.
- در این زمینه می‌توان پروژه‌های متعدد نیمه‌تمام از جمله طرح آب و فاضلاب قزوین، آبرسانی شهرک عظیمیه، انتقال آب به آبیگ، ساماندهی راه‌های روستایی و ساخت مدرسه در استان نام برد. تأمین بودجه و تکمیل پروژه‌های عمرانی و غیر عمرانی نیمه‌تمام دولت از مشکلات جدی استان قزوین است. این امر کلیه امورات مربوط به مدیریت زمان، کیفیت، تغییرات، ریسک، نتیجه‌گرایی و غیره را تحت تأثیر قرار داده است. هیچ سازمان و نهادی نیز مسئولیت این عدم تحقق برنامه را به عهده نگرفته و پیشنهادهایی در خصوص

به روزرسانی آن انجام نداده‌اند و همه امورات تحقق پروژه‌ها و اقدامات را به بودجه دولت گره زده‌اند. این در حالی است که راه‌حل‌های متنوع و مختلفی برای تأمین مالی اجرای پروژه‌ها می‌توان برنامه‌ریزی و اجرا کرد.

به موارد فوق باید بخش پروژه‌های غیر عمرانی نظیر پروژه‌های اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی را نیز که معمولاً از دید مسئولان مغفول می‌ماند، اضافه کرد. به این ترتیب متوجه مشکلات قابل توجه استان قزوین با توجه به منابع و ظرفیت‌ها و فرصت‌های فراوان آن خواهیم شد. دولت با در اختیار داشتن نقش‌های مختلف نظارت و ارزیابی، تأمین مالی، انتخاب مجریان و پیمانکاران و تصمیمات اجرایی پروژه‌ها، عملاً به عنوان مجری و متولی اجرا شناخته شده و تا حد زیادی توانمندی و ظرفیت‌های بخش خصوصی را در زمینه‌های مختلف خلاقیت و نوآوری، تأمین مالی، ارتقای کیفی، مدیریت اجرا و بهره‌برداری بهینه و کارآمد نادیده گرفته است.

با نگاهی کوتاه به اجرای پروژه‌ها و برنامه‌ها در استان قزوین می‌توان چالش‌ها و مشکلات جدی در اجرا و بهره‌برداری آن‌ها را در نظام مدیریت اجرا دانست که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

۱. مدیریت استان بین مرکز و پیرامون (مراکز شهرستان‌ها) دارای تعارض و چالش در فهم و اجرای فرآیندهای توسعه است.

۲. عملکرد سلیقه‌ای، خارج از برنامه و ناهماهنگ مدیریت و کارشناسان دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی با وظایف و مأموریت‌های سازمانی و برنامه‌ریزی برای انجام آن‌ها از معضلات این استان است.

۳. مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان قزوین همه‌جانبه و فراگیر نیست و کمتر متناسب با وضعیت استان بوده و به بهبود فرایندها توجه دارد. در موارد قابل توجهی مصوبات انجام شده، به مرحله اجرا در نیامده‌اند.

۴. ساختار فعلی شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و همچنین سایر شوراهای استان، بسیار عریض و طویل و با کارگروه‌های فراوان زیرمجموعه بوده که عملاً تصمیم‌گیری و اتفاق نظر را با مشکل مواجه می‌کند. بررسی‌ها نشان داده است که این شوراهای تأثیر مثبت و بلندمدتی بر توسعه استان نداشته و نیاز به تغییرات ساختاری و عملکردی در این شوراهای به صورت جدی احساس می‌شود. همچنین هیچ‌گونه نهاد و سازوکار نظارتی بر عملکرد این شوراهای وجود ندارد.

۵. عدم مشارکت و بهره‌مندی بخش خصوصی و مردم قزوین در توسعه استان: متأسفانه اکثر سمن‌ها از مأموریت و وظایف خود آشنا نبوده و از این ظرفیت برای حل بخشی از مشکلات و معضلات استان که در توان همکاری آن‌هاست، استفاده نمی‌شود.

۶. نمایندگان مردم استان قزوین نظیر نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مهم‌تر نمایندگان در شورای عالی استان، شورای اسلامی شهرها و روستاهای استان و نمایندگان صنوف، نقش بسیار اندک و ناچیزی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی و کلان استان دارند. در استان قزوین همواره به دلیل نزدیکی به تهران، مردم دیده نشده‌اند. این در حالی است که در مواقع بحرانی، همیشه این مردم استان بوده‌اند که هزینه و امکان عبور از بحران را فراهم کرده‌اند.

۷. در این استان نهادهای نظارتی همچون استانداری، سازمان برنامه و بودجه استان و واحدهای ارزیابی و نظارت دستگاه‌های اجرایی، هیچ‌گونه سیستم اجرایی دقیق و هدفمند و برنامه‌ریزی شده‌ای برای مدیریت زمان پروژه‌های اجرایی را ندارند. همواره در پروژه‌ها بخش CPM پروژه‌ها وجود دارد که پیشرفت کار را کنترل می‌کند. اما مدیریت زمان یعنی رفع چالش‌هایی که زمان پروژه را با تغییر مواجه می‌کند. تأخیر در اجرای پروژه‌ها تنها به دلیل تأمین منابع مالی نیست، بلکه عمدتاً به دلایل تصمیم‌گیری‌های نادرست و غیرواقع‌تأمین مالی و تأمین‌کنندگان مالی، نبود راهکارهای رفع چالش‌های قانونی و حقوقی نظیر مالکیت، بروکراسی اعطای مجوزها و صلاحیت‌ها و نظایر آن است. مدیریت زمان اقدامات توسعه‌ای در استان عملاً بدون متولی است.

۸. شرایط استان همواره در حال تغییر است. این تغییرات شامل تغییر در داده‌ها به دلایل مهاجرت و جابجایی، تغییر در فناوری، تغییر در پارادایم‌ها و رویکردهای مواجهه با مسئله، تغییر در نیروی انسانی و ماهر، تغییر در بودجه و اعتبارات، تغییر در قوانین و مقررات و موارد مشابه است. سازگار شدن فرآیند توسعه استان و انطباق پروژه‌های کلان و راهبردی که معمولاً بلندمدت هستند با این تغییرات، یک کار کارشناسی، فنی و مدیریتی (تصمیم‌گیرانه) است. در استان متولی رصد تغییرات، اثرات آن بر اقدامات و پروژه‌ها، رفع کمبودها و نیازهای جدید چه ارگان و سازمانی است؟ مدیریت تغییرات یکی از چالش‌های جدی دنیای امروز ماست که نیاز است سازوکار مناسبی برای آن دیده شود.

۹. بسیاری از پروژه‌هایی که توسط دولت و یا توسط بخش خصوصی یا تعاونی که دارای صلاحیت لازم یا نظارت کافی نبوده‌اند، اجرا شده‌اند و از کیفیت پایین در بهره‌برداری برخوردارند. بخش قابل توجهی از این پروژه‌ها به اهداف خود نرسیده و با صرف هزینه و زمان زیاد، در واقع ناموفق بوده‌اند. مدیریت کیفیت یک فرآیند است که پایش، نظارت و ارزیابی فناوری، نیروی انسانی، گردش کار، مواد و مصالح و ارائه خدمت را بررسی و مدیریت می‌کند. با نگاهی به کشورهای همسایه این استان، تمرکز بر کیفیت و تأثیر آن بر جذب مخاطب و سرمایه را می‌توان به آسانی مشاهده کرد. مدیریت کیفیت

توسعه استان به عهده چه سازمان و ارگانی است؟ لازم است که این امر مهم در سازوکاری مطمئن و فنی پیگیری و اجرایی گردد.

۱۰. هر دستگاه اجرایی و یا نهاد نظارتی و سیاست‌گذاری دارای قلمروهای فعالیتی و عملکردی است. یکی از چالش‌های جدی استان قزوین تداخل زیاد این قلمروها و عدم انطباق تصمیم‌گیری‌ها در قلمروهای مشترک است. هر دستگاهی برای پیشبرد اهداف و مأموریت‌های سازمانی خود طرح‌ها و برنامه‌هایی را آماده و تصویب می‌کند. این در حالی است که راهکارهای پیشنهادی این طرح‌ها در قلمروهای مشترک، در بسیاری موارد متناقض، متضاد و خنثی‌کننده یکدیگر است به جای آنکه هم‌افزا و دارای سینرژیک باشد.

۱۱. توسعه استان قزوین بدون توجه به رصد تغییر شاخص‌های توسعه امکان‌پذیر نیست. برای تصمیم‌گیری کارآمد و مؤثر لازم است که داده‌ها و اطلاعات در طول زمان رصد شده تا بستر لازم برای تحلیل، چرایی و چگونگی معین گردد. بدون داده‌های کمی و کیفی هدفمند، تصمیم‌گیری قدم زدن در تاریکی مطلق است و امید داشتن به شانس و اقبال است. اگرچه سامانه‌هایی برای رصد آمایش برنامه‌ریزی شده است اما ایجاد سامانه داده‌ها و اطلاعات به صورت روشمند و هدفمند کمک می‌کند که اولویت‌ها، چالش‌ها، میزان عدم قطعیت و قابلیت کنترل و برنامه‌ریزی، دخیلان و ذی‌نفعان و بسیاری موارد مؤثر دیگر در تحقق توسعه، مشخص گردد. این امر نیازمند مدیریت و سیستم داده‌ها و اطلاعات در درازمدت است. به طوری که با تغییرات مدیران و یا سیاست‌های اجرایی، این نظام مدیریت به کار خود ادامه دهد.

۱۲. برنامه‌ریزی توسعه استان قزوین به صورت بالا به پایین انجام شده است. در بهترین حالت نظر افراد و گروه‌های غیردولتی دریافت شده است. این امر با ایجاد نظامی که منابع و دارایی‌هایی که قابلیت جذب و به کارگیری در توسعه استان را دارد، بسیار متفاوت است. بخش قابل توجهی از ظرفیت استان قزوین در اختیار بخش غیردولتی است. ایجاد یک جایگاه پررنگ در برنامه توسعه استان برای این امر ضروری است. همچنین این منابع به شکلی تجمیع شده و قابل دستیابی سریع نیست، لذا باید به شیوه‌ای مدیریت شود که در طول زمان به صورت انعطاف‌پذیر اضافه و کسر گردد. اگر منابع و دارایی‌های قزوین خارج از استان و کشور را نیز به این بخش اضافه کرد، پیچیدگی موضوع و ضرورت مدیریت متمرکز آن در استان بیشتر احساس خواهد شد.

۱۳. بررسی تأمین اعتبارات در ۸۰ سال گذشته به روشنی نشان می‌دهد، بودجه‌ریزی با تخصیص اعتبارات دولتی همواره فاصله داشته است. روش‌های مختلفی برای حل این موضوع و جلوگیری از توقف توسعه

استان قزوین وجود دارد. برای مثال ایجاد محرک‌های تشویقی جذب سرمایه‌گذار، ایجاد فضای امن سرمایه‌گذاری، کاهش موانع جذب سرمایه و فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد تناسب بین اجرای اقدامات و پروژه‌ها با تخصیص اعتبارات، بهره‌گیری از منابع بانکی و تعاونی و موارد مشابه دیگر کمک می‌کند که مدیریت مالی و پولی توسعه استان قزوین با کمترین چالش مواجه شود. لازم است از یک سو ریسک توسعه کاهش یابد و از سوی دیگر مدیریت مالی به صورت متمرکز در استان انجام شود. منابع مالی مسئولیت اجتماعی صنایع نیز از دیگر منابع قابل برنامه‌ریزی برای توسعه استان است. در حال حاضر هیچ کدام از این موارد به دقت اجرایی نشده است.

۱۴. نهادها و دستگاه‌های استان در بخش دولتی و غیردولتی دارای وظایف و آیین‌نامه‌هایی هستند که گاه با یکدیگر مشترک، متداخل و ناهم‌افزاست. این موارد موجب می‌شود که فعالیت‌های تصمیم‌گیری، اعطای مجوزها، اجرای پروژه‌ها و غیره با تأخیر زمانی زیادی صورت گیرد. مدیریت این چالش‌ها تا حد زیادی در داخل استان قزوین امکان‌پذیر است. لازم است که مدیران عالی این امر را جدی گرفته و سازوکارهای لازم برای مدیریت آن را ایجاد کنند. استفاده از ظرفیت‌های قانونی موجود و ایجاد قوانین و مقررات جدید یکپارچه و هم‌افزا از موضوعات مهم توسعه استان قزوین است.

۱۵. کلیه فعالیت‌های نهادهای دولتی، حکومتی، مردمی و تعاونی در نهایت باید منجر به توسعه بیشتر استان مطابق با پیش‌بینی‌های برنامه توسعه فضایی استان شود. در بسیاری مواقع نهادها و دستگاه‌ها تنها به دنبال اجرای پروژه‌ها هستند و هیچ‌گونه نگاه راهبردی برای دستیابی به اهداف برنامه نیستند. تصور می‌کنند با اجرای صرف پروژه‌ها در بازه‌های زمانی مختلف می‌توان به توسعه استان رسید که خطایی جدی است. همواره در انجام کنش‌های کوتاه‌مدت (اجرای پروژه‌ها و اقدامات) باید نگاه راهبردی و بلندمدت داشت تا موانع و مشکلات فعلی و آینده را دید و حل کرد. لذا مدیریت نتیجه‌گرا از جمله مدیریت‌های دیگر مغفول مانده استان، بدون متولی جدی و از چالش‌های پیش‌روست. کلیه فعالیت‌ها باید در نهایت منجر به نتیجه گردد. این امر نیازمند مدیریت فرآیند، نتیجه و بهبود است.

۱۶. در نظام برنامه‌ریزی کشور ما، تهیه طرح با اجرای آن دو شق جدا انگاشته شده است. این در حالی است که مدیریت بهبود شامل چهار مرحله اصلی است: برنامه، اجرا، ارزیابی، بازنگری. چگونه می‌توان یک برنامه یا طرح را برای ده یا بیست سال به صورت قطعی و بدون انعطاف تهیه کرد؟ چگونه می‌توان تغییرات مختلف مالی، حقوقی، فنی، طبیعی و غیره را در آن اعمال کرد؟ چگونه می‌توان ریسک اجرای آن را کاهش داد؟ و بسیاری ابهام‌های دیگر، بنابراین لازم است که یک برنامه در فرآیند بهبود تعریف و اجرایی گردد. این امر نیازمند یک مدیریت واحد و متمرکز و آگاه است.

در نهایت باید گفت که مدیریت یکپارچه آمایش و توسعه فضایی استان قزوین بدون توجه به هر یک از بخش‌های گفته شده امکان‌پذیر نیست. عدم توجه و داشتن سازوکار و برنامه برای هر یک از ابعاد منجر به ایجاد اثرات منفی در دیگر بخش‌ها خواهد شد و در نهایت اجرای برنامه را با چالش و مشکل مواجه خواهد کرد. لذا نمی‌توان برای یک یا چند محور چاره‌اندیشید و دیگر محورها را به آینده موکول کرد.

۳-۸- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها

۳-۸-۱- ظرفیت‌های و قابلیت‌های طبیعی استان

بخش کشاورزی

استان قزوین با برخورداری از یک دشت حاصلخیز و همچنین زیرساخت‌های مناسب در بخش کشاورزی با وجود آنکه یک درصد خاک و مساحت کشور را در بر گرفته است اما سالانه بین ۴ تا ۵ درصد محصولات کشاورزی کشور را تولید می‌کند. این استان دارای ۴۸۹ هزار هکتار اراضی کشاورزی است که بخش قابل توجهی از آن در دایره دشت قزوین قرار می‌گیرد، به گفته کارشناسان در صورت برنامه‌ریزی مناسب، این دشت سالانه قادر به تأمین غذای ۲۵ میلیون نفر است. قزوین همچنین جزو پنج استان کشور در تولید شیر و تخم‌مرغ و همچنین جزو سه استان برتر کشور در زمینه تولید محصولات مهم باغی از جمله انگور و زیتون به شمار می‌رود. بخش زیادی از محصولات کشاورزی قزوین علاوه بر تأمین نیازهای غذایی مردم این استان به تأمین محصولات غذایی دیگر استان‌ها نیز کمک می‌کند.

از طرف دیگر تنوع اقلیمی استان و قابلیت‌های آبی و خاکی زمینه مناسبی برای کشت انواع محصولات گرمسیری در منطقه طارم سفلی و رودبار الموت و سایر محصولات سردسیری را در دیگر نقاط استان فراهم آورده است. کل اراضی قابل کشت استان حدود ۴۷۰ هزار هکتار می‌باشد. جنگل‌های استان در ارتفاعات دو تا سه هزار متری بخش الموت و طارم سفلی به صورت درختان پراکنده و نامنظم روئیده که ذخیره‌گاه ژنتیکی درختانی مانند راش، زالزالک، بلوط، گردوی وحشی، آلو جنگلی، بادام کوهی و پسته وحشی می‌باشد. با وجود اکوسیستم‌های ویژه در استان غنای حیات‌وحش استان در خور توجه بوده و از محیط‌های طبیعی که استعداد طبیعی حفظ و احیاء رستنی‌ها، تکثیر و پرورش جانوران وحشی و ذخایر ژنتیکی گیاهی دارند بهره می‌برد همچنین ویژگی‌های خاصی از نظر آثار طبیعی دارند.

انرژی‌های نو

قزوین به دلیل موقعیت جغرافیایی و داشتن ارتفاع زیاد از سطح دریا از استان‌های مستعد برای احداث نیروگاه و نصب پنل‌های خورشیدی است. به دلیل اینکه وقتی در ارتفاعی بالاتر از سطح دریا قرار می‌گیریم دمای هوا کاهش پیدا کرده و راندمان پنل‌ها بیشتر می‌شود اگرچه شاید تابش خورشید در برخی از مناطق وجود داشته باشد اما به دلیل دمای بالا، راندمان پنل‌ها کاهش پیدا می‌کند.

به لحاظ روزهای تابش نیز این استان در طول سال دارای ۲۸۰ روز تابش است که این یعنی ظرفیتی به میزان ۱۸۰۰ تا ۱۹۰۰ کیلووات ساعت انرژی خورشیدی است و به همین لحاظ یکی از بهترین مناطق برای استفاده و بهره‌مندی از انرژی خورشید جهت تولید برق است.

اگرچه تمامی مناطق استان مستعد احداث این نوع نیروگاه‌ها است اما به لحاظ هزینه‌ای، نصب سازه و پنل به طور طبیعی در مناطق کوهستانی مانند الموت، طارم سفلی و آوج هزینه‌بر خواهد بود. این در حالی است که قزوین از ۲ جهت مستعد استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر از جمله انرژی‌های خورشیدی و بادی است.

واقع شدن بخش‌هایی از مناطق استان از جمله سیاهپوش و کهک در مسیر تونل بادی و همچنین بهره‌مندی تمامی مناطق آن به لحاظ پاک‌ی آب و هوا و ارتفاع بالا از سطح دریا جهت نصب پنل‌های خورشیدی، استان را از جایگاه ویژه‌ای در این حوزه قرار داده است.

معادن

مزیت عمده معدنی استان قزوین در بهره‌برداری و استخراج سنگ سیلیس، خاک‌های صنعتی، آهک و شن و ماسه است. بیش از ۱۰ درصد تولید کاشی ایران با ۱۰ کارخانه تولید کاشی، ۲۰۰ واحد صنعتی ریخته‌گری، ۲۰۰ واحد تولید آجر، ۵۰ واحد تولید شن و ماسه کوهی و دو واحد تولید کنسانتره سرب و روی زه‌آباد و لک با تولید حدود ۵ هزار تن کنسانتره در سال در این استان قرار دارد.

کارخانه‌های تولید شمش مس استان (طارم) با تولید اسمی ۱۰ هزار تن در سال نیز بالای ۸۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته است که با راه‌اندازی نهایی آن تحول بزرگی در صنایع معدنی استان رخ خواهد داد.

گردشگری

جاذبه‌های طبیعی

جاذبه‌های طبیعی از دیگر قابلیت‌های استان قزوین است. اقلیم مساعد در کنار موقعیت ویژه استان قزوین نسبت به سلسله جبال البرز موجب شده که جاذبه‌های طبیعی متعددی در استان شکل گیرد. غارهای انگول، ولی، قلعه گرد، عباس‌آباد و سفیدآب، دریاچه وان و ایوان سنگی نمونه‌هایی از جاذبه‌های طبیعی منحصر به فرد استان می‌باشند. علاوه بر این، در غرب آبادی نیاق، کوه سنگی یکپارچه و کم ارتفاعی وجود دارد که آثار طبیعی و مصنوعی باقی مانده بر فراز آن را "ایوان نیاق"، "دیو ایوان" و "طاق محمد حنیفه" نام نهاده‌اند. در زیر دیواره نسبتاً بلند بالای کوه که به سوی شرق کشیده شده و نیم طاق طبیعی زیبایی از سنگ به ارتفاع تقریبی ده متر به وجود آورده، سطح سنگی گسترده‌ای است که به روستای نیاق و چشم‌اندازهای مجاور آن احاطه دارد. در قسمت جنوب غربی این صفت، حوضی سنگی به طول ۸ و عرض ۵/۲ متر کنده شده که با هفت پله از سنگ تراشیده شده به عمق آبیگیر می‌رسد و همواره دارای آب است. بر بالای ایوان، قلعه‌ای وجود داشته که آثار قابل ملاحظه‌ای از آن باقی نمانده و تنها مخازن ذخیره غله و حبوبات آن هم اینک یادآور گذشته پرشکوه قلعه و ایوان نیاق است (اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان قزوین، ۱۴۰۰).

پارک جنگلی باراجین و دهکده طبیعت از دیگر جاذبه‌های طبیعی و منحصر به فرد استان قزوین است که مکان مناسبی برای گذران اوقات فراغت و لذت بردن از هوای مطبوع و کوهپایه‌ای منطقه می‌باشد. از دیگر جاذبه‌های طبیعی دیگر استان، منطقه حفاظت شده باشگل است. منطقه باشگل که در غرب شهرستان تاکستان و در عرصه‌ای به وسعت تقریبی ۲۷ هزار هکتار گسترده است تحت مدیریت حفاظت شده زیست‌محیطی قرار دارد و گونه‌های جانوری فراوانی در آن به زندگی و زادآوری می‌پردازند. این منطقه با سیمای کاملاً تپه‌ماهوری، پناهگاه امنی برای جمعیت قوچ، میش و آهوهای بومی و مهاجری است که از استان‌های هم‌جوار به آن روی می‌آورند.

منطقه الموت یکی دیگر از مناطق طبیعی و روستایی قزوین است که در دامنه کوه‌های سر به فلک کشیده البرز مرکزی و در حاشیه دره بزرگ شاهرود قرار دارد. این سرزمین کهن و افسانه‌ای، در طول تاریخ فراز و فرودهای تاریخی بسیاری به خود دیده که به نام اسماعیلیان و به‌ویژه حسن صباح اوجی دیگر یافته و همواره مورد توجه گردشگران، جهانگردان و پژوهشگران بوده است. بقایای قلعه شیرکوه، قلعه لمبسر، نویرشاه، ایلان سپید، قلادوش و بسیاری قلعه‌های دیگر در کنار طبیعت بکر و چشم‌اندازهای زیبای رود گرمارود، اندج رود و رود الموت و نینه رود که همگی به شاهرود می‌ریزند جاذبه‌های طبیعت‌گردی و گردشگری بسیاری برای منطقه و

استان قزوین فراهم کرده‌اند. جاذبه‌هایی باشکوه و به‌غایت زیبای این منطقه شامل دژهای کهن، نمای الموت از فراز قلعه‌ها، درخت چنار خونبار زرآباد، غار حاجت‌خانه اکوجان، آرامگاه‌های سنگی شاه کوه و حسن‌آباد است که بیش از ۳۰ بنای مذهبی تاریخی دیگر را نیز باید به آثار تاریخی و جاذبه‌های گردشگری الموت اضافه کرد.

۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی

مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی استان قزوین در دو بخش مزیت‌های مکانی و شبکه ارتباطی و اقتصادی قابل دسته‌بندی هستند که عبارت‌اند از:

۳-۸-۲-۱- موقعیت استان قزوین در ارتباطات با کریدورهای بین‌المللی

به واسطه مرکزیت استان قزوین و نزدیکی به استان تهران و هم‌جواری با استان‌های البرز، مرکزی، همدان، زنجان و گیلان به نوعی چهارراه ارتباطی شرق به غرب و شمال به جنوب کشور محسوب می‌شود، این استان از زمینه مناسبی در ارتباط با کریدورهای عبوری بین‌المللی و منطقه‌ای برخوردار است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

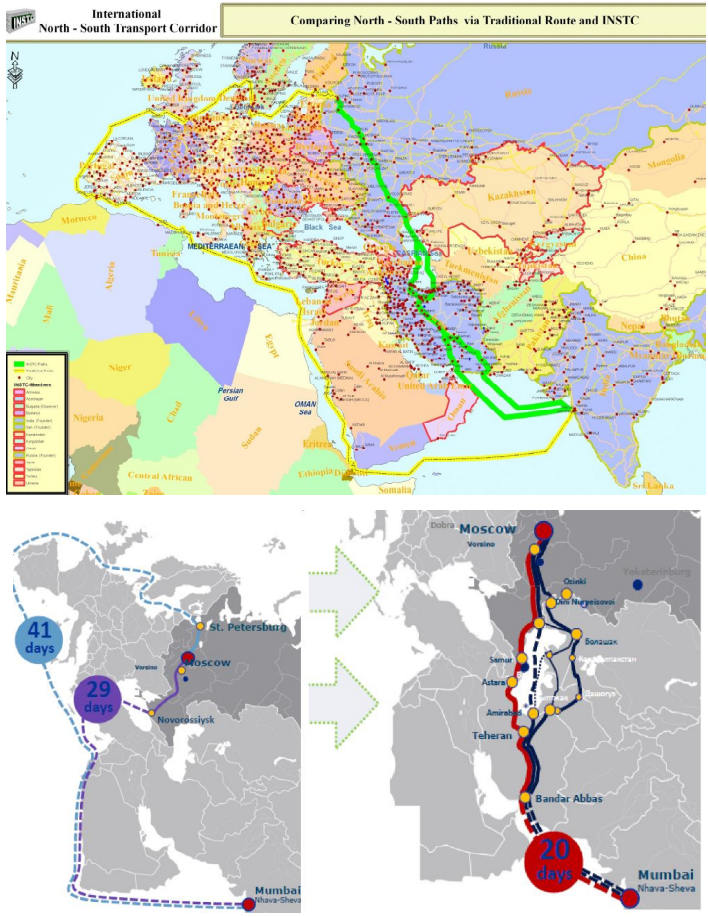
طرح یک کمربند- یک جاده (One Belt-One Road): این طرح که با عنوان جاده ابریشم جدید نیز معروف است، طرحی بلند پروازانه‌ای است که توسط رئیس‌جمهور چین در سال ۲۰۱۳ مطرح شد و می‌تواند، نفوذ چین بر اقتصاد جهانی را به شدت تغییر دهد و باعث افزایش حجم و ارزش تجارت در دنیا شود. این طرح دارای دو بخش است که یک بخش آن راه فیزیکی است و بخش دیگر آن را راه دریایی تشکیل می‌دهد. راه فیزیکی از چین شروع می‌شود و به قاره اروپا ختم می‌شود و کشورهای قرقیزستان، قزاقستان، ازبکستان، ایران، ترکیه، اوکراین، لهستان، بلژیک، فرانسه و در نهایت ایتالیا را در بر می‌گیرد. کشورهایی که در مسیر این طرح قرار دارند ۶۵ درصد از جمعیت دنیا را در خود جای داده‌اند، یکی از مهم‌ترین پیامدهای اجرای این طرح در میان‌مدت، انتقال قدرت اقتصادی از غرب به شرق با مرکزیت چین است. تکمیل و تداوم این طرح در بلندمدت منجر به تبدیل چین به قدرتی ژئواستراتژیکی خواهد شد که چالش‌های بسیاری برای آمریکا ایجاد می‌کند. هم‌اکنون اجرای پروژه‌های مرتبط با «ابتکار کمربند و راه» علاوه بر اینکه اهداف چین را تأمین می‌کند، می‌تواند

ایران را هم به هاب منطقه تبدیل و باعث انجام پروژه‌های زیرساختی شود، استان قزوین یکی از استان‌های واقع در مسیر این کریدور است.

شکل ۲- طرح یک کمربند- یک جاده

کریدور حمل نقل بین‌المللی شمال-جنوب (INSTC): این کریدور از هند، عمان (از طریق دریا) به ایران و از مسیر سرزمینی به دریای خزر و سپس به کشور روسیه متصل می‌شود. هدف اصلی این کریدور تسهیل ارتباط کشورهای جنوب غربی آسیا با کشور روسیه و شمال اروپا است که مدت زمان حمل و نقل بار را از ۲۹ به ۲۰ روز کاهش می‌دهد.

شکل ۳- مسیر فعلی و آتی ارتباط بندر بمبئی و مسکو

طرح توسعه شبکه زیربنای حمل و نقل زمینی آسیا (ALTID): این طرح توسعه هماهنگ راه آهن آسیا (TAR) و توسعه شبکه بزرگراه آسیایی (AH) را در دست اجرا دارد. استان قزوین در دو مسیر اصلی AH1 و AH8 قرار دارد که مهم ترین مسیرهای این شبکه هستند و با عنوان کریدورهای بین قاره ای مهم ترین عملکرد را دارند.

مسیر AH1: بزرگراهی است که از توکیو پایتخت ژاپن شروع شده و پس از گذشتن از کره شمالی، چین، ویتنام، کامبوج، تایلند، میانمار، هند، بنگلادش، هند، پاکستان، افغانستان، ایران، در مرز بین ترکیه و بلغارستان

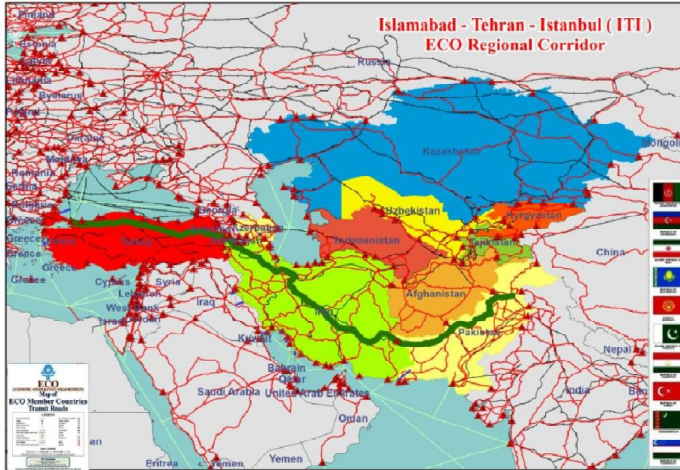
خاتمه پیدا می کند. طول این بزرگراه برابر با ۲۰۵۵۷ کیلومتر است و بزرگترین بزرگراه آسیا شمرده می شود. این کریدور در ایران از شرق کشور پس از گذر از مشهد، سبزوار، سمنان و تهران به استان قزوین می رسد و در پایان از سمت غرب کشور و مرز بازرگان به شبکه ارتباطی ترکیه متصل می شود.

مسیر AH8: بزرگراهی است به طول ۴۹۰۷ کیلومتر که از تورپینوفکا در روسیه آغاز شده و در بندر امام خمینی ایران پایان می یابد و از طریق مسیرهای دریایی به جنوب شرق آسیا متصل می شود.

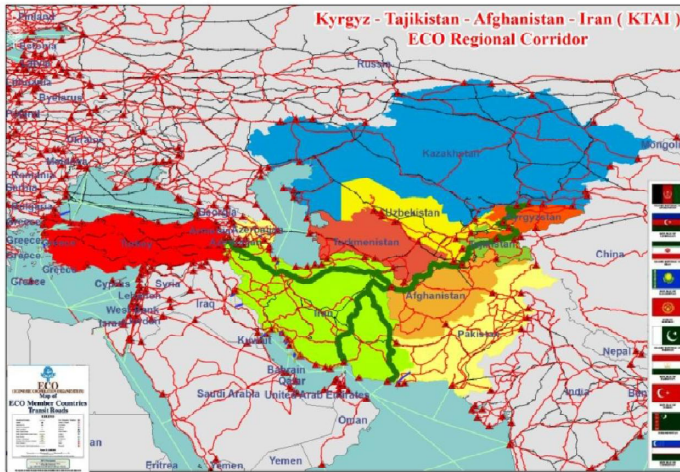

شکل ۴- محورهای بزرگراه آسیایی عبوری از کشور

کریدورهای حمل و نقلی سازمان همکاری اقتصادی اکو: اکو نام اختصاری سازمان همکاری اقتصادی است که در سال ۱۹۴۸ با عضویت سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان اعلام موجودیت کرد. ساختار جدید آن سال ۱۹۹۲ با پذیرش کشورهای افغانستان، تاجیکستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان و قرقیزستان تعریف شد. بر اساس برنامه های این سازمان، ۵ کریدور ارتباطی ریلی از کشور عبور می کند که دو کریدور مهم (۱) اسلام آباد-تهران-استامبول و (۲) قرقیزستان - تاجیکستان - افغانستان - ایران از استان قزوین عبور می کند.

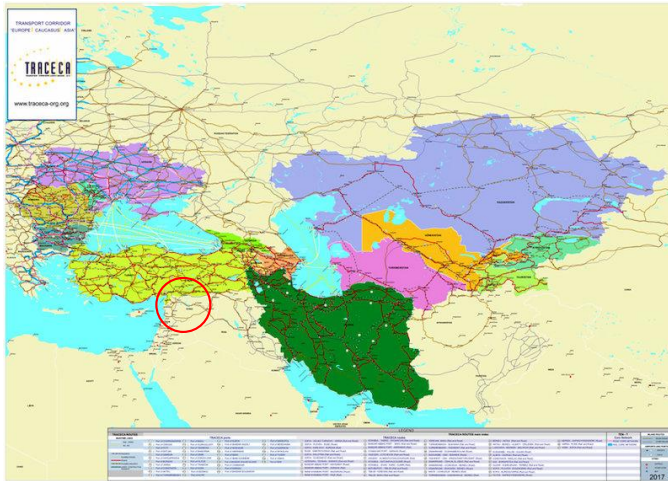
شکل ۵- کریدور منطقه‌ای اسلام آباد-تهران-استانبول (ITI)

شکل ۶- کریدور منطقه‌ای قرقیزستان - تاجیکستان - افغانستان - ایران (KTAI)

کریدور تراسیکا (TRACECA): که شامل سیستم حمل و نقل ترکیبی در منطقه آسیای مرکزی، قفقاز و اروپای شرقی است و نقش مهمی در احیای یکی از مسیرهای راه تاریخی ابریشم ایفا می‌کند. در سال ۲۰۱۸، ۱۳ کشور بلغارستان، مولداوی، رومانی، اوکراین و ترکیه در اروپا، ارمنستان، جمهوری آذربایجان، و گرجستان در

قفقاز جنوبی، ایران، تاجیکستان، ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان در آسیای مرکزی عضو این کریدور هستند. هدف این کریدور که از طرف اتحادیه اروپا با سرمایه اولیه ۱۵ میلیون یورو پشتیبانی مالی می‌شد، توسعه کریدور حمل‌ونقلی از اروپا، به سمت دریای سیاه، قفقاز، دریای خزر و آسیای مرکزی بود. به واسطه موقعیت بسته (Land lock) برخی از کشورهای عضو و اهمیت دسترسی به خلیج فارس برخی از زیرشاخه‌های این کریدور از استان قزوین عبور و ارتباط کشورهای عضو را با شمال و جنوب کشور و شرق و غرب کشور برقرار می‌کند. لازم به ذکر است از سال ۲۰۰۹ فعالیت‌های توسعه سازمان مربوطه به حداقل کاهش یافته و ایران از مزیت‌های عضویت در این مجموعه بهره‌ای نبرده است.

شکل ۷- ارتباط ایران با کریدور بین‌المللی ترانسیکاکا و موقعیت استان قزوین

۳-۸-۲- ظرفیت‌های اقتصادی استان

الف- ظرفیت‌های کشاورزی دشت قزوین

دشت بسیار وسیع و حاصلخیز قزوین با ۱۳ هزار کیلومتر مربع مساحت، یکی از مراکز مهم کشاورزی در کشور محسوب می‌شود و اکنون با مکانیزه شدن مراحل مختلف تولید و دسترسی به آب‌های روان، استفاده از ماشین‌آلات نوین و به کار گرفتن اصول علمی طبق برآوردهای کارشناسی حدود ۵ درصد از نیاز غذایی کشور را تأمین می‌کند. تنوع اقلیمی زمینه مساعدی برای کشت انواع محصولات گرمسیری و سردسیری در نقاط مختلف استان را فراهم کرده است به طوری که انواع محصولات گندم، جو، یونجه، زعفران، چغندر قند،

عدس، لوبیا، سیب‌زمینی، تره‌بار، هندوانه، زیتون، ذرت، پسته، زیتون، گیلاس، سیب، هلو، زردآلو، گردو، انگور، فندق و زالزالک در سطح وسیعی از مزارع کشاورزی استان قزوین کشت می‌شوند. پسته قزوین با سطح زیر کشت ۴ هزار هکتار، اغلب برای استفاده در صنایع غذایی و شیرینی‌پزی به خارج از کشور صادر می‌شود. به سبب وجود زمین‌های حاصلخیز و دسترسی به آب‌های سطحی و زیرزمینی کافی، پرورش بیش از ۳۳ گونه انگور در تاکستان‌های قزوین به شهرت کشاورزی استان افزوده است و کشمش قزوین به‌عنوان یکی از فرآورده‌های انگور از جایگاه ویژه‌ای در کشور برخوردار است. با گسترش و توسعه مراکز دام و طیور، تولید فرآورده‌های دامی استان قزوین جایگاه بسیار مهمی در کشور به دست آورده است به نحوی که سهم بالایی از تولید مرغ و تخم‌مرغ و گوشت قرمز کشور توسط دامداری‌های استان قزوین تأمین می‌شود.

ب- ظرفیت‌های صنعتی استان

استان قزوین به علت نزدیکی به استان تهران و برخورداری از معافیت‌های قانون ۱۲۰ کیلومتری شعاع تهران، محبوبیت ویژه‌ای برای سرمایه‌گذاران دارد، در مقابل فرصت‌های ناشی از این قانون و تمایل به توسعه صنعتی و سهم بالای جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید صنعتی در این استان، تهدیدهایی مرتبط با تخریب بخشی از اراضی حاصلخیز کشاورزی به وجود آورده است. در حال حاضر این استان علاوه بر یک شهر صنعتی (البرز، نخستین شهر صنعتی ایران) دارای ۱۳ شهرک و ۶ ناحیه صنعتی است و صنایع مختلف خودروسازی، تولید کاشی، شوینده و بهداشتی، انواع شیشه، انواع مقاطع فولادی و میلگرد در این شهرک‌ها و محدوده استان مستقر هستند و غالباً طرح‌های مهم صنعتی کشور با توجه به نزدیکی به تهران به این استان منتقل می‌شود. برای مثال در فروردین ماه ۱۴۰۰ طرح ملی ساخت خانواده موتور پر قدرت و کم مصرف یورو ۶ که یکی از بزرگ‌ترین و پیشرفته‌ترین کارخانه تولید موتور کشور است در شهرک صنعتی کاسپین قزوین مورد بهره‌برداری قرار گرفته است.

ج- نیروگاه شهید رجایی

این نیروگاه یکی از بزرگ‌ترین پروژه‌های ملی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به ثمر رسیده و ظرفیت تولید بیش از ۱۳ میلیارد و ۱۰۰ مگاوات ساعت انرژی را دارد که این میزان معادل تأمین برق برای جمعیتی حدود ۴ میلیون نفر است و تولید انرژی این نیروگاه بیش از ظرفیت استان قزوین است و سهم زیادی از انرژی

تولیدی به استان‌های هم‌جوار صادر می‌شود. این نیروگاه به دلیل اهمیتش در تأمین برق استان‌های هم‌جوار که غالباً صنعتی هستند از مراکز مهم کشور به شمار می‌رود.

۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی

استان قزوین در تمامی بخش‌های اقتصادی از جمله کشاورزی، صنعت و خدمات دارای مزیت نسبی است. در خصوص بخش کشاورزی می‌توان گفت که مزیت نسبی استان در بخش زراعت و باغداری است. به ویژه در زمینه محصولات باغی و کشت غالب انگور در شهرستان تاکستان که حدود ۶۳ درصد از کل تولیدات باغی در زمینه انگور استان را تولید می‌کند. این استان از نظر پرورش دام در وضعیت مطلوبی قرار دارد. به ویژه در زمینه تولید گوشت قرمز و شیر، اما شرایط طبیعی استان امکان گسترش بیش از اندازه دام را نداده و این موضوع لزوم تغییر شیوه دام‌پروری به روش‌های مدرن‌تر را گوشزد می‌نماید. با وجود قابلیت بسیار بالای استان در زمینه بخش کشاورزی، اما ارزش‌افزوده این بخش در مقایسه با سایر بخش‌های استان و در مقایسه با سهم از اقتصاد ملی، سهم پایین‌تری دارد. دلیل آن را می‌توان در فقدان صنایع تبدیلی در این بخش دانست. بخش معدن نیز از دیگر مزیت‌های نسبی استان است. این استان با ۱۱۵ معدن فعال و سهم حدود ۴ درصدی از معادن در حال بهره‌برداری کشور، دارای مزیت نسبی است. اما متأسفانه به دلیل فقدان سرمایه‌گذاری مطلوب در این زمینه و فقدان صنایع تبدیلی، تولید مواد معدنی در این استان به صورت خام و بدون فرآوری بوده است که ارزش‌افزوده پایینی را تولید می‌نماید. از سوی دیگر فقدان تکنسین و نیروی ماهر در این بخش عامل دیگری برای کاهش ارزش‌افزوده این بخش است. عمده پتانسیل و مزیت رقابتی استان در بخش صنعت است. این استان به دلیل موقعیت چهار راهی و پیوند دهنده بخش شمالی به مرکزی و غربی و شرقی کشور از قابلیت‌های فراوانی برای ایجاد زنجیره‌های صنعتی به ویژه به سمت استان البرز و تهران دارد. این استان به دلیل تمرکز، ۱۱ ناحیه و شهرک صنعتی از قابلیت فراوانی برای تبدیل به قطب صنعتی کشور برخوردار است. تمرکز عمده این صنایع در شهرستان البرز و قزوین، صرفه ناشی از مقیاس فراوانی برای جذب سایر بنگاه‌های اقتصادی را فراهم کرده است. از سوی دیگر صرفه ناشی از انباشت می‌تواند موجب توسعه صنعتی و عدم قفل‌شدگی صنعتی در استان گردد. استان قزوین از معدود استان‌های کشور است که دارای تنوع صنعتی بالایی است به طوری که در همه ۳۲ رشته فعالیت صنعتی موجود در کشور، این استان تمامی فعالیت‌های صنعتی را دارد. از این رو تنوع اقتصادی عامل مهمی برای ایجاد رقابت‌پذیری بیشتر در استان قزوین است. مزیت رقابتی دیگر استان در بخش صنعت مربوط به تخصصی شدن ۱۳ کد فعالیت اقتصادی در استان است. شهرستان‌های قزوین، البرز و بوئین‌زهر از قابلیت بالایی

در زمینه تخصصی شدن فعالیت صنعتی برخوردار هستند. شهرستان البرز در زمینه صنایع با فناوری بالا تخصصی شده است بطوری که ابزار پزشکی در این شهرستان کمتر از دو درصد اشتغال را تشکیل داده است و از مجموع ۱۹۲۸ نفر شاغل در این بخش، ۱۸۲۰ نفر در شهرستان البرز مشغول به فعالیت هستند. در بخش مزیت همکارانه نیز، به دلیل تنوع بالای صنعتی از قابلیت فراوانی جهت ایجاد هم‌افزایی و مکمل‌گری اقتصادی در میان فعالیت‌های اقتصادی استان برخوردار است. شهرستان‌های قزوین، تاکستان و آبیک از قابلیت بالایی برای هم‌افزایی اقتصادی برخوردار هستند.

رویکرد راهبردی

۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی

مسائل راهبردی به رویدادها، وقایع و روندهای کلیدی، پیچیده و بی ساختار اطلاق می‌گردد که با پیامدهای چند رخساره‌ای و چندبعدی اثر چشمگیری بر راهبردهای آتی منطقه و خود منطقه دارند. با توجه به اثرات چشمگیر این مسائل بر منطقه به عنوان یک کل، شناسایی این مسائل یکی از پراهمیت‌ترین گام‌ها در برنامه‌ریزی راهبردی فضایی می‌باشد (محمدیان مصمم، ۱۳۹۸). در ادبیات جهانی رهیافت‌هایی که تصمیم‌گیران برای شناخت مسائل راهبردی بکار می‌گیرند عبارت‌اند از پوشش محیطی، مدیریت مسائل، صورت‌بندی مسئله و تشخیص^{۱۳}. در این طرح از رهیافت اعتدالی برای شناسایی مسائل راهبردی استفاده می‌شود که در واقع با بهره‌گیری از ابعاد و معیارهای رهیافت‌های رایج جهانی است. بدین ترتیب که مسئله‌ای با شفافیت اندک، پیچیدگی، کنگی و عدم قطعیت بالا، اثرات شدیدتر، ماندگارتر و منفی‌تر، غیرعادی و جداگر، چندبعدی بودن و مقیاس اثرگذاری بالاتر و خارج از حوزه قدرت و اختیار و مسئولیت، مسئله‌ای راهبردی‌تر به شمار می‌رود (محمدیان مصمم، ۱۳۹۷).

نتایج حاصل از بررسی مسائل بر اساس معیارهای مختلف که در چهار بعد تحلیلی، محتوایی، کنش و منبع مسئله دسته‌بندی شده‌اند در جداول زیر به تفکیک آورده شده است. به طور کلی امتیازات مسائل نشان می‌دهد که در حوزه جمعیتی-اجتماعی و آموزش، بیکاری بویژه قشر تحصیل کرده، سکونتگاه غیررسمی، تمرکز نامتوازن جمعیت، پایین آمدن نرخ رشد سالانه جمعیت، کمبود منابع انسانی (معلمان)، کاستی در آموزش مجازی، کمبود فضای آموزشی و غیراستاندارد بودن سازه‌ها، آسیب‌های اجتماعی در مدارس و عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان مسائل راهبردی را شکل داده‌اند.

در عرصه مدیریتی-اداری نیز مسائل راهبردی استان شامل، نبود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان، کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان، تشتت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی، عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)، مدیریت ناکارآمد در بهره‌مندی از نزدیکی به تهران و تبدیل شدن آن به تهدید، خلأهای موجود در وظایف، مسئولیت‌ها، تصمیم‌گیری و رفع اختلافات و تضادهای سازمانی، کمبود نیروهای متخصص و میان رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان، فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان، عدم

¹³ - Environmental scanning, issues management, and issue formulation and diagnosis.

توجه به زنجیره و ماتریس نتایج و ضعف در هماهنگی بین بخشی و فعالیت ستادها (نبود الزام قانونی برای آن) است.

در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی مسائل شامل مخاطرات ناشی از تمرکز تولید انرژی در نیروگاه شهید رجایی، سهم پایین سکونتگاه‌های روستای در دسترسی به زیرساخت‌های گاز و برق، سهم بالای مصرف آب در بخش کشاورزی و اضافه برداشت از منابع آب زیرسطحی، تمرکز جمعیت شهری در قزوین و قرارگیری نقاط شهری پرجمعیت پیرامون آن، عدم تعادل و توازن در سلسله مراتب اندازه شهرها، محدودیت‌های طبیعی ناشی از شکل زمین (ارتفاع و شیب) در توسعه شهرها و نرخ رشد منفی جمعیت روستایی و تهدیدات ناشی از مهاجرت‌های روستا-شهری است.

استان قزوین از نظر منابع طبیعی و محیط زیستی نیز با مسائل راهبردی متعددی مواجه است که شامل فرارگیری استان در پهنه خطر زیاد زلزله، آسیب‌پذیری شمال استان در برابر سیل، تنش و بحران شدید آبی، استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی و سطحی، از بین رفتن اکوسیستم گیاهی و جانوری، تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت، فرسایش شدید خاک، استفاده نامناسب از پتانسیل‌های آب و خاک برای توسعه کشاورزی، افزایش پسماندهای صنعتی و شهری و آلودگی هوا ناشی از فعالیت‌های ترافیکی، صنعتی و گرمایشی است.

در بخش اقتصادی نیز استان با مسائل راهبردی همچون بهره‌وری پایین نیروی انسانی در بخش کشاورزی و صنعت، کمبود صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی و خروج ارزش افزوده از استان در بخش صنعت و کشاورزی، عدم توازن نظام فعالیت، نیاز به نظام نوآور منطقه‌ای مبتنی بر اقتصاد دانش بنیان، ضعف در عملکرد لجستیکی، نیاز به ارتقای فناوری، تکمیل زنجیره ارزش در بخش صنعت و معدن و ناپایداری اکولوژیکی و ضعف تکنولوژیکی بخش کشاورزی مواجه است.

جدول ۱۰۳- تعیین مسائل راهبردی حوزه جمعیتی- اجتماعی و آموزش

انتیاز نهایی	ابعاد													مسئله	
	منبع مسئله		کشش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بعد تطبیقی (ویژگی‌های تطبیقی)						تابلوی وضعیت و عدم وضوح		
	تولید رابطه‌های تولیدی	تولیدی غیر تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی	تولیدی تولیدی			
۱۱۲	۵	۷	۴	۸	۴	۶	۴	۵	۶	۶	۶	۸	۴	۸	سرمایه اجتماعی پایین
۱۱۴	۶	۸	۴	۴	۵	۷	۵	۶	۶	۶	۷	۷	۷	۷	سطح پایین اعتماد
۱۱۱	۵	۶	۴	۸	۴	۶	۶	۶	۶	۵	۹	۶	۵	۵	آمیب‌های اجتماعی
۱۱۰	۳	۴	۴	۴	۶	۷	۷	۸	۶	۱۰	۷	۵	۴	۴	اعتماد
۱۰۲	۴	۴	۵	۶	۴	۷	۴	۵	۳	۷	۴	۶	۴	۳	طراحی
۱۱۹	۶	۶	۶	۶	۶	۷	۸	۹	۸	۸	۸	۵	۵	۴	بنیاد
۱۱۰	۶	۵	۴	۵	۶	۱۰	۸	۶	۶	۷	۳	۲	۳	۴	فقر و محرومیت
۱۱۸	۵	۴	۴	۳	۷	۱۰	۸	۷	۶	۷	۵	۵	۵	۸	سنگر شبکه غیر رسمی
۱۱۵	۷	۶	۷	۷	۶	۷	۷	۸	۷	۶	۹	۵	۶	۹	تمرکز ناموزون جمعیت
۱۲۰	۶	۶	۶	۶	۶	۸	۷	۷	۷	۵	۸	۵	۴	۳	پایین آمدن نرخ رشد سالانه جمعیت
۱۱۳	۵	۶	۶	۵	۸	۷	۵	۸	۴	۶	۱۰	۹	۶	۵	نرخ رشد منفی جمعیت و روستایی
۱۱۰	۷	۶	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۷	۵	۵	۴	۴	پایین بودن حجم خانوارهای بزرگتر
۱۱۹	۴	۶	۷	۵	۷	۵	۶	۷	۳	۸	۷	۵	۵	۸	کمبود منابع انسانی (معلمان)
۱۲۲	۴	۶	۸	۸	۷	۷	۸	۸	۳	۸	۷	۸	۵	۷	کاهش در آموزش مجازی
۱۱۸	۱۰	۷	۸	۳	۸	۶	۶	۵	۵	۷	۸	۸	۲	۵	کمبود فضای آموزشی و غیر استاندارد بودن سازه‌ها
۱۲۳	۴	۶	۷	۵	۵	۶	۸	۸	۵	۷	۸	۷	۴	۶	آمیب‌های اجتماعی در مدارس
۱۰۶	۴	۵	۶	۵	۶	۶	۶	۶	۴	۶	۷	۴	۴	۷	مسائل حوزه سواد آموزی
۱۰۷	۵	۶	۸	۶	۵	۶	۵	۵	۵	۵	۶	۶	۴	۵	کمبود امکانات آموزشی در مؤسسات آموزش عالی غیر دولتی
۱۰۸	۴	۷	۷	۵	۶	۵	۶	۷	۳	۶	۶	۴	۳	۴	ضعف آموزش مجازی در دانشگاه‌ها
۱۲۰	۵	۵	۷	۶	۷	۵	۵	۶	۴	۹	۹	۶	۶	۶	عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان

جدول ۱۰۴ - شرح مسائل راهبردی در حوزه اجتماعی - جمعیتی و آموزش

مسئله	شرح
نرخ رشد منفی جمعیت در نقاط روستایی	طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹ مناطق روستایی استان حدود ۹۱ هزار نفر از جمعیت خود را از دست داده‌اند و میانگین رشد سالانه جمعیت مناطق روستایی طی دوره مورد بحث، ۰/۲- درصد به دست آمده است.
تمرکز ناموازن جمعیت	تراکم جمعیتی شهرستان‌ها از ۱۶ نفر در هر کیلومتر مربع (شهرستان آوج) تا حدود ۵۸۸ نفر در هر کیلومتر مربع (شهرستان البرز) در نوسان می‌باشد. همچنین بین فراوانی مردان و زنان استان به ویژه نقاط روستایی، تعادل حاکم نیست که این امر نیز به شدت متأثر از جابه‌جایی جمعیت بوده است.
جابه‌جایی جمعیت	طی ۵ ساله منتهی به سال ۱۳۹۵، استان قزوین هم مهاجر برون استانی داشته، هم مهاجرهای بین شهرستانی زیادی را تجربه کرده است.
سرمایه اجتماعی پایین	میانگین سرمایه اجتماعی استان قزوین (۲/۶۷) پایین‌تر از میانگین کل کشور (۲/۸۹) بوده و رتبه استان در رابطه با این شاخص از نظر ارزیابی پایین نسبت سرمایه اجتماعی پنج بوده است.
سطح پایین اعتماد	با توجه به مطالعه انجام شده (سنجش سرمایه اجتماعی کشور) میزان اعتماد عمومی در استان قزوین خیلی کم ارزیابی شده است و مردم به هم اعتماد ندارند.
اعتیاد	میزان افراد دستگیر شده به دلیل اعتیاد و مصرف مواد در استان روند رو به افزایش و نگران‌کننده‌ای داشته است به گونه‌ای که از ۱۸۹ نفر در سال ۱۳۹۰ به ۱۳۹۵ نفر در سال ۱۳۹۸ رسیده است.
قفر و محرومیت	سکونت ۱۷۵/۱۲۵ نفر در مناطق محروم استان قزوین
سکونتگاه غیر رسمی	استان قزوین و به طور ویژه شهر قزوین با خیل عظیمی از سکونتگاه‌های غیررسمی مواجه شده است.
کمبود منابع انسانی (معلمان)	نسبت دانش‌آموز به معلم در استان در دوره ابتدایی ۲۷ نفر می‌باشد، بالاتر است. نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره متوسطه اول حدود ۲۰ نفر می‌باشد که نسبت به متوسط کشوری که ۲۱ نفر می‌باشد، پایین‌تر است. با توجه به عدم هم‌ترازی و توازن مابین ورودی‌ها و خروجی‌های نیروی انسانی در آموزش و پرورش، در حال حاضر استان با کمبود حدود ۱۶۰۰ معلم به خصوص در سطح روستاها روبرو است. مضایف بر این کمبود مبرمی بهداشت هم از معضلات جدی استان محسوب می‌گردد.
کاستی در آموزش مجازی	بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش، ۳۲۰ روستای محروم استان امکان دسترسی به اینترنت را ندارند و این مسئله امکان دسترسی به سامانه‌های یادگیری را برای دانش‌آموزان تقریباً غیرممکن می‌کند.
کمبود فضای آموزشی و غیراستاندارد بودن سازه‌ها	بر اساس آمار اداره کل نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس استان قزوین، ۷۰ درصد مدارس استحکام دارند و در این میان ۱۷ درصد نیازمند مقاوم‌سازی و ۱۳ درصد نیازمند تخریب و بازسازی است
آسیب‌های اجتماعی در مدارس	مسئله آسیب‌های اجتماعی در مدارس استان قزوین چالش دیگر آموزشی استان محسوب می‌شود. بر اساس گزارش اداره کل آموزش و پرورش وضعیت آسیب‌های اجتماعی در بخش حاشیه شهرها از دیگر مناطق آموزشی بیشتر می‌باشد.
عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازهای زیست‌بوم و مأموریت‌گرا بودن مؤسسات آموزش عالی چالش آموزش عالی در سطح استان می‌باشد. به نظر می‌رسد که تشکیل شورای استانی آموزش عالی - مصوب وزارت عتف در سال ۱۳۹۹، ظرفیت بالایی در تحقق این امر در سطح کشور به طور اعم و در سطح استان به طور اخص داشته باشد.	

جدول ۱-۵- تعیین مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی

ردیف	ابعاد												عنوان مسئله	تولید		
	منبع مسئله		کشش مسئله		محتوای مسئله		بهد تجلی (ویژگی‌های تجلی)									
	عنوان	مستط	عنوان	مستط	عنوان	مستط	عنوان	مستط	عنوان	مستط	عنوان	مستط				
۱۱۶	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۱	مدیریت ناآرامی در بهر بندی از نزدیکی به تهران و تبدیل شدن آن به تهدید
۱۰۵	۱	۶	۵	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۲	تناسب کم مصوبات شورای برنامه‌ریزی استان با وضعیت استان و تصمیم‌گیری در مورد بهبود فرآیندها و حل مشکلات
۱۰۷	۱	۲	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۳	تعارض بین مدیران مرکز استان با مراکز شهرستان‌ها به ویژه تاکستان، آبیک و بوئین‌زهرا
۱۰۴	۱	۲	۳	۲	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۴	برنامه‌ریزی موضوع محور و بخشی و علم برنامه‌ریزی بر اساس مسائل اولویت‌دار استان
۷۸	۱	۱	۳	۱	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۵	نبرد سازوکار شناسایی مسائل و اولویت‌های اصلی مردم
۱۱۸	۲	۱	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۶	فقدان برنامه‌ریزی از پایین به بالا و اصلاح اهداف و راهبردهای کلان استان بر اساس آن
۷۸	۱	۲	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۷	عدم توجه به آمایش استان در تدوین برنامه توسعه استان
۸۲	۵	۶	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۸	ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای ایمنی و امنیتی و ارائه راهکارها برای مولج بحران
۹۸	۲	۲	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۹	نبرد رویکرد شفاف و روشن امنیتی به توسعه استان و انعکاس آن در برنامه‌های توسعه استان
۱۱۵	۸	۶	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۱۰	کمبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان
۱۱۶	۲	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۱۱	وابستگی قابل توجه توسعه استان به منابع ملی
۱۰۸	۲	۳	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۱۲	عدم توجه جدی به کلیه ظرفیت‌ها و امکانات فضایی (محیطی، انسانی و نهادی) مناطق به دلیل برنامه‌ریزی از بالا به پایین

در حوزه نظام مدیریتی استان قزوین، ۵۳ مسئله اصلی شناسایی شد. بر اساس ۲۰ شاخص مندرج در جدول مربوطه به هر یک از مسئله‌ها امتیاز داده شده است. در نهایت پس از محاسبه امتیاز نهایی و رده‌بندی مسائل مطابق بیشترین امتیاز، ۱۰ مسئله اصلی و راهبردی نظام برنامه‌ریزی استان قزوین به شرح جدول زیر است:

جدول ۱۰۶- مسائل راهبردی نظام مدیریت استان قزوین

امتیاز	ابعاد	مسئله	ردیف
۱۵۲		تصمیم‌گیری قلمرو محور	۱
۱۴۳		نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان	۲
۱۴۰		کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان	۳
۱۳۸		نشست شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی	۴
۱۲۶		عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)	۵
۱۲۶		مدیریت ناکارآمد در بهره‌مندی از نزدیکی به تهران و تبدیل شدن آن به تهدید	۶
۱۲۵		خلأهای موجود در وظایف، مسئولیت‌ها، تصمیم‌گیری و رفع اختلافات و تضادهای سازمانی	۷
۱۲۴		کمبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان	۸
۱۲۱		فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان	۹
۱۱۹		عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج	۱۰
		ضعف در هماهنگی بین بخشی و فعالیت ستادها (نبود الزام قانونی برای آن)	

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰

همچنین در بین ۱۴ بعد نظام مدیریت آمایش استان قزوین، بر اساس بیشترین امتیاز هر یک از ابعاد، رتبه‌بندی این نظام‌ها به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۱۰۷- رتبه‌بندی ابعاد و نظام‌های مدیریتی ذیل مدیریت آمایش استان

رتبه	امتیاز نهایی	ابعاد
۱	۱۳۰	نتیجه‌گرا
۲	۱۲۷	تصمیم‌گیری قلمرو محور
۳	۱۲۶	مسئله محور
۴	۱۱۶	مالی و پولی
۵	۱۱۳	منابع و دارایی‌ها
۶	۱۱۱	کیفیت
۷	۱۰۷	سازمانی
۸	۱۰۶	ریسک
۹	۱۰۰	تغییرات و انطباق
۱۰	۹۵	زمان

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰

جدول ۱۰۸- تعیین مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی

امتیاز نهایی	ابعاد											مسئله			
	منبع مسئله	کشش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بند تحلیلی (بزرگی‌های تحلیلی)									
		منبع مسئله	کشش مسئله	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	توجه‌گیری	مکان	زمان	منابع	تکنولوژی	سرمایه	توانمندی و وجود				
۱۰۹	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	مخاطرات ناشی از تمرکز تولید انرژی در نیروگاه شهید رجایی
۶۳	۱	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	سهم پایین سکوئنگاه‌های روستای در دسترسی به زیرساخت‌های گاز و برق
۱۰۶	۴	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	سهم بالای مصرف آب در بخش کشاورزی و اضافه برداشت از منابع آب زیرسطحی

جدول ۱۰۹- شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی

شرح مسئله	مسئله
نیروگاه شهید رجایی ۴ درصد از انرژی تولیدی کشور را تولید می‌کند و سهمی معادل ۹۰ درصد در تولید منابع انرژی استان دارد با توجه به تمرکز تولید در این نیروگاه، مخاطرات مرتبط با تمرکز تولید در این نیروگاه برای استان و تأمین انرژی کشور قابل تأمل است.	مخاطرات ناشی از تمرکز تولید انرژی در نیروگاه شهید رجایی
بررسی وضعیت دسترسی سکوئنگاه‌های روستایی به زیرساخت‌های انرژی در استان نشان می‌دهد که حدود ۶۰ درصد نقاط روستایی دارای سکوئنگاه‌های روستای در دسترسی به زیرساخت‌های گاز و برق	سهم پایین سکوئنگاه‌های روستای در دسترسی به زیرساخت‌های گاز و برق
بررسی مصرف آب در بخش‌های مختلف نشان می‌دهد، بیش از ۹۲ درصد منابع آب برداشت شده در استان به بخش کشاورزی اختصاص دارد و سهم بخش صنعت کمتر از ۲ درصد است، همچنین مطابق با آمار، استان قزوین در بخش برداشت از منابع آب زیرسطحی با اضافه برداشت بیش از ۱۰ درصدی مواجه است.	سهم بالای مصرف آب در بخش کشاورزی و اضافه برداشت از منابع آب زیرسطحی

جدول ۱۱۰- تعیین مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی

استاد بانی	ابعاد												مسئله									
	بند تحلیلی						محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	کنش مسئله			منبع مسئله											
	توسعه شهرها	توسعه شهرها	توسعه شهرها	توسعه شهرها	توسعه شهرها	توسعه شهرها		توسعه شهرها	توسعه شهرها	توسعه شهرها	توسعه شهرها	توسعه شهرها										
۱۲۱	۷	۶	۷	۵	۸	۹	۶	۴	۸	۴	۶	۷	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶
۸۴	۴	۴	۴	۲	۳	۴	۴	۲	۳	۴	۴	۳	۳	۴	۳	۲	۴	۲	۲	۲	۲	۲
۶۳	۲	۱	۲	۲	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۱۱۱	۷	۴	۴	۴	۲	۶	۲	۲	۸	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲

جدول ۱۱۱- شرح مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی

مسئله	شرح
تمرکز جمعیت شهری در قزوین و قرارگیری نقاط شهری بر جمعیت پیرامون آن	علاوه بر این که بررسی شاخص نخست شهری نشانگر برتری شهر نخست و فاصله جمعیتی آن با سایر شهرهای استان است و جمعیت شهرستان قزوین به عنوان مرکز استان حدود ۴ برابر شهر دوم (الوند) استان است، نابرابری جغرافیایی توزیع جمعیت نیز مشهود است به طوری که قرارگیری شهرهای الوند، محمدیه، اقیابله و محمودآباد نمونه در فواصل فیزیکی کمی نسبت به یکدیگر و در مجاورت شهر قزوین سبب تمرکز مراکز سکونتگاهی در مرکز استان و در پیرامون شهر قزوین شده است، بنابراین شاهد تمرکز ۷۰ درصد از جمعیت شهری استان در پهنه مرکزی استان هستیم.
عدم تعادل و توازن در سلسله مراتب اندازه شهرها	از نظر سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونتگاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است به نحوی که در حدود ۷۵ درصد از شهرهای استان (شهرهای کوچک زیر ۵۰ هزار نفر) کمتر از ۲۰ درصد از جمعیت شهری استان را در سال ۱۳۹۵ در خود جای داده‌اند و در مقابل تنها شهر قزوین حدود ۴۲٫۳ درصد از جمعیت شهری را به خود اختصاص داده است. همچنین لازم به ذکر است که هیچ یک از شهرهای استان در دو دهه جمعیتی شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر) و شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر) قرار نگرفته‌اند.
محدودیت‌های طبیعی ناشی از شکل زمین (ارتفاع و شیب) در توسعه شهرها	استان قزوین در دامنه جنوبی رشته کوه‌های البرز واقع شده است و اغلب شهرهای اصلی و بزرگ در پهنه دشت قزوین مستقر شده‌اند. پنج شهر آوج و آبگرم در جنوب، کرهین و سیردان در شرق و معلم کلابه در شمال، شهرهای کوهستانی استان قزوین به شمار می‌آیند که علی‌رغم آنکه در مجموع ۲۰ درصد از شهرهای استان را تشکیل می‌دهند تنها در بردارنده ۱/۸ درصد از جمعیت شهری استان هستند. بنابراین باید گفت که عوامل جغرافیایی نقش پراهمیتی در شکل‌گیری نظام شهری و استقرار جمعیت شهری در استان داشته و این موضوع زمینه‌ساز محدودیت‌های توسعه برای شهرهای استان بوده است.
نرخ رشد منفی جمعیت روستایی و تهدیدات ناشی از مهاجرت‌های روستا-شهری	اگرچه در دو دوره ۵ ساله اخیر، هم جمعیت روستایی کشور و هم جمعیت روستایی استان قزوین دارای نرخ رشد منفی بوده‌اند اما نرخ رشد جمعیت روستایی استان به مراتب با آهنگ سریع‌تری رو به کاهش بوده است

جدول ۱۱۲ - تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

امتیاز فصلی	ابعاد														مسئله					
	منبع مسئله		کش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بعد تحلیلی (وزن‌های تحلیلی)													
	میزان ریسک اثرات زیست‌محیطی (مسئله)	غیر عمدی بودن مسئله	سهولت میزان	غیر عمدی بودن مسئله	سهولت میزان	میزان تأثیرات مستقیم	میزان تأثیرات غیرمستقیم	میزان تأثیرات مستقیم	میزان تأثیرات غیرمستقیم	میزان تأثیرات مستقیم	میزان تأثیرات غیرمستقیم	میزان تأثیرات مستقیم	میزان تأثیرات غیرمستقیم							
۱۲۰	۵	۳	۶	۵	۵	۸	۸	۷	۶	۳	۷	۶	۹	۶	۶	۶	۹	۶	قرارگیری استان در پهنه خطر زیاد زلزله	
۱۳۴	۸	۸	۶	۵	۸	۸	۷	۸	۶	۶	۸	۵	۸	۵	۴	۶	۸	۶	آسیب پذیری شمال استان در برابر سیل	
۱۳۳	۹	۱۰	۶	۵	۸	۵	۲	۵	۳	۴	۵	۱۰	۵	۳	۶	۵	۱۰	۵	تشنش و بحران شدید آبی	
۱۲۰	۵	۴	۶	۵	۸	۸	۶	۷	۶	۴	۷	۶	۶	۴	۶	۶	۸	۶	استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی و سطحی	
۱۱۸	۶	۶	۶	۳	۶	۶	۸	۶	۶	۶	۶	۶	۹	۶	۵	۶	۵	۸	از بین رفتن اکوسیستم گیاهی و جانوری	
۱۲۹	۸	۶	۶	۶	۵	۱۰	۹	۸	۸	۷	۸	۷	۸	۳	۴	۵	۶	۴	تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت	
۹۲	۳	۴	۴	۲	۳	۵	۴	۵	۵	۴	۵	۳	۶	۶	۶	۵	۵	۸	تخریب و محدود شدن مناطق حفاظت شده و شکارصنوع	
۱۰۷	۳	۴	۴	۲	۳	۸	۷	۶	۷	۶	۷	۳	۸	۵	۴	۶	۷	۸	فرسایش شدید خاک	
۱۱۸	۲	۶	۴	۴	۳	۸	۹	۹	۸	۴	۹	۵	۹	۵	۴	۵	۵	۴	۵	استفاده نامناسب از پتانسیل‌های کشاورزی
۱۳۳	۹	۱۰	۹	۵	۸	۵	۲	۵	۳	۴	۵	۱۰	۵	۴	۶	۶	۵	۵	۵	افزایش پسماندهای صنعتی و شهری
۱۲۰	۵	۴	۶	۵	۵	۸	۶	۷	۶	۴	۷	۶	۸	۵	۵	۶	۸	۶	۸	آلودگی هوا ناشی از فعالیت‌های ترافیکی، صنعتی و گرمایشی

جدول ۱۱۳- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

شرح	مسئله راهبردی
بر اساس آمارهای ۲۸۰۰ بهینه‌بندی خطر زمین‌لرزه، اکثریت وسعت استان قزوین در نیمه شرقی آن در محدوده با خطر نسبی خیلی زیاد و بخش غربی آن در محدوده با خطر نسبی زیاد قرار دارد.	قرار گیری استان در پهنه خطر زیاد زلزله
قرار گیری مساحت زیادی از شهرستان قزوین و بخش‌های شمالی استان در پهنه خطر سیلاب	آسیب پذیری شمال استان در برابر سیل
قرار گیری استان در محدوده تنش آبی (عدد ۱۱۶۷ در شاخص فاکورن مارک) و قرار گیری در محدوده بحران شدید آب (عدد ۸۹ درصد در شاخص سازمان ملل)	تنش و بحران شدید آبی
سالانه بیش از ۲ میلیارد و ۸۶۰ میلیون مترمکعب آب به‌صورت سطحی و زیرزمینی در استان بهره‌داری می‌شود که ۷ میلیارد مترمکعب آن زیرزمینی (چاه، چشمه و قنات) و ۸۶۰ میلیون مترمکعب آن سطحی است.	استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی و سطحی
بسیاری از گونه‌های گیاهی و جانوری در منطقه حفاظت شده باشگل و منطقه شکارممنوع الموت از بین رفته یا در حال از بین رفتن است.	از بین رفتن اکوسیستم گیاهی و جانوری
کاهش بارندگی چند سال اخیر نسبت به میانگین بلندمدت و خشکسالی طولانی در دشت قزوین	تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت
در کل، ۸۱۰۸۳ هکتار از سطح استان قزوین نرخ فرسایش بیشتر از ۳۰ تن در هکتار در سال را دارا می‌باشند که سطحی در حدود ۵/۵ درصد از استان را شامل می‌شود.	فرسایش شدید خاک
استان قزوین با داشتن دشتی به مساحت بیش از ۴۵۰ هزار هکتار، می‌تواند استان قزوین را به عنوان یکی از قطب‌های اصلی کشاورزی معرفی کند اما استفاده بهینه نشده است.	استفاده نامناسب از پتانسیل‌های آب و خاک برای توسعه کشاورزی
میزان زیاده‌شهری تولیدی در استان قزوین بالغ بر ۹۰۰ تن است که با لحاظ پسماند روستایی، سرانه تولید پسماند در این استان بیش از سرانه کشوری است.	افزایش پسماندهای صنعتی و شهری
در استان قزوین ۵۰ درصد آلودگی ناشی از فعالیت ناوگان حمل و نقل، ۴۰ درصد فعالیت‌های صنعتی و کمتر از ۱۰ درصد مربوط به منازل و سیستم‌های گرمایشی است.	آلودگی هوا ناشی از فعالیت‌های ترافیکی، صنعتی و گرمایشی

جدول ۱۱۴ - تعیین مسائل راهبردی در حوزه اقتصادی

امتیاز نهایی	ابعاد										مسئله									
	منبع مسئله		کشش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)													
	تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع	غیرعادی بودن	واکنشی و ارتباطات	زبان	محدودیت		تجزیه و تحلیل	کیفیت	تکرارپذیری	محدوده	زمان				
۱۲۹	۱	۴	۵	۴	۳	۵	۲	۹	۸	۷	۸	۸	۱۰	۷	۵	۸	۷	۹	۷	نیاز به نظام برآورد منطقه‌ای مبتنی بر اقتصاد دانش بنیان
۱۲۵	۲	۳	۲	۵	۳	۸	۵	۷	۸	۸	۶	۹	۸	۷	۶	۶	۶	۸	۷	کمبود صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی
۱۰۶	۳	۴	۳	۲	۱	۸	۴	۸	۶	۷	۸	۶	۷	۴	۴	۷	۷	۶	۶	فقدان کسب و کار استان
۱۱۵	۳	۵	۳	۴	۳	۷	۶	۸	۵	۸	۷	۷	۷	۵	۳	۶	۶	۸	۳	عدم توازن در پراکنش فعالیت‌ها
۹۹	۱	۱	۳	۲	۱	۸	۵	۶	۵	۹	۶	۹	۹	۵	۶	۶	۵	۷	۷	نقص کم صنایع دانش بنیان در اقتصاد استان
۱۱۹	۳	۸	۴	۴	۳	۶	۵	۸	۴	۹	۵	۹	۹	۵	۵	۵	۵	۶	۶	خروج ارزش افزوده از استان در بخش صنعت و کشاورزی
۱۰۲	۲	۲	۲	۴	۴	۷	۴	۶	۲	۸	۷	۷	۷	۷	۴	۷	۷	۶	۶	بهره‌وری پایین نیروی انسانی در بخش کشاورزی و صنعت
۱۰۸	۳	۴	۴	۳	۳	۷	۶	۸	۴	۵	۷	۷	۷	۷	۵	۵	۶	۷	۵	ضعف صنعت گردشگری استان
۱۲۹	۴	۶	۶	۲	۵	۶	۸	۱۰	۴	۹	۷	۹	۹	۷	۶	۶	۵	۹	۸	ضعف در عملکرد لجستیکی
۱۳۴	۳	۵	۴	۴	۶	۷	۷	۸	۶	۸	۷	۸	۹	۷	۸	۸	۸	۸	۹	نیاز به ارتقای فناوری، تکمیل زنجیره ارزش در بخش صنعت و معدن
۱۳۱	۳	۶	۳	۳	۴	۸	۳	۹	۷	۹	۷	۹	۱۰	۷	۸	۷	۷	۵	۸	ناپایداری اکولوژیکی و ضعف تکنولوژیکی بخش کشاورزی
۱۱۱	۴	۲	۲	۲	۳	۵	۶	۹	۳	۶	۷	۸	۷	۷	۸	۵	۵	۸	۷	ضعف خدمات بازرگانی و بازاریابی

جدول ۱۱۵- شرح مسائل راهبردی در حوزه نظام فعالیت

عنوان مسئله	شرح مسئله
بموردی پایین نیروی انسانی در بخش کشاورزی و صنعت	استان قزوین از قابلیت بالایی برای تبدیل شدن به یکی از مراکز مهم تولیدی در بخش کشاورزی و به ویژه باغداری دارد. اما با وجود این قابلیت، از نظر نقش آفرینی در اقتصاد ملی در رتبه مطلوبی قرار ندارد. این استان از نظر سهم ارزشی تحت پوشش سیستم آبیاری کشاورزی حدود ۵ درصد از سهم کل زمین های کشاورزی با کشت و زرع مدرن و مکانیزه را دارد اما بررسی میزان تأثیر گذاری آن در تولید ناخالص داخلی کمتر است. از سوی دیگر به دلیل تمرکز قابل توجهی در صنایع در کشور نشان می دهد که به دلیل فقدان نیروی کار با تخصص بالا، عمده صنایع در بخش فناوری پایین فعالیت دارند. به دلیل نزدیکی این استان به تهران به عنوان پایتخت کشور، موجب مهاجرت نیروی با تخصص بالا شده است.
کمبود صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی و خروج ارزش افزوده از استان در بخش صنعت و کشاورزی	با وجود قابلیت های استان در زمینه کشاورزی و صنعت به دلیل خروج ارزش افزوده استان متأثر از شرایطی همچون فقدان صنایع تبدیلی و تولید مواد خام با فرآوری پایین موجب کاهش ارزش افزوده و خروج آن از استان شده است.
عدم توازن در پراکنش نظام فعالیت	تمرکز عمده فعالیت در بخش مرکزی و خالی بودن بخش شمالی استان از فعالیت عامل عدم توازن منطقه ای و دستیابی به یکپارچگی اقتصادی است.
نیاز به نظام نوآور منطقه ای مبتنی بر اقتصاد دانش بنیان	استان قزوین دارای سه مرکز رشد شامل پارک قزوین در زمینه فعالیت (مکانیک طراحی و ساخت) - صنایع شیمیایی، صنایع شوینده و بهداشتی - معدن و کانی های غیر فلزی - فناوری اطلاعات - علوم کشاورزی و گیاهان دارویی) دارد. همچنین این استان دارای یک پارک فناوری که در زمینه (معدن و کانی های غیر فلزی - مکانیک (ساخت و طراحی) - صنایع شیمیایی - صنایع شوینده و بهداشتی) فعالیت دارد. اما بررسی میزان ارزش افزوده بخش صنعتی در استان با توجه به وجود چندین رشته صنعت با فناوری بالا کمتر از ۱۰ درصد است. استان قزوین دارای ۶۹ بنگاه در زمینه فعالیت های مربوط به تحقیق و توسعه است که در کل حد ۵ درصد از کل کارگاه های تحقیق و توسعه کشور را شامل می شود. این استان دارای ۱۰ دانشگاه و دو مرکز تحقیقاتی است.
ضعف در عملکرد لجستیکی	با وجود قرارگیری در مسیر ترانزیتی و موقعیت چهارراهی، سهم ارزش افزوده بخش حمل و نقل و بازرگان استان از کشور پایین است
نیاز به ارتقای فناوری، تکمیل زنجیره ارزش در بخش صنعت و معدن	سطح فناوری در بخش صنعت و معدن پایین بوده و زنجیره های تولید و ارزش آن ها در اغلب موارد ناقص است
ناپایداری اکولوژیکی و ضعف تکنولوژیکی بخش کشاورزی	رویه ها ناپایدار در بخش کشاورزی موجب زوال روزافزون دشت ها شده و سطح تکنولوژیکی آن پایین است

۴-۲- تدوین اهداف بنیادین

اهداف بنیادین سند، اهدافی هستند که در جهت حل مسائل راهبردی استان قزوین در پیش گرفته شده‌اند. در جدول زیر اهداف بنیادین سند به تفکیک محورها مشخص شده است.

جدول ۱۱۶- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه قزوین

محور	اهداف بنیادین
منابع طبیعی و محیط زیست	<ul style="list-style-type: none"> - پیش گیری و ممانعت از آلودگی و تخریب محیط زیست - حفظ و نگهداری منابع طبیعی و مواهب خدادادی - ایجاد نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب بر اساس اصول پایداری - ایجاد تنوع در منابع انرژی استان و استفاده از آن با رعایت مسائل زیست محیطی - اشاعه الگوی بهینه سازی تولید و مصرف پایدار مواد و انرژی - تدوین برنامه جامع جلب مشارکت مردمی (جوامع محلی و بخش خصوصی) در مدیریت محیط زیست استان
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه گردشگری پایدار و طبیعت مینا در استان - ارتقای صرفه های ناشی از مقیاس و تجمع صنایع و توسعه صنایع برتر و خلاق - توسعه بخش کشاورزی با توجه به توان اکولوژیکی استان - ارتقای فناوری و سبب سازی بخش صنعت و کشاورزی - بهبود ساختار فضایی کارکردی شهر منطقه قزوین - توسعه فعالیت های اقتصادی مبتنی بر دانش به دلیل موقعیت رقابتی-مکملی استان در مقایسه با استان های هم جوار - توزیع متعادل فعالیت های استان بر اساس تناسب اکولوژیکی و ظرفیت - تبدیل شدن به هاب حمل و نقلی با کارکرد ملی و فراملی - ارتقای تنوع اقتصادی از منظر رقابت پذیری قلمرویی - تبدیل شدن به قطب صنعتی از طریق توسعه صنایع پایدار
اجتماعی-جمعیتی	<ul style="list-style-type: none"> - حفظ و ارتقاء سطح تعلق و عرق ملی - افزایش سطح اعتماد به سازمان ها - افزایش سطح اعتماد به مردم - کنترل و کاهش آسیب های اجتماعی - توانمندسازی جامعه آسیب پذیر - بهره گیری حداکثری از ظرفیت های استان - اصلاح ساختارهای مدیریتی و راهبری علمی مبارزه همه جانبه با مواد مخدر - ارتقاء سطح سرمایه های اجتماعی در همه سطوح - جامعه ای سالم با ویژگی های فرهنگ غنی و برخوردار از سطح مناسب سلامت، بهداشت و رفاه اجتماعی - برقراری عدالت اجتماعی - ریشه کنی فقر و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان مناطق محروم

<p>- تأمین مسکن در استطاعت برای همه مردم - کاهش آسیب‌های اجتماعی - دستیابی به رشد متعادل و مطلوب جمعیت طی ۲۰ سال آینده - تحقق عدالت آموزشی در جهت دسترسی به آموزش با کیفیت - تأمین زیر نظام‌های تعلیم و تربیت به خصوص زیر نظام منابع انسانی و زیر نظام فضا و تجهیزات - بهبود زیر نظام‌های بخش سوادآموزی به خصوص زیر نظام منابع انسانی و فضا و تجهیزات - متناسب‌سازی رشته‌های دانشگاهی با نیازهای زیست‌بوم استان - تأمین زیر نظام‌های اساسی تحقق آموزش مطلوب با رعایت اصل عدالت آموزشی</p>	
<p>- توسعه زیربنای پشتیبان کارکرد ترانزیتی و لجستیکی استان - ارتقای دسترسی فضایی به زیربنای خدمات</p>	<p>زیربنایی</p>
<p>- اجرایی نمودن حداکثری برنامه‌ها و پروژه‌ها در همه‌ی حوزه‌ها با اولویت پروژه‌های ناتمام - مشارکت حداکثری نهادها در تصمیم‌گیری و اجرا - استفاده از آخرین دستاوردهای فنی و تخصصی در مدیریت کیفیت - تقویت هماهنگی بین ستادها و کمیته‌های استانی - ارتقای مدیریت امنیت و ایمنی در حوزه‌های مختلف توسعه - برنامه‌ریزی راهبردی و تمرکز بر مسائل اصلی توسعه استان - آشکار و روشن‌سازی مأموریت‌ها و وظایف نهادها و دستگاه‌های فعال در استان - مدیریت باثبات و آشنا با وضعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی استان و ثبات در تصمیم‌گیری - انطباق مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن - نظارت بر عملکرد شوراهای کمیته‌ها و پرداختن به وظایف اصلی و مهم در تصمیم‌گیری و نه صرفاً هماهنگی - مدیریت یکپارچه، بین‌بخشی، میان‌رشته‌ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی - فهم صحیح و دقیق مجریان از برنامه‌ها و اهداف - تأمین منابع مالی و پولی مناسب و به موقع و کاهش ریسک - آموزش نیروهای متخصص و بین‌رشته‌ای جهت راهبری توسعه استان - ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود - برنامه‌ریزی مشارکتی و از پایین به بالا - تمرکز مدیریت بر نتایج و بروندادها - تمرکز مدیریت بر مسئله‌های اولویت‌دار استان - الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان - هماهنگی با تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدهای جدید</p>	<p>مدیریتی- نهادی</p>
<p>- ارتقای کیفیت کارکردی شهر منطقه قزوین - بهبود ساختار خدماتی سلسله مراتبی روستاها - توسعه شهرهای میانی و کوچک - ایجاد مناطق شهری مکمل گر و هم‌افزا (Urban regions) با همکاری کرج و تهران</p>	<p>نظام سکونتگاهی</p>

۳-۴- تدوین چشم انداز

در برنامه‌ریزی راهبردی، چشم‌انداز محرکی انگیزشی، هدف‌گایی و تصویر و دید شرایط ایده آل، مطلوب و منحصر به فرد منطقه یا سازمان در آینده است که از ویژگی‌های وضوح، خلاصه‌گی، امید، آینده‌سو، چالش‌انگیز، خاطره‌انگیز و تحقق‌پذیر، مطابقت با ارزش‌ها و فرهنگ و زمان‌بندی برخوردار است. با توجه به اهداف و اسناد فرادست، استان قزوین:

"قزوین به عنوان قطب اقتصاد دانش بنیان و کانون لجستیکی و ترانزیتی کشور، در کنار شهر منطقه تهران، اولین مناطق شهری (Urban Regions) مکمل‌گر و هم‌افزای کشور را شکل داده و جایگاهی ممتاز در کشاورزی سبز، خدمات و بازرگانی برتر و هوشمند و صنایع با فناوری بالا دارد و بر این اساس، معیشتی پایدار برای ساکنان خود فراهم آورده و پایداری اکولوژیکی منطقه را نیز حفظ کرده و یا ارتقا می‌دهد."

۴-۴- مأموریت‌های اصلی

مأموریت‌ها در واقع علت وجودی، هدف و شرح کارهای منحصر به فردی است که منطقه برای نیل به چشم‌انداز خود انجام می‌دهد. بنابراین مأموریت‌ها با کلماتی همچون حمایت، بهینه کردن، خلق، درگیری، یاری، کمک، فراهم کردن، برآورده کردن، تأمین، ترویج و غیره آغاز می‌شود. در واقع، مأموریت کلان استان قزوین، پایدار کردن پیشرفت و آبادانی آن است و در کنار آن موارد زیر نیز به عنوان مأموریت‌های استان مطرح می‌باشد:

- رونق و مقاومتی کردن اقتصاد منطقه؛
- ریشه‌کنی فقر و تأمین معیشت ایمن و باثبات برای تمامی گروه‌ها؛
- بهره‌برداری خردمندانه و پایدار از قابلیت‌ها و مواهب خدادادی به‌ویژه منابع آبی؛
- کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و سایر شوک‌های بیرونی؛
- کاهش و یا از بین بردن عدم تعادل‌ها و بی‌عدالتی‌های فضایی؛
- توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی جوان و با فرهنگ، متخصص، مشارکت‌جو، مولد و سالم؛
- حفظ، حمایت و ترویج ویژگی‌های ارزشمند سبک زندگی سال و مولد روستایی و عشایری؛
- برقراری عدالت و دربرگیرندگی اقتصادی، اجتماعی-فضایی؛
- حفظ، ارتقا و ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی؛

- تأمین نیازهای اساسی همگان و ایجاد برابری در دسترسی به فرصت‌ها و تسهیلات؛
- توانمندسازی و مقتدرسازی محرومان و در حاشیه ماندگان و بی‌صدایان؛
- خلق مدیریت قلمرویی یکپارچه و سبز؛
- ارتقای تعاملات اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی؛

۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

پس از بررسی و تحلیل و شناسایی مسائل راهبردی، در نهایت به منظور تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، از روش تحلیل راهبردی (سوات) استفاده شد. این روش در ادبیات برنامه‌ریزی راهبردی، ابزاری مؤثر برای تحلیل، هدایت و کنترل محیط مورد برنامه‌ریزی به شمار می‌آید.

این روش بر این اصل استوار است که هر پدیده در یک محیط رقابتی تحت تأثیر سازمان‌دهی ساختار درونی خود و عوامل ناشناخته و خارج از کنترل در محیط بیرونی (محیط پیرامون) قرار دارد. بنابراین سنجش و تحلیل راهبردی می‌تواند شکاف بین شرایط موجود و مطلوب را به منظور دستیابی به الگوی پایدار، زیست‌پذیر و رقابتی تعیین و سپس ارزیابی نماید.

هدف تحلیل راهبردی استان قزوین، شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر آن در دستیابی به اهداف توسعه است که در محورهای مدیریتی-نهادی، اقتصادی، اجتماعی-جمعیتی، منابع طبیعی و محیط‌زیست، زیربنایی و نظام سکونتگاهی به تحلیل آن پرداخته می‌شود.

در محور مدیریتی- نهادی

جدول ۱۱۷- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقطه قوت (Strengths)	زمینه
<p>تهدیدها (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - فقدان انگیزش فضایی در تصمیم‌گیری‌ها و چندپارگی نهادهای خدمت‌رسان در سطح ملی و استانی؛ - عدم ایجاد سازوکار لازم برای مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی و اجرای طرح توسعه استانی؛ - ضعف در نظارت کیفی بر توسعه استان و اتلاف منابع ملی و استانی؛ - ریسک بالای مشارکت ملی و توسعه استان و اجرای ناقص برنامه‌ها؛ - ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان؛ - ایجاد پیامدهای نامطلوب اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی اقدامات و پروژه‌ها به دلیل عدم ارزیابی قبل و منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان؛ - ایجاد پیامدهای نامطلوب اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی اقدامات و پروژه‌ها به دلیل عدم ارزیابی قبل و 	<p>فرصت‌ها (Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - تعامل سازنده و دو سویه با نظام مدیریتی تهران و البرز؛ - رفع موانع حقوقی و قانونی در جهت گسترش ارتباطات اقتصادی و فرهنگی با سایر نقاط کشور؛ - استفاده از ظرفیت‌های تخصصی و فنی بخش خصوصی داخلی و خارج از استان جهت تحقق مدیریت یکپارچه در سطح پایش، نظارت، ارزیابی و تصمیم‌سازی؛ - یکپارچه‌سازی داده‌ها و اطلاعات موجود در نهادهای دولتی و غیردولتی و ایجاد سامانه هدایت و کنترل توسعه استان؛ - وضع چارچوب‌های قانونی برای استفاده از ظرفیت‌های مالی و پولی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری؛ - وضع قوانین مدیریتی و حقوقی جهت کاهش ریسک فعالیت انضامی و غیرانضامی نظیر ارائه مجوزها، تسهیلات، تخفیفات و غیره؛ - هدفمند نمودن و استفاده از مصوبات ستادهای ملی نظیر ستاد بازآفرینی شهری، ستاد اقتصاد مقاومتی، هیات دولت و غیره جهت هماهنگی و تسهیل امور در استان؛ - ایجاد کمیته‌های نظارتی در ایجاد مختلف مدیریت آمایش استان در چارچوب اختیارات نهادهای حاکمیتی (استانداردی) و تهیه برنامه بهبود؛ - تبادل اطلاعات و تجربیات با سایر استان‌های موفق در اجرای برنامه توسعه آمایش استان؛ 	<p>ضعف در نظارت کیفی بر توسعه استان و اتلاف منابع ملی و استانی؛</p> <p>ریسک بالای مشارکت ملی و توسعه استان و اجرای ناقص برنامه‌ها؛</p> <p>ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان؛</p> <p>ایجاد پیامدهای نامطلوب اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی اقدامات و پروژه‌ها به دلیل عدم ارزیابی قبل و</p>	<p>عدم اعتماد کافی مردم به مسئولان استان و پایین بودن سطح پاسخگویی، شفافیت و مسئولیت‌پذیری آن‌ها؛</p> <p>مدیریت و مسئولیت‌پذیری آن‌ها؛</p> <p>تهدید؛</p> <p>عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی و جذب آن‌ها به استان تهران و البرز؛</p> <p>تعارض بین مدیران مرکز استان با مراکز شهرستان‌ها به ویژه تاکستان، آیک و بوئین‌دهر؛</p> <p>تناسب کم مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن؛</p> <p>توزیع نابرابر فرصت‌ها و منابع در سطح استان قزوین؛</p> <p>عدم نظارت بر فعالیت‌ها و مصوبات شوراهای کمیته‌ها و کمیسیون‌های موجود و فعال در استان؛</p> <p>عریض و طولین بودن کارگروه‌ها و تعداد زیاد اعضای آن‌ها و مشکلات در گفتگو، تعامل و تصمیم‌گیری؛</p> <p>نبی‌ثباتی در نظام تصمیم‌گیری؛</p> <p>نبود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛</p> <p>عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی و ایجاد ثبات سیاسی و مدیریتی؛</p> <p>عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی؛</p> <p>تهیه اسناد متعدد توسعه در سطح استان و تبادل تصمیم‌گیری‌ها در برخی</p>	<p>ایجاد سازوکارهای قانونی جهت استقرار تعامل در استان؛</p> <p>استقرار نوآوری و تکیه بر تجربه-گرایی در نظام اداره استان؛</p> <p>اجرای سند ملی توسعه استان و تعیین تکلیف فعالیت‌ها و محورهای توسعه؛</p> <p>فعال بودن ستادهای و کمیته‌های استانی در جهت بررسی و رفع مشکلات و موانع؛</p> <p>تمرکز بر توسعه اقتصادی مبتنی بر فناوری به جای رویکرد صرف استفاده از منابع؛</p> <p>وجود قوانین و مقررات نهادی جهت پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود و نیاز به به‌کارگیری صحیح از آن‌ها؛</p>	<p>نظام مدیریتی</p>

عوامل تهدید (Threats)		عوامل بیرونی (Opportunities)		عوامل داخلی (Weakness)		نقاط قوت (Strengths)		زمنه			
تهدیدها (Threats) متخصص به استان‌های اطراف؛				<p>عوامل داخلی (Weakness)</p> <p>نقاط ضعف (Weakness)</p> <p>موارد نظیر سند ملی توسعه استان، طرح ناحیه؛</p> <ul style="list-style-type: none"> - نبود هماهنگی و هم‌افزایی مدیریتی در تصمیم‌گیری‌ها و تدابیر قلمروهای مدیریتی؛ - برنامه‌ریزی توسعه استان بدون تمرکز بر اولویت‌های مسائل استان از نگاه مردم و نهادهای مردمی؛ - ابهام و عدم شفافیت در مسائل امنیتی و اثرات و الزامات آن بر توسعه استان؛ - فقدان برنامه‌ریزی پابین به بالا و برنامه‌ریزی با مشارکت مردم و نمایندگان شهری و روستایی آن‌ها؛ - ضعف در ایجاد چارچوب استفاده از منابع و دارایی‌های بخش خصوصی و مردمی در توسعه استان؛ - فقدان نیروهای متخصص و فنی موردنیاز و کافی برای راهبری توسعه استان؛ - نبود سازوکار منسجم، نظارت، ارزیابی و بهبود عملکرد سازمانی در راستای اجرای برنامه توسعه استان؛ - عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز با توجه به تولید ناخالص استان؛ - نبود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات جهت رصد توسعه و شناسایی به موقع مشکلات و چالش‌ها؛ - پروژه محور بودن توسعه و عدم توجه به نتایج و پیامدها و سطح دستیابی به اهداف توسعه استان؛ - فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛ - نبود سازوکار پایش زمانی پروژه‌ها و اقدامات و ایجاد تغییرات با توجه به شرایط؛ - عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج و کاهش کارآمدی اقدامات؛ 							

در محور منابع طبیعی و محیط زیست

جدول ۱۱۸- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقاط قوت (Strengths)	زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	عوامل درونی		
<ul style="list-style-type: none"> - روند رو به رشد از دست رفتن منابع خاک و خطر گسترش پدیده بیابانی شدن - شتاب فزاینده عوامل مخرب و آلاینده منابع (آب، خاک و هوا) - افزایش روزافزون رقابت بر سر بهره‌برداری از منابع آب بالادست و پایین دست - خطر ناشی از تغییرات اقلیمی - کشور و جهان و احتمال تشدید بحران آب در استان (دوره خشکسالی و تراسالی) - قرارگیری بخش وسیعی از استان روی گسل‌های فعال - ادامه روند تخریب اکوسیستم گیاهی و جانوری 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود تنوع اقلیمی و توپوگرافی و امکان تولید انواع مختلف محصولات زراعی و باغی - وجود عزم جدی در میان مدیران استانی برای توسعه شاخص‌های زیست‌محیطی - وجود جاذبه‌های و آثار متنوع طبیعی برای توسعه گردشگری - تنوع اقلیمی زمینه مساعدی برای کشت انواع محصولات گرمسیری و سردسیری 	<ul style="list-style-type: none"> - افت شدید سطح ایستابی و کیفیت آب زیر زمینی دشت‌ها به ویژه دشت قزوین - فرارگیری استان در وضعیت بحران آب - فرارگیری استان در محدوده تنش آبی با توجه به شاخص‌های پایدار منابع آب - طولانی بودن دوره‌های یخبندان در برخی از ایستگاه‌ها (ایستگاه اوج ۱۶۷ روز) - بارش کمتر از میانگین کشوری در بخش‌های جنوبی استان - سهم اندک تصفیه فاضلاب در استان - استفاده بیش از بخش کشاورزی از آب‌های زیر زمینی (۸۷ درصد) - پیلان منفی آب در اغلب دشت‌های استان - استفاده غیرمجاز از آب‌های زیر زمینی (۴۷۸۳۳۱ هزار مترمکعب) - بالا بودن نرخ فرسایش خاک نسبت به میانگین جهانی در ۸۱۰۸۳ هکتار از اراضی استان - قرارگیری قسمت‌های شمالی استان در پهنه خطر سیلاب 	<ul style="list-style-type: none"> - هم‌جواری استان با جنگل‌های خنزی در شمال - تنوع توپوگرافی در سطح استان امکان استفاده‌های متنوع در حوزه گردشگری، کشاورزی و ... - توزیع مطلوب رطوبت هوا استان تحت نفوذ و تأثیر توده هوای باران‌زا به استان به همراه تأثیر ارتفاعات - وسعت زیاد دشت قزوین با مساحت حدود ۴۵۰۰ کیلومتر مربع - برخورداری استان از تنوع گیاهی و جانوری - وجود جریان سطحی دو حوزه آبریز سفیدرود و شور در استان - برخورداری مزیت نسبی در کشت برخی از محصولات کشاورزی (انگور، زیتون، ...) - وجود معادن مختلف بخصوص اطراف دشت قزوین - کم بودن نزولات جوی و توزیع نامناسب زمانی و مکانی در آن (بخش جنوبی شرقی ۲۱۰ میلی‌متر و بخش ۵۵۰ میلی‌متر در شمال شرقی) 	<p>نظام طبیعی و محیط زیست</p>	

در محور زیربنایی و نظام سکونتگاهی
جدول ۱۱۹- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	نظام سکونتگاهی
وجود گرایش‌های منفی به مرکز استان و تمرکز بیش از ۷۰ درصد جمعیت شهری در پهنه مرکزی حول قزوین خطرات ناشی از خالی شدن جمعیت روستاها	پیوند ارتباطی قوی استان با استان‌های زنجان و البرز ارتباط ریلی استان با استان‌های هم‌جوار وجود دشت قزوین به عنوان پهنه کشاورزی و فضایی استان گرایش بالا به سرمایه‌گذاری در استان به واسطه نزدیکی به تهران	تمرکز جمعیت در شهر قزوین و عدم تعادل در توزیع جمعیت شهری عدم تعادل در توزیع خدمات در شهرهای کوچک و روستاهای استان نرخ منفی جمعیت روستایی و خروج جمعیت از روستاها به نفع شهرهای میانی و بزرگ	نقطه قوت شهرهای قزوین، محمدیه و آبیگ در مسیر اصلی تهران-زنجان روند کاهش شاخص نخست شهری و افزایش نسبت جمعیت شهرهای دوم تا چهارم نسبت به شهر نخست	نسبت بالای شاخص دسترسی جمعیت به آزادراه و بزرگراه در استان وضعیت مناسب استان از نظر شاخص فناوری اطلاعات دسترسی مناسب استان به شبکه حمل و نقل ریلی
مخاطرات ناشی از تخریب اراضی کشاورزی به علت توسعه صنعتی	ظرفیت‌های جذب سرمایه‌گذاری در بخش صنعت به واسطه قانون ۱۲۰ کیلومتر از تهران	سهم بالای مصرف آب در بخش کشاورزی مقایسه به میانگین کمتری دسترسی‌پذیری پایین به پهنه‌های شمالی و جنوبی استان به رها	موقعیت گره‌گامی استان در ارتباط با کریدورهای اصلی شمال-جنوب و شرق-غرب وجود نیروگاه شهید رجایی به عنوان یکی از قطب‌های تولید انرژی در کشور ظرفیت بالای استان در بخش تولیدات کشاورزی و دامی ظرفیت بالای استان در توسعه بخش صنعت	استراتژی
مهاجرت ناشی از دسترسی پایین به زیرساخت‌های روستایی مخاطرات ناشی از تمرکز تولید برق در نیروگاه شهید رجایی	دسترسی‌پذیری بالایی استان به شبکه حمل و نقل دسترسی‌پذیری بالایی استان به منابع گاز و انرژی برق ظرفیت بالایی استان در توسعه نیروگاه‌های بادی	سهم بالای مصرف آب در بخش کشاورزی (بیش از ۹۲ درصد) اضافه برداشت از منابع آب زیرسطحی محدودیت‌های دسترسی به زیرساخت‌های آب، برق و گاز در روستاهای استان نسبت بالاتر کشته‌شدگان جاده‌ای در استان در مقایسه به میانگین کمتری دسترسی‌پذیری پایین به پهنه‌های شمالی و جنوبی استان به رها	نسبت بالای شاخص دسترسی جمعیت به آزادراه و بزرگراه در استان وضعیت مناسب استان از نظر شاخص فناوری اطلاعات دسترسی مناسب استان به شبکه حمل و نقل ریلی	زیربنایی

- در محور اقتصادی و نظام فعالیت

جدول ۱۲۰- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<ul style="list-style-type: none"> - امکان این‌فای نقش مکمل و هم‌افزا به دلیل نزدیکی به منطقه کلان‌شهری تهران - جذب نیروی متخصص استان به سایر استان‌ها به ویژه منطقه کلان‌شهری در مناطق با بهره‌وری بالا به دلیل نزدیکی - ضعف قوانین و مقررات در زمینه جذب سرمایه - - گذاری خارجی به ویژه در بخش صنعت و معادن - ضعف در تکمیل زنجیره ارزش و حفره‌های صنعتی با توجه به استان‌های هم‌جوار 	<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت‌های مربوط به استقرار صنایع در محدوده ۱۲۰ کیلومتری تهران و امکان جذب بنگاه‌های اقتصادی در استان - قرارگیری در مسیر کریدورهای حمل و نقلی ملی - قرارگیری در مسیر تهران، البرز و قابلیت استان - قویترین برای تشکیل زنجیره‌ای از شهرک‌های صنعتی - وجود جاذبه‌های طبیعی فراوان 	<ul style="list-style-type: none"> - متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری پایین‌تر از کشور - خروج ارزش افزوده بخش معادن از استان - ضعف در بازاریابی و توسعه گردشگری - سهم سرمایه‌گذاری پایین از کشور در بخش معادن با وجود داشتن پتانسیل - بهره‌وری پایین نیروی انسانی در بخش صنعت و معادن - خروج ارزش افزوده از استان در بخش صنعت و معادن - کمترین میزان ارزش افزوده در بخش معادن - سهم بالای نیروی کار ساده در بخش صنعت (سهم ۴۴ درصدی) - عدم توازن منطقه‌ای - صادرات محور بودن محصولات بخش کشاورزی - فروپسند زمین در دشت‌های حاصلخیز کشاورزی - ضعف شدید در وجود خدمات پشتیبان تولید - بربودن شیوه‌های سنتی تولید در بخش کشاورزی - سهم پایین جذب سرمایه‌گذاری خارجی نسبت به سایر استان‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> - نرخ یکبارگی پایین‌تر از متوسط کشور - بار نکشل خالص و ناخالص پایین از کشور - متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی بالاتر از میانگین کشوری - ضریب جینی پایین‌تر از کشور - نرخ مشارکت اقتصادی بالا - دارا بودن سهم بیشتری در تولید ناخالص داخلی بدون نفت در مقایسه با سهم جمعیتی - سرانه تولید بالا در گوشت قرمز و شیر - سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری بالاتر از کشور - سهم ۱۰ درصدی از نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت - نسبت بالای تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت - سهم بالاتر بخش کشاورزی در ارزش افزوده کل کشور در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی استان - سهم ۱۱ درصدی صنایع با فناوری بالا در ارزش افزوده بخش صنایع - مزیت نسبی در بخش کشاورزی (زراعت و باغداری) - تنوع در فعالیت‌های صنعتی - قرارگیری در موقعیت ترانزیتی - وجود ۱۱ شهرک و ناحیه صنعتی در استان - تخصصی بودن شهرک‌های صنعتی در بخش مواد شیمیایی، فلزی و غذایی 	<p>اقتصادی نظام</p>

- در محور اجتماعی- جمعیتی- آموزش

جدول ۱۲۱- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی- جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
<ul style="list-style-type: none"> - عدم اعتماد به نظام اداره کننده استان - نابرابری در جامعه در بهره‌مندی از مزایای اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> - امکان استفاده از ظرفیت‌های شکل و انجمن‌ها و نهادهای مدنی 	<ul style="list-style-type: none"> - روند افزایش آسیب‌های اجتماعی (فقر، خودکشی و...) - روند افزایش میزان قاچاق - میزان بالای آفتاب آسیب دیده در استان - اعتماد سازمانی پایین نسبت به سازمان‌ها و نهادها - روند رو به افزایش اعتیاد - پایین بودن سرمایه اجتماعی - بالا بودن نرخ بیکاری - پایین بودن پایداری نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات - پایین بودن پایداری نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف - پایین بودن میزان اعتماد بین مردم (اعتماد عمومی) - افزایش روند تراغ‌های دسته جمعی 	<ul style="list-style-type: none"> - احساس امنیت بالا - مشارکت بالا در جامعه - احساس بالای رضایت از زندگی در بین مردم - تعلق خاطر و عرق ملی بالا در استان - پایین بودن تمایل به مهاجرت 	<p>پولسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - درگیری و نزاع بر سر بهره‌برداری بیش‌تر از آب - سرریز جمعیت از استان تهران به نقاط پیرامونی شهر قزوین - گسترش روزافزون فقر در مناطق محروم - گسترش سبک‌تنگاه‌های غیررسمی 	<ul style="list-style-type: none"> - مزیت نسبی در دامداری و دامپروری - مزیت نسبی در تولید محصولات باغی - مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ، شترمرغ و بلدرچین - مزیت نسبی در وجود جنگل و مراتع مناسب - مزیت نسبی در پرورش آبزیان 	<ul style="list-style-type: none"> - کمبود آب در برخی مناطق استان - رشد بالای شهرنشینی - مهاجرت از استان‌های مجاور به خصوص استان تهران - توزیع نامتوازن امکانات بخصوص در مرکز استان 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود تراغی صنعتی در مناطق محروم - تولیدات کشاورزی مطلوب و صادراتی - وجود راه‌های ارتباطی و جاده‌های مهم ترانزیت 	<p>فقر و محرومیت</p>

<p>جاذبه‌های گردشگری طبیعی و فرهنگی</p>	<p>حاشیه‌نشینی مخالات فرودست</p>	<p>جاذبه‌های گردشگری طبیعی و فرهنگی</p>	<p>مزیت نسبی در تولیدات صنایع دستی مزیت نسبی در ایجاد صنایع وابسته به ظرفیت‌های معدنی در بخش‌های محروم مزیت نسبی در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری مزیت نسبی در ارائه خدمات بازرگانی</p>
<p>کاهش شتاب حاشیه‌نشینی قرار گرفتن در کریدور ارتباطی پتانسیل گردشگری طبیعی و فرهنگی استان</p>	<p>توزیع ناموزن امکانات در سطح استان رشد مهاجرت از روستا به شهر افزایش فقر بی‌کاری، مهارت پایین</p>	<p>تاکید بر توسعه مسکن اجتماعی امکان اشتغال‌زایی در زمینه‌های بازرگانی و صنایع به واسطه موقعیت ترانزیتی استان بهره‌گیری از فرصت‌های استان تهران به عنوان استان هم‌جوار گسترش گردشگری به واسطه محیط طبیعی و آثار تاریخی غنی</p>	<p>رشد سکونتگاه‌های غیررسمی به دلیل مهاجرت از سایر استان‌ها و تهران به قزوین بالا رفتن قیمت زمین به دلیل افزایش تقاضا در مناطق شهری افزایش فقر افزایش نرخ آسیب‌های اجتماعی تشنش و درگیری به منظور دستیابی به آب</p>
<p>پروژه‌های ویژگی‌ها ی جمعیتی</p>	<p>علم توازن جمعیتی در سطح شهرستان‌های استان پایین بودن نرخ رشد سالانه جمعیت منفی شدن رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی پایین بودن میزان باروری کل افزایش جابه‌جایی درون استانی به ویژه به سمت شهرهای پرجمعیت پایین بودن میزان خام ولادت پایین بودن میزان جوانی جمعیت (سهم جمعیت کمتر از ۱۵ سال)</p>	<p>فراموشی بودن نیروی محروک توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد.</p>	<p>کاهش جمعیت استان سالخورده شدن جمعیت افزایش بار و آسیب‌های جمعیت فعال از جانب جمعیت سالمند کاهش کیفیت دسترسی به خدمات در نقاط شهری پرجمعیت به واسطه جابه‌جایی پیش‌بینی نشده جمعیت ایجاد بحران در حوزه‌های مسکن، اشتغال، آموزش و ... به واسطه رشد پیش‌بینی نشده جمعیت در نقاط شهری پرجمعیت</p>

<p>آموزش عالی</p> <p>وضعیت مطلوب نسبت استاد به دانشجو در سطح استان نسبت به متوسط کشوری</p>	<p>عدم توازن بین فارغ التحصیلان رشته های دانشگاهی پایین تر بودن نرخ اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی به کل جامعه شاغلان نسبت به متوسط کشوری</p> <p>کمبود امکانات آموزشی به خصوص در مؤسسات تازه - تأسیس و کوچک</p> <p>کمبود زیرساخت های لازم جهت تحقق آموزش مجازی</p> <p>عدم تناسب رشته های دانشگاهی با نیازهای زیست بوم</p>	<p>تفاوت زیرساخت های لازم جهت تحقق آموزش مجازی در واکنش به دوران کرونا</p>	<p>افزایش بیکاری دانش آموختگان به خصوص در رشته های انسانی</p> <p>پایین آمدن کیفیت آموزش های ارائه شده به دلیل نبود امکانات آموزشی</p> <p>پایین بودن کیفیت آموزش به خصوص در دوران کرونا</p> <p>دانش بنیان نبودن صنعت و ارتباط ضعیف بین دانشگاه، صنعت و بازار کار</p>
<p>آموزش عمومی و پژوهش</p> <p>وضعیت مطلوب نسبت استاد به دانشجو در سطح استان نسبت به متوسط کشوری</p> <p>عدم توازن بین فارغ التحصیلان رشته های دانشگاهی پایین تر بودن نرخ اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی به کل جامعه شاغلان نسبت به متوسط کشوری</p> <p>کمبود امکانات آموزشی به خصوص در مؤسسات تازه - تأسیس و کوچک</p> <p>کمبود زیرساخت های لازم جهت تحقق آموزش مجازی</p> <p>عدم تناسب رشته های دانشگاهی با نیازهای زیست بوم</p>	<p>توزیع تقریباً متوازن بین دانش آموزان دختر و پسر (اختلاف حدود ۵۰۰ دانش آموز)</p> <p>وضعیت مطلوب سرانه فضای آموزشی</p> <p>نرخ ترک تحصیل پایین تر از متوسط کشوری</p> <p>سرانه فضای آموزشی بالاتر از متوسط کشوری</p> <p>کیفیت آموزش بالاتر از متوسط کشوری</p> <p>تفاوت در سطح مدارس مستحکم به کل مدارس استان قزوین نسبت به متوسط کشوری</p> <p>پهلود وضعیت سواد عمومی در طول سرشماری های اخیر</p> <p>جزء ده استان برتر کشور به لحاظ فعالیت های حوزه سوادآموزی</p>	<p>افزایش بیکاری دانش آموختگان به خصوص در رشته های انسانی</p> <p>پایین آمدن کیفیت آموزش های ارائه شده به دلیل نبود امکانات آموزشی</p> <p>پایین بودن کیفیت آموزش به خصوص در دوران کرونا</p> <p>دانش بنیان نبودن صنعت و ارتباط ضعیف بین دانشگاه، صنعت و بازار کار</p>	<p>کاهش کیفیت آموزش به دلیل کمبود کادر آموزشی</p> <p>احتمال آسیب رسانی به معلمان، دانش آموزان و کادر آموزشی هنگام فعالیت آموزشی</p> <p>عدم تحقق عدالت آموزشی به دلیل دسترسی پایین دانش آموزان به آموزش مجازی</p> <p>به خطر افتادی سلامت جسمی و روحی دانش آموزان</p> <p>افزایش بزه کاری در سطح جامعه</p> <p>حیثی انگیزگی آموزگاران نهضت و افت کیفیت آموزش</p> <p>افت کیفیت آموزش سوادآموزی به دلیل نبود امکانات آموزشی مانند فضای آموزشی و</p>

تدوین راهبردها و سیاستها

۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها

در این بخش با بهره‌گیری از نتایج تحلیل‌ها در ابعاد مختلف و همچنین مسائل و اهداف راهبردی، راهبردها و سیاست‌های اصلی سند توسعه استان قزوین تدوین شده است. علاوه بر این سیاست‌های فضایی نیز برای راهبردها ارائه شده است.

در عرصه منابع طبیعی مدیریت خشکسالی و بحران آب، کنترل منابع آلاینده آب و خاک، حفاظت محیط‌زیستی اجتماع محور، بسترسازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی، اصلاح الگوی کشت با در نظر گرفتن مزیت نسبی استان، اتخاذ تدابیر و سیاست‌های لازم جهت مدیریت بحران منابع طبیعی و زیست‌محیطی، نهادینه نمودن رویکرد عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی مدیریت منابع آب و ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر مخاطرات راهبردهای پیشنهادی برای پایداری و بهبود وضع موجود است.

در عرصه اقتصادی، راهبردهای پیشنهادی شامل ایجاد تنوع اقتصادی در مکان‌هایی با اقتصاد پایه صنعتی، ایجاد رقابت‌پذیری قلمرویی با تأکید بر مزیت‌های رقابتی و همکارانه استان، توجه به صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی، افزایش بهره‌وری معادن و اکتشاف معادن، اولویت قرار دادن به صنایع با تکنولوژی بالا، بهره‌گیری از مدیریت یکپارچه برای ساماندهی به شهرک‌ها و نواحی صنعتی، توسعه زیرساخت‌ها صنعتی در شهرهای کوچک و متوسط استان با توجه به زمینه‌های تولیدی، تخصص‌گرایی صنعتی و فراهم نمودن جریان کالاهای واسطه‌ای برای ایجاد زنجیره‌های صنعتی، بسترسازی قانونی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه گردشگری پایدار است.

در حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزش، راهبردهای پیشنهادی شامل تعامل با استان‌های دیگر برای برخورداری از فعالیت‌های همسو در راستای تحقق اهداف، توسعه فرایند توانمندسازی و گسترش کیفیت زندگی جامعه، ظرفیت‌سازی و شبکه‌سازی تشکلی‌ها و سازمان‌های مردم نهاد

گسترش سطح امنیت در استان در ابعاد اجتماعی، تشخیص و مداخله به هنگام در امور فردی و خانوادگی، ایجاد نظام‌های کارآمد کنترل بحران، توسعه سامانه رصد آسیب‌های اجتماعی، اعتمادسازی و گسترش همکاری با سازمان‌ها و نهادهای مردم نهاد، کاهش عرضه مواد مخدر، توسعه و تحکیم مشارکت و تعاون در امور اجتماعی و فرهنگی، بسترسازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، اشتغال‌زایی و مهارت‌افزایی، تأمین زیرساخت‌ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری، پیشگیری از مهاجرت، تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب، افزایش توانمندسازی اجتماعی، پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی

به محدوده‌های شکل گرفته، کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین، ارتقای منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین مسئله حوزه تعلیم و تربیت، بهبود ارائه آموزش‌های مجازی، توسعه فضای آموزشی و استانداردسازی سازه‌ها با اولویت دو شهر البرز و بوئین‌زهره، کاهش و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سطح مدارس و حل مسائل مربوط به بخش سوادآموزی مانند: بی‌انگیزگی آموزشیاران و کمبود فضا و تجهیزات آموزشی است.

در بخش زیربنایی راهبردها شامل ارتقای استان در اقتصاد کشور از طریق توسعه زیرساخت‌های لجستیک و حمل و نقل و بازرگانی، توسعه و متنوع سازی تولید انرژی در استان، حفاظت از منابع آب ارتقا بهره‌وری آب در بخش کشاورزی و توسعه زیرساخت‌های روستایی در پهنه روستایی کمتر برخوردار است.

در عرصه مدیریتی-نهادی راهبردهای پیشنهاد شده شامل ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان قزوین، ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان قزوین، آموزش و به‌کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان قزوین و تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری است.

در عرصه نظام سکونتگاهی نیز راهبردهای پیشنهادی شامل تعادل‌بخشی به نظام فضایی سکونتگاه‌های استان، تقویت بخش خدمات در شهرهای میانی و کوچک و ارتقا جایگاه شهرهای میانی در نظام سکونتگاهی، نقش‌دهی به سکونتگاه‌های روستایی و تقویت پیوندهای روستا-شهر و ایجاد مناطق شهری در پیوند با مجموعه شهری تهران است.

جدول ۱۲۲- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان قزوین در محورهای مختلف

سیاست فضایی	راهبرد	بهد
<ul style="list-style-type: none"> - برنامه ریزی و انشاع گردشگری بر مبنای ظرفیت‌های طبیعی - انجام طرح‌های مطالعات محیط‌زیست انسانی استان با همکاری مراکز دانشگاهی - تعیین و شناسایی زیستگاه‌ها و روابط بوم‌شناختی موجود بین گونه‌های حیات وحش و محیط آن‌ها - حفاظت از ذخایر طبیعی و تنوع زیستی در مناطق تحت پوشش - تعیین حریم و محدوده‌های باغات و حفاظت از آن‌ها - کنترل، نظارت و مسلوب المنفعه کردن چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌برداری - تعیین و تأمین حق آبه تالاب‌ها توسط وزارت نیرو و سازمان حفاظت از محیط‌زیست - الزام کارخانه سیمان آلیک به نوسازی و بهسازی سیستم فیلتراسیون کارخانه - تعیین سایت پسماند صنعتی استان - جلوگیری از خورد شدن زمین و تجمع زمین‌ها - تدوین برنامه‌های مدیریت یکپارچه مخاطرات محیطی و تدوین برنامه ارزیابی راهبردی زیست محیطی - توسعه نیروگاه‌های انرژی نو و تدوین بسته‌های حمایتی برای جلب سرمایه‌گذاری در توسعه آن‌ها - مهار آب‌های سطحی استان و راه اندازی نظام جامع مدیریت چرخه آب بر پایه اصول توسعه پایدار - اتخاذ تدابیر لازم جهت مدیریت بحران آب و خشکسالی و تأمین آب شرب شهری، روستایی و صنعتی - تعادل‌بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخوان‌داری و... توسعه پیش و آگاهی‌های محیط‌زیستی مردم محلی و مسئولان 	<ul style="list-style-type: none"> - مدیریت خشکسالی و بحران آب - کنترل منابع آلاینده آب و خاک - حفاظت محیط‌زیستی اجتناب محور - بسترسازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی - اصلاح الگوی کشت با در نظر گرفتن مزیت نسبی استان - اتخاذ تدابیر و سیاست‌های لازم جهت مدیریت بحران منابع طبیعی و زیست‌محیطی - نهادینه نمودن رویکرد عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت منابع آب - ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر مخاطرات 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد تنوع اقتصادی در مکان‌هایی با اقتصاد پایه صنعتی - ایجاد رقابت‌پذیری قلمرویی با تأکید بر مزیت‌های رقابتی و همکارانه استان - توجه به صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی - افزایش بهره‌وری معادن و اکتشاف معادن - اولویت قرار دادن به صنایع با تکنولوژی بالا - بهره‌گیری از مدیریت یکپارچه برای ساماندهی به شهرک و نواحی صنعتی - توسعه زیرساخت‌ها صنعتی در شهرهای کوچک و متوسط - استان با توجه به زمینه‌های تولیدی
<ul style="list-style-type: none"> - توسعه خدمات بازرگانی هوشمند - توسعه کشاورزی پایدار در منطقه جنوبی و مرکزی استان - توسعه صنعت با تمرکز بر صنایع با ارزش افزوده بالا و دارای مزیت - تغییر کشت محصولات با آب بری بالا - گسترش سرمایه‌گذاری در شهرستان بوئین‌زهرا و تاکستان در بخش کشاورزی سبز - به کارگیری سیاست‌های فضایی هم‌انرا به دلیل نقش اقتصادی متفاوت شهرستان‌های استان - گسترش صنایع تبدیلی و ایجاد زنجیره‌های تأمین مواد اولیه صنایع غذایی - توسعه مراکز تحقیق و توسعه جهت خلق منطقه نوآور - تأکید بر راهبرد تخصصی سازی هوشمند - توسعه مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری 		

بهد	راهبرد	سیاست قضایی
<p>اجتماعی - جمعیتی</p> <ul style="list-style-type: none"> - تخصص گرایی صنعتی و فراهم نمودن جریان کالاهای واسطه‌ای برای ایجاد زنجیره‌های صنعتی - بستر سازی قانونی برای جذب سرمایه گذاری خارجی - توسعه گردشگری پایدار 	<p>تأمین با استان‌های دیگر برای بر خورداری از فعالیت‌های همسر در راستای تحقق اهداف</p> <ul style="list-style-type: none"> - توسعه فرایند توانمندسازی و گسترش کیفیت زندگی جامعه - ظرفیت‌سازی و شبکه‌سازی تشکلی ها و سازمان‌های مردم نهاد - گسترش سطح آمینت در استان در ایجاد اجتماعی - تشخیص و مداخله به هنگام در امور فردی و خانوادگی - ایجاد نظام‌های کارآمد کنترل بحران - توسعه سامانه رصد آسیب‌های اجتماعی - اعتمادسازی و گسترش همکاری با سازمان‌ها و نهادهای مردم نهاد - کاهش عرضه مواد مخدر - توسعه و تکمیل مشارکت و تعاون در امور اجتماعی و فرهنگی - بستر سازی برای افزایش مشارکت اجتماعی - اشتغال زایی - مهارت افزایی - تأمین زیر ساخت‌ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری - پیشگیری از مهاجرت - تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب - افزایش توانمندسازی اجتماعی - پذیرش سکونتگاه‌های غیر رسمی موجود و ارائه خدمات - زیربنایی به محدوده‌های شکل گرفته - کنترل رشد و توسعه بی رویه شهر و مدیریت زمین - ارتقای منابع انسانی به عنوان مهم ترین مسئله حوزه تعلیم و تربیت 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد خوشه‌های فعالیتی به ویژه در مسیرهای ترانزیتی - توسعه زیرساخت‌های گردشگری - بازاریابی و تبلیغات هوشمند در تمامی بخش‌ها - حمایت از سازمان‌های مردم نهاد - گسترش برنامه‌های اشتغال زایی - گسترش برنامه‌های اجتماع محور - ایجاد سامانه رصد آسیب‌های اجتماعی - انسجام بخشی در فعالیت‌های فرهنگی - اجتماعی - تدوین برنامه‌ها و فعالیت‌های ویژه در حوزه جوانان، زنان و خانواده با توجه به گسترش معضل اعتیاد و مواد مخدر - تقویت برنامه‌های اشتغال معولین - بهره‌مندی از فرصت‌های گردشگری، خدماتی و ... - افزایش مهارت‌های افراد و برگزاری دوره‌های فنی و حرفه‌ای در زمینه‌های کارآفرینی و مهارت‌های اشتغال و ... - توانمندسازی اقتصادی ساکنین مناطق محروم - حمایت و تشویق به تشکیل صندوق‌های اعتباری در سطح محلات - بهره‌گیری از شبکه ترانزیتی موجود - تقویت زیرساخت‌های شهری در تمامی مراکز شهری - ایجاد جاذبه در مناطق مهاجر فرست و ارائه تسهیلات مسکن - افزایش امکانات بهداشتی، درمانی، خدماتی و رفاهی در مناطق محروم - گسترش نهادهای مردم نهاد و دفاتر تسهیلاتی به منظور ارتقای توانمندی‌های ساکنین - افزایش تاب آوری اجتماعی، افزایش مشارکت و اعتماد اجتماعی - توسعه مرکز فنی و حرفه‌ای و توسعه مراکز کارآفرینی - حل مشکلات مربوط به مالکیت زمین‌های موات و وقفی - ارائه تسهیلات رفاهی و زیربنایی به سکونتگاه‌های غیر رسمی - ایجاد حریم سبز جهت مقابله با زیربنایی به سکونتگاه‌های غیر رسمی - آسان‌سازی فرایند دسترسی به شبکه‌های زیر ساختی و کاهش تعرفه‌های انشعابات گاز و ... - اعمال سیاست‌های تشویقی جهت مقاوم سازی مسکن - ایجاد جاذبه در مناطق مهاجر فرست و ارائه تسهیلات به ساکنین

پند	راهبرد	سیاست فضایی
<p>توسعه فضای آموزشی و استانداردهای سازه‌ها با اولویت در شهر البرز و بوئین‌زهرا</p> <p>کاهش و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سطح مدارس</p> <p>حل مسائل مربوط به بخش سوادآموزی مانند: بی‌انگیزگی آموزنیاران و کمبود فضا و تجهیزات آموزشی</p>	<p>کاهش نرخ بیکاری و ایجاد فرصت‌های شغلی، دسترسی آسان به خدمات آموزشی و رفاهی و کمک به توسعه مناطق محروم</p> <p>تأمین کمبود نیروی انسانی در سطح استان با استفاده از هم‌ترازی بین ورودی‌ها و خروجی‌ها؛</p> <p>ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت اجرای آموزش مجازی در مناطق محروم استان، با هدف تحقق نسبی عدالت آموزشی؛</p> <p>تأمین و تجهیز فضای آموزشی با اولویت نواحی کم‌برخوردار و حاشیه شهرها؛</p> <p>انجام اقدامات لازم با هدف کاهش آسیب‌های اجتماعی با محوریت اجرای سازه‌های طرح نடை؛</p> <p>اصلاح دفتر نظریه‌پردازی در مورد ارائه مجوز برای تأسیس مدارس غیردولتی بر اساس استانداردهای ساختمان‌ها</p> <p>ارائه تسهیلات کفنی و انگیزه‌بخش به آموزنیاران (مانند استخدام، بیمه و ...)</p> <p>تأمین فضای آموزشی مطلوب برای ارائه آموزش به سوادآموزان یا بهره‌گیری از ظرفیت مراکز یادگیری محلی</p> <p>استفاده از ظرفیت رسانه ملی برای آموزش به جای سامانه شاد به دلیل اطلاعاتی پایین سوادآموزان</p> <p>تأمین امکانات آموزشی و نظارت بر این فرایند به خصوص در مورد دانشگاه‌های کوچک و خارج از مرکز استان مانند دانشگاه‌های علمی- کاربردی و مؤسسات آموزش عالی غیردولتی</p> <p>تأمین و تجهیز زیرساخت‌های فنی لازم جهت اجرای فرایند آموزش مجازی در سطح آموزش عالی؛</p> <p>عنوان‌سازی نظام آموزش عالی استان با نیازهای ویژه و مزیت‌های استان و تبدیل آن به پیشران فرایند توسعه در استان؛</p> <p>پویاسازی مؤسسات آموزش عالی استان در جهت پاسخگویی هوشمندانه به نیازهای دانشی و فنی صنایع، خدمات و کشاورزی در سطح سوزادی، بلوغ و رشد بافکنی</p> <p>اصلاح نظام پذیرش دانشجو از طریق توسعه رشته‌های تحصیلی متناسب با صنایع در مقاطع تحصیلات تکمیلی و پرهیز از افزایش ظرفیت در مقاطع کارشناسی و کارشناسی و تأسیس و توسعه مراکز رشد در دانشگاه‌ها ناظر به این صنایع.</p>	<p>ایجاد مراکز بازرگانی و روابط بین‌الملل در استان</p> <p>ایجاد پایانه‌ها بار و مراکز لجستیک و بندر خشک در استان</p> <p>توسعه انرژی‌های بادی و خورشیدی در استان و ایجاد نیروگاه‌های تجدیدپذیر</p> <p>توسعه زیرساخت‌های فاضلاب و بازرگانی آب خاکستری</p> <p>ارتقا سیستم‌های آبیاری در بخش کشاورزی و توسعه کشاورزی مدرن</p> <p>ایجاد و توسعه پارک لجستیک کشاورزی و غذایی در استان</p> <p>توسعه و تجهیز مراکز مدیریت بحران در منطقه</p> <p>اتصال مراکز روستایی استان به شبکه گاز</p> <p>تمرکز و یکپارچگی در تصمیم‌گیری از طریق تشکیل کمیته راهبری توسعه استان؛</p> <p>رفع موانع و تعارضات اجتماعی و فرهنگی در نظام مدیریتی استان؛</p> <p>الزام کلیه سندها و کمیته‌های استانی به اجرای سند توسعه فضایی استان و ارائه برنامه اجرایی به کمیته راهبری و تأیید و تصویب آن برای اجرا؛</p>
<p>زیربنایی</p> <p>ارتقای استان در اقتصاد کشور از طریق توسعه زیرساخت‌های لجستیک و حمل و نقل و بازرگانی</p> <p>توسعه و متنوع‌سازی تولید انرژی در استان</p> <p>حفاظت از منابع آب ارتقا بهره‌وری آب در بخش کشاورزی</p> <p>توسعه زیرساخت‌های روستایی در پهنه روستایی کمتر برخوردار</p>		
<p>مدیریتی- نهادی</p> <p>ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان قزوین؛</p> <p>ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی</p>		

هدف	راهبرد	سیاست فضایی
<p>استان قزوین؟ آموزش و به کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان قزوین؟ تأمین منابع مالی و بودی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری؟</p>	<p>استان قزوین؟ آموزش و به کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان قزوین؟ تأمین منابع مالی و بودی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری؟</p>	<p>سیاست فضایی</p> <ul style="list-style-type: none"> - ارجاع کلیه تصمیمات نهادی و ستادی معابر یا سند توسعه فضایی استان و با ضرورت بازنگری در تعدادی از برنامه‌های سند به کمیته راهبری و تصمیم‌گیری نهایی توسط آن و الزام اجرایی آن؛ - مشارکت حداکثری کلیه ذخیلان توسعه فضایی استان در تصمیم‌گیری‌ها؛ - تهیه برنامه نظارت کمیته راهبری بر اجرای برنامه توسعه استان؛ - استفاده از ظرفیت‌های فنی و تخصصی خارج از نهادهای دولتی به دلیل کمبود نیروی انسانی ماهر و کافی برای رصد توسعه فضایی استان؛ - رفع موانع قانونی و حقوقی اجرای سند توسعه فضایی استان؛ - شفافیت در الزامات و مقررات امنیتی و سیاسی مؤثر بر توسعه فضایی استان؛ - ارتقای دانش فنی و تخصصی نیروهای فعال در نهادهای ستادها؛ - تهیه راهنماها و دستورالعمل‌های اجرایی برنامه توسعه فضایی استان و آموزش دوره‌ای آن به مجریان؛ - به کارگیری مشاوران فنی و تخصصی برای راهبری توسعه فضایی استان؛ - بودجه‌ریزی مشارکتی؛ - تعیین سهم و نحوه تخصیص اعتبارات و بودجه در بخش‌های مختلف؛ - تکمیل نظام سطح‌بنیاد جمعیتی از طریق ارتقا جایگاه شهرهای الوند، تاکستان و بوئین‌زهرا به رده جمعیتی بالاتر - ایجاد نظام خدماتی مکمل گرا و انتقال مرکزیت بخشی از خدمات به شهرهای رده دوم - تقویت فعالیت‌های کشاورزی در روستاها و ایجاد خدمات پسین و پیشین کشاورزی در روستا-شهرها - تقویت صنایع کوچک و متوسط در روستا-شهرها - توسعه کارکردهای مکمل با مجموعه شهری تهران
<p>نظام سکونتگاهی</p>	<p>تعامل بخشی به نظام فضایی سکونتگاه‌های استان تقویت بخش خدمات در شهرهای میانی و کوچک و ارتقا جایگاه شهرهای میانی در نظام سکونتگاهی تفحص دهی به سکونتگاه‌های روستایی و تقویت پیوندهای روستا-شهر ایجاد مناطق شهری در پیوند با مجموعه شهری تهران</p>	<p>سیاست فضایی</p> <ul style="list-style-type: none"> - ارجاع کلیه تصمیمات نهادی و ستادی معابر یا سند توسعه فضایی استان و با ضرورت بازنگری در تعدادی از برنامه‌های سند به کمیته راهبری و تصمیم‌گیری نهایی توسط آن و الزام اجرایی آن؛ - مشارکت حداکثری کلیه ذخیلان توسعه فضایی استان در تصمیم‌گیری‌ها؛ - تهیه برنامه نظارت کمیته راهبری بر اجرای برنامه توسعه استان؛ - استفاده از ظرفیت‌های فنی و تخصصی خارج از نهادهای دولتی به دلیل کمبود نیروی انسانی ماهر و کافی برای رصد توسعه فضایی استان؛ - رفع موانع قانونی و حقوقی اجرای سند توسعه فضایی استان؛ - شفافیت در الزامات و مقررات امنیتی و سیاسی مؤثر بر توسعه فضایی استان؛ - ارتقای دانش فنی و تخصصی نیروهای فعال در نهادهای ستادها؛ - تهیه راهنماها و دستورالعمل‌های اجرایی برنامه توسعه فضایی استان و آموزش دوره‌ای آن به مجریان؛ - به کارگیری مشاوران فنی و تخصصی برای راهبری توسعه فضایی استان؛ - بودجه‌ریزی مشارکتی؛ - تعیین سهم و نحوه تخصیص اعتبارات و بودجه در بخش‌های مختلف؛ - تکمیل نظام سطح‌بنیاد جمعیتی از طریق ارتقا جایگاه شهرهای الوند، تاکستان و بوئین‌زهرا به رده جمعیتی بالاتر - ایجاد نظام خدماتی مکمل گرا و انتقال مرکزیت بخشی از خدمات به شهرهای رده دوم - تقویت فعالیت‌های کشاورزی در روستاها و ایجاد خدمات پسین و پیشین کشاورزی در روستا-شهرها - تقویت صنایع کوچک و متوسط در روستا-شهرها - توسعه کارکردهای مکمل با مجموعه شهری تهران

منابع و مأخذ

۱. اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری قزوین، <https://qazvin.frw.ir/00/Fa/default.aspx>
۲. اداره کل هواشناسی استان قزوین، <http://qazvinmet.ir/>
۳. اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان قزوین، <https://qazvin.doe.ir/portal/home/>
۴. اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق (۱۳۹۶) بنیاد برکت.
۵. امانی، مهدی (۱۳۸۹)، مبانی جمعیت‌شناسی، انتشارات سمت، تهران، چاپ ۹.
۶. ایراندوست، کیومرث (۱۳۸۹) سکونتگاه‌های غیررسمی و اسطوره حاشیه‌نشینی، چاپ دوم، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
۷. سازمان برنامه و بودجه استان قزوین (۱۳۹۵)، سند توسعه استان قزوین در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، امور اجتماعی (حوزه بخشی)
۸. سازمان برنامه و بودجه استان قزوین (۱۳۹۸)، مطالعات آمایش استان قزوین - تحلیل اجتماعی و فرهنگی
۹. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۳۹۸-۱۳۹۴، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۱۰. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، سالنامه آماری کشور ۱۳۹۷، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۱۱. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۸۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۱۲. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۰)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۱۳. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۱۴. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۷)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۱۵. سازمان جهاد کشاورزی استان قزوین، <https://qazvin-ajo.ir/>
۱۶. سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، نقشه راه علوم زمین و معدن استان قزوین، ۱۳۹۵
۱۷. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان قزوین، برنامه آمایش استان قزوین ۱۳۹۸
۱۸. سالنامه آماری کشاورزی استان قزوین ۱۳۹۷-۱۳۹۸
۱۹. سایت شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان قزوین، <http://www.qzrw.ir/>
۲۰. ستوده، هدایت الله (۱۳۷۳). مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، چاپ دوم، تهران: آوای نور.

۲۱. سرایی، حسن (۱۳۸۲). روش‌های مقدماتی تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت با تأکید بر ترکیب سنی جمعیت. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
۲۲. شرکت آب و فاضلاب قزوین، <https://www.abfaqazvin.ir/>
۲۳. شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور (۱۳۸۵) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۲۴. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۳)، پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی کشور، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
۲۵. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۵)، پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی ایران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
۲۶. صدیق سروسنایی، رحمت اله (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۲۷. کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۳). مبانی جمعیت‌شناسی. تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
۲۸. مرکز آمار ایران (۱۳۵۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۲۹. مرکز آمار ایران (۱۳۶۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۰. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۱. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۲. مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۳. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۴. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن
۳۵. مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، مساله شناسی راهبردی توسعه در استان قزوین، ۱۳۹۵
۳۶. مطالعات آمایش استان قزوین، توصیف و تحلیل پیوندهای اصلی بین سکونتگاه‌ها (۱۳۹۸) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان قزوین.

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

در تدوین سند راهبردی انقلاب اقتصادی بر اساس آمایش سرزمین، لزوم شناخت اولیه و پایه از مسائل و مشکلات موجود، جهت برنامه‌ریزی‌های نظام مند؛ مبتنی بر پتانسیل‌ها، استعدادها و مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیربنایی، محیط زیستی و مدیریتی هر استان، ما را ناگزیر به انجام پژوهش در ۳۱ مجلد و برای هر استان یک جلد مجزا نموده است. امید است که پژوهش راهبردی صورت گرفته زیربنای پیشرفت و رشد اقتصادی هر استان در مراحل بعد قرار گیرد.

۳۷. مهندسان مشاور شهر اندیش (۱۳۹۵) بازشناسی اجمالی شهر، بررسی گستره فقر شهری و شناسایی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر و حریم بلافضل آن.

۳۸. وزارت کشور، استانداری استان قزوین، <https://ostan-qz.ir/aggregator/news/moi>

39. Bryman, A. (2007). Barriers to Integrating Quantitative and Qualitative Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 8-14.
40. Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
41. Creswell, J.W. (1994) *Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches*, London: SAGE Publications.
42. Hanson, W. E., Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Petska, K. S., Creswell, J. D. (2005). Mixed methods research designs in counseling psychology. *Journal of counseling psychology*, 52(2), 224.
43. Johnson, R., Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33, 14-12.
44. Johnson, R., Onwuegbuzie, A., Turner, L. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 112-21.
45. *Persian Gulf Studies*. (2019). *Strategy and Geopolitics of the Persian Gulf*, Tehran: University of Tehran
46. Reinharz, S. (1992). *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
47. *The Encyclopedia of The Middle East*. (2020). *The Encyclopedia of The Middle East and North Africa*, London: Routledg.